

ACTA
S. VICTORINI
EPISCOPI AMITERNI, ET MARTYRIS
ILLUSTRATA:

Atque de ejuſdem, ac LXXXIII. SS. Martyrum Amiternenſium Cœmeterio prope Aquilam in Veſtinis

HISTORICA DISSERTATIO.

Cum Appendice de Cæmeterio S. SATVRNINI, ſeù THRASONIS Via Salaria, & Monumentis ex eodem, aliiſque Sac. Cæmeteriis Urbis nuper refoſſis.

Emo PRINCIPI, ac Rmo Domino

ANNIBALI ALBANI

S. R. E. CARDINALI CAMERARIO.

AUCTORE JOANNE MARANGONI

Presbytero Vicentino Protonotario Apoſtolico, & Inſignis Baſilicæ Cathedralis Anagniæ jam Canonico.

ROMAE, M. DCC XL.

APUD JOANNEM MARIAM SALVIONI

Typographum VATICANUM.

SUPERIORUM FACULTATE.

Eminentissimo Principi

ANNIBALI ALBANI

S. R. E. CARDINALI,

SEDIS APOSTOLICAE CAMERARIO.

JOANNES MARIA SALVIONUS

TYPOGRAPHUS VATICANUS FELICITATEM.

*LEMENTI XI. Patruo Tuo, ter optimo verè, ac Maximo Pontifici, bonarum Artium cultori, & vindici eximio, nec non Litteratorum Patrono munificentissimo, quantum ego debeam, Tu (*AMPLISSIME PRINCEPS*) præ cæteris, potissimùm scis: qui, dum ille nobiscum, ad communem omnium felicitatem, ageret, ejus erga me summæ beneficentiæ consors, & post illius ad Superos transitum, non tantum hæres, sed & egregius æmulator fuisti. Quapropter justum est (*EMINENTISSIME PRINCEPS*) ut nul-*

§ 2 *lum*

lum grati animi officium faciam missum, quo utrique quantulascumque vices rependam, cum in Te uno alium CLEMENTEM *agnoscam superstitem. Illius venerando semper Nomini inscriptum, ab Anno* M. DCCXIX., *è meis Typis prodiit Opus de Sacris Veterum Christianorum Cœmeteriis, in quod, ejusmodi in locis reperta eousque Monumenta, & Inscriptiones, non sine eruditorum plausu, atque Sacræ Antiquitatis studiosorum utilitate, Laudatissimi Patrui Tui* CLEMENTIS XI. *jussione adactus retulit C. V. Marcus Antonius Canonicus Buldethus, Reliquiarum, ac Urbis Sacrorum Cœmeteriorum Custos: Nunc verò ex eadem Vaticana Typographia ab eodem Pontifice instaurata, mihique concredita (quam, & Pontificia præsentia, ac majestate sua decorare non est dedignatus) aliud in lucem prodit Opus, in quo Auctor, præfati Canonici Collega, post illustrata Sancti* VICTORINI *Episcopi, & Martyris Acta, alia monumenta, ab anno superius memorato in iisdem Cœmeteriis, eisque proximis locis reperta, non sine Eruditorum utilitate, ac oblectamento adjecit, quod meritò appellari potest enunciati Operis nova accessio, atque continuatio. Illud igitur glorioso tuo Nomini nuncupandum censui (* EMINENTISSIME CARDINALIS *) qui excelsi Patrui Tui viventem imaginem refers, atque in Te uno, tanquam in speculo, ejus summa Sapientia, eximia in rebus agendis Prudentia, Religionis, veræque Pietatis ardentissimus Zelus, publicæ utilitatis, ac boni studium perpetuum, aliæque Virtutes, & Animi dotes mirum in modum refulgent: quæ sicuti illum Summi Sacerdotii possessorem constituerunt, ita Te eodem gradu dignum efficiunt; quem ingens erga Superos Religio, rarus in Apo-*

stoli-

ſtolicæ Sedis Subditos amor, eximius litterarum cultus, & ſollicita, felixque gerendi tui muneris cura, ac profuſa in omnes liberalitas Orbi univerſo ſpectabilem faciunt. Tibi itaque (AMPLISSIME PRINCEPS *) dicandum hoc Opus jure meritò exiſtimavi, quòd ætate noſtra, qua rariſſimi extant Litteratorum Patroni, Tu, non ſolùm Sabinenſis tui Epiſcopatus Seminarium, quod penè collapſum repereras, ampliatis magnificè ædibus, & undique aſcitis eruditiſſimis Viris ad omnem tradendam Scientiam conductis, illud in alterum veluti Athenæum munificentia eximia erexiſti, ſed etiam in omnium Urbium principe Roma, ferè ſolus Mecænas reluces, quippe qui illorum refoves ſtudia, & ad ea perſequenda tuo exemplo præcedis: In tanta namque rerum publicarum affluentia, qua undique circumcingeris, poſthabitis quibuſcumque, vel neceſſariis animi relaxationibus, diù, noctuque libris evolvendis inſudas; & cum utriuſque generis eruditione, ſed ſacra potiſſimùm, delecteris, ad communem utilitatem, non modò Sapientiſſimi Patrui aureas Homilias, & alia plura Cedro digna ſcripta (inter quæ Orationes Conſiſtoriales) meis Typis emergere; ſed etiam ejuſdem præclara geſta, atque Græcum Menologium, ex inſigni Codice Vaticano, olim ad uſum Baſilii Imperatoris, ejuſque juſſu egregiè conſcripto, Figuriſque innumeris exornato, (Cujus alteram partem ſemeſtrem idem laudatiſſimus Pontifex, in ipſo Adoleſcentiæ ſuæ flore, ex alio vetuſtiſſimo Codice Monaſterii Cryptæ Ferratæ deſcriptam, & ab interitu vindicatam, latinitate donaverat) Regali plane magnificentia, utroque idiomate evulgari curaſti. Quamvis denique exiguum mole hoc opus ſit, tua tamen eximia fretus benignitate, tibi illud offerre audeo,*

quòd

quòd grandi animo ſoleas etiam exigua ſuſcipere; ſequens, & in hoc Magni CLEMENTIS Patrui tui ſemper commendanda veſtigia, qui, innata ſua humanitate, non modò vel exiguos Scriptorum fœtus ſtudiosè excipiebat, verùm, & illorum animos, ut majora ſemper ſtudia in commune bonum proſequerentur, incendebat: paruo namque in hoc munere ingens coniicies erga beneficientiam tuam maximam mei grati animi monumentum, nec non, & Authoris ejus humillimum devotæ obſervantiæ argumentum. Enixè tandem bonorum omnium largitorem Deum precamur, ut Te ad ſuæ Orthodoxæ Fidei incrementum, ad ſuæ Eccleſiæ ſplendorem, atque ad Urbis, & Orbis Chriſtiani totius ſummam felicitatem, diù incolumen, ſoſpitemque ſervet.

IM-

IMPRIMATUR.

Si videbitur Reverendiſs. Patri Sacri Palatii Apo ſtolici Magiſtro.

Philippus Spada Archiepiſc. Theodoſien. Viceſg.

IMPRIMATUR.

Fr. Aloyſius Nicolaus Ridolfi Ord. Prædic. Sac. Palatii Apoſtolici Magiſter.

APPRO-

APPROBATIO.

JUSSU Reverendissimi Patris Fr. Aloysii Nicolai Ridolfi Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apostolici Magistri legi Librum, cui Titulus, *Acta S. VICTORINI Episcopi, & Martyris Amiternensis Illustrata &c. Auctore Joanne Marangoni Presbytero Vicentino &c.* nihilque in ea lectione mihi occurrit, quod Fidei Catholicæ, vel bonis moribus adversetur: nihil prorsus, quod insignem pietatem non sapiat, selectam eruditionem non redoleat, & Ecclesiasticam antiquitatem non illustret. Abscondita pandit, vera à falsis secernit, summaque Reipublicæ litterariæ utilitate, multa sacra vetera Ecclesiarum, atque Cœmeteriorum monumenta temporis edacitate jam jam interitura conservat. Quantum ergo Fidelis quisque, pius, ac rerum præsertim Ecclesiasticarum studiosus, in editione id genus Librorum exoptare debet, tantum Ego, sine ullo adulationis fuco, dignum Typis hunc Librum censeo.

Romæ ex Domo S. Hieronymi Charitatis. Idibus Novembris Anno Christi MDCCXXXIX.

JOSEPH CATALANUS Congregationis Oratorii S. Hieronymi Charitatis Presbyter.

APPROBATIO.

AD injunctum mihi à Reverendissimo P. Fr. Aloysio Nicolao Rodulfio Sacri Palatii Apostolici Magistro munus explendum, diligenter perlegi *Historicam Dissertationem in Acta S. VICTORINI Episcopi, & Martyris Amiternensis &c.* à Clariss. Viro *R. D. Jo: Marangoni* conscriptam: cumque hæc pietatem undequaque redoleat, omnigenaque, ac præcipuè sacra eruditione referta sit, & nihil in ea à Catholicæ Fidei dogmatibus, bonisve moribus absonum invenerim, quin potius Religionem erga Sanctos Martyres fovere, ac excitare valeat, evulgandam Typis censeo die 10. Octobris 1739.

FRANCISCUS VALESIUS.

RATIO

RATIO OPERIS,

ATQUE ALIA NONNULLA,

HAC DATA OCCASIONE, EXPLICANTUR.

NDECIMUS fermè elapsus est annus (Lector benevole) quo, dum Autumnalibus feriis, sacris incumberem Missionibus in Castris S. Anatoliæ, & Corbariæ Reatinæ Diœcesis in extremis finibus Provinciarum Valeriæ, atque Marsorum, unà cum Admodum Rev. P. D. Luca Monti Patritio Senogalliensi Piorum Operariorum Congregationis Presbytero; nec plus quam XII. mille passibus distraremus à celebri Urbe Aquila in Vestinis posita, incessit animum ardor eò usque procedendi, ut S. Bernardini Senensis Corpus adhuc incorruptum coram veneraremur; postmodum verò ad Oppidulum S. VICTORINI nuncupatum, quod IV. tantum mille passibus ab ipsa Urbe distat, accederemus, ut Cœmeterium, in quo S. VICTORINI Episcopi Amiternensis, & Martyris Sepulchrum, necnon, & aliorum octoginta trium aliorum Coronatorum sacra pignora asservantur, oculis lustraremus. Hujus namque Cœmeterii diù antea, in Opere de Cœmeteriis C. V. D. Marci Antonii Canonici Buldethi Sacrarum Reliquiarum, atque Cœmeteriorum Urbis Custodis, mentionem fieri curaveram pag. *603*.

Aquilam igitur, per excelsa Apenninorum juga, cum pervenissemus, votis ad Aram D. Bernardini persolutis, commendatoriam Epistolam ad Admodum R. D. Philippum Ciavola memorati Oppiduli Archipresbyterum a Reverendissimo Vicario Generali (absente tunc Episcopo) accepimus. Archipresbyter verò eximia qua benignitate donatus est, novos Hospites, nulla Epistolæ commendatoriæ habita ratione, quam nec aperire, aut legere voluit, ingenti ac singulari excepit Urbanitate. Cumque ad pervetusta sacra illa monumenta lustranda nos perduxisset, statim admiratus fui, tam præclaris thesauris obscurum locum illustrari, atque decorari, animumque subiit, si unquam daretur occasio, illa omnia publici Juris facere. Breves itaque inter illius noctis, atque sequentis diei morulas, tum vetustæ illius Ecclesiæ, ejusque Confessionis, tum quoque Sacri Cœmeterii Ichnographiam ruditer delineavi, ac antiquas Inscriptiones intra, extraque Ecclesiam affixas exscripsi: verùm cum in pariete Templi duo extarent affixi lapides anaglyptico opere sculpti, Sancti VICTORINI Episcopi referentes Martyrium, quorum delineatio

 peri-

peritiorem operiebatur manum, ab hoc me abstinere opus fuit.

Romam subinde regressus, cum plura animadverterem ad contexendam Historiam mihi deesse, & præcipuè memoratorum Lapidum exemplaria, subsidium per Epistolas imploravi ab eruditis Viris Admodum Rev. D..... Antinorio Aquilano Presbytero, atque R. P. Mag. Luchesi Ord. Minorum Conventualium: quorum primus nonnulla contulit in re litteraria monumenta, alter verò pretiosorum marmorum illorum exemplaria, periti pictoris manu, juxta prototypon, adamussim delineata. Hisce instructus, operi manum admovi; sed statim non levis occurrit difficultas ex confusione Actorum hujus S. VICTORINI Episcopi Amiternensis, & Martyris cum Actis alterius S. Victorini Eremitæ, & Confessoris germani fratris S. Severini Episcopi Septempedani, ab Adone primum peracta in suo Martyrologio, ubi ex duobus unum Victorinum conflavit. Hisce igitur ambagibus faciliùs extricandis necessarium duxi ob oculos ponere Acta primum Martyrologii Romani, quæ cœteris omnibus sinceriora, ac veriora sunt; postmodum ea, quæ apud varios Scriptores habentur, è quibus inter se comparatis, sole clarior micat æquivocatio. Opusculum itaque contexui, sed pluribus distentus, tamdiù illud edere distuli, donec Anno MDCCXXXVII. 8. Calendas Aprilis, Deo sic permittente, cum ab artifice quodam in inferiori ædium nostrarum parte, fortuito ignis fuisset excitatus, hicque per totam fere noctem latenter serpsisset, circa auroram tam violenter erupit, ut subitò occupatis superioribus partibus, & mihi, & memorato D. Canonico Buldethi vix evadendi fuerit locus, quin nihil penitus flammis, undique erumpentibus, subtrahi potuerit. Ex pluribus autem Manuscriptis nostris Operibus pauca tantum Opuscula fatale hoc incendium declinarunt, quorum alterum est hæc ipsa de S. VICTORINO Historica Dissertatio, illam enim legendam tradideram Adm. Rev. D. Venantio Michaeli Camerinensi Presbytero Sacræ Pœnitentiariæ Apostolicæ Scriptori, ut videlicet, & judicium suum, & aliquod monumentum circa indicatam controversiam proferret. Hujus itaque, nec non, & alterius amici videlicet Admod. R. P. Bernardi Gentili Patritii Septempedani Congregationis Oratorii S. Hieronymi Charitatis de Urbe (quem sæpissimè lustrandis Sacris Cœmeteriis, exscribendisque, repertis in iisdem, Inscriptionibus, atque extrahendis Martyrum Corporibus, una cum D. Canonico Buldethi comitem adhibuimus) persuasionibus adactus, hæc à flammis sic servata Monumenta Typis evulgare proposui, cum non parum profutura putentur studiosis Ecclesiasticæ Historiæ, & ex his evidenter appareat utriusque Sancti VICTORINI discretio.

Hac

Hac etiam data occasione, visum est Appendicem illi subiicere, de Cœmeterio SS. Thrasonis, ac Saturnini Via Salaria, nuper detecto, una cum Inscriptionibus tum in illo, tum etiam in aliis Cœmeteriis Sacris Urbis repertis ab anno 1719. quo prodiit Opus de Cœmeteriis memorati C. V. Marci Antonii Buldethi, cujus familiaritate, & contubernio ultra triginta annorum spatium gaudeo, atque in Officio Custodis Sacrarum Reliquiarum, & ejusmodi Sacrorum Locorum societate. Ab illo namque tempore plurima alia deteximus in iis vetera Monumenta, Inscriptiones videlicet, pictasque Imagines, quas diligenter exscriptas, atque delineatas in Volumen collegeramus: sed hæc omnia, memorato incendio absumpta, deplorabili porro jactura, perierunt. Quamvis autem spes nulla affulgeret jam deperdita omnia reperiri, & instaurari posse, nihilominus, cum plures ex Inscriptionibus marmoreis, diversis Ecclesiis, tum intra, tum extra Urbem, fuerint concessæ, aliæ vero, ut ingentis molis, seù ponderis, vel quod adhuc affixæ suis loculis habeantur, in ipsis Cœmeteriis derelictæ fuerint, atque multarum exemplaria eruditis Amicis variis communicata, eas non sine labore, veluti racemos post vindemiam, studiose duxi colligere, & ne alio infortunio depereant, in eadem Appendice hujus opellæ inserere visum est.

Addam hic, & in eodem incendio periisse Tom. III. mei Operis *Thesauri Parochorum*, cum jam absolutum illum prælo subiiciendum aptassem: ne quis eum expetat amplius, præsertim cum mihi, deflexa jam ætate, monumenta tot annis jam collecta perquirere sit impossibile. Præterea, cum in nostro SS. Angelorum Custodum Libro jam Romæ Italicè edito, pagina 395. Exemplum quodam attulerim desumptum ex Collectaneis Vitæ Servæ Dei Euphemiæ Serarchangeli Fundatricis Monasterii Carmelitarum Civitatis Camerini, in fol. scriptis à Fabio Aresti Congregationis Oratorii illius Civitatis ejus Confessario (in quo Volumine plura quoque erant adnotata de virtutibus, ac de gloria Ven. Servi Dei Dionysii Pieragostini eidem Euphemiæ pluries, post illius obitum, revelata) atque dixerimus, eumdem librum à nobis fuisse dono datum Sanctimonialibus Oblatis Cisterciensibus SS. Cosmæ, & Damiani Civitatis Anagniæ: Id testamur omninò verum fuisse; sed cum Exemplum illud, quod Operi SS. Angelorum erat inserendum, nescio quo casu, solutas inter paginas, e manu unius ex Revisoribus excidisset, Patris, nempe, Romualdi à S. Juliano, necesse fuit, ut totum Librum ad me Romam ipsæ Moniales transmitterent: Illum vero postea apud me retinui hoc animo, ut instantibus quibusdam Camertibus satisfacerem, atque Compendium saltem Vitæ ejusdem Euphemiæ, ex eo desumerem: Sed hoc interim, subsequuto incendio, & ipse cum aliis

absumptus est. Et hoc etiam annotatum volui, ne tale M. S. perquiratur.

Neque silentio hic prætereundum duco, in miserando ipso incendio, (inscrutabili Dei judicio) combusta quoque fuisse plurima SS. Martyrum Corpora ex sacris Urbis Cœmeteriis extracta, quæ in eadem nostra domo, tanquam in custodia ad hoc deputata, & Christifidelibus ab Eminentissimo, ac Reverendissimo D. Card. Vicario dispensanda asservabantur. Nec non alias diversorum Insigniorum Sanctorum Reliquias, quæ ad ornatum Altaris in magna hyerotheca decentissimè habebantur. Et hìc, ne ignorantium hominum mentes, scandalo, vel dubio aliquo circa veritatem eorum Sanctorum pignorum afficiantur, (quamvis importunè, non tamen abs re, & absque utilitate) notandum censeo: nihil Sanctorum exuviarum veritati, aut identitati officere, si Deus Sanctorum suorum, etiam ex Insignioribus, Ossa, & Corpora ignibus absumi, in Cinerem redigi, immo, & Cineres ipsos dispergi, aliquando permittat. Mirabilis porrò est in Sanctis suis, multos namque eorum invisibiliter de manibus impiorum eripuit, tres Pueros in Babylonis ardenti camino illæsos omnino, & intactos ab igne servavit: sed, & multos etiam per durissimos temporales cruciatus transmisit ad Regna Cœlorum, illos quidem misericorditer protegens, istos autem occulto judicio cruciari permittens, qui videbantur oculis insipientium mori, illi autem in pace transferebantur. Ingenti quidem miraculo S. Polycarpum Smyrnensem Episcopum ardenti maximè pyræ impositum servavit Omnipotens (*Acta græca apud Ruinart. edit. 2. pag. 43.*) cum ipse *ignis Fornicis speciem præbens, tanquam navis velum à vento repletum, atque sinuatum undique circumdedit Martyris Corpus, quod auro clarius micabat: At cernentes impii, Corpus ipsius ab igne non posse comburi, jusserunt confectorem propius accedere, pugionemque capulo tenus abdere; quod cum ille fecisset, egressa est columba, item tanta vis Sanguinis, ut ignem extinqueret.* Illæsa quoque legimus Corpora SS. VV., & MM. Flaviæ Domitillæ ejusque Sodalium Euphrosinæ, ac Theodoræ reperta fuisse in medio incensi cubiculi, in quo inclusæ fuerant concremandæ (*Acta apud Sur.* 12. *Maii*) nec non SS. Adriani, & Sociorum ejus (*ibid.* 8. *Sept.* atque S. Restitutæ V., & M. Africanæ, quæ comburenda ardenti in navicula pice, ac stupa referta imposita fuerat. Plurima aliorum Martyrum Corpora vel à fluminum, marisque vorticibus, vel ab Avium, ferarumque unguibus, vel à dispersione servata, passim in Historia Ecclesiastica reperimus, cum Dei voluntati omnia famulentur, etiam invicem discordantia elementa. Verùm quoque habemus, alia à Deo ipso Pignora Sanctorum, & comburi, & dispergi non raro permissa. Quadraginta namque Sebastenorum Militum Martyrum Corpora, & combusta fuisse, & Cineres in profluentem dispersos: (*Acta apud*

apud Sur.) ſic innumerabilium MM. Cæſarauguſtanorum, quorum Cineres conglobati *Maſſæ Candidæ* appellati fuerunt: (*Martyrol. Hiſp.* 3. *Nov.*, *& Baron. in notis ad Rom.*) S. Joannis Baptiſtæ pariter Sacra Oſſa ſub Juliano Apoſtata concremata fuiſſe, Sanctoſque Cineres pulveri immixtos, per agros, & rura diſperſos tradunt Rufinus ac Theodoritus (*& ex his Baron. ad ann:* 362. *num.*33.) In Gallia igni data Martyrum Corpora fuiſſe à Gentilibus teſtatur S. Eucherius Epiſc. Lugdunenſis in hom. de S. Blandina, ac Cineres in Rhodanum fluvium diſperſos.

Hanc autem antiquorum hoſtium Chriſtianæ Fidei ſævitiam renovatam ab Hæreticis Calviniſtis in Gallia ſæculis noſtris accepimus, permiſſaque ſunt à Deo Sanctorum ſuorum plurima Corpora non tantum concremari, ſed, & in favillam redacta omnino diſpergi, ut docet Andreas Sauſſayus Epiſcopus Tullenſis in ſuo Martyrol. Gallicano. Ea fuerunt SS. Franciſci de Paula, Gebuini primi Epiſcopi Lugdunenſis, Symphoriani Mart. Auguſtodunenſis, Theodorici Abbatis, Evurtii Epiſcopi Aurelianenſis, Stephani Epiſcopi Dienſis, Oſmannæ Virg., Patientis Epiſc. Lugdunen. Hilarii Epiſc. Pictavienſis, & Doctoris, Martini celeberrimi Epiſcopi Turonenſis, Aniani Epiſc. Aurelianenſis; Deſiderii Epiſc. Caturcenſis, Floſculi, & Euſpicii MM., ac tandem ſub die 17. Novembris recenſet Corpora SS. Mamertini Viennenſis Epiſcopi, Baudelii, Scubiculi, Dorothei MM. Reſtituti, Monitoris Sampſonis Epiſcoporum, Euſpicii, Ebrulphi, Agiæ Matris S. Lupi Senonenſis Epiſcopi, ac denique ita concludit: *Aliaque innumera Sanctorum Pignora, &c.* Addam quod tradit Bollandus in Vita S. Sabæ Archiepiſcopi Serviæ. (*Acta SS.* 14. *Ian.*) Hujus Corpus, cum ab anno Chriſti 1250. ſingulari miraculo incorruptum omnino manſiſſet, anno tandem 1595. à Sinano Turcicarum copiarum ſupremo Duce, mortali in ſanctum odio furente, quod acceptas clades à Chriſtianis, ad ejus interceſſionem referret, extractum è tumulo, in ignem projectum fuit, & in cinerem redactum. Inſigniori quoque prodigio legitur (*apud continuat. Bollandi* 13. *Junii*) clarificatum fuiſſe Corpus S. Triphilli Epiſcopi Nicoſienſis in Cypro. Vixit hic ætate Magni Conſtantini, cumque in pace quieviſſet, ad annos CCC. Sacrum ejus Corpus omnino incorruptum, atque intactum una cum ſuiſmet veſtimentis permanſerat, quieſcebatque dormientis ad inſtar. Cum vero, ſub Heraclii Imperio, Inſulam Cypri Saraceni invaſiſſent, ſacrum pignus ſuos ſupra pedes erectum, Capite truncarunt, erumpente ac profluente, ac ſi viveret, Sanguinis copia. *Rapientes inde Cadaver ante Templum; & pyram incendentes, conabantur ipſum flammis comburere: quod non fuiſſent ab igne obtenturi, niſi adſtantium barbarorum aliquis inclamaſſet: In Nomine Jeſu Chriſti tui patere te comburi.* Auctor hiſto-

historiæ testatur, combustas ab igne hujus Sancti se vidisse Reliquias.

Quorsum vero tanta in Sanctos suos hostium sævitia, & sacrorum incendia pignorum à Deo permittuntur, sic explicat S. Augustinus in suo Libro de Cura pro Mortuis gerenda cap. 6. *Legimus in Ecclesiastica Historia, quam græcè scripsit Eusebius, & in Latinam vertit Rufinus, Martyrum Corpora in Gallia Canibus exposita, canumque Reliquias, & Ossa mortuorum usque ad extremam consumptionem ignibus concremata: eosdemque cineres Fluvio Rhodano, nequid ad memoriam qualemcumque relinqueretur, inspersos. Quod non ob aliud credendum est divinitus fuisse permissum, nisi ut discerent Christiani in confitendo Christum, dum contemnunt hanc vitam, multo magis contemnere sepulturam. Hoc enim, quod ingenti sævitia de Corporibus Martyrum factum est, si eis quicquam noceret, quo minus beatè requiescerent, non utique sineretur. Re ipsa ergo declaratum est, non ideo dixisse Dominum*: Nolite timere eos, qui Corpus occidunt, & postea non habent quid faciant, *quòd non esset permissurus aliquid eos facere de suorum Corporibus mortuorum. Sed quoniam quicquid facere permissi essent, nihil, quo minueretur Christiana defunctorum felicitas fieret, nihil inde ad sensum post mortem viventium perveniret, nihil ad detrimentum saltem ipsorum Corporum, quominus integra resurgerent, pertineret. Ita D. Augustinus de Corporibus MM. incensis, atque dispersis ab hostibus Fidei.*

At quid dicendum de Sacris pignoribus, non ab hostibus Fidei, sed fortuita ignium accensione combustis? Nisi: *O Altitudo Divitiarum Sapientiæ Dei! Incomprehensibilia sunt Judicia ejus, & investigabiles viæ ejus* (*Rom.* 11.) Trevirensi in Urbe, fortuito incendio, Monasterium, & Templum Sancti Matthiæ cònsumpta fuere: Reliquiæ, & Ossa Apostoli, miro modo, servatæ; S. Agritii vero primi Episcopi Trevirensis, & aliorum combustæ. Senis dum Templum Ordinis S. Dominici aliquando conflagraret, Caput S. Catharinæ Virginis, miro modo, ereptum flammis fuit; Beati vero Ambrosii Sansedonii Episc. Crassettani, aliæque Sanctorum Reliquiæ in cinere redactæ. (*Ibid.*) *Quis enim cognovit sensum Domini; aut quis ejus consiliarius fuit?* Adoranda igitur sunt hæc Dei judicia, non investiganda: Dubitantibus verò de veritate hujusmodi Reliquiarum, quas Deus permisit, & aliquando comburi permittit, cum docto, ac pio Viro Joanne Bollando (sub die 28. Febr. ubi de Translatione Corporis S. Matthiæ, ac de combustione pignorum S. Agritii agit) ducimus respondendum: *Quotidie quoque videmus, pro peccatis Populi, ab Infidelibus Christianis Corpus Dominicum cum Ecclesiis comburi, quo nihil unquam Sanctius dici, vel excogitari potest. Secundò autem hujus rei dubitationibus respondemus, pro peccatis nostris hoc evenisse; nec nos dignos fuisse, quos majoris signi indicio Dominus dignaretur lætificare: quippe nobis desidiosis, & malè viventibus, nullo usis conversationis me-*

lio

lioris merito, justum fuit adhiberi virgam correptionis acrioris, ut suscipiendo mala, quæ fecimus recogitemus, recogitando fletibus diluamus, diluendo præterita, futura caveamus.

Ad propositum itaque nostrum revertentes, Martyrum Ducentorum, & amplius Ossa semiusta, unà cum XI. eorum Cineribus onustis plaustris à nobis diligenter collectis, me humiliter supplicante, Eminentiss., ac Rev. D. Card. Jo: Ant. Guadagni SS. Clementis Papæ XII. ex Sorore Nepos, ac Vicarius Generalis Urbis, perbenignè concessit Ven. Ecclesiæ S. Hieronymi Charitatis de Urbe, hisce præcipuè permotus. Primum, quod in ejus Domo olim S. Paulæ Matronæ Romanæ illius discipulæ, aliquando habitaverit S. Doctor, qui & sacrarum Martyrum Reliquiarum acerrimus fuerat contra Vigilantium Hæreticum propugnator, ac Sacrorum Cœmeteriorum nostrorum eximius cultor, ut ipsemet testatur *in Ezechielem cap.* 40. Secundo, quod SS. Martyribus addictissimus fuerit, diuque in iisdem Cœmeteriis, ante illorum Sepulchra orans pernoctare consueverit S. Philippus Nerius: qi ad annos 33. hujus Ecclesiæ ædes inhabitavit, Miraculis plurimis illustravit, in iisque Congregationem Oratorii anno 1558. instituit: quo super argumento, Institutionis videlicet Congregationis ejusdem, si quid aliquando, aliorum testimonio deceptus, in contrarium scripsi, nunc plurimis auctoritatibus, ac monumentis melius edoctus, penitus revocatum volo, juxta ea, quæ anno superiori, pro rei veritate, Chyrographo meo satis explicui. Tertio, quod certò sciret Eminentissimus idem Cardinalis Vicarius, hæc sacra Martyrum pignora, non solum à Presbyteris illius Congregationis jugiter debito cultu observanda fore, sed, & ab ipsa nobilissima Archiconfraternitate Charitatis, cui suprema illius sacri Templi imminet cura, summo honore esse excipienda, & illustriori in loco collocanda. Id porrò illa præstitit in Ara majori magnificentius, ad hoc recens constructa, Sacra Ossa, & partem Cinerum intra marmoream Urnam deponendo. Solemnis itaque translatio peracta fuit xviii. Kal. Octobris subsequentis anni MDCCXXXVIII. cum interventu Eminentissimi D. Cardinalis Georgii Spinulæ Protectoris, totius Illustrissimæ Archiconfraternitatis Charitatis, omnium Patrum memoratæ Congregationis Oratorii, & Confratrum quoque Secularium, qui ibidem Oratorium frequentant, ac insuper ultra Quadraginta Romanæ Curiæ Præsulum, necnon omnium Collegii Anglorum Alumnorum, qua pompa magnifica, sacra pignora honorifice exornata delata sunt per proximas Vias, ac Plateam Farnesianam, concessa à Pontifice omnibus huic Processioni intervenientibus Indulgentia Plenaria. Hæc omnia latiori, atque eruditiori calamo descripta sunt ab Admodum Rev. P. Josepho Catalano ejusdem Congre-

gregationis Oratorii S. Hieronymi Presbytero in Tomo II. sui Pontificalis Romani, eruditissimis Commentariis, ac Notis illustrati pag. 326. Reliquas vero incendii hujus ruinas, terram, ac rudera, & ipsa referta Ossiculis, ac Cineribus SS. Martyrum, ac etiam plurium insignium Confessorum, quorum Reliquiæ, ut diximus, in Altari decentissime in magna hyerotheca asservabantur, annuente pariter eodem Eminentissimo Card. Guadagni, ac pergratissimè acceptante Reverendissimo P. Josepho Maria Bonagente Vicentino, Tertii Ordinis S. Francisci Ministro Generali, amico nostro, translata sunt ad Basilicam SS. Cosmæ, & Damiani in Foro Boario, ibique in ejusdem inferiori parte collocata in vacua Cappella sita sub Sacello SS. Crucifixi superioris Ecclesiæ, eaque muro conclusa, atque hac Inscriptione, marmori ex Cœmeterio Prætextati delato insculpta. Fidelium devotioni indicata.

HIC TERRA SANCTA EST
PLVRIM. SS. MARTYRVM ET CONF.
CINERIBVS OSSIBVSQ. REFERTA.
EX INCENDIO DOMVS IN QVA ASSERVABANTVR
HVC DELATAE SVNT RELIQVIAE
ANNO D. M.DCC.XXXVII.

ACTA

ACTA SANCTI VICTORINI EPISCOPI AMITERNENSIS ET MARTYRIS ILLUSTRATA.

§. I.

Actorum utriusque S. Victorini, Amiternensis Episcopi, & Martyris, & Camerinensis Eremitæ, ac Confessoris, confusionis Causa, atque origo.

UAMVIS Romani Pontifices in Urbe, cæterique aliarum Ecclesiarum Præsules in eam curam maximè incumberent, ut Acta Sanctorum Martyrum, per Diaconos, Subdiaconos, atque Notarios fideliter colligerentur, & in Tabulas referrentur; certum est nihilominus, plurima eorum, malitiâ Tyrannorum excidisse. Cum enim animadverterent Christiani nominis hostes, ejusmodi scriptis, fidelium animos in sua Religione confirmari, eorum libris bellum indixere, ut notat Arnobius lib. 4. adversus Gentes, multo etiam ante Diocleriani persecutionem: In hac vèro, quæ omnium aliarum sævissima censetur procella, tam ingens in Sacros Codices fuit excitata, ut magnus eorum numerus, numquam satis deplorando naufragio, perierit. Crudelissimus namque Cæsar, affixis ubique Edictis (ut refert Eusebius Cæsariensis Hist. Eccles. lib. 8 cap. 3.) jussit, *ut Scripturæ absumerentur igni*: & ad eas tradendas, exquisitissimis etiam tormentis adigebantur Christiani: quod si quis faceret, execrando *Traditorum* nomine à fidelibus vocabantur.

Nihilominus cum ferè apud omnes Ecclesias moris esset, ut præter Acta ipsa, quæ unaquæque servare studebat, ultro citroque, & Sacrorum pugilum nomina, & certaminum Epitomem, ac Natalis eorum dies, per Encyclicas litteras inter se communicarent, hinc factum est, ut longinquiores etiam Ecclesiæ indicem, seù Catalogum haberent SS. Martyrum aliarum Provinciarum, in quo mortis genus, ac dies triumphi pro Christi Fide descriptus erat. Sparsis itaque per Orbem ferè universum hujusmodi monumentis, adhibitaque eximia Episcoporum diligentia, ac Diaconorum studia, cuncta Martyrum Acta, & memorias penitus abolere non

valuit læthalis flamma persecutoris: adeo ut, sedata per Constantinum Magnum persecutionum in Ecclesiam Dei procella, singulæ Ecclesiæ peculiari sibi Calendaria conficere valuerint, quæ tamen non fuisse Generalia, in quibus aliarum Provinciarum Martyres recenserentur, scite observat doctissimus Ruinartius in Præfat. gen. in Act. MM. §. 2. n. 17., & 18. Porro, & illud constat, haud pauca Martyrum Acta à Fidelibus occultata fuisse, ac servata ab universali persecutionis illo incendio.

Non diù post ipsam Diocletianj persecutionem, Hæreticorum malitiâ, plura SS. MM. Acta corrupta, & fabulis conspersa fuerunt, atque ubique fere locorum disseminata. Maximam autem genuinorum Actorum Catholica Ecclesia perpessa est jacturam post Gothorum, Vvandalorum, Hunnorum, aliarumque nationum exterarum irruptionem in Italiam, Hispaniam, & Africam, quorum rapinis, cædibus, ac Incendiis adeo Ecclesia ipsa vexata fuit, ut ex genuinis Actis in Diocletiani Persecutione servatis, pauca superfuerint. Ex fragmentis itaque, quæ apud peculiares quasdam Ecclesias remanserant, & ex traditionibus servatis in hominum memoria, cœperunt Viri Docti, ac Pii in unum colligere Martyrum nomina, & Calendaria per singulos dies, sive Martyrologia, ut ajunt, conficere, quorum primi fuisse perhibentur Eusebius Cæsariensis Episcopus, ætate Constantini Imperatoris, ac postea S. Hieronymus, ut notat Baronius in Præfatione ad Martyrologium Romanum: Fuerunt tum alii qui fusius Acta eorundem Martyrum conscripserunt, ut S. Gregorius Turonensis, qui in Vita S. Joannis Papæ lib. 1. de Glor. MM. c. 40. sic ait. *Multi quidem sunt Martyres, quorum Historiæ Passionum nobis integræ non sunt delatæ: De Joanne tamen Episcopo, & M. quoniam agon ejus ad nos usque non accessit scriptus, quæ à Fidelibus comperi tacere nequivi*, & Cap. 51., & 64. testatur Acta Gallicanorum Martyrum in Italia à Gallis quæsita, & inventa, missa esse in Gallias. Floruit is Gregorius, teste Bellarmino in libro *de Scriptoribus*, labente Sæculo sexto.

Sæculo Christi Nono claruerunt Simeon Metaphrastes Monachus in Oriente: in Occidente vero Usuvardus Monachus S. Benedicti, & Ado Viennensis in Gallia Episcopus, Horum primus Vitas, & Acta Sanctorum collegit quidem, atque descripsit, in quibus tamen multa de suo addidit, non ut revera acciderant, sed ut evenisse potuissent; quamobrem non immerito à Viris eruditis carpitur. Usuvardus vero, & Ado Martyrologia scripsere, sed Ado prolixius suum contexuit, in quo fusius Sanctorum Acta coacervavit, sed & ille per nominum homonogiam, sępe uni Martyri attribuit, quæ conveniunt alteri, quem errorem postea secuti sunt alii Martyrologiorum, & Lectionariorum, ut ajunt Scriptores, de quibus videndus Baronius loc. cit. Cap. 9. Inter omnia autem Martyrologia præstitit quidem Romanum, quod cum originem duxerit (ut notat idem Annalium Parens eodem loco Cap. 8.) ab ipsis S. R. E. Protonotariis, jam inde à temporibus S. Clementis Papæ: cumque successivè auctum, ac variis in exemplaribus, addictamentis pluribus ampliatum sit; hinc factum est, ut pluribus etiam mendis diversa ipsius exemplaria respersa extiterint: quibus emendandis; jussu præsertim Romanorum Pontificum, plura erudita ingenia insudarunt, ut summa adhibita diligentia, atque antiquiorum Codicum ope, errores, maxima ex parte purgarentur. Hinc jure ac merito Romani Martyrologii auctoritas, cæteris præferenda est, cum præ omnibus puriora exhibeat Acta.

Hoc quidem maximè apparet in Actis S. Victorini Episcopi, & Martyris Amiternensis, cujus memoriam recolit die 5. Septembris, quæ hisce nostris animadver-

versionibus, ac veteribus monumentis illustrare aggredimur. Ado itaque Viennensis, qui floruit anno Christi 874. Cum duos Victorinos reperisset, utriusque Acta ita confudit, ut ex duobus unum effecerit. Nam Victorino Confessori, & Poenitenti fratri S. Severini Septempedani Episcopi, vitam non modo Eremiticam, & lapsum, ac Poenitentiam, verum etiam Episcopalem dignitatem, atque Martyrium attribuit: Id quod optimè adnotavit Baronius die 8. Junii, & 5. Septembris: & post ipsum P. Cancellottus in Vita SS. Duorum Fratrum Septemdanorum Romae impressa Anno 1643. itemque Papebrochius in Opere Bollandiano in Prologomeno ad S. Severini Vitam, & ad Acta SS. Nerei die 12. Maii. Æquivocationem hanc superadditam fuisse brevi Bedae Martyrologio, Annalium Parens se cognovisse testatur, nam in vetusto ipsius Bedae M. S. Codice minime legitur. In antiquis namque Codicibus consueverunt non semel pii quidem, sed indocti Viri, in margine scribere quae sibi esse vera videbantur, eruditioribus verò falsa erant: cum autem ex hujusmodi Codicibus alii Codices describerentur, Excriptores, quae erant in margine, in narrationem ipsam inferebant: & ita sequioris aetatis Scriptores, bona fide, omnia illa confusa in suas Collectiones referre non dubitarunt, nullo praevio rerum examine. Id praecipue fecit Ado in suo conscribendo Martyrologio, & Acta prolixiora narrando, quem secuti postea sunt alii melioribus Codicibus destituti. Idem quoque error, quoad nostrum Victorinum, irrepserat in aliud vetus Martyrologium Romanum parvum, à Baronio desideratum, nec uspiam inventum; quod postea repertum est, atque editum ab Heriberto Rosuveydo Soc. Jesu Antuerpiae an. 1613. in quo, sub die 5. Septembris legitur: *Romae Victorini Mar. Fratris Severini, qui post miram paenitudinem Amiternina Urbis Episcopus, & Martyr factus est.*

Sed nihil mirum, id accidisse Actis nostri Victorini, cum primis etiam Ecclesiae Saeculis, ex homonogia, aequivocationes hujusmodi illustriores quandoque Martyres attigerint. Sancti namque Clementis Exconsulis Romani, Illustrissimi Viri ac Martyris, Domitiani Imperatoris Patruelis, atque S. Plautillae Matris S. Flaviae V., & M. Fratris (qui ab eodem Domitiano ob Christianam Fidem, teste Dione Cassio, Anno Domini 95. Martyrio coronatus est) Acta, & nomen ita permixta fuerint, atque confusa cum memoria S. Clementis Papae, ut unus, idemque creditus fuerit, ac Martyrologia, ipsaeque tabulae Ecclesiasticae penitus de primo Clemente siluerint: quapropter Baronius ad an. Christi 98. rectè ita scripsit. *Quod ejus mentio nulla vel in Martyrologio, vel antiquis monumentis habeatur, injuria temporum id evenisse, factumque esse, ut siqua ejusdem Clementis nobilissimi Martyris memoria reliqua esset, post nostrarum Scripturarum Diocletiani tempore facta naufragia, omnes Clementem Romanum Pontificem mente concipientes, unum, eumdemque nominibus confusis, atque personis, Clementem esse existimarint.* Ideo etiam factum est (ut ait P. Vytrii in sua erudita Disert. de ejusdem S. Titi Flavii Clementis tumulo illustrato) ut Clementem Papam Imperatoribus illis ex Gente Flavia, consanguinitate propinquum esse crediderint, & eodem fortasse errore contigerit, ut Ossa ejusdem S. Flavii Clementis in Basilicam S. Clementis Papae, & Mart. translata fuerint: quae tandem anno 1725. die 22. Januarii sub ara Principe ejusdem Basilicę ab I min. Card. Annibale Albani Titulari reperta sunt, ac subinde à Benedicto PP. XIII. translata, solemni pompa, in Processione cum S. Collegio in eadem Ara nobilius constructa iterum fuere deposita.

S. Gregorius Nazianzenus, qui 4. Christi Saeculo floruit, Vir caeteroqui doctissimus, quo Magistro non semel S. Hiero-

A 2 ny-

nymus gloriatur, grandi, & ipse errore lapsus est, quem postea secuti sunt Metaphrastes, cæterique Græcorum. Is siquidem in Orat. de S. Cypriano, Acta S. Cypriani Episcopi Carthaginensis in Africa Martyris ita permiscuit Actis alterius S. Cypriani Mart. Nicomediensis, qui cum Virgine Justina passus est, ut è duobus unum Cyprianum effecerit, eique Magicam artem, & post conversionem, Episcopatum tribuerit; quod rectè notat Baronius ad diem 14. Septembris: Quantus is sit error, ex eo patet, quod à S. Cypriani Carthaginensis ætate, ad Sanctum Gregorium ipsum 120. anni effluxerint. Porro Acta ipsa ita tunc temporis erant depravata (fortasse occasione Persecutionis Diocletiani) ut S. Doctor unum Cyprianum ab altero discernere minime valuerit.

Prudentius quoque, qui eodem Sæculo 4. vixit, suo carmine inscripto *Peristephanon* Hymno II., e tribus Hippolytis, quorum alter fuerat miles, quem Sanctus Laurentius baptizavit, alter Antiochenus Presbyter, ac tertius Episcopus Portuensis, Hippolytum unum efficit. Id quod etiam ostendit eruditissimus Baronius ad diem 30. Januarii, qui passim hujusmodi errores, atque priscorum Scriptorum lapsus sæpius animadvertit in suis ad Martyrologium Romanum annotationibus. Quid mirum igitur, si, & Ado Viennensis, post plura Sæcula, & in tanta rerum confusione, duos Victorinos conflavit in unum, usus & ipse Codicibus corruptis, & nulla adhibita diligentia; maximè cum in Gallia scriberet de duobus Victorinis Italis, & tempore, & loco diversis.

At clarissime constat, ambos nomine tantum convenire, locis vero, temporibus, vitæ studiis, mortis denique genere omnino distingui. Victorinus namque Episcopus floruit Sæculo Christi primo, & Martyrio coronatus est sub Trajano Imperatore circa nostræ salutis annum 99. de quo (teste Baronio) mentio habetur in Actis SS. Nerei, & Achillei, ubi quoque narratur ejus Martyrium apud aquas Cutilias: Alter vero floruit Christi Sæculo sexto, fuitque frater S. Severini Episcopi Septempedani, Justiniano Imperatore, qui post lapsum, admiranda pœnitentia expurgata labe anno Domini 538. Eremiticam vitam in loco Piorico, seu Prolaque nuncupato non longe ab Urbe Septempeda, ut in Itinerario Antonini, in Provincia Piceni sancto fine Confessor tantum complevit: Cujus Corpus Camertium pietas, obscuro loco detineri passa non est, sed honorifice cum Clero, & Populo elevatum in suam detulit Cathedralem, ubi nunc etiam colitur in Sacello Comitum Sparapani, summa veneratione, quò solemni pompa ex alio ejusdem Ecclesiæ loco translatum fuit die 4. Septembris anni 1701.

Mirandum sanè est, quod, post tam ingens lumen erroribus Actorum S. Victorini à Card. Baronio, & aliis obiectum, nec non in conspectu monimentorum, quæ præ oculis habebat, tantum cæcutierit Camillus Lilius, ut in historia sua Camerinensi, scribere non erubuerit, S. Victorinum ipsum Eremitam fratrem S. Severini creatum fuisse Episcopum Camertem: Nec illum puduerit testimonium mendacii asserere Diploma quodam Archivii Cathedralis S. Severinatis, in quo nulla penitus de Episcopatu S. Victorini mentio reperitur, sed tantum nominatur *Confessor*. Revolvere poterat Statutum ejusdem suæ Patriæ, in quo Rubr. 2. memoratur S. Victorinus nullo titulo Episcopatus insignitus. Turpissimum deinde illi fuit ignorare, quod ab Immemorabili ultra Sæcula plura, Ecclesia Camerinensis, quotannis festum S. Victorini sub Ritu duplici, ut Confessoris, non autem Episcopi, cum Missa, & Officio die 8. Junii semper celebravit, & celebrat. A veritate longè aberravit scribens, quod ille extremum diem vitæ suæ clauserit Septempedæ, non autem Piorici, suique erroris testem advocat

cat Francum Septempedanum Scriptorem, qui nihil prorſus de hoc in vita M.S. quæ inter Collectanea vitarum Sanctorum Conſtantini Abbatis Cajetani Ord. S. Benedicti in Bibliotheca Sapientiæ Urbis aſſervantur, tom. 3. agit. Perperam quoque affirmat, eumdem S. Victorinum nullo cultu obſervari apud Sancto Severinates; quod falſum eſt: Nam per Sæculorum curricula oſſa ejus aliquot in Cathedrali Templo coluntur, atque horum meminit etiam Illuſtriſſimus ac Reverendiſſimus D. Dionyſius Pieragoſtini meritiſſimus ejus Sedis Epiſcopus in Catal. Reliq. ejuſdem Cathedralis appoſito in calce ſuæ Synodi celebratæ anno 1733. Aderat quoque ibidem vetuſta Imago Sancti Victorini à Pompilio Caccialupi Scriptore Sanſeverinate, hiſce verbis memorata: *S. Victorinus in Tribuna veteri noſtræ Eccleſiæ Sancti Severini cernebatur depictus, pendens, ex arbore, pedibus, manibuſque ad modum hædi, ſeu oviculæ ligatæ.* Adeſt vero etiam num perantiqua tabula depicta anno 1468. à Nicolao de Fulgineo, in qua ſpectatur Sanctus Victorinus habitu Eremitæ indutus à ſiniſtris Imaginis S. Severini Epiſcopalia inſignia geſtantis. Præterea in ipſa eadem Cathedrali, ab immemorabili, extat Beneficium erectum ſub ipſius Sancti invocatione. Extatque inſuper carta quædam Laurentii Epiſcopi Camertis de anno 1119. relata ab eruditiſſimo Muratori in Antiquit. medii ævi, tom. 1. col. 224. in qua fit mentio Plebis S. Victorini in Territorio Septempedano ſitæ. Quæ omnia ignoraſſe Scriptorem rerum ſuæ patriæ, & alterius tam proximæ Civitatis, turpiſſimum eſt, & minime ferendum videtur. Hæc quidem certiſſima documenta contulir nobis Ad. R. P. Bernardus Gentilius, alias laudatus, ex his quæ congeſſit in Vita ejuſdem S. Victorini à ſe couſcripta Cap. XIII. in quo agit de Obitu, Cultu, ac Translatione ejuſdem Sacri Corporis. Veritas tamen rei, Sole clarius apparebit, ex Monumentis, quæ proferemus, & præcipue ex Eccleſia S. Victorini Epiſcopi, & Martyris apud Amiternum deſumptis: & ex Collatione Actorum illius, quæ apud Varios auctores habenrur, quorum omnium certiora eſſe apparent, quæ exhibentur à Martyrologio Romano: & hæc primo loco dantur, appoſitis Litteris Alphabeti, cuique verbo noſtris adnotationibus illuſtrando. Et hic notandum puto, Hæc Acta eadem haberi in Martyrologii Romani exemplaribus editis diù ante correctionem, ſeù reſtitutionem juſſione primum Sixti PP. V. ac deinde Gregorii XIII. peractam: nam eadem Acta leguntur in Martyrologio Romano edito Florentiæ anno 1486. per Franciſcum Bonaccurſium, quæ in nihilo deferunt, niſi quòd ubi legitur Amiterninæ Urbis, additum eſt *in Aprutio*, & in fine deſiderantur verba. *Cujus Corpus Chriſtiani rapientes, honorifica Sepultura Amiterni condiderunt.*

§. II. Acta

§. II.

Acta S. VICTORINI Episcopi Amiternensis, & Martyris: ex Martyrologio Romano 5. Septembris.

ROmæ in Suburbano (A) *Beati Victorini Episcopi* (B) *& Martyris; qui Sanctitate, & Miraculis clarus, Sacerdotium* (C) *Amiterninæ Urbis* (D) *totius populi electione* (E) *adeptus est. Postmodum sub Nerva Trajano* (F) *apud Aquas Cutilias* (G) *ubi putentes, & sulphureæ emanant aquæ, cum aliis Servis Dei relegatus, ab Aureliano Iudice* (H) *jussus est suspendi capite deorsum* (I) *Quod cum per triduum passus fuisset, gloriosè coronatus* (K) *victor migravit ad Dominum. Cujus Corpus Christiani rapientes* (L) *honorifica Sepultura Amiterni condiderunt* (M).

Acta alia ex Actis SS. Nerei, & Achillei, quæ extant apud Sur., & Bollandianos 12. Maii.

„ CUM Aurelianus, cæsis Nereo, & Achilleo, Domitillam ad sibi consentiendum „ inducere moliretur, dictum est illi à quodam, majorem ei intercedere amici- „ tiam cum Eutyche, Victorino, & Marone, quàm cum Nereo, & Achilleo inter- „ cessisset. Itaque à Nerva Principe impetravit eos sibi donari, si Sacrificare nollent. „ Sed illis viriliter agentibus, & minas Aureliani contemnentibus, ex Insula amotos „ tanquam servos suos per sua prædia divisit: Eutychen decimo, & sexto milliario „ ab Urbe Via Nomentana: Victorinum milliario sexagesimo Via Salaria: Maronem „ centesimo, trigesimo eadem Salaria Via: jussitque eos tota die terram fodere, & „ Cantabrum edere ad vesperam. Sed Deus Omnipotens fecit illos gratiosos in locis „ peregrinis. Eutyches enim filiam conductoris loci illius à Dæmone liberavit. Vi- „ ctorinus loci Vicedominum triennio ex paralysi decumbentem precibus sanavit. „ Maro, hydrope vexatum curavit. Loquebantur interea populis, multosque ad Chri- „ sti Religionem traduxere, ornatique Presbyterio, credentium numerum egregiè au- „ xerunt. Id non ferens Sathan Aureliani Animum ita inflammavit, isque multos eo „ misit, qui multiplici pœnarum genere illos interficerent. Et Eutychen quidem me- „ dia via cædi jussit, donec exhalaret spiritum: Cujus Corpus Christiani cum multo „ honore sepelierunt, & super illud Basilicam in Christi Nomine extruxerunt. Vi- „ ctorinum autem apud Cotilias, ubi putentes, & sulphureæ emanant aquæ, in ip- „ sas aquas capite deorsum verso trium horarum spatio deprimi mandavit, iterum- „ que sustolli. Quod cum triduo Vir Sanctus prò Christi Nomine pertulisset, migravit „ ad

„ ad Dominum. Et si autem Aurelianus vetuerit, ne quis illud terrà conderet, at tamen postridie venerunt Amiternenses, raptumque in suum Territorium transtulerunt, mandaruntque Sepulturæ. Denique Maronem voluit ab Amico suo Turgio ingenti saxo opprimi. Itaque in ejus humeros imposita est petra immanissima, quam homines septuaginta ægrè possent trochlea adducere. Eam autem Vir Sanctus tanquam leves paleas ad duo milliaria portavit illæsus, eoque loci eam reposuit, ubi solitus erat Domino preces offerre: Cujus sanè facti admiratione ejus Provinciæ populus adductus est ad Fidem Christi, & Sacro Baptismate expiatus. Porrò Consularis acceptis ab Aureliano muneribus S. Maronem occidit. Populus verò in ea petra, quam humeris gestarat excidit Sepulchrum, ibique eum condidit: & in ejus Nomine Christo Ecclesiam fabricavit.

Acta, ex Tom. 3. Maii Bollandiano 13. Maii.

Acta superius relata, optima fide scripta edidit Surius: sed dictione plerumque in gratiam lectoris non nihil expolita, ut testatur C. V. Henschenius: ipse verò eadem exhibet stylo genuino desumpta ex pervetustis optimæ fidei membranaceis Codicibus, videlicet Trevirensi S. Maximini, Vvindbergensi Ord. Præmonstratensis, Audomarensi Cathedralis Ecclesiæ, duplici Ultrajectino S. Pauli, & S. Salvatoris, triplici Reginæ Svetiæ, & aliis pluribus. Cum igitur aliqua circa hos tres Martyres in iis explicentur, genuinum hic eorum textum apponere non gravabor: ejusmodi verba sunt.

„ Aurelianus, tanquam servos suos per sua prædia divisit Eutychen in sextodecimo ab Urbe in Via Nomentana, Victorinum in sexagesimo, Maronem vero in centesimo trigesimo eadem Via Salaria &c. Maro verò morbo Hydropis laborantem Procuratorem Civitatis Septempedæ liberavit &c. Victorinum verò apud eum locum qui Cotilias appellatur, ubi putentes aquæ emanant, & sulphureæ, in ipsis capite deorsum per horas tres teneri jussit, & iterum suspendi. Hoc per triduum pro Nomine Christi passus Victorinus migravit ad Dominum. Jussit autem Aurelianus corpus ejus non sepeliri: & cum una die apud Cotylias jacuisset venerunt Amiternenses populi Christiani, & rapuerunt eum, & in suum territorium transtulerunt atque ibi sepelierunt. Maronem verò misso amico suo Turgio, jussit duci, & saxi ingentis pondere opprimi. Unde factum est, ut immanissimam petram, quam vix ad trahendum septuaginta homines pensare potuissent, super humeros ejus ponerent. Ipse autem S. Maro quasi leves paleas portavit eam per duo milliaria sanus, & in eo loco posuit, in quo orare consueverat. Et hoc factum omnis Provinciæ populus admiratus, credidit Christo, & Baptizatus est. Consularis autem, accepta ab Aureliano potestate, interfecit eum. Populi autem excavaverunt petram, quam humeris portaverat, & ibi sepelierunt eum, & Ecclesiam Christi fabricaverunt in Nomine ejus: in qua præstantur beneficia Domini ad gloriam Nominis sui, usque in hodiernum diem.

Acta ex Adonis Martyrologio 5. Septembris: floruit anno 879.

„ IN Suburbano Romæ Natale B. Victorini Martyris (Mox ipse Ado confundit hunc Victorinum cum alio ejusdem Nominis fratre S. Severini Septempedani, ejusque lapsum ac pœnitentiam fuse describit. Moxque subdit.) Electus deinde ab
„ universo Populo Amiterninæ Urbis Sacerdotium adipiscitur. Inde postmodum sub
„ Imperatore Nerva cum aliis Dei famulis Eutyche, & Marone ab Aureliano Judice
„ primò relegatus in LX. milliario ab Urbe Via Salaria: deindè apud eum locum, qui
„ Cotilias appellatur, ubi putentes aquæ manant, & sulphureæ, in ipsis capite
„ deorsum por horas tres suspensum teneri ab impio Judice jussum est. Quod cum
„ per triduum prò Christi Nomine passus fuisset, gloriosè coronatus migravit ad Do-
„ minum. Cumque una die jussu Aureliani Corpus ejus inhumatum jacuisset, vene-
„ runt Amiternenses Populi Christiani, & rapientes in suum Territorium transtule-
„ runt, & honorifica Sepultura condiderunt nonis Septembris.

Acta ex Usuvardi Martyrologio: floruit anno Christi 812.

„ ROmæ B. Victorini Martyris, qui Sanctitate, & Miraculis præclarus Sacerdo-
„ tium Amiterninæ Urbis, totius Populi electione adipiscitur. Inde postmo-
„ dum sub Imperatore Nerva jussus est suspendi capite deorsum in loco, ubi putentes
„ & sulphureæ emanant aquæ: quod cum per triduum pro Nomine Christi passus fuis-
„ set, gloriosè coronatus Victor migravit ad Dominum.

Acta ex Martyrologio Romano collecto, & edito à Francisco Maurolico Abb. Messanensi anno 1572.

„ ROmæ B. Victorini Mart. qui Sanctitate, & Miraculis clarus Sacerdotium Ami-
„ terninæ Urbis totius populi electione est adeptus: postmodum sub Imperato-
„ re Nerva suspendi jussus est inverso capite super sulphureas aquas, ubi post triduum
„ gloriose Victor migravit ad Christum.

Acta ex Petri de Natalibus Episcopi Æquilini Catalogo Sanctorum lib. 6. cap. 39.

„ VIctorinus Episcopus, & Martyr apud Urbem Romam passus est tempore Ne-
„ ruæ: qui ex Territorio Amiterninæ Civitatis ortus, cum post obitum paren-
„ tum, una cum Severino fratre suo omnia pro Christo dispensasset, se invicem peda-
„ gogantes, pari custodia mutuò servientes, nudi Eremum petierunt. Verum Victo-
„ rinus ad altiora tendens relicto fratre arctissimæ Cellulæ se reclusit; ibiquæ pœni-
„ tentiæ vacavit operibus. Deinde promotus ad Episcopatum Amiterninæ Civita-
„ tis Populo ipsius ipsum eligente. Inde postmodum, sub Imperatore Nerva, cum Eu-
„ tyche, & Marone ab Aureliano Judice pro Christi Nomine relegatur LX. ab Urbe
„ milliario Via Salaria. Postmodum autem relegatur in loco qui dicitur Cotilias, ubi
„ putentes, & sulphureæ emanant aquæ, capite deorsum per tres horas suspensus est:
„ & dein-

„ & deinde per triduum in Carcere clausus, novissimè gladio capite cæsus, victor migravit ad Christum: Cujus Corpus Cives Amiternenses post duos dies rapientes in „ ipsa Civitate honorificè condiderunt.

Alia ommittimus Acta, quæ habentur in Cod. Palatino in Vatic. Bibl. num. 486. pag. 110. quæ diffuse Vitam S. Severini, ac Victorini fratrum explicant: & circa finem hæc habent. *Deductus est ad Ecclesiam in qua degens sine crimine raptus brevi ad Amiternina Urbis Sacerdotium: cumque esset omnibus virtutibus pollens, ut Angelicus haberetur qui, Choros meruit introire Sanctorum Regnante D. N. J. Christo vivit, & regnat &c.* Ubi apparet de ejusdem Martyrio neque mentionem fieri.

Ex Epocha igitur temporum, & Confusione Scriptorum, ex nominum similitudine, manifestè apparet quam scitè, prudenterque Baronius judicaverit in notis, primùm ad diem 8. Junii, mox ad 5. Septembris de duobus Victorinis in unum conflatis: ait enim, ultimo loco, ubi de nostro Victorino Episcopo. *Cum superius egimus, de Victorino Germano S. Severini Septempedani, satis ostendimus errare eos, qui duos hos Victorinos in unum confundunt, & huic Martyri illa tribuunt, quæ alterius esse noscuntur, nimirum lapsum illum miserandum quem describit hic Ado, qui cæteris errandi tribuit occasionem: Nam & id ad Bedæ Martyrologium additum reperitur; cum in veteri manuscripto ejus Martyrologio nihil hujusmodi legatur, sicut nec in antiquo Romano, vel Usuardo. Hujus autem Victorini Martyrium descriptum habetur in Actis SS. Nerei, & Achillei apud Surium tom. 3. die 12. Maii, ex quibus cæteri accepere. Habetur mentio de eodem supra die 15. Aprilis, una cum Marone, & Eutychete; licet ibi nulla de Episcopatu mentio fiat.*

Cum itaque Acta hujus S. Victorini veriora, atque sinceriora præ cæteris esse noscantur, quæ in Martyrologio Romano habentur, illa nostris annotationibus illustranda duximus.

N O T A E

§. III.

(A) *Romæ in Suburbano.*

PRima quæstio ea sit, cur S. Victorini triumphus, in Romano Martyrologio habeatur *in Suburbano Romæ*, cum potius in Sabinis ponendus fuisset, dum Aquæ Cutiliæ extent in Agro Reatino? Sed prius videndum sit, quid hoc loco per Suburbanum Romæ, veniat. Suburbanum propriè Domum, sive Territorium, aut Villam extra Urbem sitam significat: Undè pluries Cicero in suis Epistolis -- *Veni in Suburbanum.* Celebre item fuit Suburbanum Faontis liberti Neronis quarto ab Urbe lapide situm inter Salariam, atque Nomentanam Viam, ubi monstrum illud impietatis sibi necem intulit; teste Suetonio in ejus vita cap. 14. Alterius quoque Suburbani meminit idem Scriptor in vita Augusti dicens -- *Nutrimentorum ejus ostenditur adhuc locus in avito Suburbano juxta Velitras.* In Tiberii verò cap. 12. *contentus modicis ædibus nec laxiore Suburbano.* Et in Columellæ lib. 7. cap. 9. legitur *Regio Suburbana*: nempe Territorium, aut locus prope Urbem: ac tandem

dem in Synodo Romana habita in causa Formosi Papæ c.8. legitur: Ut Patrimonia, & Suburbana, atque Massæ, & Colonitiæ. Latiùs tamen hoc nomen apud Imperatores in divisione Italiæ acceptum fuisse constat. Nam Suburbicariæ appellatæ sunt Provinciæ, quæ Vicario Urbis Romæ subiectæ fuerunt, postquam Constantinus Magnus diversam constituit Italiæ divisionem ab illa, quam antea fecerunt Ptolomæus, & Augustus: In xvii. Provincias enim illam Constantinus divisit: quarum decem subditæ fuerunt Vicario Urbis, septem verò Italiæ Vicario. Hinc decem illæ Suburbicariæ appellatæ sunt, quod ea pars proprior Romæ esset, & fere Urbis Suburbiis conjungeretur: vel ut alii dixerunt de Piceno Suburbicario, quòd pars Urbi Romæ propinqua esset, & intrà terminos Urbicæ Jurisdictionis esset. Quas decem Provincias Urbis Vicarius quatuor Consularium opera regebat. Eadem ferè praxis ab initio Ecclesiæ Romanæ servata fuit, ut optime notat Labbeus in Apparatu ad Sac.Concil.append. Geograph. Episcoporum vet. Ecclesiæ cap. 1. ostendens primis sex Ecclesiæ Sæculis, plurimos Italiæ Episcopos, ac etiam aliarum Provinciarum à Romano Pontifice, ejusque Jurisdictione dependisse, non tantum ut ex suprema, Patriarchia, vel Exarchia, sed etiam ut ex Metropolitica tanquam Episcopi Romani. Quare Episcopatus hujusmodi prope Urbem, idest intra limites centum M.P. circa Urbem, sivè per Tusciam, sivè per Picenum, vel Campaniam, qui Præfecto Urbis erant subiecti, & per Consulares regebantur, tanquam à Romano dependentes, Suburbicarii appellabantur. Cum igitur Cutiliæ essent in Agro Reatino sitæ, totaque regio Sabinorum haberetur intra Romanam Provinciam, quæ à Pontifice Romano, tanquam Urbis Episcopo dependeret, & à Vicario Urbis per Consularem regeretur, optimo jure vetus Martyrologium Romanum S.Victorini nostri triumphum *Romæ in Suburbano* indicavit.

§. IV.

(B) VICTORINI *Episcopi, & Martyris.*

CUM plures nobis occurrant in Martyrologio Romano Victorini tum Episcopi, & Martyres, tum Martyres tantum, ac etiam Confessores, statuendum primo loco videtur, hunc de quo agimus, illum esse, cujus habetur mentio in Actis SS. Nerei, & Achillei, superius à nobis relatis. Verùm, & hic non parui momenti difficultas emergit, quomodo videlicet S. Victorinus hic potuerit esse sodalis SS. Maronis, & Eutychetis, cum idem Martyrologium Romanum de his tribus Martyribus memoriam recolat sub die 15. Aprilis, nulla de Victorini Episcopatus facta mentione. Immo de solo Victorino Amiternensi Episcopo agat sub die 5. Septembris. Ex quibus apparet, potius duos fuisse Victorinos diversos, alterum Martyrem tantum cum Marone, & Eutychete, alterum vero Episcopum.

Ad hanc enodandam difficultatem primò huc revocanda sunt quæ in præmonitione jam diximus: Acta illa, ex quibus postea Martyrologia compacta sunt, non esse illa primigenia, sed ex antiquioribus jam deperditis, utcumque collecta, unde potuit excedisse memoriam Episcopatus in S. Victorinum in exilio commorantem collati: vel forsan, quod breve tempus inter Episcopalem susceptam dignitatem, & ejusdem Martyrium intercesserit, & ideo ab Actorum etiam primo Scriptore prætermissum, & multo magis à posteriori collectore ipsorum. Sanè Baronius Ecclesia-

clesiasticæ Historiæ parens, & veterum Sacrorum Monumentorum lyncæus inspe-ctor unum eumdemque Victorinum agnovit. In notis namque ad diem 15. Aprilis ubi de SS. Marone, Eutychete, ac Victorino sic ait: *Quorum omnium Passionis Acta recensita habentur in Vita SS. MM. Nerei, & Achillæi*: immo subinfert: *Ad Sepulchrum autem S. Victorini ejusmodi habetur Inscriptio: Iubente Deo Christo nostro Sancto Martyri Victorino. Quodvuldeus Epis. de suo fecit.* Sub die vero 5. Septembris. *Hujus autem Victorini Martyrium descriptum habetur in Actis SS. Nerei, & Achillei.* Quare eruditissimus Vir utrobique unum, eundemque Victorinum agnoscit: Martyrem ex qualitate Martyrii apud Aquas Cutilias consummati, quod constat ex Actis SS. Nerei, & Achillei, & ex Martyrologio Romano ad diem 5. Septembris, ubi etiam apparet Episcopum Amiterninum fuisse.

Ferrarius in Catal. SS. Italiæ ad 5. Septembris in Not. ad S. Victorinum, post indicatam ConfusionemActorum cum Actis S. Victorini Camertis; putat hunc de quo agimus non benè memoratum cum Marone, & Eutychete à Mart. Romano sub die 15. Aprilis tanquam si eadem die passus esset cum his sodalibus Martyrium. Sed in hoc errat, nam neque Eutyches coronatus est eadem die cum Marone, neque in eodem loco, sed longè, & tamen hic memoratur sicut,& Victorinus,non tamquam socius Martyrii, sed tantum famulatus B. Domitillæ, & exilii eadem de Causa tolerati. Hinc est quod in Martyrologio vetustori Occid. à C. V. Florentinio edito: ead.die15.Aprilis fit tantum mentio de solo Marone,aliis duobus prætermissis. Scrupulum quoque movet idem Ferrarius,quod in Actis SS. Nerei nulla Episcopatus S.Victorini fiat mentio, cui difficultati satis factum est in præcedentibus jam dictis. Cum ergo ex Martyrologio Romano constet de loco exilii, & qualitate Martyrii ad aquas Cutilias puteutes, in quo omnia Acta consentiunr, & traditiones Amiterninæ, sane videtur unum, eumdemque esse Victorinum Episcopum.

Cujas autem fuerit B. Victorinus non indicant Acta: Petrus de Natalibus (qui & ipse Adonis errorem sequutus, nostrum Victorinum cum Victorino fratre S. Severini Septempedani confundit) illumque patria Amiterninum enunciat scribens: *Qui ex Territorio Civitatis Amiternina ortus &c.* Idem habetur, quoque apud Ughellium Italiæ Sac.tom.x. edit.Venetæ, ubi de *Episcopatibus obsoletis* de Amiternino agitur, sic -- *Ortu suo hanc Urbem nobilitarunt varii, tum Salusthius totius Historiæ princeps, ac S. Victorinus Patriæ Episcopus, & Martyr.* Nobili tamen stemmate fuisse Virum apparet ex Actis SS. Nerei, & Achillei, cum ibi legatur, S. Flaviæ Domitillæ majorem intercessisse amicitiam cum Victorino, ac duobus sodalibus ejus, quam cum Nereo, & Achillæo, qui erant ejus Eunuchi, ac Servi.

§. V.

(C) *Qui Sanctitate, & Miraculis clarus Sacerdotium Amiternina Urbis, totius Populi electione adeptus est.*

SUspicionem aliquam ingerere possent Acta SS. Nerei, & Achillei, an verè Episcopus fuerit S. Victorinus: cum tum ipse, tum ejus Collegæ Eutyches, & Maro Presbyteri enuncientur, ibi enim legitur postquam acti fuerunt in exilium – *Loquebantur interea Populis, multosque ad Christianam Religionem traduxere, ornatique Presbyterio, credentium numerum egregiè auxerunt*. At omnem tollit ambiguitatem Martyrologium Romanum; cum, & Episcopum dicat, ejúsque ad *Sacerdotium Amiternina* Urbis electionem describat, & lapides vetustissimi, quos suo loco exhibebimus. Per Sacerdotium enim Episcopalem dignitatem designari habetur ex *Cod. Theodos. de Episcopis leg. 3. de Fide Cathol. l. 1. Ne Sanctum Baptisma*. Ex D. Greg. Turonen. de Vit. Pattum cap. 6. Ex Sydonio lib. 4. ep. 5. Sic in electione S. Ambrosii legitur, Valentiniano Imperatori *gratissimum fuisse à se delectos Iudices ad Sacerdotium postulari*. Et ipse S. Ambrosius lib. 5. ep. 30. agens de S. Damaso illum vocat Romanæ Ecclesiæ Sacerdotem. Hinc primis Ecclesiæ Sæculis idem erat Sacerdotem dicere, ac Episcopum, ut passim ex SS. Cypriano, Augustino, aliisque Patribus. Dubium tamen non est hoc nomen, cuique etiam Presbytero convenire, cum ex ejus æthymologia importet *Sacra dantem*, seù *præbentem*; Teste Honorio Augustodunensi. Et Rhabanus lib. 1. de Institutione Clericorum cap. 5. *Vocari potest Sacerdos, sivè Episcopus sit, sivè Presbyter*. Propriùs tamen usurpari consuevisse ad designandum Episcopum ait S. Innocentius Papa I. Epist. 1. cap. 3. *Nam Presbyteri licèt sint Sacerdotes, Pontificatus tamen non habent*. Nihil autem obstat, quod in Actis SS. Nerei, & Achillei Victorinus Presbyter, tantum fuisse enuncietur, cum primis illis Ecclesiæ temporibus, ut observat Baronius ad annum Christi 98. num. 2., & seqq. titulo Presbyteri vocarentur etiam Episcopi, ac propterea Durandus in Rationali Divin. Offic. l. 2. num. 15. ait. *Episcopus quoque, & Sacerdos nomine Presbyteri intelliguntur ex his quæ ad Titum I. Apostolus scribit, qui eumdem, & Episcopum, & Presbyterum nominavit*. Eruditus insuper Du Cange in Glossar. verbo Presbyt. duos adducens Procopii textus, alterum de bello Persico lib. 1. cap. 25. alterum de bello Vandalico lib. 1. cap. 10. ita ait. *Vox Presbyter convenit Episcopis, & Sacerdotibus*.

Neque indulgendum mihi videtur opinioni P. Henschenii ab eo pronunciatę post Acta SS. Nerei, & Achillei occasione SS. Maronis, & Eutychetis ac Victorini, quorum inibi mentio habetur: *Et Sacerdotium non continuo pro Episcopatu, sed Presbyterio hic sumendum fuisse*. Nam præter jam dicta id primo apparet ex Actis Martyrologii Romani ubi asseritur: *totius Populi Electione*: neque enim unquam suffragia Populi requisita sunt ad assumendum aliquem in Presbyterum, utique ad Episcopatum. Præterea, intelligendum pro Episcopatu manifeste apparet ex monumentis marmoreis, de quibus infra suo loco disseremus. Ex hac quoque Martyrologii assertione indicatur, eo tempore potiorem Amiternorum Civium partim jam Christi Fidem amplexam fuisse, ac suffragia contulisse in electione ejus, quæ tunc à Clero Ecclesiæ fiebat in Victorinum, sed fusius de hoc in not. litt. E.

§. VI.

§. VI.

(D) *Amiternina Urbis.*

AMiternum Civitas olim clara fuit Vestinorum, in Provincia Valeriæ posita, ut tradit Paul. Diac. de gestis Longobardor. lib. 2. cap. 20. sic appellata, quod apud Aterni amnis ortum sita esset, teste Varrone lib. 3. de Lingua Latina, qui fluviolus nunc *Pescaria* denominatur, à quo ea Urbs nomen sumpsit quasi *Amnis Aternus*. Quod autem ex uno latere fines attingeret populorum Vestinorum in Aprutio, ex altero vero Sabinensium, hinc factum est, ut variè à Scriptoribus antiquis poneretur tum in Vestinis, tum in Sabinis. Celebris etiam fuit tamquam caput, & Emporium Provinciæ, captaque à Spurio Consule Romanis subjecta permansit, eamque suo Natali illustravit Salusthius Romanæ Historiæ princeps. Illustrior tamen evasit, quòd primo nostræ salutis Sæculo Christi Fidem amplexa S. Victorinum ediderit, ac in Patrem, Pastoremque suum elegerit, ejus Sacrum Corpus honestè curaverit, ac altero post Sæculo in immanissima Diocletiani persecutione octoginta trium suorum militum sanguine pro Christi Nomine fuso decorata apparuerit. Veteris ejus magnificentiæ cultum, etiam nunc testantur ædificiorum ruinæ, quæ supersunt, inter quæ Magni cujusdam Amphitheatri forma, quæ procul etiam conspicitur, quamvis omni suo ornamento spoliata; ac nonnullæ Inscriptiones, quæ Turri, atque Ecclesiæ S. Victorini (oppiduli supra collis jugum siti non longè ab ipsa Urbe) in usum fabricæ adhibitæ, præter plura fragmenta illarum, intra, & extra illam sparsa, ac etiam Domui Parochiali affixa, habentur.

Certum est, Amiternum aliasque illi conterminas Urbes Gothis, ac Longobardis universam ferè Italiam vastantibus Sæculo 5. atque sexto, magna ex parte dirutas consumptasque fuisse, atque inter cæteras, Aprutium, Provinciamque Valeriæ barbarorum sævitiam passas fuisse teste D. Gregorio Papa I., qui in Ezechielis expositione calamitatem suorum temporum hisce verbis deplorat — *Ubique luctus adspicimus, ubique gemitus audimus: destructæ Urbes, eversa sunt castra, depopulati agri, in solitudinem terra redacta est. Nullis in agris agricola, ferè nullus in Urbibus habitator remansit.* Idem Dialogorum libro 3. Vastationes, & Cædes Longobardorum per eas regiones crudeliter Actas describit. Hinc Volaterranus affirmat Amiternensem Urbem ab iisdem Longobardis extremum excidium passam fuisse.

Ex Assertione tamen D. Gregorii lib. 1. Dialog. cap. 4., ubi ait de quodam Basilio Magicis operibus addicto: *In Monastico habitu Valeriam fugiens petiit: qui ad Virum Reverendissimum Castrorum Amiternina Civitatis Episcopum pergens &c.* non clare deducitur tum omnino dirutam, & excissam fuisse Urbem illam, ut opinatur Baronius (in Not. ad Martyrol. Rom. sub die 23. Januar.) ubi agens de Provincia Valeriæ sic ait: *Hanc quidem Provinciam, & Vestini Populi habitabant, cujus Metropolis erat Amiternum (hodie Aquila, Amiterno autem diruto loci illius Episcopi is erat titulus. N. Episcopus Castrorum Amiternina Civitatis, ut apud S. Gregorium* reperies lib. 1. Dialog. cap. 4.) Sed hoc nullatenus dici potest quod diruto Amiterno tempore S. Gregorii, Episcopus illius hoc titulo fuerit nuncupatus: Nam in Constitutione S. Pauli PP. I. anno 761. subscriptus legitur. *Leontius Episcopus* Amiterninus, nec non in Constitutione Nicolai PP. II. de Electione Romani Pontifici de anno 1059. subscripsit Ludovicus. Immo potius in ejusdem Territorio, & subditis locis civem

vem diù constitisse: nam diu post, ex ejusdem atque Furconii ruinis incrementa Aquilanæ Urbis cœperunt, eo una cum familiis ac divitiis suis commigrantibus utriusque Civibus, Historicorum communis sensus est, ac præcipuè id testatur Cyrillus in suorum Aquilæ Annalium lib. 1. Id tamen certum est haud contigisse primis illis temporibus. Quamvis enim excidium passa fuerit à Longobardis Amiternina Civitas, non statim aliò incolæ commigrarunt, quam in vicinum collem ubi vetus erat S. Victorini Ecclesia, cum ejusdem Sacro Corpore, quod in ejus Cœmeterio una cum aliis Martyribus quiescebat. Eo quidem peramæno in loco castrum construxere, alta Turri ad munitionem erecta, quod à S. Episcopi Nomine S. Victorini appellarunt; & à Geographis, latinè etiam Amiternum dicitur. Quo autem tempore universalis Amiterni veteris eversio fuerit subsequuta difficillimum est definire: probabile tamen videtur id Sæculo XII. contigisse. Nam usque ad annum Christi millesimum quinquagesimum nonum exstat memoria Ludovici Episcopi Amiternensis, qui subscripsit Synodo Romanæ à Nicolao PP. II. in Laterano coactæ in causa Berengarii, qui abiurata hæresi sua tertiò Catholicam Fidem professus est. Subscripsit etiam Ludovicus ejusdem Nicolai II. Constitutioni de Electione Romani Pontificis. Hinc difficile quis sibi suadere poterit, quod, si omnino eversa fuisset Civitas, Sedes Episcopalis translata fuerit ad oppidulum S. Victorini: quo forsan argumento innixus Ughellius scripsit. *Neque ille defuit Sacrarum Infularum decus, priscisque latata est Pastoribus ad extremam usque sui desolationem*. Approbare tamen non possumus, quod tum idem author subiicit, dicens: Tunc enim suppressa omni Cathedrali cum Forconiensi, in Aquilani Antistitis Jurisdictionem transivit. Id enim minime apparet in Bulla Alexandri Papæ IV. data anno 1257. qua Episcopum Forconiensem à sua Sede Aquilam transtulit, nulla penitus Amiterni facta mentione. Nec dici potest, ideo Alexandrum Amiterni haud meminisse, quod jam antea Furconi fuisset unitum, nam in alia Bulla Innocentii III. de anno 1204., qua confirmantur Furconensis Antistitis omnia Jura, cunctas, & singulas enunciando Ecclesias, & Loca, nulla Loca, aut Ecclesiæ Amiterninæ Diœcesis memorantur.

Cæterum anno 956. adhuc Amiterninam Civitatem extitisse maxime probat Privilegium Otthonis Imperat. datum ad favorem Episcopi Furconensis, cui inter alia dono tradit quintam illius Urbis partem. Ait enim. *Similiter in Civitate de Aterno dono septem millia modiola terræ, cum quinta parte illius Portus, & cum quinta parte illius Portus, & cum quinta parte ipsius Civitatis*. Apud Ughell. tom. 1. de Epis. Aquil. sed aut olim magnificam Urbem fuisse Amiternum apparet ex nonnullis Inscriptionibus, quas ne res Sacra profanis interrumpatur, ad calcem hujus opellæ reyciendas ducimus. Ex Actis etiam S. Placidi Eremitæ, ac Fundatoris Monasterii Cisterciensium prope Octam in Diœcesi Aquilana, qui Miraculis clarus anno Christi 1248. decessit, quæ Acta habemus apud Bollandianos sub die 12. Junii, quorum initium est — *Dilectus Deo, & Hominibus Puer Placidus de Amiterninis partibus extitit oriundus de Oppidulo quod Rodium nuncupant* — Apparet Amiternum adhuc superstitem fuisse Sæculo XIII. ut cautè notant iidem Bollandi Continuatores in Commentario prævio ad Vitam S. Cethei sub die 13. Junii. Quando autem, vel quomodo Episcopatus Amiterni suppressus, atque Aquilano Antistiti subiectus sit, minime apparet. In Bulla enim Alexandri PP. IV. anno 1257. edita, qua Berardum Episcopum Forconiensem transtulit ad novam extructam Civitatem, & Sedem, nulla mentio habetur de Episcopatu

patu Amiternino, sed tantum de Forconiensi, memorat Pontifex auctam fuisse Aquilam ex habitatoribus Furconis, & Amiterni. *Pensantes etiam, quod omnes ferè habitatores Furconis videlicet, & Amiterni, hoc est ab Orno putrido, & Besti, ac rivo Ambario, usque Cornu, & Montem regalem, incolatum suum apud prædicta Terram* (id est Aquilam) *transtulisse dicuntur*. Ex duabus vero Inscriptionibus, quas diligenter excripsimus affixis in Ecclesia S. Victorini manifeste deducitur nec anno 1179. neque 1201. Amiternensem Sedem Forconensi adhuc unitum fuisse, verum commendatam, Episcopo Reatino ab eoque administratam; atque tunc etiam temporis proprium habuisse Archipresbyterum, qui aliqua forsam auctoritate seù Jurisdictione polleret. Prima Inscriptio marmori sculpta affixa cernitur propè Actam majorem ejusdem Ecclesiæ, ejusque tenoris est.

✠ IN N. DNI AM. ANNO D̄NICE INCARNATI
ONIS. M. C. LXX. VIIII. ꝟ. AV̄G. EGO DODO D̄I GR̄A RE
ATINVS ĒPS VNA C̄V ANSELMO FVLGINENSI, ET
BERARDO FVRCONINO PSV̄LIB'. C̄SECRAVI E✝AM
S. VICTORINI M̄. IN MAIORI ALTARE RE|CONDIDI DE LIG
NO CRVCIS. ✠. ET DE SEPVLCRO. EIVS. ET V̄IRG M. ET
DE VESTIMENT|IS. EIVS ET DE RELIQ̄I S. ANDREE AP̄LI ET
ꝓ TOMĀR. STEPHANI. ET. SEBASTIANI M. ET. ELEV
THERII. ⁊ ANTIE. MATRIS. EIVS. ET BEATE. BARBA
RE. ET SC̄I STEPHANI. PP. ET. BEATI. A
V̄G C̄FESS̄. MARCELLINI. ⁊ PE✝. ⁊. CALISTI PP.
ET. VICTORI|NI. ET (sic) VICTORINI. AD HOC ŌI
BVS IN EIVSDĒ FESTIVITATE. ET. VSQVE
IN OCTAVA. DEVOTE VENIENTIBVS
SIVE. DE. SVIS. BONIS MITTENTIBVS AN
NVATIM T'V̄ ANNOꝫ. ⁊. XL. DIERV̄. REMĪS
SIONĒ. C̄CEDIMVS. ⁊. ђ. T̄PE DN̄I TODINI
FILII. GETVLI. E XISTENTE DNŌ RA. ARCHI
P PRO.

Alia

Alia vero Inscriptio supra Januam Ecclesiæ ad Septenptrionem positam habetur, estque hujusmodi.

✠ ANNO DNI M. CC. I. RESIDENTE IN ECC✠A REAT EPO ADIN✠FO RAINALD'. NICO ✠ ARCHPER & ECC✠ E HOP FI ERI FECIT. Q MAGIST' VV. FABRICAVIT.

Subinde additum legitur.

RESTAVRATA FVIT ANNO D. M. VC. XXVIII.

Id est anno 1528.

IN prima Inscriptione maximè illud notandum est, quod Dodo Episcopus Reatinus fuit primarius Ecclesiæ Consecrator adhibitis tantum veluti Assistentibus, ac testibus honorariis Fulginatensi, & Furconino Præsulibus. Consecrationanique Ecclesiarum spectat ad Diœcesanum Episcopum ut ex Can. X. Concilii Arausicani, & 14. Tertii Aurelianensis, & aliis veteris disciplinæ Ecclesiasticæ monumentis, ut clare, explicat Eruditissimus Amicus noster Joseph Catalanus Congregationis Oratorii S. Hieronymi Charitatis Presbyter, in nuper editis suis Commentariis ad Pontificale Romanum tom. 2. pag. 34. ubi etiam statuit, quod nullus Episcopus etiam exemptus etsi fuerit legatus Papæ absque ad hoc munus specialiter exequendum auctoritate, minime liberatur à Jurisdictione Episcopi Diœcesani quoad Ecclesiarum Consecrationem. Quare si anno prædicto Amitern'na Ecclesia unita fuisset Forconensi, ab hoc consecrata fuisset Ecclesia non verò à Reatino: & si facultatem à Forconiensi ille obtinuisset, procul dubio id exprimendum fuisset in ipso Lapide, eo magis quod Berardus Forconiensis partes in hujusmodi Consecratione adiutoris ac testis gerebat.

Sed neque de anno 1201. unitam fuisse Amiterninam Ecclesiam Forconiensi apparet ex altera Inscriptione, cum in ea mentio habeatur de Episcopo Reatino non vero de Forconensi. Immo ex hoc videtur tunc subiectam fuisse Jurisdictioni Episcopi Reatini.

Ex his monumentis jam liquet, Ecclesiam S. Victorini sub proprio Archipresbytero à Reatino potius Episcopo quam à Furconensi dependisse, & proprio præsule caruisse. Certum tamen est in Urbe Aquila inter XIV. Collegiatas, atque novem alias Parochiales Ecclesias, enumerari etiam Collegiatam S. Blasii, que olim quoque S. Victorini asseritur titulo nuncupata, 4. Canonicorum, cum quinque Cappellanorum residentialium Collegio fulget, horumque caput est Archipresbyter, qui *S. Victorini appellatur*, cui actualis imminet Animarum Cura. Ab hac pendent tres aliæ ipsius Urbis Parochiales, nempè S. Justini populi de Clareno, S. Leonardi, populi de Portinariis, ac S. Laurentii populi de Pizzoli: nec non aliæ Ecclesiæ extra Civitatem, sed intra Aquilanæ Diœcesis terminos sitæ: nempe Terræ de Pizzoli, Oppidi S. Victorini, aliorumque oppidulorum, in quibus Archipresbyterum memoratur, aliqualem exercere jurisdictionem, quasdam recognoscendo causas; estque tamquam Archidiaconus, seù Vicarius Foraneus, atque respectu earundem Ecclesiarum tanquam Prælatus inferior. Quomodò autem huic Ecclesiæ S. Blasii Archipresbyteratus Amiterni, seù S. Victorini fuerit unitus, nulla docent monumenta authentica. Solum ex Ughellio tom. 1. Episcop. Aquilæ in vita Berardi Episcopi Furconensis, cui ab Alexandro PP. IV. anno 1257. Commissa fuit translatio Sedis Furconensis ad no-

novam Aquilæ Sedem habetur, quoddam Instrumentum, in quo hæc leguntur: *Archipresbyterum S.Victorini de Amiterno (qui nunc S.Blasii vocatur) intra Civitatem Aquilanam, & liberam obedientiam præstantem, benignè recepit, nonnullis pactis, & conditionibus, præsertim, ut ipse, & Successores ejus Episcopi Aquilani eum defenderent, & conservarent in sua immemorabili jurisdictione juxta Privilegia ipsius Archipresbyteri*. Hæc autem Jurisdictio, & Privilegia voluerunt Archipresbyteri illa fuisse, quæ Ughellius non rectè instructus adjecit in vita Nicolai de Castrocello Tertii Aquilani Episcopi, sic scribens: *Hic anno 1296. Cum Jura Archipresbyteratus S. Victorini attentius evolvisset, convocato Aquilano Capitulo ad favorem ejusdem Archipresbyteri Sententiam tulit: asserens dictum Archipresbyterum, ejusque prædecessores, ab eo tempore, cujus memoria non extabat, exercuisse spiritualem, ac temporalem Jurisdictionem in iis, quæ spectant ad formam Ecclesiasticam in Castris Porciani, Pi uli, Clareni, S. Victorini, & Roccha de Venis*: Addito insuper, hæc privilegia fuisse postea ampliata ab Innocentio PP. VIII. anno 1489. (Idem Ughell. in vit. Epis. Gagliosi): *Quandiù ipsa Ecclesia Sancti Blasii Archipresbyterum haberet, eidemque concessit Anulum, Mitram, & Baculum Pastoralem, nec non facultatem conferendi primam Tonsuram, & quatuor Minores Ordines, Vestesque Ecclesiasticas benedicendi, & benedictionem solemnem Populo subjecto largiendi. Insuper statuit primum locum post Episcopum Aquilanum in Synodo habere*.

Pro hujusmodi autem prætensis Juribus (quæ Archipresbyter Hieronymus Florido anno 1651. publici Juris fecit, tanquam ex ipsissimis Originariis litteris extantibus in Archivo S. Blasii, approbante Mutio Phæbonio Vicario Generali Aquilæ sub titulo: *Ordinaria ad S. Blasii Aquilani jam usque ab Amiterni temporibus traducta Jurisdictio Aquilæ apud Gregòrium Gobbum 1651. in 4.*) lites, & iurgia exarserunt inter Archipresbyteros S.Victorini, & Episcopos Aquilanos, donec anno 1726. discussa in Sac. Congregatione Concilii Caussa, declaratum fuit Documenta, & Scripturas Archivii S. Blasii nullatenus subsistere, ac Breve Innocentii Papæ VIII. fuisse personale tantùm, & vita durante solum Marii de Altonatis Archipresbyteri illius temporis Pontifici eidem familiaris, nec non cum clausula: *Te quamdiù Archipresbyteratum dictæ Ecclesiæ obtinebis*, exemptum fuisse ab Ordinarii Jurisdictione: illique ea privilegia indulta fuisse, quoad vixisset. Sub die itaque 4. Maii memorati anni 1726. proposita fuere in Sac. Congr. XXVI. Puncta Jurisdictionalia ab Archipresbytero prætensa, quibus omnibus rejectis eadem Sac. Congregatio declaravit Archipresbyterum in omnibus Aquilano Episcopo subiacere. Et quoad omnia *Negativè, & amplius non proponi mandavit*. At iterum concessa nova Audientia Archipresbytero quoad prima duo dubia, denuo proposita Caussa in Sac.Congregatione die 7.Septemb.decrevit: *Stare in Decisis, & hujusmodi Causam amplius non proponi mandavit*. Quæ cuncta edita sunt in folio impresso cum hoc titulo *Decreta Sac. Cong. Concilii, nullius seu Aquilana Jurisdictionis*: quo Archipresbyteris S.Victorini de Amiterno in Aquilana Urbe residentibus perpetuum silentium impositum fuit.

In Oppidulo autem S. Victorini adest etiam Parochus, qui Archipresbyteri titulo decoratur, S. Victorini, quamvis titulus primarius illius Ecclesiæ sit S. Michaelis Archangeli quo se subscribit. Hic Archipresbyteratus, prævio concursu coram Ordinario, confertur per Apostolicas Litteras: hodieque hanc Ecclesiam parvumque gregem solertissime regit Adm. Rev. D. Philippus Ciavola Vir humanitate, ac pietate, & zelo præstantissimus à quo in nostro ad illam Ecclesiam accessu perbenigne excepti fuimus sub die 10. Novembris anni 1729.

Cæterum quoad Episcopos Amiterninos paucorum nomina supersunt, reliqua verò siccuti, & eorum gesta obliteravit vetustas. Quæ autem habemus ex ultima Veneta editione Operis Ughelliani tomo x. sunt.

I. S. VICTORINUS Martyr. Cujus Acta illustranda suscepimus.

II. S. VALENTINUS, qui subscriptus legitur Synodis celebratis Romæ à Symmacho PP. anno Christi 499., & 501.

III. CASTORIUS cujus meminit S. Gregorius Papa Dialogorum libro 1. cap. 4., & Baronius ad anno 604.

IV. S. CETHEUS alias Peregrinus, qui à Longobardis in Aternum flumen demersus est, & Martyrio coronatus. Vixit circa an. 600. tempore S. Gregorii Magni ad quem vexatus confugerat. Ejus Acta habentur in Actis SS. Bollandianis 13. Junii, quo die etiam ejus meminit Martyrolog. Romanum, & Ferrarius in Catalogo SS. Italiæ.

V. LEONTIUS: Hic subscripsit Constitutioni Sancti Pauli PP. I. anno Christi 761.

VI. LUDOVICUS subscripsit Concilio Romano in quo Berengarius abiurata hæresi Catholicam Fidem tertiò professus est: nec non Constitutioni De Electione Romani Pontificis editæ à Nicolao II. PP. Romæ anno Christi 1059.

His quoque addendus videtur *Quodvuldeus* qui memoriam, seù titulum apposuit Sepulchro Sancti Victorini, de quo infrà fiet mentio.

§. VII.

(E) *Totius Populi Electione*.

PRimis Christianæ Fidei Sæculis, etiam ante Constantini Magni tempora, certum est Plebem in Electione Episcoporum, suum habuisse suffragium, quo ut plurimum sese prodebat Divinum Judicium. Ait enim S. Cyprianus (l. 1. Epist. 3) *Post Divinum Judicium, post suffragium Populi, post Episcoporum consensum*. Et Epist. 4. *Cum ipsa maxime Plebs habeat potestatem vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos recusandi. Quod, & ipsum videmus de Divina auctoritate descendere: ut Sacerdos Plebe præsente, sub omnium oculis deligatur, & dignus, atque idoneus publico judicio, ac testimonio comprobatur*. Idque exemplis Divinæ Scripturæ illustrat.

Sed hisce verbis (ut oprime notat C. V. Thomassinus *tom. 2. de vet. ac nova Ecclesiæ Disciplina lib. 2. cap. 1. Electiom. Episcopor. ante tempora Constantini*) non significatur nisi Conscientia, & testimonium Populi, cui potissimum explorata erant vel virtutum insignia, vel vitia eorum, qui Candidati erant Sacrarum Dignitatum: & potestas, quam S. Martyr attingit, non quidem absoluta censenda est, sed potius quædam libertas in Plebe suum ferendi testimonium circa qualitates, & merita alicujus eligendi, atque expetendi approbationem à Clero, & Episcopis Comprovincialibus, qui ad Electionem convocabantur. Defuncto itaque alicujus Sedis Episcopo conveniebant Episcopi Provinciales una cum Clero, & Presbyteris illius Ecclesiæ ad Electionem Successoris peragendam: Aderat, & Populus, tractabatur de idonea Persona, explicabat Plebs ipsa merita Candidatorum, expetendo quem Digniorem censeret: subinde Clerus suffragia ferebat, Episcopi verò Electionem approbabant. Haud aliter quoque explicandum est sensus ejusdem Cypria-

pria-

priani (lib. 2. ep. 21.) ubi agens de Electione S. Cornelii in Pontificem Romanum, scribit. *Factus est Episcopus à plurimis Collegis nostris, qui tum in Urbe aderant de Clericorum omnium testimonio, & de Plebis, quæ tum affuit, suffragio*: & clarius id aperit ipsemet Sanctus, dum agens de Sabino, hæc ait: *De universa fraternitatis suffragio, & de Episcoporum, qui convenerant Judicio*.

Non raro tamen evenire solebat, ut advenientibus Episcopis, & Clero, totus Populus, aliquem meritis ac sanctimonia clarum acclamaret in Episcopum; in quem statim Clerus & Episcopi unanimi voce convenirent: & hæc erat quidem electio Divina facta per Inspirationem Spiritus Sancti, ex qua Populi voce magis Divina aperiebatur voluntas. Id enim factum fuisse constat in Electione tum memorati Sancti Cornelii PP., & plurimum Summorum Romanæ Ecclesiæ Pontificum, tum etiam aliarum Ecclesiarum Sanctorum Antistitum. Hinc Socrates de electione S. Ambrosii in Episcopum Mediolanensem, hoc modo peracta, in suo lib. 4. Hist. Eccles. cap. 25. sic ait: *Episcopis, qui aderant videbatur hac consentiens Populi vox divinitus sanè emissa*. Et S. Paulinus in Epist. ad Amandum narrat: se compulsum fuisse voluntati Divinæ morem gerere, ex insolenti etiam vi sibi illata à Populo, sic scribens: *Invitus, quod fateor, astrictus, & multitudine strangulante compulsus, necesse habui dicere Domino: non mea voluntas sed tua fiat*.

Simili igitur modo peractam fuisse Electionem Sancti Victorini explicat Martyrologium Romanum dicens: *Totius Populi Electione*: quæ potius dicenda est *Electio Divina* per acclamationem totius Populi Amiternensis facta. Plura in hac veteri disciplina, & cur, & quando exclusi fuerint laici à ferendo in hunc modum suffragio in Electionibus Episcoporum, atque liberæ Electiones à Pontificibus sibi fuerint reservatæ habes recenter congesta a C.V. Josepho Catalano Presbytero Congregationis Oratorii S. Hieronymi Charitatis de Urbe in tom. 1. Commentar. in Pontificale Romanum Tit. XIII. de Consecrat. Electi in Episcopum pag. 169. Sed fusius Consule Bellarminum.

Verum quoad Electionem S. Victorini observandum est, per eas *Totius Populi* voces, minime intelligendum esse, eo tempore universum Populum Amiternensem fuisse ad Christianam Religionem traductum, sed de tota ea Populi parte, quæ tum Christi Fidem amplexa fuerat: Nam ex quadam Inscriptione *Nersjane Olympusæ* (quam loco suo dabimus) clare constat, etiam Sæculo Christi altero, in ea Urbe, & falsa numina exculta, & Templa illis extructa adhuc fuisse.

§. VIII.

(F) *Postmodum sub Nerva Trajano*.

HÆc vox disiunctiva, quæ legitur etiam in Actis apud Petrum de Natalibus, sanè innuit, aliquod temporis spatium post ejus Ordinationem intercessisse, ac præcessisse iis, quæ subinde narrantur. An verò S. Victorinus fuerit Primus Amiternensis Episcopus, in obscuro jacet, sicuti etiam, quo anno ejus Electio contigit. Conjectari tamen potest, post ejus Ordinationem Romam accessisse, vel accersitum à S. Clemente Papa, ut unum ex suburbicariis Episcopis, vel alia ex caussà profectum ad Urbem: Ibique una cum Eutychete, ac Marone familiaritatem iniisse cum S. Flavia Domitilla Domitiani Imperatoris Nepte ab ipso Pontifice bapti-

C 2 zatà:

zata: ac postmodum cum iisdem exilium passum fuisse, & amandatum in Insulam Pontiam, jubente Aureliano Titi Aurelii Consulis filio, cui Virgo desponsata fuerat, quod ab ejus Conjugio abhorreret, cum ab ipso S. Clemente sacrum accepisset Virginatis Velamen. Id forte contigit Ultimo Imperii Domitiani anno, qui juxta Baronium fuit Christi Domini nonagesimo octavo. Defuncto verò Domitiano, auctoritate Senatus ad Imperium evectus est Nerva Coccejus, qui post annum menses quatuor ac diem adoptato Nerva Trajano decessit die 17. Januarii. Eruditissimus Baronius ad annum Christi 98. num. 12. opinatus est, quod, rescissis, & abrogatis à Senatu Actis Domitiani, ejusque Edictis, etiam Flavia Domitilla cum suis ex exilio ad Urbem redierit: ac postmodum anno Christi 100. cum alia Edicta jussu Nervæ Trajani promulgata fuissent, quibus tacite involverentur etiam Christiani, iterum opera Aureliani excitata persecutione Flaviam Domitillam cum Ss. Nereo, & Achilleo, Victorino, Eutychete, Marone, & aliis in Insula exulem fuisse, ac non diù diversis locis Martyrio omnes coronatos, ut narrant Acta Ss. Nerei, & Achillei. Quicquid tamen fuerit, certum est ex Martyrologio Romano, Sacram Virginem, *cum aliis plurimis in Insulam Pontiam exilio deportatam, longum ibi Martyrium duxisse*: donec tandem Tarracinam deducta, jussu Judicis incenso Cubiculo, in quo simul cum suis Virginibus Euphrosyna, & Theodora morabatur, cursum Martyrii Consummavit Martyr. Rom. 7. Maii. Quod autem Aurelianus Sanctæ Virginis longum exitium traduceret, nulla alia caussa fuit, nisi quod speraret animum ejus à perseverantiæ proposito abducturum. Id autem pertentavit Aurelianus munera offerens Ss. Nereo, & Achillæo, ut animum Virginis ad ejus nuptias inclinarent: at illi ejus dona execrantes, Domitillæque fidem magis magisque in Domino confirmantes, gravissimis verberibus sunt attrectati, & Tarracinam missi Mimmio Rufo Consulari traditi sunt, qui eos equuleo & flammis ad immolandum Idolis compelleret; cumque in fide Constantiores reperti fuissent capite cæsi sunt 4. Idus Maii. Hujus Martyrii nuncium S. Marcello Divi Petri discipulo in Urbe agenti post 30. dies detulerunt Ss. Victorinus, Eutyches, & Maro, ut habent eorum Acta, in quibus, subinde hæc quoque leguntur. *Cum Aurelianus cæsis Nereo, & Achilleo, Domitillam ad sibi consentiendum inducere moliretur, dictum est illi, majorem ei intercedere amicitiam cum Eutyche, Victorino, & Marone, quam cum Nereo, & Achilleo intercessisset. Itaque à Nerva Principe impetravit eos sibi donari, si sacrificare nollent. At illis viriliter agentibus, & minas Aureliani contemnentibus, ex Insula amotos tamquam servos suos per prædia divisit: Eutychen decimo sexto milliario ab Urbe Via Nomentana, Victorinum milliario sexagesimo Via salaria, Maronem centesimo, trigesimo eadem salaria Via: jussitque eos tota die terram fodere, & Cantabrum edere ad vesperam.*

Quale autem fuerit Prædium Aureliani Via salaria 60. ab Urbe lapide, ubi S. Victorinus in exilium actus est, damnatusque ad terram tota die fodiendam non indicatur: apparet tamen, locum diversum fuisse à Cutiliis, cum illic ad laborem hic autem ad Martirium fuerit ille constitutus. At cùm constet, S. Maronem non Reate Martyrio coronatum, sed apud septempedam in Piceno, quæ est in Via flaminia, & non Via salaria, animadvertendum est: Acta in tantum dicere Maronem ductum fuisse Milliario Centesimo trigesimo Via salaria, quoniam ex salaria etiam Via in flaminiam diverti poterat. Via enim salaria teste Sexto Pompejo (sic appellata quod Sabinenses populi per Portam Urbis Collatinam sal è mari in eam Provinciam deferrent) apud Eretum

tum Nomentanæ jungebatur, atque Reate, Cutilias, Ocreas, Amiternum, Forconium usque progressa inde ad septemptrionem vergens, Asculum, falacrinam, & alia loca Piceno Contermina, progrediebatur. Unde Plinius lib. 3. cap. 18. Picenos ortos esse à Sabinis statuit. Cum autem Victorinus loci illius Vicedominum triennio ex paralysi decumbentem oratione sanasset, multosque prædicatione sua ad Christi Fidem traduxisset, & credentium numerum auxisset (quod & alii nempe Eutyches, & Maro suis in Exilii locis mire quoque præstabant) & hæc relata fuissent Aureliano, Sathana ejus animum ad iram inflammante, multos eo misit, qui Dei servos multiplici pœnarum genere interficerent, quod actum est de Eutychete media Via tandiu cæso, donec exhalaret spiritum, atque de Marone, qui à Consulari palmam Martyrii retulit.

§. IX.

(G) *Apud Cutilias, ubi putentes, & sulphureæ emanant aquæ.*

UGhellius in suo tom. 1. Ital. Sac. ubi de Tarracinensi Episcopatu agit, perperam asseruit SS. Victorinum, Maronem, & Eutychetem (Quem errore librariorum *Eustachium* nominat) cum S. Nereo, & Achilleo coronatos fuisse in solo Tarraccinensi. Merito autem in nova Veneta editione C. V. Coletti tom. 1. col. 1283. in Additionibus sic corrigitur: *Hic quoque passos; nescimus à quo deceptus noster Ughellius recitat Maronem, Eutychetem (dele enim ex librarii incuria Eustachium) & Victorinum, quos alibi passos Surius tom. 3. sub die 12. Maii indicat.* Nam, quoad Victorinum, certum est, apud Cutilias Martyrium consummasse.

Cutiliæ, & Cutilia lacus est Sabinorum in agro Reatino, Cotilia à festo dictus, à Reate 8. millia passuum distans, vulgo *Lago di Contigliano*: illius meminere Plinius Livius, Varro, & alii. Macrob. lib. 1. Satarnal. cap. 7. in eo Insulam esse scribit, quæ Sylvosa innata, nunquam in eodem loco permanent teste eodem Plinio lib. 2. cap. 97., & lib. 3. cap. 17. Ex eodem lacu proximum ei Oppidum, seù Castrum Cutulium latinè, vulgò *Contigliano* appellatur. Cutiliæ vero lacum Italiæ Umbilicum esse ex M. Varrone tradit eidem Plinius eodem lib. 3. cap. 17. Cum autem Cutiliæ, Roma distent circiter 48., vel paullo plus miliaribus, & S. Victorinus exul in prædium Aureliani ad sexaginta millia deductus legatur in Actis Ss. Nerei, & Achillei, manifestum redditur Cutilias perductum fuisse, Martyrii tantum subeundi gratia: quod expresè habetur in Actis tum supra relatis, tum etiam apud Petrum de Natalibus ubi legitur. *Postmodum sub Imperatore Nerva, ab Aureliano Judice, relegatur LX. ab Urbe milliario Via salaria. Postmodum autem relegatur in loco qui dicitur Cotilias, ubi putentes, & sulphureæ emanant aquæ &c.*

§. X.

(H) *Ab Aureliano Judice.*

DE Aureliani nobilitate pauca innuimus paulo ante in Annotatione (F). fuit enim Titi Aurelii filius, cujus Pater bis Consulatum gesserat cum Domitiano primum an. Christi 87., & cum Semproniò an. 91. Ubi in fastis habetur Aur. fulvius

Hic.

Hic autem à Martyrologio Romano Judex appellatur, cujus verò Provinciæ, haud exprimitur: verosimile tamen videtur hoc munere auctum fuisse in Provincia Campaniæ felicis, ubi summam auctoritatem exercuisse constat ex eisdem Actis Ss. Nerei, & Achillei, in quibus habetur, Aurelianum ipsos sanctos necandos tradidisse Memmio Rufo Consulari Tarracinensi, & alia plura pro libito suo in Ss. Eutychetem, Victorinum, & Maronem exercuisse donec eos martyrio, etiam in alias regiones ablegatos affecerit. Hinc quamvis neque in Provincia Sabinensi, ubi S. Victorinum, & Eutychetem traduxit, neque in Picena Judex fuerit constitutus, tamen, cum à Nerva Principe (Idest Nerva Trajano) dono illos impetraverit, si sacrificare nollent, in eorum Vitam iniquum Judicium exercuit, tamquam in Viros suæ potestati traditos, adeoque Judex vocatur à Martyrologio Romano. Postquam autem sanctos omnes, qui Domitillæ erant famulatui sustulit, ut habent Acta eadem, dixit ad Sulpitium, & Servilianum illustres Juvenes: *Scio collactaneas* Domitillæ Euphrosynam, & Theodoram vos habere sponsas Virgines sapientissimas: Ubi ergo Domitillam ego ex Insula in Campaniam revocavero, illæ invisendi gratia ad eam accedant ut sua persuasione inducant eam ad obsequendum mihi. Itaque Domitilla ex Pontia Insula Tarracinam perducta est, ad eamque Euphrosyna, & Theodora accesserunt. Verum Divina cooperante gratia; Domitillæ Verbis in amorem Christi succensæ, ac Miraculis adeo in fide confirmatæ sunt immo & earum Sponsi Sulpitius, & Servilianus Miraculis iisdem permoti in Christum crediderunt. Aurelianus autem hortabatur eos, ut una die secum Nuptias celebrarent, illi autem dixerunt ei: Da honorem Deo, cujus virtute, & mutus loquitur, & cæcus videt. Ille verò neglectis iis quæ dicebatur adducens secum tres, qui organis canerent per vim jussit includi Domitillam intra cubiculum, ut agere securius posset quod ei libitum esset, positisque organis a cœna cœpit lætus saltare inter eos, ut moris est in nuptiis. Porro cæteris saltando defatigatis ille sine intermissione duos dies, & noctes totidem saltavit, donec corruens in terra improbam efflaret animam. Frater autem Aureliani Luxurius à Trajano impetravit, ut liceret sibi omnes hos qui Christi fidem acceperant, ad sacrificandum compellere, nolentes autem quibus vellet pœnis afficere & interimere. Ergo Sulpitium, & Servilianum Aniano Urbis Præfecto tradidit, à quo Constantes in fide reperti gladio animadversi sunt. Post hæc Luxurius Tarracinam se contulit, ubi tres Sanctas Virgines cum adducere non posset, ut Diis immolarent in eo cubiculo, in quo morabantur, inclusas supposito igne combussit, quorum corpora altero die illæsa reperta à S. Cæsario Diacono, novo Sarcophago condita sepelivit. Et hic fuit impii Aureliani finis. Constat itaque ex Actis Ss. Nerei, & Achillei Ss. Victorinum, Maronem, & Eutychetem, necatos fuisse jussu Aureliani ante Martyrium B. Flaviæ Domitillæ: & forsan Opera, ac ministerio Luxurii Fratris ejusdem Aureliani, ut ex conjectura non levi, quam in explicatione lapidum Amiternensis Ecclesiæ suo loco exhibebimus. Notandum etiam mendum irrepsisse in Martyrologio Romano, ubi Ss. Maro, Eutyches, & Victorinus leguntur passi sub Valeriano Judice, cum legendum sit sub Aureliano, ut constat ex memoratis Actibus Ss. Nerei, & Sociorum.

§. XI.

§. XI.

(I) *Jussus est suspendi Capite deorsum: quod, cum per triduum pro Nomine Christi passus fuisset, gloriosè coronatus Victor migravit ad Dominum.*

HIS, quæ in Martyrologio Romano habentur, consonant quidem tum Acta SS. Nerei, & Achillei tum Ado, tum Petrus de Natalibus, paucis additis vel explicatis. Habent enim Acta SS, Nerei, & Achillei: *Victorinum autem apud Cotilias, ubi putentes, & sulphureæ emanant aquæ, in ipsas aquas capite deorsum verso, trium horarum spatio deprimi mandavit, iterumque sustolli. Quod cum triduo Vir Sanctus pro Christi Nomine pertulisset migravit ad Dominum.* Petrus autem de Natalibus non solum tormentum Aquæ sulphureæ passum fuisse tradit, sed, & per triduum Carceris angustias, ac demum gladio truncatum fuisse. Ait enim: *Capite deorsum per tres horas suspensus est: & deindè per triduum in Carcerem clausus, novissime gladio Capite cæsus migravit ad Christum.* Per triduum igitur S. Victorinus depressus Capite in Aquas Cutilias deorsum, in easque detentus, per tres qualibet vice horas, triplici quoque insigni Miraculo supervixit, ac denique gladio percussus coronatus est. Id, quod refert Petrus de Natalibus approbant duo Insignia marmorea fragmenta Anaglyphtico Opere elaborata contegentia Sepulchri frontem, in quo ejus Sacrum Corpus primum ab Amiternensibus depositum fuit, quæ nos in ejusdem Ecclesia Oppiduli S. Victorini, alias laudati inspeximus, & magna cura exemplati, hic oculis subycimus.

Expli-

S. Victorini Episcopi Amiterni et M. Marmorea Uetera Mornumenta, quę hodie supersunt in eiusdem Ecclesia

Explicatio Tabulæ I.

A. S. VICTORINUS Casula Sacerdotali indutus, pedumque Pastorale dextera stringens à Satellitibus comprehenditur.
B. Ante Columnam, in qua forsan fuit aliquando alligatus.
C. Super Aquas Cutilias Capite deorsum detinetur.
D. Caput illi amputatur.
E. Judex, seu Aurelianus, sive Luxurius ejus frater exhibetur, à Serpente in brachio apprehensus: de quo nihil Acta ipsa loquuntur.
F. Imagines SS. Petri, & Pauli, quibus facile indicari putamus S. Victorinum, Sanctis Apostolis ipsis, vel familiaritate vel discipulatu conjunctum fuisse de quibus plura dicenda infra §. in observationibus ad singulas has Anaglyptas Imagines.

§. XII.

(K) *Cujus Corpus Christiani rapientes honorifica Sepultura Amiterni condiderunt.*

Acta SS. Nerei, & Achillei habent: *Etsi autem Aurelianus vetuerit, nequis illud terra conderet; at tamen postridie venerunt Amiternenses, raptumque in suum Territorium transtulere, mandaruntque Sepulturæ.* Et ex genuinis apud Bollandianos *Jussit autem Aurelianus Corpus ejus non sepeliri: & cum una die apud Cotylias jacuisset, venerunt Amiternenses Populi Christiani, & rapuerunt eum, & in suum Territorium transtulerunt, atque ibi sepelierunt.* Petrus verò ait: *Cujus Corpus Cives Amiternenses post duos dies rapientes in ipsa Civitate honorifice condiderunt.* Jus Sepulturæ à Tyrannis interdictum Martyribus sæpissime occurrit in eorum Actis, ut Sacra Corpora Feris, avibusque devoranda prostarent, eorumque Ossa per Campos neglecta jacerent. At Christianorum Pietas vel vitæ propriæ periculo contempto ad rapienda Martyrum pignora accendebatur, sicque proprii Pastoris sollicita Amiternensis Plebs, audita nece S. Victorini, Cutilias se conferens sacrum ejus Corpus rapuit, secunda die post ejus triumphum, deductumque in suum Territorium honorifice sepelivit. *Amiterni* conditum fuisse indicat Martyrologium Romanum. Petrus quoque *in ipsa Civitate*; Acta vero SS. Nerei, & Achillei, in *Territorium* tantum translatum fuisse, ac Sepulturæ mandatum. Puto equidem, Sepulchrum accepisse S. Martyrem non intra Civitatem, sed extra. Cum enim eo tempore usus vigeret tum Romæ (ex vi legis XII. Tabularum) tum etiam in Provinciis Urbi conterminis, mortuos sepeliendi extra Urbes, etiam à Christianis: id servatum fuisse ex Martyrum actis deprehenditur. Quare cum Collis in quo Cœmeterium adest, ubi spectatur S. Victorini Sepulchrum, neque mille passus distet ab excissa Civitate Amiterni, fas est credere eo in loco honorifice, uti illa ferebant tempora, Sacrum Corpus fuisse depositum. In eo autem Cœmeterio, cujus Iconem infra dabimus, Sepulchrum cernitur S. Victorini, quem in Tabula II. ostendimus littera N. Totum lateritium extra, & in rupe excavatum, quod probabiliter Marmorea Tabula P. Contegebatur, ut in pluribus nostrorum Urbis Cœmeteriorum Martyrum Monumentis videtur, hinc inde Sepulchri frontem ambiebat; duæ Columnæ rudes tamen, & forsan quoque aliqua Inscriptio aderat, vel probabilius frons ipsa Sepulchri fuerunt duo Monu-

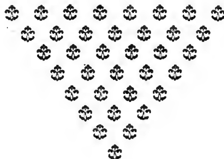
menta marmorea, de quibus egimus supra Martyrium S. Episcopi referentia. Marmor autem signatum littera O. superne ad formam Conchæ excavatum, in quo legitur *Jubente Deo &c.* nullatenus referendum videtur ad primæva illa tempora post S. Victorini Martyrium, sed potius, si divinare licet ad quartum, vel quintum Sæculum: Litteræ enim pulcherrimæ ætatem referunt S. Damasi Papæ. Iisdem simillimæ sunt, quæ habentur in Authographo Inscriptionis ejusdem S. Damasi de Martyrio S. Agnetis Virg., & Mart. quam olim suo loco avulsam atque diù ignotam, utpote quæ inversis humo litteris, calceque obductis, diù jacuerat in pavimento Basilicæ S. Agnetis Via nomentana, in renovatione ejusdem pavimenti jussu sa. me. Benedicti XIII. peracta anno 17... elevatam, à me primum visam, cognitam atque à totali sectione, e manibus lapidicinarum ereptam, affixam nunc cernimus parieti ejusdem Basilicæ, ut adnotavi in meo Thesauro Parochorum tom. 2. pag..., ubi etiam ejus exemplar retuli. Ad Sæculum igitur quartum, ni fallor, hæc Concha Marmorea ornamenti, ac devotionis gratia Sepulchro veteri, in quo adhuc pignora jacebant S. Martyris à Quodvuldeo Episcopo superposita fuit. Ad quem usum tamen fuerit excavatum marmor ignorare me fateor, cum ejus profunditas, neque palmum excedat, ac proinde excavatio illa integri Corporis incapax cernitur, nisi dicamus, forsan à Quodvuldeo Sacra Martyris Ossà extracta ab inferiori parte Sepulchri, fuisse in eadem Concha deposita, alioque Marmore contecta. Nunc autem, & Sepulchrum vacuum omnino cernitur, & apertum, & Concham ipsam absque ullo operculo plenam vidimus Aqua limpidissima: retulitque D. Archipresbyter Ciavola semper, & quocumque tempore ibidem, eandemque ad mensuram lympham consistere, quamvis frequenter devotionis Caussa ex ea desumatur, aliove asportetur ægrotis plurimum profutura, ex cujus haustu non pauci pristinæ sanitati restituti dicuntur. In quadam Epistola R. D. Joannis Marinetti tunc Archipresbyteri ejusdem Ecclesiæ anno 1707. scripta ad Præpositum Carapellæ Terræ in Aprutio sitæ ad me transmissa à laudato Viro D. Leopoldo Maria Riccio plura narrantur de ejusdem Aquæ virtute, ac etiam de guttulis quæ æstivo tempore e concameratione totius Cœmeterii pendere videntur; Plane an hæc ad miracula referenda sint, non est hic definiendi locus.

Inquirendum porro est quid de S. Victorini Corpore actum fuerit, & ubi ejus pignora asserventur. Et primo loco statuendum videtur translatas fuisse ejusdem Reliquias a Theodorico Episcopo Metensi in Galliam, & ne integrum desideretur Monumentum Sigiberti Scriptoris in suo Chronico appositum sub anno Christi 969. hic illud integrum referendum duco cum in eo multa alia circa translationum hujusmodi documenta habeantur, & est hujusmodi: *Hoc anno Theodericus (aliis Dodericus) Metensis Episcopus Imperatori Sanguine, dilectione, & familiaritate (Othoni I.) cæteris devinctior dum in Italica expeditione per triennium sub eo militaret, multa Corpora, & pignora Sanctorum de diversis Italiæ locis, quocunque modo potuit, collegit. Primum à Marsia S. Elpidium Confessorem, cujus Socium Eutychium ipse Imperator jam sustulerat. Ab Amiternis Eutychetem Martyrem, cum Reliquiis Maronis, & Victorini Sociorum ejus. A Fulginis Felicianum Episcopum, & Martyrem. A Perusio Asclepiodotum M. A. Spoleto Serenam Martyrem cum Gregorio Spoletano M. A. Corduno pignora Vincentii Levitæ, ab Hispania olim à duobus Monachis Capuam, à Capua verò illuc deportata. A Mevania alterum Vincentium Episcopum, & Martyrem A. Vincentia Leontium Episcopum, & Martyrem à Florentia Miniatem M. Ab Urbe Tudertina Fortunatum Episcopum & Martyrem. A Corfinio Luciam Syracu-*

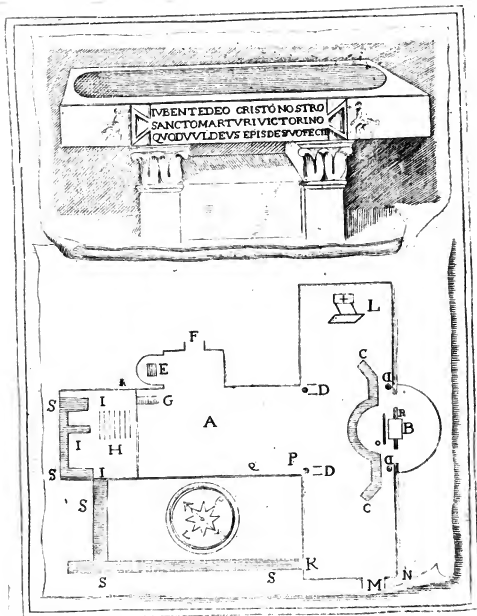
racusanam Virg., *& Mart. à Foroaldo Duce Spoletanorum olim à Syracusis illuc translatam. A Sabinis partes Corporum SS. Proti, & Hiacynthi MM. Hæc omnia cum parte Catenæ S. Petri Apostoli cum Capillis ipsius, & Sanguine S. Stephani Prothomart., & parte Craticulæ S. Laurentii Martyris à PP. Joanne sibi donata cum aliis multis SS. Pignoribus, Træsul Dodericus in Galliam hoc anno transtulit, & in Ecclesia S. Vincentii Martyris à se in Insula Urbis constructa locavit.*

Baronius eruditissimus hoc ipsum Monumentum affert eodem anno Christi 969. statimque subdit: *Porro cum audis translata Corpora, ita accipias, ut partem ex illis acceperit, non ipsa integra, ut in dd. locis, quæ adhuc visuntur, atque coluntur dictorum Martyrum Reliquiæ fidem faciunt haud dubiam.* Fallitur tamen Sigibertus (sicut in multis aliis in suo Chronico) asserendo, quod Theodoricus ab Amiternis sustulerit Corpus S. Eutychetis Socii S. Victorini, & Reliquias S. Maronis alterius ejusdem Socii, cum nullatenus appareat, eorum Corpora Amiternum fuisse translata: Nam Eutyches martyrio affectus fuit decimo sexto tantum milliario ab Urbe Roma in Via Nomentana, quæ prope Salariam est, in eamque desinit, ibique sepultus. Maro autem non in Via Salaria sed apud Septempedam in Piceno, ut supra §. 16. observatum est, ibique Corpus ejus tumulatum fuit. Solius igitur S. Victorini Corpus ex Cutyliis in Amiterni Territorium translatum ibidem Sepulchrum accepit. Itaque Theodoricus ex aliis locis pignora SS. Eutychetis, & Maronis desumpsisse dicendum est, non ex Amiternis, ubi tantum aderat Corpus S. Victorini: Cum vero Sigibertus aperte indicet, *cum Reliquiis S. Maronis, & Victorini*: in dubium minime est revocandum, Theodericum, non integrum Corpus S. Victorini, sed tantum aliquot ejus pignora ex ejus Corpore accepisse. Nec obstat Galesinum in suo Martyrologio sub die 25. Maii annotasse: *In Germania S. Victorini Episcopi Amiternensis.* Nam id tantum est intelligendum de memoria translationis Reliquiarum factæ in Germaniam per ipsum Theodericum forsan sub eadem die. Quid autem de reliqua, & potiori parte Sacri ejus Corporis peractum fuerit, certè ignoratur, nihil enim ejus rei in Sepulchro, vel in Ecclesia illius exstat. Opinantur nonnulli Sacras tanti Martyris exuvias permixtas fuisse pluribus SS. LXXXIII. Martyrum Reliquiis, quæ in magna Arca lignea cernuntur in Confessione ejusdem Sacri Templi (de qua suo loco dicendum erit). Hoc tamen mihi persuasum non habeo, tanti videlicet Episcopi, & Martyris, nec non Titularis Ecclesiæ, & Loci Patroni pignora aliorum Sanctorum Martyrum Anonymorum Reliquiis, fuisse permixta, atque confusa. Potius crederem deposita, & occultata fuisse sub Ara ejusdem Confessionis, vel sub alia ipsi erecta in Cœmeterio, quæ exhibebitur tab. 4. litt. D. vel in alia parte ejusdem Templi, ne alio distrahi contigeret. Primus Cabillonensis Episcopus in sua Topographia Sanctorum scripta ab eo an. Christi 1450. verbo *Amiternum* indicat ibi Corpus S. Victorini Episcopi sub Nerva Coronati requiescere. Bartholomæus Piazza in suo Emerologio Sacro Urbis sub die 5. Septembris scripsit Corpus S. Victorini hujus esse Amiterni: aliquot verò ejus Reliquias in aliqua Ara Basilicæ Vaticanæ haberi. §. VI. retulimus Inscriptionem Consecrationis hujus Ecclesiæ S. Victorini peractam anno 1179. à Dodone Episcopo Reatino, in qua cætera inter Sanctorum pignora testatur etiam collocasse in Altari Majori Reliquias Sancti Victorini bis eodem loco nominati, & quamvis neque Episcopi, neque Martyris titulum apposuerit, non est ambigendum, quod fuerint hujus, de quo loquimur, tamquam Titularis Ecclesiæ illius. Nonnulla quoque ejusdem pignora asservari feruntur in Collegiata Ecclesia S. Blasii nunc, Olim S. Victori-

ctorini nuncupata in Urbe Aquilæ, ad quam, ut alibi dictum est, fuit S. Victorini ejusdem Archipresbyteratus titulus translatus, de Amiterno. Apud Ughellium tom. I. Italiæ Sacræ postremæ Edit. Venetæ fol. 1203. habetur Consecratio Ecclesiæ Cathedralis Reatinæ facta ab Honorio PP. III. anno 1225., & inter plura alia Sacra pignora adhibita recensentur etiam Reliquiæ S. Victorini; in enunciatione vero eorundem pignorum col. 1195. exprimit Ughellius fuisse Brachium, sed & ipse infoveam aliorum cadit scribens: Brachium S. Victorini S. Severini fratris Martyris.

A. Ec-

IVBENTEDEO CRISTÓ NOSTRO
SANCTOMARTVRI VICTORINO
QVODVVLDEVS EPISDESVOFECIT
L
F
E
G
D
A
B
C
C
S
I
I
H
S
I
S
P
D
K
S
S
M
N

FF.

A. Ecclesiæ S. Victorini Ichnographia.

B. Ara major D. Victorino dicata, cum Statua ejusdem plastico opere confecta.

C. Scalæ utrinque in Confessionem deducentes sub Ara maxima, & Absida sita.

D. Quatuor permagnæ Columnæ Marmoreæ fulcientes totidem bases arcuum utramque navem mediam, atque Transversam unientes.

E. Antiquum Sacellum cum Altari extra ambitum Navis medianæ ad Septentrionem positum.

F. Janua Septemptrionalis.

G. Scala, per quam in Cœmeterium descenditur.

H. Scala x. graduum, per quam à pavimento Ecclesiæ ascenditur in partem Cœmeterio imminentem.

I. Ipsa pars Ecclesiæ altior pavimento Ecclesiæ, olim Picturis exornata, quæ tamen ita obliteratæ sunt, ut quid expresserint, nullatenus deprændi possit.

K. Regressus a Cœmeterio in Navem transversam Ecclesiæ.

L. Altare B. V. de Rosario.

M. Janua meridionalis Ecclesiæ juxta Sedes Archipresbyterales.

N. Janua Ecclesiæ ex ædibus Parochialibus.

O. Rimula quædam sita prope infimum gradum Altaris, per quam lux aliquantula defertur ad Altare Confessionis.

P. Antiquus suggestus pluribus gradibus elevatus ad Evangelii forsan Lectionem, seu ad habendas Conciones.

Q. Locus, ubi in pariete affixa cernuntur duo marmora Martyrium S. Victorini exhibentia, de quibus egimus supra Tabula I. pag. 24.

R. Ubi affixa legitur Inscriptio Consecrationis Ecclesiæ peractę anno M.C. LXXVIIII.

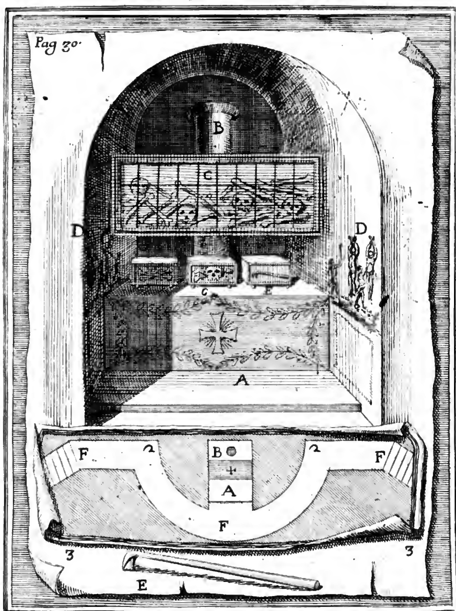
S. Totius Cœmeterii ambitus inferior.

Magnifica plane est hujus Ecclesiæ forma, sed omni alio ornamento spoliata. Supra Cœmeterium erectam fuisse putandum est, post redditam Ecclesiæ Pacem in ejusdem S. Victorini memoriam. Quoad ejus fundationem, & erectionem attinet in obscuro omnia jacent. In pariete ad Occidentem, quam littera I. indicavimus, ubi olim creditur Aram Majorem fuisse deformatis picturis subest Marmoreus Lapis cum hac Inscriptione.

✠ ANNO DNI M. CCC. XII.
RAINALD'. DNI ꝛ hO̅ ƌI CAPONI
SCI ARCh IPBR ~~ ISꝛIVS
ECCŁE. HOP' FIERI FECIꝛ

In Scalis per quas ascenditur ad Pulpitum.

✠ ANNO DNI M. C. NONG. VII. MAGIST.
PETRVS AMABIL.. ħ. OPVS FECIT T.:.:..
RAYN D RCOŁ NV.P ECCŁ AR
CHIPBI.

Pag 30.
B
C
D
D
C
E
A
F
2
B
2
F
A
F
3
3
E

In Pavimento Ecclesiæ haud longe a duobus Marmoribus Martyrium S. Victorini referentibus exstat Marmorea Inscriptio long. pal.cir. octo latit. 4. in quo hujusmodi litteræ unciarum circ. 8. exstant.

QVIESCIT. BICTORINVS PRB.

In uno ex gradibus, quibus pavimentum elevatur supra Cœmeterium legitur.

CAEDIA L. L. THALEA
L. CAEDIVS. L. L. HILARVS
FILIVS

In pavimento Cœmeterii hæc alia legitur Inscriptio.

RVTILIA
L. L.
PHILONICA.

De Confessione Ecclesiæ S. Victorini.

SUB Ara maxima memoratæ Ecclesiæ situs est more vetusto locus, Confessio, nuncupatus, ad SS. Corpora, & Reliquias condenda, verum antiquitus Aram maximam fuisse supra Cœmeterium non est dubitandum, & hic Januam principem Ecclesiæ, ubi postea magnificentius addita Navi transversa, & hæc Confessio, & Absis extructa fuit, quam nos in Tabula III. oculis lustrandam subycimus, totusque conspicitur num. 2. Descenditur per Marmoreas Scalas litteris F. signatas. Altare A. longit:palm.quinque, totam utrinque cellulæ latitudinem occupat, itaut ad Columnam, ejusque interiorem partem aditus minimè pateat. Columna Marmorea, quæ diametrum palm. 2. circiter habet, retro ipsum Altare erecta cernitur num. 1. litt. B. ad quam, ex Traditione asserunt, alligatos Sanctos Martyres, de quibus infra agemus, verberibus, tortos fuisse, atque ungulis excarnificatos, ut etiam exhibent antiquæ eorum picturæ expressæ in utraque eidem Aræ laterali pariete litt. D. Ipsi Columnæ suspensa adhæret magna arca lignea nucea pal. 5. longit, latit.palm.3. litt.C. in quam plurima SS. Martyrum pignora ingesta videntur per apposita vitrea specula, prout etiam in duabus aliis nuceis pariter Capsulis minoribus supra ipsum Altare positis itidem litt.C. signatis, alia hujusmodi Sacra pignora cum Vestibus, & Sanguine MM., habentur: In tertia vero litt. E. servatur ungula seù ferreum Instrumentum longit palm. 2., & semis, quo SS. Martyrum membra lacerata fuisse perhibentur, cujus formam habes num. 3. litt. E. An vero intra ipsumAltare jaceat aliqua pars Corporis S. Victorini, relicta forsan à Theodorico Metensi Episcopo, in ejus translatione, suspicari mihi licet, non verò affirmare audeo. Horum Martyrum Reliquias ex traditione habetur eo translatas fuisse ex loculis proximi Cœmeterii, de quo mox agemus. Præter hæc nulla ibi adest Inscriptio,

tio, ex qua majus lumen oriatur. Tota præterea Confessio crassioribus Marmorum tabulis contecta majestatem redolet, atque Sanctitatem instillat, & in Altari Missa celebratur, eique parum luminis ex superiori rimula ingeritur.

§. XIII.

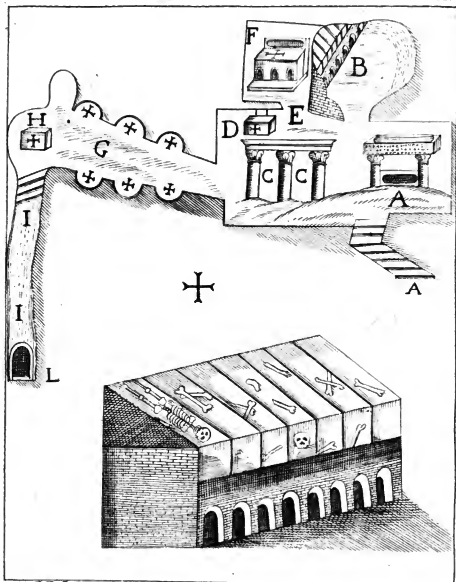
De Cœmeterio S. VICTORINI, *ac de* LXXXIII. *Martyribus in eo tumulatis.*

ANtequam Sacri hujus Cœmeterii locum describamus, operæ pretium est nonnulla de SS. 83. Martyribus, quorum Sacra pignora in eo requiescunt, dicere. Horum fere omnia Martyrologia meminerunt, & primum quidem Romanum die 24. Julii hisce verbis *Amiterni in Vestinis Passio SS. Militum octoginta trium*. Ex horum numero præcipuos fuisse Florentius, Felix fratres ex M.SS. Aquila sibi transmissis testatur Baronius in notis ad eamdem diem, scribens. *Fuerunt hujus cohortis præcipui Florentius, & Felix ut ex M.SS. Aquila transmissis accepimus*. Hi duo vero seorsum a cœteris coronati sunt postridie nempe die 25. Julii, non Amiterni, sed Furconii, de quibus eadem die agit idem Martyrologium Romanum, eosque sipontinos fuisse testatur dicens: *Furconii in Vestinis SS. Martyrum Florentii, & Felicis Sipontinorum*. Hinc etiam reliquos Sipontinos fuisse tradunt Acta eorum apud Ferrarium in Catalogo; atque Florentium Patrem fuisse S. Justæ V., & M. quæ cum ex Fornace illæsa exiisset lanceis, & sagittis confossa certamen absoluit Kalendis Augusti, sepultaque a Justino Presbytero ad Montis Ossidii radices. Verum diversos fuisse patria a SS. Florentio, & Felice 83. Martyres Amiterninos, & non Sipontinos conatus est erudite probare in quodam suo Commentario Historico C. V. Antonius Antinorius alias à nobis laudatus, ac propterea in hoc correctione indigere notas Baronii. In numero 83. Militum Martyrum conveniunt Ado in Martyrologio, & alii: solum aliquantulum discrepare videtur vetus Martyrologium Occidentale, D. Hieronymo attributum, editumque cum notis à C. V. Florentinio, ubi IX. Kal. Augusti legitur: *In Amiternina Civitate Milliario LXXXIII. ab Urbe Romana Via Salutaria Natalis S. Victorini*. Quæ verba plura manifesta involuunt absurda: Primum S. Victorini Amiterni Natalis nullibi 9. Kal. Augusti notatur, sed Acta ejus apud Martyrol. Romanum, & alios omnes nonis Septembris habent. Errores quoque Amanuensium apparet in assignando milliario 83. ab Urbe, cum neque 70. Amiternum Roma distet, & in denominatione Viæ Salutariæ pro Salaria Via. Hinc recte observat memoratus Florentinius ex imperitia amanuensium in nonnullos Codices irrepsisse errorem; testatur enim in aliis Codicibus expresse legi hoc modo: *In Amiternina Civitate Mil. LXXXIII.* Hinc legendum esse *Milites* 83. non vero milliario; quo verbo *Milites* Martyrologium optime cum aliis conveniret; ac propterea subsequens nomen S. Victorini, ad subsequentium Martyrum classem spectare oportet, nec esse Victorinum Amiterni Episcopum. Idem error habetur quoad S. Victorinum in Martyrologio Beneventano M. S. Neapoli penes Cler. Reg. SS. Apostolorum, relato à C. V. Francisco Maria de Aste sub die 5. Septembris ubi legitur: *Apud Amiternum Civitatem SS. Militum LXXXIII, & S. Victorini*; nam Victorinus Classi horum Martyrum minime est accensendus. Pauca de his 83. Mar-

Martyribus Bollandiani Continuatores attingerunt ſub die 24. Julii ut in re obſcura verſantes. Quo autem Martyrii genere Coronati fuerint ex Martyrologiis minime conſtat: Ex Paſſione tamen SS. Florentii, & Felicis, ac S. Juſtæ, apud Ferrarium, habetur: *Cum ad Idolorum cultum nullis tormentis revocari potuiſſent Corona Martyrii donati ſunt*: Pluribus autem tormentis cruciatos fuiſſe, apparet ex antiquiſſimis picturis, quæ ſuperſunt in Confeſſione, ut ſupra in Tabula I. ubi cernuntur SS. Martyres manibus ſuſpenſis excarnificari ungulis; conſtanſque traditio viget, ad Columnam etiam tortos fuiſſe, quæ adhuc eorum Sanguine aſperſa apparet in eadem Confeſſione erecta. In gradibus præterea, quibus pavimentum Eccleſiæ elevatur habetur marmor, in quo duo cernuntur veſtigia, pedis unum, alterum manus, quæ miraculoſe impreſſa dicuntur, ex antiquiſſima traditione, in horum Sanctorum Martyrio: Quæ veſtigia cratibus ferreis obducta ſunt. Eamque ob Cauſſam Scala hujuſmodi appellatur Sancta ac proinde a confluenti Populorum pietate genibus flexis devote gradus ſcanduntur.

Quoad tempus, quo Coronati fuerint hi Chriſti milites, ex Actis SS. Florentii, & Felicis apud eundem Ferrarium conſtat ſub Maximiano Imperatore, & Aurelio Forconenſi Præfecto id accidiſſe. Hinc hallucinatur Bartholomæus Piazza, qui in ſuo Emerologio Sacro Romano ſub die 24. Julii, ſcripſit Coronatos fuiſſe in perſecutione Arianorum: Subdit etiam, aliquot eorum Inſignes Reliquias, necnon duo integra Corpora quieſcere, & coli in Eccleſia S. Ignatii Romæ PP. Societatis Jeſu. Certum eſt Chriſti Fideles in eam maxime curam incubuiſſe, ut Sacra horum Martyrum Corpora colligerent, ac juxta S. Sui Epiſcopi Martyris pignora honorifice tumularent in Cœmeterio, cujus Ichnographiam exhibemus in ſequenti Tabula IV. quam per partes explicandam ſuſcipimus.

F
B
H
E
D
G
C
C
A
I
A
I
L
F.F.ſ.

Descriptio Cœmeterii S. VICTORINI.

HOC Cœmeterium excavatum est in Colle potius arenoso, quam lapideo, atque non nihil à Cœmeteriis Romanis differt; nam excepta Via signata litt. G. tribus constat antris, seu cryptis, nec Sepulchra aspiciuntur efformata in parietibus ad formam plutei, sed aliter, ut mox in ejus descriptione per partes singulas dicemus.

Descensus ad Cœmeterium patet per Scalam sitam intra Ecclesiam prope parietem ad Aquilonem, constantem 15. aut. 16. gradibus marmoreis signatam littera A. atque in ejus ingressu statim conspicitur Monumentum S. Victorini, de quo alibi satis. Ad dexteram stant tres ingentis molis erectæ Columnæ, quarum media grandior habet diametrum ultra tres palmos cum Capitellis ex Ordine Chorinthio, quibus supereminet marmoreum architrave ingens, quæ fastigium suffulciunt, signatæ litteris CC. Prope S. Victorini Sepulchrum patet aditus ad proximam cryptam B. ubi in latere sinistro manufacta cernuntur Sepulchra, ea prorsus forma qua exhibentur num. 2. testaceis tabulis, aut etiam lapidibus, & calce compacta unum ab altero distinctis; pars tamen superior, quam nos detectam reliquimus, ut intra Sepulchra jacentia Corpora conspici possint, ipsius collis fastigio regitur; pars autem exterior Sepulchrorum omnium tabulis testaceis occluditur, quæ tamen fere omnes nunc effractæ apparent sub ipsis Sepulchris; pars adest inferior, paruis quibusdam arcuatis fenestellis distincta, intra quæ etiam Reliquiæ Corporum apparent. Proxime huic Cellulæ per januam E. ingressus patet in amplam Cappellam signatam littera F., & ubi ipsa littera signatur in parte superiori ex plano montis per fenestram parvam lumen accipitur. In extrema ejus Cellæ parte erectum cernitur Altare signatum ✠ Totum intra concavum est, atque per quasdam fenestellas columellis distinctas marmoreis, cernuntur plura ossa SS. Martyrum: Cum vero cernerem in latere, & Cornu Epistolæ muri fracturam, in illud ingressus nihil aliud observatione dignum reperi, nisi confuse congesta esse Martyrum pignora, intra quæ unum integrum caput. Supra Aram loco graduum cernitur calce firmata quædam marmorea capsa vacua omnino, concavitate ipsius ad frontem Celebrantis versa, & ad Populum: nullamque memoriam deprehendere potui. Suspicari tamen licet in ea Capsa vel S. Victorini vel alterius Martyris olim fuisse depositum, & venerationis Caussa, eo modo in Altari collocatum fuisse. Totum cubiculum calce obductum est, nullaque pictura insigne. Ante hujus Cappellæ ingressum aliud Altare est signatum litt. D. marmoreum longitudinis pal. 4. eique super hærenti muro picta est S. Victorini Imago. Ab hoc S. Victorini Altare offenditur Via quædam signata litt. G. in cujus extremitate reliquiæ cernuntur Altaris jam demoliti litt. H. Intra parietes hujus Viæ, quidam sinus arcuati, conspiciuntur per † Cruces designati in collis ipsius materia excavati, in quibus conjectari licet olim in Sarcophagis deposita fuisse Martyrum Corpora; plures enim hujusmodi Sarcophagi marmorei, tum integri tum effracti extra Cœmeterium videntur, circa Ecclesiam, & Ædes Parochiales. Ab Altari H. per aliquot gradus semita I. aperitur, quæ ducit ad januam australem in parte transversæ Navis, ut videre est in Ichnographia Ecclesiæ. Tota hæc semita calce utrinque obducta plurimas exhibet Sanctorum Imagines, sed vetustate adeo labefactatas, ut nihilomnino ex illis percipi possit; nullusque in ea cernitur loculus.

Mirum profecto est memorata ea San-

ctorum Martyrum pignora in hoc Cœmerio ita patere, ut tangi etiam ab unoquoque accedenti possint, ac etiam furto subtrahi. At certus factus fui ab Archipresbytero id perpetuo miraculo attribui deberi; cum nequaquam patiantur SS. Martyres alio asportari sua pignora: & Constantissima, & immemorabili traditione constare, neminem etiam minimæ partis Reliquiarum furem injuriæ ultionem declinasse, quodque in sua Epistola ad Præpositum Carapellæ pluribus exemplis reperi confirmatum ab Archipresbytero Jo: Marinensi; nempe alios loco dimoveri non potuisse nisi prius restitutis ablatis Reliquiis; alios vero ad propria reversos, vel morbo occupatos, vel gravioribus signis deterritos, ad locum ipsum sublata pignora transmittere fuisse coactos, & tunc tantum pristino statui fuisse restitutos. Hinc factum est, ut cum exteri ad Cœmeterium accedant tanti prodigii ignari ab Archipresbytero admoneantur, ne quid auferre ex Sacris Ossibus audeant.

§. XIV.

Observationes in Anaglyptas Imagines Tabulæ I. §. XI. expositæ. Et primo de Vestibus, & Sacris Ornamentis S. VICTORINI.

NON nisi ad sextum, sive septimum Christianæ salutis Sæculum hasce Imagines referendas putarem, cum barbariem artis jam deperditæ præseferant, & illorum temporum undique simplicitatem redoleant. Nonnulla tamen in iis observanda occurrunt, quæ forsan minus eruditis scrupulum possent aliquod ingerere circa eorumdem lapidum antiquitatem. Cernitur namque triplici loco Sanctus Victorinus Casula, seu Planeta, & sub Casula Alba usque ad pedes indutus, in quarum altera effigie Baculus Pastoralis appositus, in tertia caput abscissum Mitra Pontificali exornatum; Habentur Imagines SS. Apostolorum Petri, & Pauli, capite Orbiculari sphæra, seu nymbo splendentes, quarum prima duo involucra manu læva tenet, in quibus Epistolarum volumina adumbrantur, dexteram vero pectori admotam, duasque Claves, e cingulo abscondito pendentes. Divi autem Paulli Imago Ensem a terra usque ad pectus erectum utraque manu prope capulum sustinet. Tertio loco adnotanda se offert Imago Tyranni cujusdam stantis post duos Milites Sanctum Victorinum capite verso super Aquas Cutilias tenentes; is parvula Corona radiata apparet exornatus rabido unius Serpentis morsu cruciatus, expansisque manibus in dextera Clavam elevatam tenet, sinistra vero Instrumentum quoddam oblongum, in extremitate quasi tridentis formam exhibens, quod quasi vibrare videtur.

Cum primo loco agendum sit de Vestimentis Sacerdotalibus, & Mitra, atque Pedo Pastorali, quæ in hisce figuris apparent, decernere minime audeo, quod S. Victorinus iis usus fuerit primis illis fere nascentis Ecclesiæ temporibus, nec ne: sed tantum ut appareat optime a rudi illo scalpro fuisse apposita, ut dignitas Episcopalis in Sancto Victorino emicaret, prout ex traditione, ac documentis illius Ecclesiæ, constabat: non vero ad rei historico--ritualis veritatem, sed ad Sæculi VII. sive VIII. Ecclesiasticam Disciplinam expressas arbitror. Nonnulla tamen hoc super argumento hic inserenda putavi.

Et primo. Quoad Casulam igitur, sive Pla-

Planetam (quicquid effutiant in Sanctam Romanam Ecclesiam Heretici) quis nesciat fuisse indumentum illud a D. Paullo ad Thimotheum scribente cap. 4. *Penulam* nuncupatum, ut constanter cum Baronio ad ann. Christi 58. plerique liturgicarum rerum Collectores, aliique de vetere Ecclesiæ disciplina scribentes affirmant: Ii etiam tradunt formam ejusdem Casulæ prorsus rotundam fuisse, totum hominem a collo usque ad pedes ambientem, unicamque in medio, seu centro sui aperturam habentem, per quam caput immitteretur; eaque de caussa, necessarium fuisse, ut Sacerdos operari, & manibus uti possèt, ipsam Casulam super brachia revolvere, & complicare; idque optime exhibetur in nostris S. Victorini imaginibus. Usum vero Sacri hujus indumenti ab Apostolis traditum fuisse plures Auctores contra impium Calvini dicterium, defendunt, ut videre est apud C. V. Josephum Catalanum Congregationis Oratorii Sancti Hieronymi Charitatis de Urbe Presbyterum in Prologomenis ad Pontificale Romanum, tom. 1. cap. 18. nuper editum, ac eruditissimis Commentariis illustratum.

Major tamen quæstio inter Scriptores est de antiquitate usus Mitræ ab Episcopis tum Orientalium tum Occidentalis Ecclesiæ. Nonnulli ad XII. Seculum illum traducunt. Sed plures alii, longissimam ejus ætatem acerrime propugnant, ut refert laudatus Catalanus cap. 19. inter quos recenset Andream Sausayum Episcopum . . . . . in suæ Panopliæ Episcopalis lib. 1. Josephum Vicecomitem lib. 3. de Apparatu Missæ a cap. 29. ad 33. Et Christianum Lupum Virum nostra ætate, & Religione, & eruditione clarissimum tom. 3. Dissertat: de Octava Synodo cap. 10. act. 1. ubi ait: *Mitræ Episcopalis usum etiam in quibusdam Græcorum Ecclesiis esse Apostolicam traditionem.*

Porro cernimus adhuc S. Silvestri Papæ Mitram palmi unius altitudinem vix attingentem sacris utrinque imaginibus acu pictis exornatam, quæ in hyerotheca asservatur, & Venerationi exponitur, in ipsius Sancti Silvestri, & Martini in Montibus antiquissima Ecclesia; nec differt a forma illa, quam referunt Mitræ, quibus decorantur Imagines tum ipsius S. Silvestri, tum plurium Episcoporum illum comitantium, quæ supersunt in Oratorio S. Silvestri nuncupato, prope Titulum SS. Quatuor Coronatorum, quas eruditi ad ipsa tempora Constantini referunt, rudi, & imperito pennicillo depictas. Item refert Baronius ad ann. Christi 504. num. 4. Episcopum Hypponensem, aliosque Numidiæ Præsules in Sardiniam a Trasanundo relegatos, secum ex Africa detulisse Corpus Sancti Augustini Ecclesiæ Doctoris, & simul etiam sacri ejusdem verticis ornamentum, Mitram Episcopalem, necnon, & Episcopatus insigne Baculum Pastoralem. Ex hoc itaque quod appareat in nostro Lapide Caput S. Victorini Mitra exornatum, impugnari non potest ejus antiquitas.

Quod vero attinet ad formam Baculi Pastoralis, quam expressam in eodem lapide cernimus, in extremitate superiori recurvam, est antiquissimum Ecclesiæ tum Græcæ, tum Latinæ Episcoporum Insigne, atque ornamentum, & siqua plura hujus argumenti requiras laudatum consulas Catalanum ex Prologomenis capitulo 20., & in Commentariis de Consecratione Episcopi. Baculi a S. Petro Apostolo transmissi ad Martialem Episcopum in Galliis constitutum meminit certe Baronius ad an. Christi 74. n. 7., cujus contactu idem Martialis mortuum suscitasse traditur. Historiam attingit Innocentius PP. III. de Sacrific. Missæ cap. 62. Et Spondanus in Epit. Annal. subdit: *Pradictum Baculum, illum esse, qui hactenus magna religione asservatur Burdegalæ in antiquissima S. Severini Ecclesia; est firma illius Provinciæ*

tra.

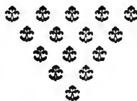
traditio. Idem Innocentius III. mentionem facit de alio Baculo ab eodem S. Petro transmisso ad Eucharium primum a se Trevirensem Episcopum ordinatum: *Quem Baculum* (ait) *usque hodie magna veneratione servat Trevirensis Ecclesia*. Alter Baculus Neapoli habetur ab eodem Principe Apostolorum Candidæ Seniori Matronæ datum, cujus contactu Asprenum gravi morbo decumbentem sanaret, quem postea primum illius Ecclesiæ Episcopum constituit: ac demum in Regali Basilica S. Dionysii apud Parisiensem Urbem duplicem ejusdem Dionysii Baculum alterum Viatorium, alterum vero Episcopalem servari testatur Germanus Millet illius Cœnobii Benedictinorum Monachus in Thesauro Sacro Reliquiarum illius Ecclesiæ Gallice edito anno 1646. Præterea magna veneratione servantur in Ecclesia Cathedrali Septempedana, seù S. Severini in Piceno Mitra, & Baculus Pastoralis ejusdem S. Severini, a quo Civitas nomen ipsum desumpsit, qui floruit Sæculo Christi sexto. Quorum meminit Illustrissimus D. Dionysius Peragostini Episcopus in Append. suæ Synodi de anno 1733. fol. 94. Necnon, & Pater Bernardus Gentilius in vita illius a se composita, sed adhuc inedita a nobis visa.

§. XV.

De Nymbo, seu Circulo apposito Capitibus SS. Petri, & Paulli atque S. VICTORINI.

CApita vero SS. Apostolorum Petri, & Paulli, atque alterius ex Imaginibus S. Victorini in nostro lapide expressis apparent Nimbo, seu Circulo exornata. Hunc morem illustrandi Capita excellentium Virorum ab Ægyptiis traductum fuisse demonstrant tot Pyramides in Urbe superstites; ipsique Gentiles honoris gratia nonnullis præstiterunt. Quo vero Sæculo Christiani hujusmodi Nimbo cœperint Imagines Christi Domini, Angelorum, & Sanctorum exornare, quæstio est inter nostros Scriptores; plerique enim vel ad finem quinti Sæculi, vel sexti, ut C. V. Bonarrottus in suis eruditissimis ad fragmenta Vitreorum Vasorum veterum observationibus pag. 58. Celeberrimus vero Antonius Pagius in Historico - Critica in Annales Baronii asserit, id in usu minime fuisse primis quatuor Ecclesiæ Sæculis, ita scribens ab anno Christi 394. *Magnopere considerandum est, Christianos veteres fermè illis primis quatuor Sæculis, nec Christo, nec Apostolis, nec ulli superum ejusmodi circulos adhibuisse. Quod vel ex tumulis Romanis apud Aringhium in Roma subterranea manifestum est: in quibus tumulis Christi, & Apostolorum, aliorumque ante Christum Divorum longe plurimæ imagines nudis Capitibus sine circulis sculptæ cernuntur*. Sed tanti Viri pace dicendum, quod etsi apud Aringhium plures hujusmodi habeantur Imagines, sine circulis, aliæ tamen apud eumdem non desiderantur cum Circulis, & Nimbo. Tomo namque primo, pagina 379., & pag. 383. Cernuntur plures tum Christi Domini, tum etiam aliorum Sanctorum imagines depictæ in Cœmeterio Pontiani cum appositis cuique Circulis, quas tamen non inficior, redolere non nisi ætatem Constantini Magni Imperatoris sub cujus Imperio Corpora SS. Abdon, & Sennen Martyrum in idem Cœmeterium translata fuere, & inter alias eorum Imagines ibidem fuere depictæ. Sed tom. 2. pag. 273. habetur effigies S. Paulli Apostoli cum Nimbo seu Circulo capiti apposito, ac lemmate adiecto PAULUS PASTOR

APOSTOLUS depicta in Cœmeterio Priscillæ, ac pag. 689. duo conspiciuntur Orbiculi vitrei ex Cœmeteriis eruti, in quibus auro delineatæ fulgent Imago Christi in prima, in altero vero, Mariæ, & ambo Circulum in Capite gestantes. Similiter apud C. V. Bonarruotum in Opere indicato, exhibentur hujusmodi Imagines in vitreis orbiculis, videlicet Tabula 4. 5. 9., & 17., in quibus, & Christi Domini, & aliorum Sanctorum Nimbatæ Imagines cernuntur. Nonnullas præterea exhibet Buldethus noster in suo Observationum lib. 1. cap. 39. videlicet pag. 192. Christi Domini inter Apostolos Petrum, & Paullum, quæ sola Circulum præfert, pag. 197. eorumdem Apostolorum cum Capitibus nimbo exornatis, pag. 201. S. Agnetis, & pag. 220. ubi Christus stans in medio SS. Julii, & Casti, & in altero Orbiculo solus Christus, ubi utrobique Jesus, & Julius, Circularis capitibus apparent. Sed, & post editionem Operis Buldethiani alias hujusmodi figuras in Sacris Cœmeteris deteximus, cumque semper hæc vitra appareant Sanguine rubenti in parte postica resperfa, non nisi referri valent ad tempora Persecutionum Ecclesiæ, quæ vix quartum Sæculum attigerunt: Unde procul dubio afferendum est, etiam primis illis utrumque morem viguisse sive apponendi, sive non apponendi Circulos Capitibus Christi Domini, & SS. Apostolorum, ac Martyrum. Hoc etiam manifestissime apparet in quodam Monumento Arcuato in parte inferiori Cœmeterii Calisti a Bosio, & Aringhio minime inspecto ubi in testudine exstant Christus Dominus sedens inter 12. Discipulos, extensa manu dextera prædicans. Christi Domini Caput Circulo amplo exornatum apparet, prout etiam effigies primi Apostoli in sinistro ejus latere sedentis; quæ forsan Principem Apostolorum repræsentat. Cæterorum vero Apostolorum Capita hoc Nimbo haud conspicua sunt quamvis omnia subtectorio albo circulariter appareant. Omnes ornatę in fronte Monumenti exstant aliæ duæ Imagines S. Petri Apostoli, videlicet in latere dextero, & S. Paulli in læva parte, absque circulis; in medio autem parietis ipsius cernitur imago Mulieris velum gerentis in Capite, expansis brachiis, levissime delineata gypso tantum, seu alio albo colore, quæ vix cerni potest. Imagines hujusmodi SS. Petri, & Paulli ad altitudinem palmorum fere trium pertingunt. Hæc placuit hic in sequenti Tabula oculis exhibere, diligenter excerpta a suo Originali.

Hoc

In Coemterio Callisti, uia Appia
Monumentum arcuatum

HOC Monumentum arcuatum ad Martyrem fœminam illam, quæ delineata cernitur, non dubitamus pertinuiſſe, quamvis a nobis repertum fuerit abſque grandi marmore, quo ſtractum fuerat, prout apparet ex ejus lateritiis commiſſuris, & ex paucis fragmentis Oſſium,& Pulverum in eo relictis: necnon ad uſum Altaris fuiſſe in eo cubiculo, cum etiam ad latus ejus ſiniſtrum habeatur, exigua feneſtella ad continendum forſan urceolos ad Miniſterium Sacrificii adhibitos.

Sed ut ad propoſitum noſtrum redeamus varietas hujus ritus apponendi Nimbos Capitibus tum Chriſti Domini, tum etiam Sanctorum, non ſolum in hoc, ſed & in aliis antiquis Cœmeterialibus Monumentis allatis a Boſſio, Aringhio, Bonarruotto, & Buldetho, quæ nonniſi ad quatuor prima Eccleſiæ ſæcula referri poſſunt, eſt obſervanda.

Quo vero ad Chriſti Domini effigiem Capite Nimbo exornato expreſſam temporibus perſecutionum præter allata Scriptorum exempla Vitreorum Orbiculorum, & picturatum aliud exſtat Monumentum nuper refoſſum a nobis ex Cœmeterio Priſcillæ (quod ære inciſum mox exhibebimus) Ubi non tantum Chriſti perſona, ſed, & ejus Simbolum, nempe Agnus Capite Circulo hujuſmodi inſignito cernuntur. Unde mirum non eſt ſi, & Conſtantini Magni ætate in abſida Baſilicæ Vaticanæ a ſe conſtructæ Imagines Chriſti Domini, & hinc inde aſſiſtentium SS. Petri, & Paulli muſivo opere elaboratæ, cum hujuſmodi Circulis, ſeu Nimbis fuerint expreſſæ, ac etiam pariter Chriſti Domini in fornice Templi S. Conſtantiæ ejuſdem filiæ Via Nomentana, ut apparet ex tabulis C.V. Ciampini in libro de *Ædificiis Magni Conſtantini cap.* 4., *& cap.* 10.

Tertia Imago S. Victorini fractione tabulæ a pectore ſurſum decurtata, cum ſit Alba uſque ad talos induta, & Caſulam habeat ſuper brachia revolutam, ſita ante quamdam Columnam, nihil aliud repræſentare videtur niſi S. Epiſcopum, ante Idolum quod Columnæ imminebat perductum, ut cultum ei exhiberet; ex actione autem corporis impietatem quodamodo refugere videtur, cujus rei Cauſſa, ſuper Cotilias aquas tortus ac tandem gladio percuſſus fuit.

§. XVI.

Cur Imagines Principum Apoſtolorum in lapide Amiternino appoſitæ.

IN altero lapide, primo conſiderandum eſt, cur appoſitæ in eo fuerint Principum Apoſtolorum Imagines. Non alia quidem ex cauſſa hic expreſſas fuiſſe putamus, quam ad rationem temporis, & ætatis,qua S. Victorinus claruit deſignandam. Hic enim Comes fuit in exilio Sanctæ Domitillæ, ac SS. Nerei, & Achillei, qui eorundem Apoſtolorum fuerunt diſcipuli, & ab ipſo Petro baptizati, cumque eſſet ætate maturus, & forſan, ut alibi innuimus, etiam Epiſcopus, par eſt credere ipſos Apoſtolos cognoviſſe, audiviſſe, & coluiſſe; ſi non etiam ab ipſiſmet baptiſmate baptizatus, atque Epiſcopus conſecratus fuerit. Ad hujus itaque tempus deſignandum putamus, ejuſdem Martyrio appoſitas eorum Imagines fuiſſe. Rei non levem conjecturam ducimus etiam ex hoc, quod videlicet præ omnibus aliis Urbis Romæ Cœmeteriis Sanctorum Martyrum, in duobus tantum Caliſti, & Prætextari, & Priſcillæ tam frequentes appoſitas reperiantur SS. Petri & Pauli Imagines ſive depictæ in Cubiculis, ſive in Orbiculis tam Vitrei, tum

etiam ex ære Cyprio elaboratis, ad Sepulchra Martyrum. Sive etiam in marmoreis lapidibus; ut nempe ex hujusmodi imaginibus posteris innotesceret, illa duo Illustria Cœmeteria exordium sumsisse ætate ipsa eorundem Apostolorum. Testes advoco Scriptores mox laudatos rerum Cœmeterialium, & præcipue D. Canonicum Buldethum, qui in suo Opere testatur, & præcipue pag. 192. hujusmodi Imagines a se repertas in Cœmeterio Calisti. Quoad Cœmeterium autem Priscillæ Via Salaria nova, certum est in quadam ejusdem parte (quæ postea Osoriani fuit nuncupata) Apostolum Petrum consuevisse Baptismum conferre iis, qui ad Christum convertebantur, ut notat Bossius lib. 3. cap. 61. qui etiam in Descriptione Tertii Monumenti Arcuati tradit Imaginem S. Paulli Apostoli se vidisse hoc lemmate signatam qui exhibet Aringhius tom. 2. pag. 273. *Paulus Pastor Apostolus*, necnon Christi Domini Duodecim stipatus Apostolis.

Post editionem vero Operis Buldethiani, alia pars a nobis detecta est celeberrimi hujus Cœmeterii Priscillæ, adhuc invisa, atque Sepulchris omnibus clausis, & intactis, in qua præter alia Monumenta, nonnullæ Imagines in Orbiculis Vitreis auro delineatæ, inter quas una D. Petri Apostoli reperta fuit cum apposito nomine PETRUS, quæ penes Eminentissimum, ac Reverendissimum D. Cardinalem Guadagni Vicarium Pontificis asservatur: Sed quoad rem nostram magis attinet, est insignis marmoreus lapis in pariete ejusdem Cœmeterii affixus. Cujus exemplar ad Eruditorum commoditatem apponere hic visum est: ejusque prototypon servatur Anagniæ in Ecclesia SS. Cosmæ, & Damiani Sanctimonialium Oblatarum Ordinis Cistercienfis, Charitatis nuncupatarum affixum parieti prope Altare majus in Cornu Evangelii: ejus vero longitudo est palmorum trium, altiduo vero duorum, nulla autem Inscriptione notatum.

Ex Cœmeterio Priscillæ

Cer-

Cernitur in medio Christus Dominus extensa dextera, sinistra autem paginam ex parte complicatam, seu obvolutam, & ex parte autem explicatam, in quo punctis tantum indicantur litteræ, tradit D. Petro Apostolo, quasi dicens: *Euntes in Mundum universum prædicate Evangelium*. In læva parte, & Petri ipsius Imago manu dextera Crucem tenens, quæ humerum ejus excedit, sinistra autem accipit Evangelii Involucrum: In latere vero sinistro stat S. Paullus Christum respiciens, & circa ipsum dexteram manum extendens. Christi Domini pedes sandaliis apparent exornati, atque elevati supra Montem, in cujus centro stat Agnus Nymbo Capite circumcluso, cui supereminet parvula Crux; ex Monte sub Agno quatuor flumina scatere indicantur, quæ 4. flumina indicant, e Paradiso Terrestri manantia. In Tabulæ extremitatibus hinc inde assurgunt duæ magnæ Arbores Palmarum cum elatis extensis, ac fructibus pendentibus ex eis, ramus vero dexteræ Arboris Stellam præfert in summitate: prope truncum utriusque exstant duæ Civitates, quæ Bethleem una, altera Hierusalem exprimit: & ex earum januis utrinque, sex Agni prodeuntes conspiciuntur, in quibus duodecim Apostoli figurantur, ut alicui placet: verius tamen duo Populi alter ex Circumcisione, alter vero ex Gentibus ad Christum accedentes, & ad ejus Baptisma suscipiendum properantes. Cum igitur hoc insigne Monumentum ego ipse repererim, ut dixi, in pariete ejusdem Cœmeterii Priscillæ cujus semita plurimis erat referta Sepulchris Martyrum, ut apparebat, Vitreis Sanguine respersis vasculis, obsignatis, licet asserere ibidem positum fuisse temporibus, quibus Persecutio in Christianos desæviebat, adeoque ante Constantini Magni ætatem, qua Ecclesiæ pax restituta fuit. Neque sculptum fuisse hujusmodi imaginibus post musivum opus ab ipso Constantino jussum apponi in Absida, seu Tribunæ Basilicæ Vaticanæ a se erectæ; in quo parum dissimili schemate fere omnes, tum Christi tum Apostolor. Petri, & Paulli, Palmarum Arbores, duæ Civitates cum Agnis ex eis prodeuntibus cernebantur; nisi, quod Petri effigies a sinistris stabat, & loco Crucis Claves tenebat, & inter secundi Ordinis figuras in medio aderat Crux erecta supra pulvinare, & sub ea Agnus in Monte, ex quo quatuor prodibant flumina. Innocentius autem Papa Tertius hujus musivi Instaurator adiecit in sinistris Romanæ Ecclesiæ figuram, & a dextris suam propriam Imaginem, cum appositis nominibus. Iconem hujus Musivi, ante veteris Basilicæ demolitionem diligentissime delinearam, & testimonio Notarii cum prototypo collatam exhibet Ciampinus in libro de Sacris ædificiis cap. 4. sect. 2. pag. 43. Alia hujus fere formæ Opera musiva, quæ supersunt Romæ in Ecclesiis S. Praxedis, S. Cæciliæ Transtyberim, SS. Cosmæ, & Damiani, atque S. Marci, cum sint posteriora huic Vaticanæ Basilicæ, ad rem nostram non pertinent, quæ tamen videre potes apud Ciampinum de Veter. Monumentis, quod opus hoc ipso anno recusum prodiit Romæ Typis Joannis Zempel.

Ad nostrum itaque Lapidem Amiterninum regressum habentes, jure merito putamus Imagines SS. Petri, & Paulli in eo expressas fuisse, non nisi ad demonstrandam ætatem qua claruit S. Victorinus, sicuti non levis conjectura est memoratum a nobis repertum Monumentum in Cœmeterio Priscillæ, forsan appositum fuisse ad indicandum illud pertinuisse, quoad primam Originem, ad Tempora SS. Apostolorum. Quo vero ad binas Claves pendentes ex interiori Zona Imaginis Divi Petri, certum est hunc morem antiquissimum apud fideles fuisse, ad manifestandam duplicem potestatem illi traditam a Christo solvendi, atque ligandi: (*Matth.* 16.) *Quæcumque ligaveris super Terram; erunt ligata, & in Cœlis, & quæcumque solveris*

super Terram erunt soluta, & *in Cœlis*: & aliis verbis (*Matth. 16.*) *Dabo tibi Claves Regni Cœlorum*.

Quod hic usus fuerit tempore persecutionum ante Constantini tempora, ex Monumentis Cœmeterialibus, quæ sunt reperta, educi non potest, cum nunquam (quod sciam) Imago B. Petri cum Clavibus repererimus, prout, & D. Paulli cum ense utique habemus in memorato Musivo Absidis Vaticanæ Basilicæ ab Imperatore Constantino Magno, ejusdem D. Petri Imaginem Claves binas manu gestantem. Alias quoque Principis Apostolorum Musivas figuras, tum unam, tum duas, ac etiam tres Claves habentes exhibet laudatus Alemannus *in Disertat. de parietibus Lateranensibus*: existentibus in eadem Basilica Vaticana, & has antiquissimas quas in suum Opus *Veter. Monimentor. cap. 2.* & 28. transtulit Ciampinius, una cum aliis pluribus aliarum Basilicarum Urbis, nec non duarum Ecclesiarum S. Mariæ in Cosmedin, & S. Apollinaris novi, Civitatis Ravennæ, Sæculo sexto elaboratas. Quo Sæculo etiam id moris viguisse apud Grecos indicat idem Alemannus ex quodam Codice in Bibliotheca Vaticana existente num. 699. a Christano, seu Christino Græco Imperante Justino Seniore conscripto, delineatis in eo quoque diligenter hujusmodi Imaginibus D. Petri cum Clavibus.

§. XVII.

De Imagine Tyranni a Serpente aggressi conjecturæ.

NUnc demum investigandum ultimæ Imaginis in Amiternino lapide effigiatæ Mysterium. Hanc neminem alium repræsentare opinamur, nisi Luxurium Aureliani, a quo damnatus fuit S. Victorinus, germanum fratrem, quamvis de eo nulla mentio in Actis habeatur. Illum tamen esse saudent, quod in SS. Nerei, & Achillei Actis constet, Luxurium ipsum extincto in triduana saltatione Aureliano, accepta potestate ab Imperatore Trajano Tarracinam se contulisse, atque SS. Virgines Domitillam, Euphrosinam, atque Theodoram in eo Cubiculo, in quo manebant igne circumposito incendisse: Corpora tamen omnino illæsa reperta a S. Cæsario Diacono, fuerunt honorifice tumulata. Post hæc Luxurius Leontium Consularem ejusdem Urbis ab eodem Cæsario ad Christianam Fidem perductum crudelissime necavit, ac subinde, in S. Cæsarium, & Julianum Presbyterum despiciens, sacco inclusos jussit in Mare demergi; ut legitur in Actis S. Cæsarii apud Surium 1. Novembris: Dum vero SS. Martyres ad Mare ducerentur, Cæsarius Luxurio dixit. *Nos quidem aqua, tamquam filios ex carnenatos suscipiet: Te vero hodie coluber inuadet, devorabitque, ut cognoscat omnis regio, quod vindicet Dominus Sanguinem Servorum suorum, & Virginum, quas in ignibus concremasti*. Post autem demersos Sanctos in Mare; *Luxurius equo insidens ad Villam suam pransurus festinans, cum quamdam præteriret Arborem Serpens quidam lapsus est per caput ejus inter Collum, & Tunicam, atque inde ad Ventrem, lateraque ejus lacerans, usque ad Cor illius penetravit. Totus igitur intumescens jacebat humi: sed tamen priusquam animam efflaret, vidit oculis suis psallentes Angelos, & admodum honorifice Corpora Sanctorum Juliani, & Cæsarii ex undis exportantes*. Hæc ex Actis S. Cæsarii. Cum igitur hic Luxurius frater fuerit Aureliani, & Romæ moraretur probabile redditur Sanctos Viros Victorinum nostrum, & Eutychetem, ac Maronem in exilium missos ad communia prædia in Via Salaria, quæ a Terracina plurium dierum itinere distat, commendatos fuisse crudelitati Luxurii fra-

fratris, a quo pœnis affecti, ac tormentis ad ſacrificandum Idolis adacti cum Conſtantiores in Chriſti Fide ſeſe exhiberent, fuerint tandem Martyrio Coronati: Ad hoc igitur exprimendum putamus in noſtris marmoreis Monumentis appoſitam Luxurii imaginem fuiſſe.

Verum opponi poſſet, quoad mortem a Serpente illatam Luxurio, quod Ado, & Uſuardus illam traduxerint ad Acta S. Hyacinthi Martyris in Portu Romano, de quo Martyrologium Romanum 26. Julii, & eadem die Acta ex iiſdem auctoribus conſarcinata traduntur a Surio, & prædictam illi ab eodem Martyre fuiſſe invaſionem colubri, & mortem. At certe putamus hujuſmodi auctores lapſos fuiſſe, atque in hoc Acta S. Cæſarii cum Actis S. Hyacinthi confudiſſe: nam Petrus de Naralibus lib. 6. cap. 93. Nihil comminatæ hujus mortis a S. Hyacintho, neque ſubſequutæ in Luxurio penitus tradit. Præterea legitur in Martyrologio Romano *poſt hæc Leontio Conſulari ſub Trajano Imperatore gladio percuſſus vitam finivit.* Acta vero a Petro deſcripta ſic habent: *Quem Luxurius primus Civitatis Terracinæ detinuit, & Conſulari Leontio tradidit, a quo primum in ignem immiſſus, cum illaſus evaſiſſet, poſtea gladio percuſſus eſt.* Cum igitur ex his pateat S. Hyacinthum fuiſſe Coronatum a Leontio Conſulari Terracinæ (qui Leontius a S. Cæſario converſus Martyrium a Luxurio perpeſſus eſt ante S. Cæſarium) evidentiſſime apparet, & a S. Cæſario, comminatam fuiſſe Luxurio necem a Serpente; & mortem ejus ſubſequutam eſſe mortem ejuſdem S. Cæſarii, ac S. Juliani. Putamus quoque mendum irrepſiſſe circa locum, ubi S. Hyacinthus fuerit Coronatus, cum Leontius fuerit Conſularis Terracinæ non vero in Portu Romano.

Quod autem hæc Imago Luxurii clavam proferat in dextera, & parvulam in Capite Coronam, referri poteſt ad auctoritatem abſolutam deſæviendi in Chriſtianos quoſcumque Terracinæ reperiſſet, & acceptam ab ipſo Imperatore tanquam ejus locum tenens, ita ut deſævire etiam potuerit in Leontium Virum Conſularem, qui Civitatem illam regebat. Quid vero indicet aliud Inſtrumentum in ejuſdem ſiniſtra manu penitus ignorare me fateor. Sed ne obſcuram rem taciti omnino prætetire videamur pauca divinando potius dicamus. Figuram præfert hoc Inſtrumentum gubernaculi nautici, quo etiam plura Imperatorum vetera numiſmata obſignata ſpectantur, quo Symbolo adumbratur Prudentia in rebus gerendis atque adminiſtrandis præſtita: In nonnullis aptatum videtur fortunæ manibus, quaſi inferri videatur nonniſi per Prudentiam a fortuna ipſa ad ſummam rerum evectos fuiſſe. Affinitatem quamdam habere videtur hæc noſtra figura cum Tridente, quem ferre fingitur Neptunus, ſive ad deſignandum in eo Maris ac fluctuum ejus ſupremum Imperium, Dominium, atque moderationem; ſive ad exprimendam triplicem aquarum naturam, & virtutem, ſcilicet, liquidam, fœcundam, atque potabilem. Habetur ſimilis forma Tridentis in quadam Gemma relata ab Angelo Cauſeo de la Cauſe in ſuo Opere de Gemmis num. 32. in qua cernitur Auguſti effigies variis Hieroglyphicis exornata, inter quæ adeſt Tridens, in quo figuratur Imperium Maris ipſi Auguſto tributum. Tandem conſpicitur hæc figura ſculpta in parte poſtica cujuſdam Inſcriptionis (apud Gruterum Cap. *Magiſtratuum Majorum atque Minorum*:) Lucii Antonii Quadrati bis torquibus, & Armillis a Ti: Cæſare donati, juxta tamen figuram Tridentis legitur hoc lemma LEG. XX. Hæc Accipias igitur lector, & quid referat in noſtro lapide prudenter judicato.

§. VIII.

§. XVIII.

De Corpore S. Eutychetis Martyris S. VICTORINI *Episcopi, & Martyris Socii*.

POST explicata, quæ ad S. Victorini nostri Acta spectant, Monumenta, justum est, ut ejus quoque Sociorum, & ubinam eorum lipsana requiescant pauca attingamus, & primo de S. Eutychetis Corpore. Ex Actis SS. Nerei, & Achillei, jam vidimus, post ejus Martyrium sepultum fuisse juxta locum ipsum, ubi agonem suum consummavit, id est *in media Via* XVI. ab Urbe Roma milliario, Via Nomentana a Christianis ac super Sacrum ejus pignus Basilicam extructam, id est Ædiculam (non enim tempore illo Ecclesiæ publice construi poterant, desæviente persecutore) in aliqua crypta: Unde percommode Theodoricus Merensis Episcopus, ea auctoritate, qua tunc pollebat, potuit, nullo obsistente, non tantum partem Sacri Corporis, sed totum transtulisse. Sed cum de eo Sigibertus scripserit. *Ab Amiternis Eutychetem Martyrem cum Reliquiis Maronis, & Victorini Sociorum ejus*. Ex his verbis videtur deduci posse, jam antea Corpus S. Eutychetis, Amiternum fuisse translatum: Sed hujusmodi Translationis nulla apparet memoria, nec aliud mihi monumentum occurrit. Ut autem aliqua dicamus de loco Martyrii, vel ejus Sepulturæ, ex non levi conjectura suspicamur, fuisse haud longe ab Oppido nunc *Monte Libretto* nuncupatum, prope quod Via Nomentana, indicata in Actis, Viæ Salariæ jungitur, trans aliud oppidum Ereti vulgo *Monte Rotondo*. Ibi enim circa XVI. ab Urbe milliarum habetur parvum Cœmeterium, de quo fit mentio a C. V. Buldetho in suo Opere lib. 2. cap. 18. pag. 575., & in quo Corpus hujus S. Eutychetis depositum fuisse arbitramur, & in eadem Crypta illi erectam fuisse Ædiculam, seu Ecclesiolam, quæ in Actis appellatur Basilica.

§. XIX.

De Corpore S. Maronis Martyris Socii S. VICTORINI *apud Civitanovenses in Provincia Piceni*.

VAria de Corpore hujus S. Maronis feruntur. Cives Reatini putant se illud habere sepulcrum extra Portam Arcorum nuncupatam in vertice Montis in Ecclesia ejus nomini consecrata an. 1153. quam obtinent PP. Capuccini, atque illud jacere sub eodem lapide, quem Acta indicant suis humeris ad duo millia passuum gestasse; quo deposito ante Urbem ferunt Spiritum Domino reddidisse. Festum agunt in eadem Ecclesia die XV. Aprilis, ut tradit Angelottus in descriptione Civitatis Reatinæ. P. Henschenius Operis Bollandiani continuator indicat particulas aliquot Ossium S. Maronis, & partem insignem Capitis asservari inter Reliquias Metropolitanæ Ecclesiæ S. Viti Pragæ, quamvis antiquo omni documento destitutas. Sed an vera sint, atque subsistant quæ tradit Angelottus aliis documentis mox afferendis inspectis, judicet prudens Lector.

Certum est, ex Actis Sancti Nerei, & Achillei, quæ optimæ fidei esse probantur ab Henschenio C. V. in Opere Bollandiano, S. Maronem ab Aureliano relegatum fuis-

fuisse centesimo trigesimo ab Urbe milliario, Via Salaria, ubi, & plures ad Christum convertit, & Curatorem, seu Procuratorem Civitatis Septempedæ, quæ est in Piceni Provincia, morbo hydropis laborantem curavit: Eoque Aurelianum misisse Turgium amicum suum, ut Sanctus Vir, saxi ingentis pondere opprimeretur: quod ille tanquam leves paleas per duo milliaria detulit, *eoque in loco posuit in quo orare consueverat*. Quibus verbis clare patet, S. Maronem, non in aliam regionem translatum fuisse, nec alibi Martyrio Coronatum, nisi in eodem loco ubi exularat & ubi orare consueverat.

Statuendus igitur, primo est qualis fuerit locus exilii, ac statim patebit, ubi passus fuerit, atque ejus Sacrum Corpus depositum, & ubi huc usque servetur. Non est admittenda utique lectio Petri de Natalibus, ubi habetur S. Maronem relegatum fuisse Via Salaria milliario XXX. nam manifestus est error typographicus ubi, relicta littera C., quæ centenarium importat, confusionem involuit: Nam manuscripti Codices plures, relati a supramemorato Henschenio conveniunt in numero CXXX. Via Salaria: Hæc enim ultra etiam nunc milliariorum numerum extendebatur. Sic appellata fuit, teste festo Pompejo, *quod per eam Sabini Sal a mari deferebant* ac Plinio: *Quoniam illa Sal in Sabinos portari consueverat*. A mari utique Adriatico; nam apud Castrum Mutianum (ut refert P. Appianus in Vita S. Emygdii primi Asculani Episcopi) perfectissimum conficiebatur Sal. Via igitur Salaria ab ipsa Urbis Porta, quæ Collina appellabatur, in Sabinos primum postea in Picenam Provinciam se extendebat usque ad Civitatem Hadriam, a qua ipsum Mare nomen desumpsit. Subiicimus hic Salariæ Viæ descriptionem duplicem, aliam ex Itinerario sub Antonino Pio confecto, aliam ex Tabula Peutingeriana, quas exhibet C. V. Nicolaus Bergierius, ubi de Viis Romanis Sect. XXIII. apud Grevium to. x. antiquitatum Romanarum, l. 3. cap. 23.

Via Salaria ab Urbe Hadriam usque, ex Itinerario. Ab Urbe Hadriam usque Mille Passuum CLXVI.

Eretum	Mille Passuum.	XVIII.
Vicum Novum		XIIII.
Reate		XVI.
Cutilias		XVIII.
Interocrium		VI.
Falacrinum		XVI.
Vicum Badies		IX.
Ad Centesimum		X.
Asclum		XII.
Castrum Truentinum		XX.
Castrum Novum		XII.
Hadriam		XV.

Ex Tabula Peutingeriana.

Freto	Mille Passuum.	XIII.
Ad Novas		XIV.
Reate		XVI.
Aquæ Cutiliæ		IX.
Interocrio		VII.
Foroecri		XII.
Palacrinis		IV.
Ad Martis		XVI.
Castello Firmani		X.
Cupra Maritima		XII.
Castro Trentino		XVII.
Castro Novo		XVIII.
Hadria		VII.

Ex Itinerario igitur computatur Viæ Salariæ excursus ad milliaria CLXVI., & ex Peutingeriana Tabula CLVI. In qua minor milliariorum numerus apparet ex diversitate nonnullorum locorum, qui indicantur, unde per Picenum se se extendebat. Quare optime in Martyrologio Vetustiori Occidentali, quod D. Hieronymo attribuitur, Natalis S. Maronis sub die 15. Aprilis affigitur *Piceno*, seu Provin-

vinciæ Picenæ, *in Aureo Monte* una cum aliis tribus scilicet *Messore Proclina, & Mesite*, quos putat Henschenius fuisse ex numero eorum qui conversi fuerunt, ad Miraculum S. Maronis, & post allatas variantes lectiones sic concludit: *Et ita huic regioni solus Maro adscribitur in quodam M.S. Corbejensi, & veteri Kalendario ante Opera M.S. S. Isidori*.

Recte igitur Picenæ Provinciæ tribuitur exilium, & Passio S. Maronis, dum ex Actis constat relegatum fuisse ab Aureliano ab Urbe milliario 130. Via Salaria, quæ producta ad centesimum circiter, in Provinciam Picenam Influit. Id non obscure testatur antiquissimus totius Piceni cultus erga S. Maronem tanquam suum Apostolum: Præter ea namque quæ de Civitanova mox dicturi sumus, ut Patronus una cum S. Georgio colitur in Oppido Urbisaliæ quæ olim(teste Plinio l.2. in descriptione Piceni) Urbs erat antiqua, a Septempeda XII. M.P. dissita, ubi ejus festum solemniter agitur. Primarios inter suos Tutelares Tolentini Civitas Sanctum Maronem agnoscit, ejusque Imaginem in Aula sua Priorali inter alios servat. In Ecclesia Oppidi Collinæ una cum Sancti Reliquia spectatur Altare ipsi dicatum cum Beneficii titulo, & dies festus, ut in Civitanova, solemniter celebratur. Similiter in Oppido Montis Leonis, & alibi per Picenum. Unde majus argumentum desumi non potest S. Virum, & exilium, & Martyrium passum fuisse non nisi in ea Provincia, in qua tam universaliter, & summa religione a tot sæculis, quæ omnium hominum memoriam excedunt ab omnibus colitur.

Sed ut aliqua dicamus de loco Martyrii S. Maronis, sciendum est in Firmana Diœcesi, olim fuisse Urbem *Novanam*, quæ a Plinio celebres inter Provinciæ Picenæ Civitates recensetur, quæ postmodum immutato Nomine nuncupata fuit Civitasnovana, vulgo *Civitas Nova*; de qua Ughellius tom.2. Ital. Sac. ubi de Firmana Diœcesi sic habet: *Haud procul a Mari spectatur nobilissimum Oppidum frequens in Monte Civitas Nova, quæ Novana a Plinio appellatur, Cæsarinæ Romanæ gentis nobilissimæ Ducatus est: ubi D. Pauli insignis Collegiata existit a Clemente VIII. ex Sententia Sac. Congregationis Rituum erecta fuit*. Hæc Civitas Nova per Viam Salariam Roma, justo calculo, centum ac triginta milliaribus circiter distat. In hujus vero planicie ad duo circiter milliaria, juxta Viam, quæ Asculum ducit, & Flumen Clentum, & prope Ora Adriatici maris, vetustissima exstat Ecclesia huic S.Maroni Martyri consecrata, & firmissima omnium anteactorum Sæculorum traditione asseritur esse Locus ille, ubi S. Maro orare consueverat, & ubi immane illud saxum suis impositum humeris, ex Novana detulit, & ubi, effuso Sanguine pro Christo Martyrium passus est, & in eadem Petra, in formam Sepulchri a Fidelibus aptata, Corpus ejus sepultum fuisse; nunquam verò inde translatum, sed semper ibidem servatum,ac tum ab indigenis, tum a totius Provinciæ habitatoribus summa religione excultum.

Acta perhibet: *Et Ecclesiam Christiani, fabricaverunt in nomine ejus, in qua præstantur beneficia Domini ad gloriam nominis sui usque in hodiernum diem*. Putamus non statim post Martyrium S. Maronis, ejusque Sepulturam,erectum illi fuisse nobile Templum,quale spectatur, sed parvam ædiculam, seu memoriam supra Corpus S. Martyris, quæ etiam Persecutorum Ecclesiæ oculis non pateret: Post vero restitutam a Constantino Magno pacem Ecclesiæ, tam nobile Templum fuisse excitatum. Novanenses tamen S. Maronem in Patronum præcipuum suæ Urbis ascivere, ejusque effigiem pro stemmate habere voluerunt, eaque pro universitatis Sigillo uti: ac proximum etiam Castrum ad oram maris ab ejus nomine nuncupatunt: unde appel-

appellatum fuit *Castrum*, *seu Ripa*, ac etiam *Portus S. Maronis*; quo everso subinde a Firmanis, in Civitatem Novanam transfusum fuit. Hujus Castri, seu Portus fit mentio in quadam Bulla Gregorii PP.IV. data ad favorem Civitatis Novensis 3. Idus Martias anno salutis 838. in qua legitur: *Indulgemus ut venire possint, ad Terram vestram, & Portum, seu Littus S. Maronis &c.* Quæ servatur in Tabulario ejusdem Civitatis Novæ litt. A. num. 10. Similiter in Apost. Brevi Innocentii IV. sub die 13. Martii anno 1243. legitur -- *Ad Plebanum Plebis Ripæ, seu Castri S. Maronis &c.*

Hanc Ripam, seu Castrum S. Maronis, olim nuncupatam fuisse *Montem Aureum* (cujus meminit Martyrologium Occidentale supradictum, nec non Martyrologium Richenoviense, & aliud in Schedis Antonii Caraccioli penes Clericos Regulares SS. Apostolorum Neapoli, 13. Aprilis ubi legitur: *Piceno in Aureo Monte Maronis, & Messoris*) non immerito putant Civitanovenses, tum ex situs elevatione ad monticuli formam, tum ex ubertate pinguissima soli: postmodum vero data Ecclesiæ pace, inditum illi fuisse nomen *Ripæ*, *seu Castri S. Maronis*. Hunc titulum *Montis* pluribus locis, antiquitus prænotatum fuisse in Provincia Piceni, constat ex Indice Locorum illius collecto a C. V. Jano Matthæo Durastante Sanctojustano præclarissimo Philosopho, apposito ad calcem præstantissimi Poetæ Francisci Pamphili Sancto Severinatis de *Laudibus Piceni* a se edito Maceratæ anno 1575. ubi ultra 30. loca habentur hoc titulo Montis prænotata. Nonnulla vero, quæ ad solam Firmanam Diœcesim spectant, erantquæ Juris illius Cleri, & in ejus Territorio, memorantur in Bulla Honorii III. PP. de anno 1224. (Apud Ughell. tom. 2. edit. Venetæ: Eaque sunt *Mons Sanctus*, *Mons Causarius*, *Mons Valentis*, *Mons Ulmi*, *Mons Granarius*, *Mons Astonus*, & *Mons antiquus*.

Neque hic approbanda est opinio C.V. Florentinii, in Not. ad prædictum Martyrologium, videlicet *Montem Aureum* fuisse *Montem Sanctum*: quippe quod nulla in Territorio Montis Sancti habeatur S. Maronis memoria, nulla traditio, nulla de ejus Sepulchro, nulla denique de ejus Ecclesia: quæ omnia justificantur apud Civitanovenses, ut paullo supra annotavimus, usque de anno Christi 838. Præterea hujus Ecclesiæ S. Maronis, illiusque bonorum meminit de anno 886. Theodosius Episcopus Firmanus in Tabula Consecrationis, alterius Ecclesiæ sub titulo S. Crucis a se erectæ non longe ab ea Sancti Maronis, ut videre est apud Ughellium ubi de hoc Theodosio agit. Ex hac igitur denominatione Castri, seu Ripæ vel Littoris S. Maronis, & Ecclesiæ tam perantiqua, & Immemorabili tot Sæculorum traditione, nec non ex Cultu præstito a totius Provinciæ hominibus S. Martyri in eodem loco, controverti posse nullatenus videtur, & eò relegatum fuisse ab Aureliano, & ibidem Martyrio affectum a Turgio, atque a Fidelibus tumulatum Sacrum ejus Corpus.

Cum vero, ut alibi dictum est, Sigebertus in suo Chronico ad annum 969. referat Theodericum Episcopum Metensem, *ab Amiterno Eutychem Martyrem, cum Reliquiis Maronis, & Victorini Sociorum ejus* sustulisse, certum esse videtur, vel illo anno, vel paullo ante, Corpus S. Maronis detectum, atque inspectum fuisse, ac non nullas ejus Reliquias a Novanensibus Amiterninæ Ecclesiæ concessas, unde illas habere potuit Metensis Episcopus; hujus tamen Inventionis, atque repositionis Sacrorum Ossium in alia Capsula Cupressina (ut infra videbimus) nulla prorsus extat memoria. Extra dubium vero est, quod perturbatis Italiæ rebus, ob varias tum Barbarorum incursiones, & Civilium bellorum vastationes, Civitanovenses adeo soliciti fuerint, ne

tanto privarentur thesauro, ut per plura Sæcula, sola certissima traditione contenti, Sacrum Corpus nunquam patefieri curaverint.

At cum Firmani Cives sub ann. 1292. hostiliter finitima loca vastassent, ac præcipue Castrum, seu Ripam S. Maronis, ejusque Ecclesiam invasissent, immo, & ejus partem, ædesque Plebani conflagrassent, diu dubitarunt Civitanovenses, ab iisdem quoque sublata fuisse S. Martyris Patroni sui pignora: hinc sub ann. 1404. decreverunt, ut Sacrum Corpus perquireretur in antiquæ Traditionis loco: quod cum executioni demandatum fuisset, repertum fuit sub pavimento Absidæ juxta Aram maximam in marmorea prægrandi Urna, (cujus formam infra describemus) quam cum intactam omnino reperissent, nihil amplius curarunt, sed in integrum restitutis omnibus, id scripto Monumento consignarunt, quod asservatur apud nobilem, & per antiquam de Tosinis familiam, nunc Petrioli.

Certiores igitur effecti, de existentia Sacri Corporis in prædicta Ecclesia, anxii esse cæperunt, de futura ejusdem conservatione, ac majori etiam cultu; ideoque statuere, ut obtenta ab Ordinario facultate opportuna, illud in Ecclesiam Sancti Paulli primariam Civitatis Novæ Plebem transferrent: hinc pluries datis litteris ad Episcopum Suffraganeum Episcopatus Firmani, Romæ agente Dominico Cardinali Capranica Episcopo, qui ibidem etiam eodem anno 19. Kal. Septembris decessit, responsum hoc acceperunt.

Ven. Viro D. Stephano Plebis Terræ Civita Novæ, ut Patri.

„ Venerabilis Plebane Salutem. Jam „ binas litteras ad me dedistis, & „ misistis per Oratores Civita Novæ, in „ quibus asseritis, vos, & Magnificos „ DD. Priores reperisse Corpus S. Mari, „ & de hoc habetis plurima signa; & cupitis illud Corpus deferri ab Ecclesia „ exteriori ad Ecclesiam interiorem. Ego „ de hac re non plene informatus in absentia D. .... Episcopi Firmi, & ad „ vos in præsentiarum, propter ingentem „ pestem non valens ...... ne frigescat, „ & tepescat devotio illius populi erga „ prædictum gloriosum Sanctum, committo vices meas tibi Plebano Fratri „ Pacifico Ordinis Minorum Archipresbytero, & Præposito Civita Novæ circa Reliquias transferendas: & in hoc „ onero Conscientias vestras, si videbitur conscientiis vestris faciatis, alias „ non. Hoc notificabitis DD. Prioribus „ quibus in præsentiarum non scribo in „ multis occupatus, si vobis videatur, & „ in Conscientiis vestris, & ..... R. P. „ Vicarii possit constitui honorabilis locus in Ecclesia &c. bene semper valete. Ex Castro Altidonæ 18. Junii 1456.

„ Admoneo vos omnes Clericos Civita Novæ, ut diligentes sitis circa Salutem Animarum Personarum, quæ illic „ continuo decedunt, & curate diligenter, ut homines non moriantur sine „ Sacramentis Ecclesiæ.

„ Vester ad vota Baptista Firmanus „ Reverendissimi D. Card. Firmani Suffraganeus, & Episcopatus Firmi Locumtenens.

Hujusmodi accepta Epistola, sub die 21. Junii tum RR. D. Stephanus Plebanus, Fr. Pacificus Ord. Minorum Archipresbyter, atque Præpositus, tum etiam DD. Priores, ac 40. alii de Consilio in Aula in Palatii Communitatis, convenientes deposuerunt de, & super Immemorabili publica fama, atque constantissima traditione existentiæ Sacri Corporis S. Maronis in memorata Ecclesia; ac insuper a se reseratum fuisse tumulum juxta

Cap-

Capsam Marmoream, & Altare, & etiam quod in detectione Sacrarum Reliquiarum odor efflaverit suavissimus nulli alio aromatico comparandus. Subinde altera die, videlicet 21. præfati Mensis, iterum coacto publico Consilio, statutum fuit, ut omnia fierent publicis Communitatis expensis: idque etiam confirmatum, in alio Consilio habito die 27. ejusdem Mensis, quæ ex Libro Consiliorum, per manus Theodori de Laurentiis Notarii, ac Secretarii publici subscripto, una cum aliis quinque Notariis eidem Consilio assistentibus apparent.

Hæc tamen nova recognitio, & Translatio executioni minime demandata fuit, ex causa, ut creditur, quod grassante tunc temporis sævissima Peste, (ut habetur ex Epistola Reverendissimi Episcopi suffraganei) defecissent ii, ad quos directa fuerat Commissio. Tandem, alio sæculo elapso, denuo animos Civium incessit desiderium, Sacra Patroni sui pignora recognoscendi, atque transferendi: Hinc anno 1584. obtenta ab Ordinario facultate, iterum refossus est locus sæpe memoratus, ubi reperta fuit prægrandis illa marmorea Urna: eaque detecta, intra ipsam apparuit Capsula, quæ cupressina in relatione indicatur fuisse. Erat hæc clausa, & circumvestita panno serico villoso coccineo aurifrigio exornato; intra ipsam reperta sunt Sacra Martyris Ossa, nec apparuit Caput; ipsa tamen Episcopi antiquissimi cujusdam cereo sigillo munita, e promiscue confusa erant. His autem inspectis, in velo cujusdam nobilis Mulieris, sacra pignora obvoluta, intra eamdem Capsulam deposita fuere, atque relicta in ampliori marmorea Urna, locusque in integrum restitutus. Sixto Papæ V. postmodum relata omnia sunt, qui Causam ad Sac. Congregationem Concilii commisit, cui rescribere placuit, ut Pignora S. Maronis in eodem loco, ubi tot Sæculis jacuerant, relinquerentur. Hujus vero Inventionis, ac inspectionis Relatio extat inter vetera gentis Tosiniæ monumenta, quæ ab Abb. Philippo Tosini fideliter excripta sunt.

Optimo quidem Consilio Sacra Congregatio Concilii jussit, ut S. Martyris Corpus in eodem loco deponeretur. Sublato namque sacro pignore omni thesauro pretiosiore, locus ille sacri Sanguinis effusione consecratus,ejus depositione tam celebris, ac tot sæculorum maxima veneratione excultus, atque innumerabilium fere miraculorum operatione(ut plurima attestantur appensa anathemata) adeo perillustris, absque cultu brevi permansisset.

Nihilominus Clerus, & Cives Novanenses moderni, vestigia Atavorum suorum prementes, eodemque zelo, ac devotione erga S. Maronem æstuantes, oblato supplici libello Illustrissimo, ac Reverendissimo D...... de Matthæis Archiepiscopo Firmano, implorarunt de anno 1719. ut sibi iterum liceret, & Sacrum Corpus invisere, ac intermissam Translationis causam assumere. Annuit benignissimus Præsul; cumque Romam proficisci deberet, detectioni Sacri Corporis adesse voluit: electisque tribus Canonicis vid. Ad RR. Joanne Commandi, Philippo Medialingua, Josepho Riccio, aliisque Urbis nobilioribus, sub die 7. Augusti ad Templum S. Maronis sese contulit, jussitque toties memoratum locum effodi. Ejectis primum pavimenti ruderibus, ad pedis unius altitudinem, repertæ fuerunt duæ tabulæ marmoreæ singulæ crassitudinis semi palmi, longitudinis quinque, unius vero latitudinis,extensæ supra Capsam marmoream, quam tamen totam haud contegebant. Urna vero ipsa sub memoratis tabulis, alio justæ mensuræ operiebatur operculo, atque deprehensa fuit compacta, ex pluribus varie sectis tabulis marmoris ejusdem speciei, & a regione peregrini. Ex scissuris, vero ea-

earum in extremitatibus inter se cohærentibus, evidenter apparuit, olim unum integrum saxum illud fuisse, ac proinde illud idem, quod S. Maro propriis humeris mirabiliter detulerat, ex quo in partes disecto Sepulchrum Sacro excipiendo Corpori aptatum olim fuerat, ut perhibent Acta: *Populi autem excavaverunt petram, quam humeris portaverat, & ibi sepelierunt eum*.

Sublatis igitur memoratis tabulis, & operculo, apparuit Capsula lignea tribus feris munita, absque tamen clavibus, sed ita marcida, ut nihil villosi serici, nec aurifrigii circa eam appareret: cumque jussione Archiepiscopi vellet eam Canonicus Commandi elevare, inter ejus manus in pulverosa fragmenta est resoluta. Sacra Ossa cernebantur quodam obvoluta velo, quod ad contactum statim in cinerem abiit. Caput minime cernebatur, reliqua Ossa, fere integrum Corpus esse videbantur, & ipsa dum contingerentur in partes, & pulveres resolvebantur. His inspectis Archiepiscopus, dum statim occidente jam Sole, ad Terram Montis Cassari, esset profecturus, interposito suo Decreto per Notarium Biagiolini, jussit Canonicis, ut in alteram diem sacra pignora diligenter custodirentur, atque adhibitis ulterioribus inspectionibus, eodem in loco reponerentur, donec ipse ab Urbe rediret, & quid foret agendum decerneret. Verum nunquam suæ sedi, se restituit, & adhuc eodem in suo perantiquo loco Sacrum Corpus quiescit.

Die autem sequenti, quæ fuit 8. Augusti, memorati Canonici, aliique nobiliores Deputati, una cum Chirurgiæ Professore, denuo sacra pignora inspexerunt, & plures Capitis particulæ repertæ sunt, dum Sacra Ossa a lignis Capsulæ marcidæ seligerentur. Interim in angulo marmoreæ Capsæ, aliud involucrum conspectum fuit; erat enim alia parvula lignea arcula, & ipsa pariter marcida cum sera, clavi, & manubrio ex oricalcho confecto; in qua duo non modica fragmenta vitrea aderant inclusa, quæ procul dubio fuerant vasculi olim Sanguine Martyris ejusdem respersi, quod, juxta priscorum Fidelium morem, in signum certissimum Martyrii ibidem fuerat appositum. Hisce peractis Sacra Ossa cum fragmentis vitreis, absque alia Capsula lignea, in Urna marmorea relicta sunt, iterumque omnia in pristinum restituta, sub spe proxime futuri adventus Illustrissimi D. Archiepiscopi. Quæ apparent ex relatione conscripta, atque firmata manu Adm. Rev. D. Canonici Josephi Ricci.

Hæc habeo ex Monumentis ad me fideliter a Civitate Novensi transmissis: quæ si habuissent Bollandiani Operis eruditissimi prosequutores, procul dubio haud inhæsissent asserto Pompeii Angelotti in descriptione Civitatis Reatinæ, ubi Corpus S. Maronis hujus quiescere indicat in Ecclesia nunc S. Michaelis nuncupata extra Portam Arcorum in vertice Montis, quam obtinent PP. Capuccini. Ignoratur tamen an illa sit vel, fuerit *Ecclesia Sancti Maroni*, quæ memoratur in Diplomate Anastasii PP. IV. de anno 1153. dato ad Dodonem Episcopum Reatinum: ut videre est apud Ughellium tom. 1. in Vita Dodonis. Certum tamen apparet Ughellium ipsum, ubi de Corporibus Sanctorum, quæ Reate quiescunt, nullam de Corpore S. Maronis mentionem facere: nec aliud vetustum Monumentum afferri posse, quo probetur S. Maronem Reate Martyrio Coronatum fuisse. Cum itaque luce clarius constet ex Actis, & relegatum fuisse centesimo trigesimo ab Urbe lapide S. Maronem, ibique pro Christo cæsum, & sepultum in ipso lapide, quod tam prodigiose gestaverat, eique erectam primis Sæculis Ecclesiam, & nunquam tot Sæculorum interrupta traditione, immo, & continuato jugiter cultu, obsequio, & Officio, ac Missa cum octava duplicis Ritus, ob-

observatum fuisse, indubitatum videtur, non Reate, sed apud Civitanovenses in Provincia Piceni Sacrum S. Maronis Corpus requiescere. Hæc a nobis relata sunt, ex Monumentis Civitate Nova missis, aliisque relatis a C. V. Constantino Abb. Cajetano, in sua Collectione Vitarum Sanctorum Martyr., quæ MSS. asservantur in Bibliotheca Sapientiæ Urbis tom.4.sub die 18. Augusti.

§. XX.

Vetera nonnulla Amiternina Urbis Monumenta.

QUanta fuerit Amiterni majestas, atque nobilitas nonnulla testantur Monumenta, quæ adhuc, post ejus ruinas supersunt, e quibus plane constat, & Deorum Templa, & Sacerdotum, & Magistratuum decora illi non defuisse. Prima insignisquæ nobis occurrit inscriptio ea est, quæ affertur a Thoma Reynesio in suo Inscriptionum Volumine pagina 218. num. 232. quæ nobilem attinet ad Familiam Nervianam, quæ cum sibi Plutonis, ac Proserpinæ Infernalium Numinum simulacra adoptasset, Decreto Decurionum Amiternensium publicum ad illorum cultum locum impetravit, & aram erexit, publicoque itidem decreto constituta Sacerdos ejusdem familiæ Nerviana Olympusa, & Nervianus ferox æditus Proserpinæ, seu Hecatæ, Monumentum ipsum erigendum curarunt.

PLVTONI NERVIANO ET PROSERPINAE
NERVIANIAE SACRVM KAL. IVN.
L. D. D. D. AMITERNENS.
M. AVREL. ET L. AELIANO. COSS.
NERVIANIA OLYMPVSA SACERDOS. P. D.
ET NERVIANVS FEROX HIEROPHANTA
HECATAE V. S. L. M.

Quæ sic legenda est. *Plutoni Nerviano, & Proserpinæ Nervianæ sacrum Kalendis Juniis. Locus datus Decreto Decurionum Amiternensium. Marco Aurelio, & Lucio Aeliano Consulibus. Nerviana Olympusa Sacerdos. Publico Decreto, & Nervianus Hierophanta* (idest Æditus) *Hecatæ* (idest Deæ Proserpinæ.) *Votum solvens lubens merito.*

Attingit hæc Inscriptio annum Christi 165. (juxta Baronium, vel 163. juxta Pagium, & juxta Zabarellam 164.) quibus notantur Consules fuisse Marcum Aurelium, & Lucium Papirium Aelianum. In fastis vero Consularibus habentur Consules Ordinarii Junius Pastor, & Lucius Papirius Aelianus. At cum Junio Pastori commissum fuisset eodem anno Bellum Africæ, eidem suffectus est in Consulatu Marcus Aurelius Soemus, qui in nostra Inscriptione habetur. Suffecti enim Consules in fastos Consulares haud referebantur, aut perraro. Sacerdotes etiam fœminas institutas fuisse, præsertim Dearum; ex pluribus exemplis liquet. Apud Aldum Manutium in Orthographiæ rat. pag. 33. habetur. CAMVRENAE FIL. CELERINAE FLAM. FERON. MVNICIP. SEPTEMP. L. TIPANIUS FE-

Felix Patr. Optimæ:& pag. 594. Petiliæ. Q. F. Secundinæ Sacerdoti Minervæ Vix.&c., & pag.607. Demetriæ. L. F. Pollæ Sacerdoti Divæ Augustæ Post Mortem. Idque ex plurimis aliis apud Gruterum,cæterosque Inſcriptionum collectores. Cæterum ex hac inſcriptione manifeſte apparet Amiternenſis Urbis nobilitas, cum in ea fuerit Magiſtratus Decurionum, qui non niſi in Coloniis, & Municipiis creabantur; ibidemque habebantur æque ac Romæ Senatores nobiliſſimi.

Sequentem Inſcriptionem habes relatam a Carolo Cæſare Malvaſia ſua inter Marmora Felſina ſect. 5. cap. 13. pag. 279. olim ex auctis per Caſtellanum extracta, & Amiterni fuiſſe perhibetur, in qua Marcus Cæſius Magnus Sacerdos publicus Cereris memoratur:

D. M.
M. CAESIO. M. F. PAL. MAGNO
II. VIR. I. D. II. VIR. Q. Q. IIII.
SACERDOT. PVBLIC. CERER.
M. CAESIVS. MAGNVS
CAESIA. SEVERA. PAREN
TIBVS
D. D.
DIS

Quæ ſic legenda eſt. *Diis manibus. Marco Cæſio Marci filio Palatina* (ideſt Palatina Tribu donato) *Magno Duum Viro Juri dicundo. Duum Viro Quinquennali Quartum. Sacerdoti Publico Cereris. Marcus Cæſius Magnus Cæſia Severa Parentibus. dedicavit Domeſticis Diis*. Sive Dedicarunt.

Plura occurrunt in hac Inſcriptione curſim tamen obſervanda: & primum aſſignatam fuiſſe Marco Cæſio Magno Palatinam Tribum Romanam; Cum enim Romanus Populus in triginta quinque Tribus diviſus eſſet, in quas deſcriberentur Cives Romani, harum quatuor tantum dicebantur Tribus Urbanæ ad differentiam cæterarum, quæ Tribus Ruſticæ vocabantur. In ipſis 35. Tribubus non deſcribebantur niſi Cives Romani, & hi vel proprie incolæ Urbis, vel in aliis Urbibus nati, præditi jure Civitatis Romanæ, ſive in Coloniis Civium Romanorum huc illuc per Orbem Romanum diſperſi. Urbanæ autem quatuor erant: *Suburrana, Eſquilina, Collina, & Palatina*, quas Servius Tullius ſextus Rex Romæ adiunxit numero, trium tantum Tribuum, quas antea inſtituerat Romulus, auxeratque Rex Tullus Hoſtilius. In hac Tribu Palatina conſcriptos Viros clariſſimos collegit C. V. Jo: Baptiſta Braſchius Archiepiſcopus Niſibenus in eruditiſſima collectione Antiquiſſimarum Inſcriptionum *De Familia Cæſennia* cap. 7. pag. 53. Oportuit igitur Præclarum a nobilitate inſignem fuiſſe Virum Marcum Cæſium Magnum, ut Palatinæ Tribui adſcriberetur, idque apparet ex Duum Viratu Juriſdicundi, & Quinquennali,quarta vice exercito, ex Sacerdotio Cereris publica auctoritate, quo fungebatur. Quo-

Quoniam in hac, & in aliis subsequentibus Inscriptionibus mentio fit de Tribubus Romanis, quibus exteri, quoque donabantur, censui aliorum commodati hic illas recensere, & primum XXXV. de quibus Cicero agit, & præsertim in Oratione contra Rullum: postea vero alias extra numerum a Panvinio recensitas in Libro de Civit. Romana.

Æmilia.
Aniensis.
Arniensis.
Claudia.
Collina.
Cornelia.
Crustumina, seu Clustumina.
Esquilina.
Fabia.
Falerina.
Galeria.
Lemonia.
Mœcia, seu Maccia, vel Metia.
Ocriculana.
Oufentina.
Palatina.
Papiria.
Pollia.
Popilia, vel Publicia.
Pupinia.
Pomptina.
Quirina.
Romilia.
Sabatina.
Scaptia.
Sergia.
Stellatina.
Suburana.
Terentina.
Tormentina.
Vejentana.
Velina.
Veturia.
Voltina.

Quæ sunt extra Numerum.

Ælia.
Camilla incerta.
Cestia.
Cluentia.
Cluvia.
Dumia.
Flavia.
Horatia.
Julia.
Menenia.
Minucia.
Papia incerta.
Pubilia.
Sappinia.
Succusana.
Taura.
Ulpia.
Vot.

Non longe ab Ecclesia S. Victorini erecta cernitur Turris in parte Occidentali, quam excitatam dicunt a Romanis in memoriam antiqui Amiterni eversi: at probabilius putant alii, non nisi Sæculo XII. ædificatam, quadratis marmoreis lapidibus internodiis, signis, ramusculisque antiquis plerumque insculptis, cujus sumitas non semel fulminibus icta apparet, prope hanc affixæ in quatuor laterum frontibus habentur quatuor grandium Leonum effigies,&prominent,quarum una collapsa humi jacet: in fronte, quæ Austrum respicit tres cernuntur affixæ Inscriptiones inversis tamen litteris, quas exscribere, deficientibus Scalis, & brevitate temporis adactus minime potui. Harum autem duas ad nos trasmisit memoratus D. Leopoldus Maria Riccius, quas infra referemus. Hanc Turrim antequam fulmine icta, a supremo usque ad medium finderetur, in usum Campanæ deservisse putamus, cum non longe ab ea Ingens habeatur Campana septem palmorum diametrum habens, quæ trabibus tantum suf-

fuffulta, non nifi per cropalum manibus impulfum tinnitum edere valet: quæ, quo tempore, & caufa, & a quibus fufa fuerit, ex infcriptione quæ, in ejus circuitu legitur apparet: eaque eft h uufmodi.

✠ AVE MARIA GRATIA PLENA DOMINVS TECVM ✠
MENTEM SANCTAM SPONTANEAM ONOREM DEO
ET PATRIAM LIBERATIONEM AMEN. ANNO DO-
MINI M. CCCCC LXI. MAGISTER JOVANES BERNAR-
DINUS E GASBAR ✠ AQUILA ME FECERUNT ✠
T. PE. M. JACOB. CASEI IA. D. JOANMINICO CLAR.
BERNARDINU. D. VER. CAMO.

Hæc igitur Campana ponderis fupra quinque millium librarum perfectiffimi Metalli ad ufum Univerfitatis Terræ Sancti Victorini, non vero Ecclefiæ, peracta fuiffe videtur, quamvis etiam nunc ad convocandos ad Ecclefiam fideles adhibeatur. In ea habentur Stemmata Amiterni, & S. Victorini uno clypeo fimul contenta; nempe Leo erectus ex uno latere, ex alio quaderculi totam Campi faciem operientes: præterea Stemma Civitatis Aquilæ, atque Crucifixi, necnon Deiparæ Imago. Nunc ad prædictas binas Infcriptiones, quas ad nos trafmifit Riccius, veniamus, cum & ipfe tertiam, utpote altiori loco eminentem, haud excipere potuerit.

TI. ATTIO. T... QVIR.
IVLIANO
X. VIRO STLITIBVS
IVDIC. SEVIR... EQ.
ROMANOR. TRIB. MIL
LEG. X̄ GEMINAE
:. I. FABIVS FABIANVS
TRIB. MIL

Quæ fic legenda videtur. *Tito Attio Titi.* (forfan filio) *Quirina* (ex Tribu) *Juliano Decem Viro Stlitibus,* (ideft litibus) *Judicandis. Sex Viro Equitum Romanorum. Tribuno Militum legionis Decimæ Geminæ... Fabius Fabianus Tribunus Militum.*

Alia

Alia est hujus tenoris.

CL. FORTVNATAE
CL. QVARTILIA
FILIAE DVLCISSI
ME IVLIA FOERE
MATRI. ET CLAVI
FELIX FORTVNAT
SORORI PIENTIS
O. I. VDE AC. A .. TE LAIE
- - - - - - - - - - - - - - - -

Quæ sequitur olim reperta fuit inter Amiterni rudera, extabat apud Salvatorem Massonium Aquilanum, qui eam retulit, ediditque in suo Dialogo Originis Aquilanæ Urbis pag. 23. ac subinde Magistratui ejusdem Civitatis dono dedit, nunc visitur affixa Scalis dexteris publici Palatii.

C. SALLIO. C. F.
QVI. PROCVLO
SACERDOTI LANVI
NORVM. INMVNI. PON
TIFICI PATRONO CIVI
TATIS AMITERNINORVM
ITERVM Q. Q. SVMMO
MAGISTRO. SEPTAQVIS
OB. MERITA. ET. AMOREM.
EIVS. VICANI. FORVLANI
PATRONO. BENEMERENTI
L. D. D. D.

Idest. *Cajo Sallio. Caii. Filio. Quirina* (idest Tribu, donato) *Proculo &c. Iterum Quinquennali &c. Locus Decreto Decurionum datus*. De Templo Junonis Sospitæ, quod olim erat Lanuuii, de ejusque Collegio Sacerdotum, ac Pontifice, ejusque maxima dignitate, vide quæ laudatus Braschius Archiepiscopus Nisibenus in opere citato de Familia Cæsennia erudite congessit, cap. 18. a pag. 64. Ex muneribus igitur quibus C. Sallius fungebatur, educitur gloriæ sibi maxime duxisse tantum habere Patronum Amiterninos: ac proinde a *Vicanis* Forulanis, nempe ab habitantibus extra Civitatem, illi forsan erecta fuit Statua cum Inscriptione eadem.

Aliam refert idem Maſſonius ibid. pag. 424. a ſe viſam in oppido S. Victorini ædibus Eccleſiæ affixam, quæ modo non extat.

. . . . ED. POSVI
. . . . Q. FVFIVS. Q. F. VOL
T. F. CLV. L. VOLVSIVS. L. F. QVI. FAD
. . . . NDO. IN. PRAEFECTVRA . . . .
- -
. . . . . T- AEDIFICIORVM. AMITER
. . . . . IBVS. . . QVE . . MENSIBVS
- - - - - - - - - - - - QVEI - - - - - - - -

Hanc vero ſe vidiſſe teſtatur idem Maſſonius in quadam Aræ Baſi intra ipſam S. Victorini Eccleſiam, quæ tamen hodie minime videtur.

T. GALLATRONIVS. T.
I. N. SABINVS. AEDILIS.

AEDILIVM Magiſtratus erat, qui curam gerebat ædificiorum publicorum Civitatis.

Apud Gruterum tom. 2. pag. 301. hæc habetur, quam, & Julius Urſinus refert.

TORQVATO, ET ATTI. COS.
AMITE. R. Ideſt Amiternina Reſpublica.
Fuerunt Conſules. Anno Chriſti 144., vel 145.

Hæc habetur apud Aldum Manutium in Orthographiæ ratione pag. 752. & Beneventi eſſe notatur.

M. MARIO M. F.
STEL. TITIO. RVFINO
COS
LEG. LEG. I MINER. P. F
CVR. COL. CLAVD. AVG
AGRIPPINENSIVM
PRO. COS. PROV. SICILIAE
CVR. AMTERNOR. PRAET.
TR. PL. Q. PROV. MACEDON
SEVIR. TVRMAR. EQ. ROM.
TRIB. LATICL. LEG. I ADI. P. F
IIII. VIRO: ST LITIBVS. IVDIC.

M. Ti-

M. Titius Rufinus Sabinianus cum C. Julio Severo (Ex Fastis) Consulatum gessit anno Christi 165. Cœterum sic legi potest. *Marco Mario Marci filio Stellatina* (idest Stellatina Tribu donato) *Titio Rufino Consule. Legato Legionis primæ Minervæ Pio Felici. Curatori Coloniæ Claudiæ Augustæ Agrippinensium. Proconsuli Provinciæ Siciliæ; Curatori Amiternorum Prætori. Tribuno Plebis. Quæstori Provinciæ Macedoniæ. Seviro Turmarum Equitum Romanorum. Tribuno laticlavio Legionis primæ Adiutricis Piæ Felicis* (seu Fidelis) *Quartum Viro Stlitibus judicandis.*

Tabulam Votivam Veneri Sacram Amiterni fuisse tradit Clarissimus Vir nostræ ætatis decus Ludovicus Antonius Muratori in suo Novo Thesauro Veterum Inscriptionum nuperrime edito tom. 1. pag. 57. num. 7. hujus tenoris.

VENERI
SACR.
SEX. AVI
DIVS. Q. F.
LEM. VE
RVS. VET.
VOT: S.

Sic legi potest. *Veneri Sacrum Sextus Avidius Quinti Filius Lemonia* (idest Tribu donatus) *Verus. Vetus Votum solvit.*

Finis Notarum In Acta S. VICTORINI Episcopi, & Martyris.

APPENDIX
DE COEMETERIO
SS. THRASONIS,
ET
SATURNINI

Nuper detecto Via Salaria Nova: ac de Inscriptionibus in eo, aliisque ab eo tempore repertis.

OST editionem Operis, cui titulus est: *Observationes in Cœmeteria Martyrum, & priscorum Christianorum*, Typis Vaticanis anno 1719. vulgatam a D. Marco Antonio Buldetho Basilicæ Sanctæ Mariæ Transtyberim Canonico, cujus familiarite, ac contubernio a 30. ferme annis utor, summo studio una secum conatus sum, quæcumque in Sacris Cœmeteriis monumenta reperiri contigisset, diligenter exscribere, atque servare. Volumem jam confeceram Inscriptionibus, ac picturis sacris refertum, suo tempore profuturum; sed omnia (ut alibi dixi) fatalis ignis absumpsit: Nunc autem, data hac occasione, judicavi nonnulla ex hujusmodi monumentis, quæ partim in iisdem Cœmeteriis remanserant, & partim a me Viris eruditis communicata, sive nonnullis Ecclesiis concessa fuere, quasi racemos post vindemiam, colligere, & Sacræ Eruditionis amatoribus exhibere, ne omnino saltem depereant: Ergo primo hic agam de Cœmeterio SS. Thrasonis, & Saturnini in Via Salaria a me cum memorato Canonico Buldetho reperto.

Anno vigesimo supra millesimum Septingentesimum accedentes ad Vineam tunc D. Capocacciæ sitam ad lævam Viæ Salariæ Novæ, distantem a lapide, in quo unum miliare a Porta Urbis Collina signatum est, 200. circ. passus versus Pontem Salarium, post varias scrutationes, unum ex fossoribus nostris in puteum profundissimum domui proximum, per funes demisimus, ut in fenestram, quæ adesse cernebatur prope aquam, penetrans, scrutaretur, an Aditus esset ibidem ad Cœmeterium: post horæ quadrantem inde extractus retulit, se reperisse Cœmeteriales Vias, cum loculis etiam clausis, sed omnia ruinis plena, atque impervia: statim per Scalas ligneas immissas plures, ac firmatas utcumque potuit, in puteum descendi, locum lustravi, & adhibita fossorum opera, semitam reperi Cœmeterialem, ex qua statim duo Corpora Puellarum Martyrum cum Inscriptionibus, & Vasis earum Sanguine respersis extracta ad D. Canonicum ad oram putei expectantem misi. Jussi sunt fossores opus progredi, donec alius commodior reperiretur aditus: qui denique post 15. dies illis occurrit in Cellario Domus Vineæ tunc

tunc DD. de Minutiis, nunc DD. de Galgalandis, sitæ trans Viam publicam, e regione alterius, per cujus puteum ingressi fuerant. Deploranda porro apparuit hæc Cœmeterii pars, utpote a Cæmentariis in construendis Domus fundamentis, magna ex parte devastata: Exceptis nonnullis viis, quæ ruinis, ac ruderibus clausæ, & imperviæ remanserant; aliæ omnes, loculos exhibebant cum Corporibus intactis, sed marmoribus, ac tabulis lateritiis omnibus avulsis, atque in usum fabricæ ejusdem asportatis; ubique sparsa cernebantur Vascula Vitrea effracta, atque Vitra Sanguine respersa, huc illucque projecta: quamobrem cum in paucis loculis signa Martyrii ab antiquis Fidelibus apposita, discernerentur, plurima icirco Corpora SS. MM. relinquere oportuit. Alia quoque pars Cœmeterii hujus, quæ immediate Viæ Salariæ subest, detecta postmodum fuit, in quam descendit Bossius lynceus vere Cœmeteriorum scrutator: in ea visitur cubiculum ab eo descriptum lib. 3. cap. 61. §. *Descriptio Cubiculi secundi Cæmeterii Priscillæ, & aliorum Martyrum Via Salaria Nova*, ubi etiam exhibet Picturarum in Monumento arcuato existentium Imagines, quibus exprimuntur effigies Viri, & hinc inde duarum Mulierum volumina explicata manibus tenentium, duo Currus triumphales cum aurigis eorum Palmas, & Coronas gestantibus, ac duæ Victoriæ adsunt Palmis pariter ac Coronis insignes. Sed cum proximæ Viæ terra jam essent oppletæ, ultra progredi Bossius non valuit.

In opus itaque nostri incumbentes fossores, post detectas alias Vias in latere sinistro positas Urbem versus, tandem ad dexteram vergentes, descensum reperere in quasdam vastissimas Vias consuetis Cœmeterialibus ampliores, quæ hinc inde, & omni ex parte se se extendunt, & amplissimæ Civitatis formam referunt, quas putamus esse Arenarias illas, ad quas, fodiendis arenis, Christiani omnes fuerunt a Maximiano ad construendas Thermas in Diocletiani Imperatoris memoriam, & honorem, damnati, ut habetur in Actis S. Saturnini insertis Actis S. Marcelli PP. apud Sur. 17. Januarii, & apud Baron. ad ann. Christi 298. num. 2. quorum tam ingens numerus fuit, ut absolutis Thermis, spatio septem annorum, præter plurimos, laboribus ac etiam Martyrio absumptis, cæteri decem mille, ducenti ac tres, omnes cum Zenone eorum Tribuno, ad aquas Salvias decollati fuerint septimo Idus Julii: In hujusmodi Viis nulla adsunt Sepulchra; unde ex hoc, & ex earum amplitudine detegitur, tantum fodiendis arenis excavatas fuisse. In harum extremitate veluti in obscuro, & impervio loco, angustissimum fossores repererunt descensum, qui vix hominem capere potest, per 30. gradus aditum præbentem in Cœmeterium, quod una cum partibus superioribus, non levibus conjecturis, Thrasonis, ac S. Saturnini esse non dubitamus, de quo Bosius lib. 3. cap. 57.

De hujus Cœmeterii fundatore S. Thrasone pluries, cum ingenti laude, Acta Sanctorum meminere, nam primo de eo sic habetur in Actis S. Susannæ *Ex Cod. S. Cæciliæ apud Bos. Maximus autem omni noctu venundabat facultatem suam per quendam amicum suum Thrasonem Christianissimum togatum, qui occulte adsidebat publico, habens in corde suo cum reverentia Religionem Christianam, quem, ante multos annos, Cajus Episcopus baptizaverat, qui magis gesta Martyrum Sanctorum colligens ornabat, & omnia nocturnis temporibus pauperibus Christianis erogabat, circumjens per vicos, & carceres, & custodias*. De illo pariter fit mentio commendatissima in Actis S. Marcelli Papæ, hisce verbis: *In ipso itaque tempore erat Vir Christianissimus, nomine Thrason, Vir potens, & facultatibus locuples, & vita fidelis. Hic cum vidisset affligi Christianos*

in fatigatione, & labore, cæpit de sua facultate SS. Martyribus alimoniam, & victum ministrare per manus Virorum Christianorum Sisinii, Cyriaci, & Smaragdi, & Largi. Quod autem in Prædio suo Via Salaria sito SS. Martyrum Corpora sepeliret, ex Actis apparet SS. Saturnini, & Sisinnii, ubi, post enarratum eorum triumphum Via Nomentana, sic additur: *Quorum Corpora collegit Thraso cum Joanne Presbytero & sepelivit in prædio suo, Via Salaria, sub die 4. Calendarum Decembrium.* Ipse vero tandem, promeritam sibi tot Sanctis operibus Coronam accipere meruit: ut ex encomio apud Martyrologium Romanum sub die 11. Decembris, hujus tenoris. *Romæ Passio S. Thrasonis, qui cum Christianos laborantes in Thermis, aliisque operibus aleret, jubente Maximiano, tentus cum aliis duobus Pontiano, & Prætextato Martyrio Coronatus est.*

Bosius eodem libro cap. 61. putavit se hoc Cœmeterium Thrasonis reperisse longe a porta Urbis Colina, eadem Via Salaria, passus 800. in loco, qui corrupto vocabulo, nunc etiam appellatur *Sancta Citronina*, ubi ad lævam ejusdem Viæ euntibus ad Pontem Salarium, detectis cujusdam antiquæ Ecclesiæ parietinis, ex iis per profundam Scalam anno 1594. in Cœmeteriales quasdam Vias descendit; & quamvis omnia terra, saxisque essent oppleta, parumque sibi progredi licuerit, plures tamen testatur se vias Cœmeteriales in quamlibet partem se se extendentes, & cubicula, atque arcuata Monumenta conspexisse ab Arenarum fossoribus devastata.

Hic autem locus, juxta Bosii ejusdem indicia, nonnisi prope Vineam DD. de Costa, sitam in læva manu hujus viæ ad Pontem Salarium euntibus esse potuit, ubi, e conspectu ejusdem, & prope aliam, quæ de Scimia appellatur, erectum cernitur parum Sacellum in honorem S. Saturnini Martyris, sed modernis temporibus, Vineæ prædictæ de Costa adhæret Villa Illustrissimi Abbatis Lecce, cui conterminа est alia Vinea olim de Melone, ac etiam de Quercu nuncupata, quam, paucis ab hinc annis, Idem D. Abbas coemit: In hac vero extat descensus quidam ad sæpe memoratas amplissimas arenarias cryptas ad constructionem Diocletianarum Thermarum, a Christianis ad id opus a Maximiano Imperatore damnatis excavatas, in quarum, ut diximus abdito, & impervio quodam angulo, in indicatam inferiorem hujus Cœmeterii partem descenditur; cui supereminent aliæ duæ partes superiores. Quare totum hoc Cœmeterium extenditur tum sub hac Vinea, olim de Melone, tum sub eidem proxima, nunc D. de Cerronibus, ac partim etiam sub alia jam D. de Capocaccia, ex cujus puteo, aditus nobis patuit, ad hæc omnia detegenda. Igitur tum Cryptæ Arenariæ, tum Cœmeterium hoc initium habere videntur primo a Porta Collina Urbis lapide, ad lævam hujus Viæ Salariæ. In dextera vero parte sub Villa olim de Minuciis, nunc DD. de Galgalandis, alia pars Cœmeterii omnino distincta habetur, in quam, ut paulo antea innuimus, ingressus Bossius, eam partem Cœmeterii Priscillæ putavit, cubiculum descripsit, & picturis exornatum exibuit, quæ pars tantum se extendit sub Domo, Cellario, & ipsa Vinea. Silentio haud hic prætercam pietatem horum DD. de Galgalandis, quæ, ob hujus proxime subiecti S. Saturnini, & Thrasonis Cœmeterii memoriam, in ipsa Via publica non Sacellum, sed parum Templum magnifice exornatum, publicæ commoditati in honorem S. Saturnini, ac omnium Martyrum in eodem quiescentium cultum excitarunt, tanquam in antiquo, & avito S. Thrasonis solo, ac prædio.

Aditum vero a Bosio indicatum, nunquam nobis reperire licuit. Sed cum locus

cus ipſe non multum diſtet a memoratis cryptis Arenariis; nec tam facile omnium Cœmeteriorum, quæ totius Viæ Salariæ utrinque regionem ſubiectam occupant, neque aliarum Eccleſiarum, utpote S.Felicitatis, S.Silvani, S.Bonifatii PP. imò, & ipſius S. Saturnini (cum pluribus in locis hujus regionis hujuſmodi parietinæ conſpiciantur) poſſint certo deſignari, & nomina,& loca definiri, putamus, Boſium ingreſſum fuiſſe in aliquam aliorum Cœmeteriorum, ſive in aliquam partem extremam forſam hujus Cœmeterii Thraſonis. Nam, & nos quaſdam Parietinas, quæ quandam formam veteris Eccleſiæ referre videntur, in extrema parte, & valde depreſſa prædictæ Vineæ de Melone, ſub qua ad memoratas ampliſſimas cryptas arenarias patet ingreſſus, reperimus, ſed ibi nullus apparuit aditus ad indicatum a Boſio Cœmeterium.

Utcumque tamen res ſit, certo putamus, hoc, de quo loquimur, eſſe Cœmeterium Thraſonis ad S. Saturninum, tum ex proximi loci antiqua denominatione, videlicet *S. Citronina*, tum ex propinquitate ampliſſimi Arenarii: ac tandem, quod in inferiori parte hujus Cœmeterii, quam omnino intactam reperimus, plura Sepulchris affixa reperta fuerint parva Diocletiani Imperatoris numiſmata; quæ, ut idem Boſius *lib.* 3. *cap.* 23., *& lib.*4.*cap.*3.(idque obſervant alii rerum Cœmeterialium Scriptores) a Chriſtianis apponebantur ad deſignandum tempus, & Imperatores, ſub quibus Martyres ipſi Coronabantur. Id clare patuit in Inventione Corporis S. Caii PP., & Martyris in Cœmeterio Calliſti, cujus intra Sepulchrum reperta fuere tria Diocletiani Imperatoris numiſmata, quod, & confirmat Becillius Congregationis de Oratorio S. Mariæ in Vallicella Presbyter, qui Inventioni adfuit, in hiſtoria a ſe de ea re edita. Id etiam ſæpiſſime obſervatum eſt a D. Canonico Buldetho, & a nobis in recognitionibus, & extractionibus Corporum SS. Martyrum in Cœmeteriis S. Helenæ Via Labicana, Gordiani Via Latina, Prætextati, & Calliſti, in quibus plurima Sepulchra, variorum Imperatorum numiſmatibus affixis diſtincta reperire ſæpiſſime contigit.

Sane in hac inferiori parte Cœmeterii Thraſonis quidpiam ſingulare deteximus ad aſtruendam veritatem, & comprobandam opinionem,Cœmeterium ipſum non niſi ad ætatem Diocletiani pertinere.Nam aliquando contigit, in quodam loculo corpus unius Puellæ occludente, præter armilas queſdam, & Viriolam, ex Vitreis globulis varii coloris compactam, reperiſſe quoque ad pedes Corporis ejuſdem Puellæ ſex numiſmata ærea diverſorum Imperatorum (præſentibus tum D.Canonico Buldetho, tum etiam Ad R. D. Angelo Peſole Presbytero Anagnino poſtea Inſignis Cathedralis, in patria Canonico, amico noſtro) qui Imperatores, eadem ferme ætate, omnes Imperium Romanum rexerunt: Hæc numiſmata, quamvis nullius pretii, tamem apud nos, tamquam pretioſa, ac rara aſſervantur: duo prima exhibent effigiem Probi Imperatoris Corona radiata redimitam, & in poſtica parte alterius ſtat trophæum cum lemmate *Victoria Germaniæ*, alterius vero duo milites dexteras jugentes ſub Imaguncula Victoriæ, ac Inſcriptione: *Concordia Militum*. Infra vero *S. XXI.*Tertium Diocletiani Imperatoris effigiem cum Corona radiata refert, ſed averſa pars rubigine ita obliterata eſt, ut nullatenus quid referat dignoſci valeat. Quartum, & Quintum Maximiani Imperatoris,quorum primum in poſtica exhibet Imaginem Jovis cum lemmate *Jovi Conſervatori Augg.* alterum duos milites dexteram jungentes ſub Victoriæ Imaguncula, & Inſcriptione: *Concordia Militum*. Sextum denique numiſma cæteris grandior exhibet effigiem Conſtantii Chlori Patris Ma-

Magni Constantini cum verbis: *Constantius Nob. Caes*. In altera facie stat Simulachrum Genii cum Cornucopia, & patera, atque Inscriptione *Genio Populi Romani*: infra vero T. * Legendum in hujus numismatis prima Inscriptione *Nobilissimus*, coniicio facile ex alia Inscriptione, quę cernitur in quadam basi marmorea ad Statuam forsan sustinendam, Symbolis quibusdam tribus in lateribus sculpta, atque eidem Flavio Constantio erecta in foro Civitatis Septempedæ, ubi spectatur eadem basis, quam ære incisam exhibet P. Cancellottus in Vita S. Severini lib. 3. cap. 10. In quarto autem latere sic habet.

MAGNO PRINCIPI
FLAVIO VALERIO CON
STANTIO NOBILISSIMO
CAES.
ORDO SEPTEMPEDANORVM
D. N. M. E.
PVB.

Id est: *Devotus Numini Majestatique ejus. Publico Decreto*. Ut ex aliis hujusmodi Inscriptionibus educo.

Hanc mendose refert Colletus in Ughellii Veneta editione tom. 11. Italiæ Sacræ col. 764. Et ex eo Eruditissimus Octavianus Gentilius in suo de Patritiis Opere lib. 4. cap. 2. pag. 468. qui in altera ad ipsum opus erratorum correctione integram illam exhibet, atque genuinam.

Quatuor prædicti Cæsares, uti jam superius dixi, eadem ferme ætate imperarunt. Probus namque assumptus est (juxta Baronium) anno Christi 279. eoque a militibus anno 282. occiso, creatus Carus, hic eodem anno, collegam imperii Diocletianum ascivit. Hic autem anno 286. Maximianum Herculeum, qui Romæ Christianos omnes ad effodiendas Arenas Via Salaria, & ad excitandas Thermas Diocletianeas damnavit, quos Thrason Vir nobilissimus suis facultatibus sustentabat, & Martyrio affectos, in hoc Prædii sui Cœmeterio sepeliebat. Maximianus vero, & Diocletianus Constantium Chlorum Imperii collegam designarunt, illi attributa Gallia, Hispania, atque Brittania, isque fuit Princeps laudatissimus, omnique virtute exornatus, unius Dei Cœli cultor, & erga Christianos propensissimus, qui tandem anno Christi 306. relicto Imperii Successore Constantino Filio, in Brittania decessit.

Ex hujusmodi numismatibus in hac parte Cœmeterii repertis, ea porro videtur referenda ad ætatem, & persecutionem Diocletiani, & Maximiani, cum etiam Martyrum Corporibus, & Sepulchris, Vasis Vitreis Sanguine respersis; obsignatis sit undique copiosissime ditata. Duo tantum in ea conspiciuntur cubicula, quorum unum sacris utriusque Testamenti picturis exornatum videtur, inter quas clare apparent Imagines Adami, & Evæ, Arca Noe, & quatuor Mulieres stolis amictæ, quæ velatis capitibus manibusque expansis stant orantes in quatuor fornicis angulis; cæteræ autem picturæ haud clare dignoscuntur. Præter Sepulchrum Martyris Gratæ, cujus exemplar ære incisum suo loco exhibebimus, in quadam alia Cœmeteriali Via, totus paries quinque loculos ambiens, ubique sacris picturis exornatus apparet, quas hic saltem indicare non prætermittam. Cernitur primo loco in latere dextero, Daniel nudus inter Leones duos stans, trium palmorum altitudinis, in sinistro vero Jonas sub cucurbita dormiens. In medio duorum loculorum spectatur Christus Dominus, cui quædam fere nudi hominis imago, manu dextera temum supra humeros gestans, piscem sinistra offert: & hic observatione dignum duco, quod piscis iste formam plane referat Piscis Chalchidis longis, atque præacutis spinis armati,

qui communiter Piscis S.Petri appellatur. Adest præterea effigies ejusdem Christi Domini, una cum Paralytico lectulum humeris suis deferente. In alterius superioris loculi fronte adest B. Virgo Deipara sedens infantem Jesum in ulnis gestans, cui tres Magi, biretis acutis cooperti munera offerunt. Cernitur quoque Arca cum Noe, & Columba ore suo ramum deferente, & aliæ Imagines Sacræ temporis vetustate pene obliteratæ.

Addam præterea nos in hac inferiori parte Cœmeterii, reperisse loculum testaceis tabulis clausum, ac Vasculo Vitreo Sanguine resperso foris obsignatum: quo reserato, ad pedes Martyris inventa fuit Ampulla Vitrea figuræ sphericæ, ultra medietatem Sanguine adhuc liquido plena, itaut pars Sanguinis rubicunda in ima parte jaceret, Aquea vero, sive serosa supereminereret; Unde, agitata ampulla, utraque pars ita misceretur, ut totus Sanguis appareret, ac deinceps, quiescente motu, iterum serum album a rubro Sanguine separaretur. Collum vero, atque orificium Ampullæ stillicidiis Sanguineis undique respersa apparebant, eratque tophaceo parvo saxo, & eo Sanguine resperso, obturatum. Hoc insigne Monumentum argenteis cælaturis palmarum, atque ☧ nomine exornatum, diu a D. Canonico Boldetho servatum fuit in Custodia Sacrarum Reliquiarum, donec anno 1737. Deo sic permittente, in fatali memorato incendio omnino periit. Hujusmodi quoque liquidi adhuc Sanguinis alia Ampulla a nobis reperta fuit extra Sepulchrum unius Martyris in parte superiori ejusdem Cœmeterii: præsente, jam memorato Canonico Pesole: utriusque autem ampullæ mentionem fecimus in nostro Libro SS. Angelorum Custodum lect. 9. num. 21. pag. 379.

Et hæc quoad partem inferiorem hujus Cœmeterii: Nam aliæ duæ partes illi supereminent multo ampliores, & ipsæ innumeris fere SS. Martyrum Sepulchris Vasis Sanguine respersis obsignatis, pluribusque Inscriptionibus exornatis, necnon quibusdam etiam sacris picturis aliquando insignitæ, in prædio ipsius Thrasonis excavari cæptæ a Christianis post ejus ad Fidem conversionem, vel forte etiam antea. Hic repertum fuit a nobis insigne Martyris Severæ (de quo infra agemus) Epitaphium cum Consulatu Claudii, & Paterni, referente annum Christi 269. unde certo asserendum est, has partes superiores, ad usum Cœmeterii Martyrum jam ante Diocletiani Persecutionem extitisse.

Nunc ad explicandas Inscriptiones tum in hoc, tum in aliis Sacris Cœmeteriis repertas post editionem laudati Operis D. Canonici Buldethi, deveniamus: quamvis multa alia exemplaria jam collectarum omnino perierint in memorato incendio, quorum Archetypa, nec quibus Ecclesiis, vel personis donata fuerint in mentem venit: Plures autem amicis communicatas, vel in ipsis Cœmeteriis derelictas, studiose collegimus. Nonnullæ vero, quorum exemplaria ad ornatum novæ Ecclesiæ SS. Cosmæ, & Damiani Sanctimonialium Oblatarum Ordinis Cisterciensis Civitatis Anagniæ (quarum specialis Cura, tum ad ipsum D. Canonicum, tum quoque ad me pertinet) transmissæ fuerunt, ubi Adm. R.D. Caroli Teste Farnesiani Archipresbyteri tum illius, tum alterius S. Pancratii Ecclesiarum unitarum, ejusque Monasterii confundatoris atque directoris studio, tum in pavimento, tum in parietibus affixæ servantur: & ne semper idem locus sit repetendus, per litteram A. notabuntur. Subinde addam alias repertas in Cœmeteriis ab Illustrissimo, & Reverendissimo D. Cervioni Episcopo Porphyriensi Sacrarii Apostolici Præfecto, mihi perhumaniter communicatas. Postremo nonnullas prophanas nuperrime refossas in Villa Nob. Romanæ Familiæ de Naris in Via Salaria, & alias paucas Anagniæ repertas.

INSCRIPTIONES GRÆCÆ,

Seu Græcis Characteribus exaratæ, variis in Urbis Sacris Cœmeteriis repertæ.

PRimum locum sibi Jure optimo vindicat Marmoreus Lapis referens Epitaphium Severę Martyris a nobis repertus anno 1730. in hujus Sacri Cœmeterii parte superiori, in quo, non Scalpro, sed Cinabri tantum delineatæ, & quidem rudi manu, litteræ conspiciuntur, Græcæ quidem, sed Latino idiomate conceptæ. Integer erat, loculum occludens, cujus in dextera parte calci, quæ illum obfirmabat appositus erat Calix Vitreus grandis, & fere pedalis magnitudinis, qui rubenti Sanguine undique respersus, Martyris in loculo eodem requiescere Corpus indicabat. Post inventionem vero, sumpto exemplari Inscriptionis tantum, relictus est loculus, ut erat intactus ultra integri anni tempus: sed interim tota Sepulchri frons corruit, & anno sequenti repertus est lapis ipse delapsus, sed optima sorte, salvis ex integro litteris, & in angulo tantum effractus; ipsum summa diligentia in Custodiam delatum mox D. Canonicus Buldethus tabulis Vitreis conclusum, ut rarissimum, & singulare Monumentum ad illustrandam Historiam, & Chronologiam aptissimum, in Sacrario suæ Basilicæ S. Mariæ Transtyberim collocandum curavit; ubi, & asservatur.

Clarissimus vero Vir P. Antonius Maria Lupi Presbyter Soc. Jesu, Græcis, Latinisque litteris, omnigenaque eruditione excultissimus, exquisitissimis Annotationibus illum illustravit, quas, cum missus fuisset a suis Superioribus Panormum, nobilibus Adolescentibus in Collegio apud suæ Religionis Patres Soc. Jesu liberalibus studiis tradendis præfectus, anno 1734. publici Juris fecit: ubi etiam maxima non sine rei litterariæ jactura, ac omnium litteratorum mœrore anno 1738. quodam ex tunc ibidem grassante morbo finem vivendi fecit. Ejus Operis titulus est: *Dissertatio, & Animadversiones ad nuper inventum Severæ Martyris Epitaphium: Panormi. MDCCXXXIV. Ex Typographia Stephani Amato. In fol.* Ex signatis igitur in Epitaphio Severæ Consulibus, Nonis, Mense, die Veneris, atque Lunæ, evidenter demonstravit C.V. accuratissima temporum peracta supputatione, & Inscriptionem exaratam fuisse Æræ Christianæ anno CCLXIX., & certum haberi Claudium II., & Paternum III. eodem anno Consulatum gessisse, quod Calvisius, Petavius, nonnullique recentiores Chronologi docuerunt, nullo tamen clariori documento suffulti. Sat itaque nobis erit, hujusmodi Inscriptionem hic exhibere iisdem Characteribus, aut forma litterarum, cum cœteroqui in lapide ipso candidi marmoris, tres pedes occupet in longum, altitudinem vero pedum duorum vix æquet: Lapis vero ultra sex pedes extenditur.

❦ ΚΩϹΟΥΛΕ·ΚΛΥ·ΔΕΙΩ ❦
ΕΔ ΠΑ ΤΕΡ·ΝΩΝΩ·ΝΕΙϹ ❦
❦ ΝΟΒΕΝ·ΒΡΕΙ·ΒΟΥϹ·ΔΕΙΕ ΒΕΝΕ·ΡΕϹ·ΛΟΥ·ΝΑ·XXIIII·

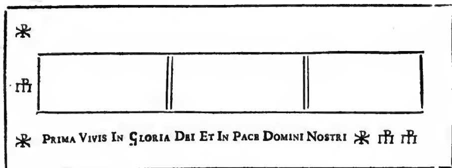
·ΛΕΥΚΕϹ·ΦΕ·ΛΕΙΕ·ϹΕ·ΒΗ·ΡΕ·ΚΑ·ΡΕϹϹΕΜΕ·ΠΟϹΥΕΤΕ·
ΕΔ·ΕΙϹΠΕΙΡΕΙΤΩϹΑΝΚΤΩ·ΤΟΥΩ·[illegible]ΤΟΥ· ΑΝ·ΝΟΥ·ΩΡΩΜ· ❦
ΕΔΜΗϹΩΡΩΝ ΧΙ·ΛΕΥΡΩΝ·Χ· ❦

Quæ quidem Inſcriptio ſic in authographo legitur ; atque explicanda eſt .

COSVLE. CLVDIO
Conſule . Claudio
ED PATERNO. NONIS
Et Paterno Nonis
NOBEMBRIBVS. DIE VENERES. LVNA. XXIIII.
Novembribus die Veneris Luna XXIIII.
LEVCES. FELIE. SEVERE. CARESSEME. POSVETE
Leuce Filia Severa Cariſſima Poſuit .
ED ISPIRITO SANCTO TVO
Et Spiritui Sancto tuo
M.. TVA ANNVORVM ... ϛ L
Mortua (forte Martura) Annorum Triginta duorum (vel) Triginta ſex
ED MESORON. XI. DEVRON X.
Et Menſium XI. *Dierum* X.

In

In parte inferiori ejuſdem Cœmeterii Thraſonis, ſeu S. Saturnini In Calce ſic exarata.

Quid valeat indicare triplex hæc Sigla ſeu Monogramma ΠΡ in hoc noſtra Inſcriptione ex duabus litteris Græcis conſtans Π. videlicet, atque P. Latine vero P., & R. inveſtigandum. Nonnulli primo aſpectu, cum vidiſſent, eam interpoſitam, poſtpoſitamque monogrammati ☧ putarunt exprimere poſſe, quod Mulier illic depoſita, cui tam præclaræ acclamationes inſcribuntur, *Pro Chriſto* Martyrio affecta fuiſſet: ſed obſtat, quod nullum aliud reale Martyrii ſignum nec extra, nec intra loculum fuerit repertum. Neque enim Monogramma ☧ indicare valet Martyrium, ſed tantum Nomen Chriſti, de quo Signo eruditam, contra Baſnagium, Diſſertationem nuper edidit C. V. Dominicus Georgius: meum vero ſenſum nonnulli Eruditiſſimi Græci Sermonis Viri approbarunt, videlicet nihil aliud in hac noſtra Inſcriptione, quamvis Latina, ſignificare poſſe, niſi integrum nomen ipſius Defunctæ, expreſſum duobus hiſce Græcis elementis Π. & P. ſicut etiam, & illud *Chriſti*, aliis duabus græcis pariter initialibus exprimi ſolet, quæ ſunt X. P. Unde putamus in eo Monogrãmate intelligendum eſſe Nomen PRIMA: Nihil vero refert, quod pluries fuerit ibidem ſignatum, cum ex aliis Inſcriptionibus conſtet, idem nomen, bis, ter, ac etiam quater fuiſſe conſcriptum, ut patet ex multis relatis a Boldetho, & præcipue in Sepulchro Frontonis pag. 435., & Anaſtaſiæ pag. 434.

Alia tamen dicenda occurrunt de hac nota, ſeu Sigla, quæ quamvis in Inſcriptionibus Latinis ſit rariſſima, ſicuti etiam in Græcis apud Boſium, Aringhium, & Fabrettum relatis, rariſſime apparet, quatuor tamen afferuntur a Buldetho. Hac ipſa videntur prænotati ſinguli dies Cycli Paſchalis in ſede marmorea Statuæ in ea ſedentis S. Hippolyti Epiſcopi Portuenſis, & Martyris, quæ reperta fuit anno 1551. non procul a Baſilica S. Laurentii in Agro Verano Via Tiburtina, & in Vaticana Bibliotheca aſſervatur (cujus exemplar marmoreum egregio opere elaboratum Eminentiſſimus, ac Reverendiſſimus D. Petrus S. R. E. Card. Otthobonus in nuper aperta, ac magnifice exornata Confeſſione Baſil. S. Laurentii in Damaſo, inlata quoque in ejuſdem Altare ipſius S. Epiſcopi Nomini Conſecratum parte ejuſdem Corporis deſumpta ex Eccleſia S. Jo: Calybitæ in Inſula, collocavit) ſingulæ namque lineæ hujus Cycli hanc Siglam præferunt

runt hoc modo ΠΡ I A. KA. MAI. K I. eamque eruditissimi Viri Scaliger, Norisius, Blanchinus, & alii vertendam duxerunt in ΠΡΟ. idest Latine *Ante*: itaut prima relata linea sit legenda ANTE XI. KAL. MAII. DOMINICA, & sic in subsequentibus semper sit intelligenda pro *Ante*, quod apud Latinos *Pridie* habetur. Ita etiam Gruterus pag. CCCIV. antiquæ editionis, in Inscriptione ubi legitur ΠΡ A NωNΩN MAIωN vertit in *Pridie Nonarum Maii*, in alia vero paginæ subsequentis, loco ejusdem siglæ, ΠΡΟ habetur, & in explicatione ejus *Pridie III. nonarum Maii*. Eruditissimus Du Cange tom. 2. Glossarii Græcitatis mediæ, inter characterum notas hac siglam refert, explicatque pro Instrumento ferreo. Montfaucon in Paleolographia græca pag. 610. nonnullas exhibet Abbreviationes inter quas habentur hæc ΠΡ·ΠΡ idest *Proagrafi*, quod explicatur: *Ante scriptum est*. Cum itaque neutrum in nostra Inscriptione valeat exprimere, meritò, putamus nonnisi appositam fuisse, quam ad Nomen defunctæ exprimendum, sicut præfixa Kalendis, Idibus, & Nonis, Ante, vel Pridie certissime exhibet, prout etiam videre est in nonnullis aliis marmoreis Inscriptionibus Græcis, quas hic dabimus. Addam, inter Gruterianas pag. 212. aliam siglam a nobis observatam hujus formæ [sigla] quę signum aliquod exprimit hisce tribus græcis elementis P. A. O. Aliam apud Bossium lib. 3. cap. 39. sic [sigla], quam esse Nomen Christi putavit. Aliam formam nostræ siglæ ad designandum Pridie habebis in octava harum Inscriptionum.

Addam hic Inscriptiones repertas cum hujusmodi nota in Cœmeterio Prætextati; quæ sic explicari possunt.

ΤΥΡΑΝΝΟϹ. — *Tyrannus*.
ΚΑΤ ΠΡ ЄΝϹωΝΔЄΚ. — *Depositus Ante* (vel Pridie) *Nonas Decembris*.

Ɒ ΔΗΜΗΤΡΙΑ
ΠΡ. Ι Δ ΚΑ. ΝΟΒ.

Demetria. Pridie (vel ante) XIV. *Kal. Novemb.*

Ɒ ΠΑΡΑΜΟΝΑ ΘΥΤΡΙ ϹωΖΟΜЄΝΗ
ЄΤΗЄΖΗϹЄΝ. Δ. ΜΗΝΑϹ. S.
ΚΑΤΑΘΗΤΗ ΠΡΟ. Γ. ΝωΝ ωΝ ΜΑΡΙωΝ

Paramonæ filiæ Sozomenæ (seu Salvatæ) *vixit annos quatuor, menses sex. Deposita est ante diem III. nonarum Martiarum.*

Quæ sequitur est optimis Characteribus sculpta in magna Tabula longit. pal. sex altitudinis quinque circiter, quæ superposita erat Monumento arcuato cujusdam Cubiculi ejusdem Cœmeterii Prætextati: cum autem totum cubiculum corruerit, hæc magna Tabula ruderibus suffulta quasi pendet in aere, &

cx

Ex quadam semita inferiori die 30. Aprilis 1739. illam exscripsi.

ΑΜΕΜΗΤΩ ΓΛΥΚΥΤΑΤΗ ΜΗΤΡΙΔΟΥ ΚΑΝΗ
ΛΟΥΚΙΛΑ ΘΥΓΑΤΗΡ·Ε ΠΟΙΗCΕΝ
ΚΑΘΑ ΘΕCIC ⳨ ΖΚΑΛΑ ΩΚΤΩΒΡΙΩΝ
ΑΡΑΒΙΩΝ
ΕΘΑΔΕ.⳨ ΙΤΑΙ
ΕΤΩΝ ΙΘ ⳨ ΗΕΙΔΩΝ CIOINIΩ

ΒΑΛΕΡΙΑ CΚΑΙ	*Valeria, &*
ΥΠΕΡΕΧΙΟΥ	*Yperecii.*
⳨ Ζ ΕΙ ΑΥΓ	*Ante VII. Idus Aug.*
⳨ Δ Ι Δ Ω Ν	*Ante IV. Idus*
ΩΚΤΩΒΡΙΩΝ	*Octobris*
A. ΑΠΟΘΝΗCΕ ΚΟΙΖΩ	*Obiit Zo-*
ΠΥΡΟCΕΝΙΑ ΥΠΟΝΟ	*pirus Anno....*
Κ. ⳨ Ι Ι Ι.	

In Cœmeterio Priscillæ reperta anno 1725.

ΕΥCΕΒΙΑ. ΚΙ	*Eusebia quievit*
ΕΤ. Δ. ⳨ ΙΕ. ΚΑ.	*Anno IV. Pridie Kal.*
ΙΑΝ.	*Ian.*

Coxam, & Costulam hujus Martyris cum fragmentis Vitreis, & Lapide ipso obtinuit pluries laudatus P. Bernardus Gentilius Cong. Orat. S. Hieronymo Charitatis, pro Sacello domestico familiæ suæ in Urbe Sancti Severini, a quo exemplar Inscriptionis accepi, post Incendium Collectaneorum meorum.

rum. De his mentio habetur in Appendice Synodi Septempedanæ Ecclesiæ editæ ab Illustrissimo, ac Reverendissimo D. Dionysio Pieragostini anno 1733.fol.98. Aliam habet Buldethus pag.400., prænotatam eodem lemmate, *Ante tertium nonas Junias &c.* & similiter alias pag.411.417.,& 808.

Aliæ Inscriptiones Græcæ repertæ tum in eodem, tum in aliis Cœmeteriis.

A. ЄΡΜΟΓЄΝΙ ΧΑΙΡΕЄΠΗ
ΒΙϢCΑC ΜЄΜΑ
A. ΛϢC ΠΡΑΞΑΜΗΔЄ
ΝΑΛΥΠΗC ΑCΜΗΔЄ
ΝΙ ΠΡΟCΚΡΟΥCΑC.

Ermogeni Gaude Annos qui vixisti XLV bene faciens, neminem contristans, neminem offendens.

	ΘΡΗΠΟΛЄΝΗC	*Tripolenis*
A.	ΤΗCΦΟΙΝΙΚΗC	*ex Phœnicia*
	ΛЄΟΝΤЄΙC	*Leontis*
	ЄΝ ЄΙΡΗΝΗ	*in Pace.*
	ΓΛΥΚΥΤΑΤΗ	*Dulcissime*
A.	CΥΝΒΙϢ ϛ	*Conjugi*
	CϢΤΗΡΙΔΙ	*Sotiridi*
	ΠЄΤΡϢΝΕΙS	*Petronis.*
	ΑΥΡΑΙΛΙΑΝΟ Ε	*Aurelianus.*
A.	ΠΑΦΛΑΓϢΝΘΕΕ	*Paphalagonus.*
	ΟΥΔΟΥΛΟC ΠΙΕΤΟΕ	*Dei Servus credidit fide*
	ЄΚΟΙΜΗΕΗΕΝ ЄΙΡΙ	*Dormit in pace*
	ΝΗΜΝΗΘΗΑΥΤΟΥΟ	*Recordetur ipsius*
	ΘЄΟCΙCΤΟΥCΑΡΝΑC	*Deus in Sæcula.*

ΑΙΑ-

ΑΓΑΤΟϹ ΑΡΓΟΛΙΚΟϹΕΑΥΤΩ
ΚΑΙ ΑΓΑΤΩ ΡΟΙΦ ЄΙΝΩΑΔΕΛΦΩ
A. ΚΑΙ ΤΟΙϹΙΔΙΟΙϹЄΠΟΗϹΕΝ.

Agatus Argolicus sibi ipsi, & Agato Rufino fratri, & suis fecit.

ΦΛΑVΙΟϹ ΠΑΥΛΟϹ	*Flavius Paulus*
ΗΡΑΚΛΕΙ ΔΟΥΑΠΟ	*Heraclidj ab*
ΚΩΜΗЄΥΠ ΜΕΓΑΛ	*Pago Magno*
ΗϹ+ΟΤΘЄΩϹ	*Deæ Magnæ Junionis.*
ΤΗϹΜΕΓΑΛΗϹΗΡΑ	

In Cœmeterio Prætextati.

ЄΙΔΟΙϹ ΟΚΤΩΒΡΙΟϹ
ϹΑΒΙΝΙΑΝΗ ΝΑΡΚΙϹϹΩ
ΤΕΚΝΩ ΓΛΥΚΥΤΑΤΩ ΑΝΑΜΑΡΤΗΤΩ
ΤΙϹЄ ΖΗϹЄΝ ΕΤΗΒ. ΜΗΝΝЄϹΘ
ΗΜЄΡΑϹ Ι.

Idibus Octobris Sabiniano Narciso filio dulcissimo Innocentissimo Qui vixit annos duos menses novem diebus decem.

ΜΑΡΚΙΑΝΟ GΟΧΡΗSΤΟ ϹЄΖΗϹЄΝΕΤΗΑΝΜϹ-Ρ ΑϹΙ
ΚΑΤΕΤΕΘΗΤΗ ΠΡΟ-ΘΚΑ ΑϹΚΕΝΒΡΙ

Marciano Chrestos qui vixit annos Depositus est nono Kal. Decembris.

ЄΝΘΑΔЄΚΙΤЄ ΖΩϹΙΜΟϹ ΔΙ
ΔΑϹΚΑΛΟϹ ЄΤΩΝ.ΝΗ. ЄΙΡΗΝΗ ϹΟΙΗΗΩ

Hic si jacet Zomus Magister obiit Annorum LIX. Pax tibi.

Ex Cœmeterio Sancti Hermetis.

ΑΝΕΠΑΥCΑΤΟ ΟΝΗCΙΜΗ ΚΑΤΗ
ΧΟΥ ꟿ ΕΝΗ ΕΙΡΗΝΗ ΤΗΠΡΟ ΕΠΤΑΚΑΛ
ΙΟΥΛΙΩ ΝΑΙΤΩΝΤΕC CΑΡΩΝ
ΜΗΝΩΝ ΠΕΝΤΕ ꟿΕΡΩΝ ΤΡΗΩΝ

Quievit Onesime Catechumena in pace pridie VII. Kal. Julii Annorum IV. Mensium V. partium Mensis (ideſt dierum trium)

ΚΛΩΔΙΑΝΙΙ
ΤΟ ΤωνΕΥ ꟿ CVϛΕΙCΕΙΡωνΗ

Claudianj . . . . . . in pace

ΠΡΟΖ ΕΙD ΜΑΡ — *Pridie Idus Martias*
ΚΑΙ ΑΓΑΠΗ ΛΙΛΕ — . . . .
ΑΝΟCΤΗΔΙ — *Anoſtidi*
ΑCΥΜΒΙΩ — *Conjugi*

ΚΥΡΙΑΚΥ — *Cyriacæ.*
ΕΥΡΙΝΙ — *In Pace :*
ΥΗΚΟΥ — . . . .

ΕΝ ΕΙΡΗΝΗ ΚΟΙ — *In Pace dor-*
ꟿ ΗΓΕΙΓ ΜΟ — *mitio Mo-*
ΔΕΓΤΟΥ. — *deſti.*

Hanc retulit etiam P. Lupi.

ΤΗΝ ΓΛΥΚΥΤΑΤΙ:
ꟿ ΕΙΜΙΤΟΝC :
ΡCΥΦΕΙΜ :
ΕΤ ΝΑΤΚΑ:

ΠΟ.

ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΑ	*Polychronia*
ΒΕΝΑΙΜΕΡΕΤΙ	*Benemerenti*

Ex Cœmeterio Saturnini.

ΒΙΝΚΕΝΤΙΩ	*Vincentio:*
ΠΟ. ΚΟΖΟΥΓΙ. CI	....
ΖΟΥΛΙΑΝΗ	....
ΜΕCΑΚΕΥ ΒΙΞΕΙ	*Mesa qua vixit*
ΚΟΥΒΥΓΙΖΟΥ COYCY	....
ΜΑΤΟΥΡΟΥΙ Ъ	....
ΑΝΩC ΠΟΥΜΙ	*Annos plus minus*
NOVC XXVII	*XXVII.*
ΚΕΡΙΩΕΘΗ	*Kerio posuit*
ΚΕΝ CΥΜΒΙΟC	*Conjux*
ΥΤΥΧΙΑ	*Sitichia:*
ΜΑΡΚΟ Ϛ ΑΥΡΕ	*Marco Aurelio*
CΥΜΒΙΩ ΕΠΙ	*Conjugi..:*
CΑΒΙΑ	*Episabia.*
....: ΙΟΡΟ ΓΛΥΚΥΤΑΤΙ	*.... Dulcissimo*
ΟΙΗCΑΝΕ ΡΑΤΙΡ	*posuit Pace,*
ΚΑΙΕΑΥΤΗ	*& sibi.*
ΚΥΝΤΙ	*Quinti-*
ΑΝΟS	*anus.*

ΑΛΚΙΝΟΩ ΝΔΥΟCΗΜΑΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΤΕΕΥΝΕΩΜΝ

ΥΡ ЄΙCΔΩΔЄΧΘΥЄΙΕΠΙCΥΟΥC

ΓΕΝΕΤΗ ΠΡΟΕΗΕΝΨΑ

ΙΧΘΥC

Γ

FLORENTIO CARISSIMO
FLORENTIA ET APRIO
PARENTES FECERUNT
FLORENTI DULCIS

Hæc Inſcriptio quæ hodie ſervatur apud S. Mariam Tranſtyberim a nobis reperta fuit in Cœmeterio S. Hermetis prope Abſidam ſubterraneam antiquiſſimæ Eccleſiæ, in quam lux a ſummitate per quadratum foramen deſcendit, erat affixa grandi loculo patentibus litteris latinis; loculus autem non pueri, ſed juſtæ ætatis Corpus continebat, Calice vitreo Sanguine reſperſo obſignatus. In averſa parte Græca inſcriptio apparuit ſculpta. Vidit,evulgavitque poſtea hoc Monumentum in ſua de Severæ Epitaphio Diſſertatione eruditiſſimus P. Lupi pag. 103. Græcam Inſcriptionem ſic eſt interpratatus.

ALCINOORUM DVORVM SEPULCHRUM ALEXANDRIQVE CONSANGVINEORVM TRES DVODENES FIDELES MATER PRAEMISI.

Vel Fideles a Nativitate præmiſi.

IESVS XPVS DEI FILIVS SALVATOR.

Siglam vero Γ id eſt tertiam Alphabeti Græci litteram in ima parte, poſitam fuiſſe autu-

autumat ad designandum tria Corpora inclusa fuisse in antiquo Sepulchro, cui probabiliter fuerat affixa: a quo avulsus lapis, ac in parte aversa iterum Inscriptione alia signatus ad loculum Martyris Florentii appositus fuit.

ΜΑΡΙЄ ΙΦΙΝΙ
ΔΟ ΑΡΚ. HS BENЄΜЄ
PЄNTI . BЄIK ЄN
THЄ ΦI ACCKATYTOC
OCΦC ΛICNΠIKI ANNΩPO III

Reperta in Cœmeterio Gordiani, eamque retulit in suo laudato Opere P. Lupi quam nos legendam putabamus Mariæ Iphinæ (*seu Rufinæ*) Doacris Benemerenti Vincentiæ filiæ fecit in pace Annorum III.

In Cœmeterio Saturnini.

ΗΡΑΚΛΙΑ ΡΩΜΗ	*Heraclia Romæ*
Ι CΑΝΑ ΠΑΥCΙΝ	*Spiritus tuus*
CO ɣHΨ ɣXS Xh	*in requiæ.*

ΑΘΗΝΟΔΩΡC ΤΕΚΝΟΝ ΤΟΠΝΕΥ
ΜΑ COY ЄΙCΗΝΑΠΑΥCΙΝ.

Achenodore fili Spiritus tuus in requie

ΚΛΩΔΙΑΝΙ
ΤΟΤΝЄΥΜCUζЄΙCЄΙΡΙΝΗ

ΜΗΝΟΘЄΜΙΑΝΙ
ЄΥΤΥΧΙΑ CΥΜΒΙΩ
CΥΧΑΡΙCΤΟC.

ΚЄΡΙΩCΘΗ
ΚЄΝ CΥΝΒΙΟC
ЄΥΤΥΧΙΑ

In

In parte ſuperiori Cœmeterii S. Saturnini reperta anno 1734. fuit affixa in Porticu Sanctæ Mariæ Tranſtyberim.

ΑΥΡΗΛΙΟ ϹΕΙΜΕΡΙϹΜΕΤΑ Τ.ΥΥ.ΟΥ ΜΟΥ ΖΗΘΟΥ

ЄΠЄΙ ΔΗϹΥΝЄ ΖΗϹЄΝ ΜЄΤЄΜΟΥΤΟ ΤΑ ΔΡΟϹ

ΗϹΤΡΑΤΟΝЄΙΚΗΝЄ ΟΦΥΤ ΑЄ ΖΗΛΘЄΝЄΚΤΟΥΚΟϹΜΟΥ

Є ΑΥΤΗϹΚΑΛΩϹΚΑΙϹΩΦΡΟΝΩϹ ЄΤΗΙΡΙΑ ΚΟΝΤΑ

ΚΑΙΚΑΤЄ ΘΑΙΜΗΝϹΤΟΑ ΓЄΙΟΝ ΜΑΤΡΙ ΝЄΥΚЄΙΤЄ ΙϽ ΙЄΤΑЄΙΡΗΝΗϹ

ΚΑΙЄΜΝΗΗΟΝЄΥϹΑΑΥΤΗϹΙϹЄΜЄϹΩ ΦΡΟϹΥΝΗϹ ΚΑΙ

ΠЄΝΤ ΑΙ

ЄΤΩΝΠ ЄΝΤΗΚΟΝΤΑ

ЄΠΟΙΗϹΑΚΑΛΩϹ ΜЄΤΑΤΟΥ ΠΟ ΥΜΟΥΚΑΙ ЄΚΥΜΗΘΗ

Quam ſic interpraetatus eſt C. V. Antonius Maria Lupi, in Epitaphii Severæ Diſſertat. pag. 34., cui Panormum a me fuit tranſmiſſa.

Verſ. I. *Aurelius Imerius cum filio meo Getba*

II. *Poſtquam vixit cum me* (ſuo) *Viro*

III. *Stratonice Neophita, exivit e Saeculo*

IV. *Illius* (ætas acta) *bene ac modeſte* (fuerunt) *anni triginta*

V. *Et depoſui* (eam) *in* Martyrio *precatus cum* PACE

VI. *Et recordatus illius erga me modeſtia, &*

VII. *Quinque*

VIII. *Annorum Quinquaginta.*

IX. *Feci bene cum filio meo, & requievit* (vel obdormivit.)

Animadvertit præterea in hoc Epitaphio, arbitrariò poſitas vocales, & diphtongos; Confuſum ac Nubilum ſenſum in annis ætatis ſuæ, & Conjugis enumerandis: & præcipue obſervandum eſſe Stratonicen IN MARTYRIO, ſeu in loco Martyrum ab Aurelio ſepultam fuiſſe.

IN-

INSCRIPTIONES LATINÆ

Repertæ in Cœmeterio THRASONIS, *seu* S. SATURNINI *Via Salaria Nova, tum in Inferiori, tum in ejus superioribus partibus.*

SATVRNINAE BENERE
BIXIT ANNV MESES. VI.
DECESSIT DIAE VII.

VINCENTIVS ET GALLA CANDILANO
FILIO DVLCISSIMO INNOCENTI QVI CVM
VIXIT DILICIBVS NVTRITVS VIXIT ANNIS
TRIBVS. MENSIS. XI. DIES XVIII. IN PACE

MET. LENIA. RVFINA. QVE VI
XIT. ANNIS. XXVIII. ET EMELIVS
EIVS. VIXIT. ANN. XII. ET MENSI
BVS VIII. ET DIES: MINVS: V.

In parte inferiori Cœmeterii S. Thrasonis, seu Saturnini a nobis repertum est hoc Epitaphium cum Vase adiecto Sanguine respersó, scriptum minio super tectorio picturis rudibus exornato anno 1730. Utrinque duo genii alati ansas triangulares veluti manibus sustinent. Illud quoque in memoratum suum Opus retulit laudatiss. P. Antonius Maria Lupi in Tab. 8. num. 2.

SIMPLICIVS
IN PACE
SPIRITVS SOFIATIS

AVGVSTVS IN
BONO. REFRI
GERES DVL
CIS.

EVTICIANE QVE VIXIT ANNIS PLVS MINVS CENT.
ALVMNI INCI-NTI LEONTIII

AE-

AEMILIAE VICTORIAE CONIVGI.
CASTISSIMAE ET INCOMPARABILI FEMINAE
QVAE VIXIT ANNIS LXIC (sic) M III. ET IN CONIVGIO
PERSEVERAVIT ANNIS XXXVII. M. VIII.
TREMELIVS FORTVNATVS MARITVS

FRONTONIANVS COIVGI DVLCISSIME CE PASIAE
VIXIT ANNIS XXV. MENSIBVS VI. REDDIDIT
VII. IDVS IVLIAS IN PACE.

YCINEQVE VIXIT
ANN. XVIIII. MEN
A. VIII. DIEBVS XIII.
DORMIT IN PACE

DEPOSIONE CASTES A.
IIII. IDVS FEBRARIAS
ANNORVM. XXXVI. ET M ESES
S VI.

X Ks. SIBBILV

A. Forsan x. Kal. Sept. SIBBILVS.

Sequens Inscriptio in Calce exarata in eodem Cœmeterio reperta est in parte inferiori Anno 1728. *cum apposito Vase vitreo Sanguine resperso. Corpus fere in pulverem redactum.*

NERVIA. BENEMERE MACEDONIVS
EXORCISTA DE. KAL FEBRAS
SVNT
R APARTENIVM
SORO

S	SATVRNINE SPIRITVS TVVS IN BONO	In Calce omnia exarata Ibidem

GAVDENTIA DVLCIS ANIMA QVE FVIT CVM MARITO ANNVM ✠ IIII. CVM QVO VIXIT SINE VLLA CVLPA

FL. CASTINO. SIN GVLARI OFF. P. P. VIX. ANN. P. M. XXX. (sic) COLLEGAS. KAR. POSVERVNT

Verba OFF. P. P. forsam interpretari possunt *Officiali Præfecti Pratorio*: est adhuc affixa suo loculo, cui nullum Martyrii signum foris affixum cernitur.

LICINIAE APRILINE COIV GI DVLCISSIMAE TANTE CAS TITATIS ET DILI GENTIAE B. M. AVR. MARCIANVS CORN. TRIB. MARI. F. C.

Cornelius Tribunus, sive Tribellius, Maritus fecit, vel faciendum curavit.

D. O. M. FILIO. MERCVRIO INMERENTI. QVI VIXIT ANNOS OCTO. GARAMANTIVS FILIO DVLCISSIMO FECIT

Nulli loculo affixa. Litteræ superiores interpretari possunt Deo Optimo Maximo

CAES. PRAEPONTIANVS CAES. DIVSTINO. ALVMNO FECERVNT ☧ IN PACE

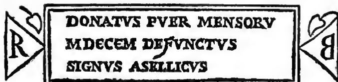
Nulli loculo affixa

DOMINO CONIVGI EVSIBIO TERENTIA BENEMERENTI IN PACE

DO-

A.

SABILDIO PRIMO QVI VIXIT ANNIS XX. DIE VNO REDDIDIT VI. KAL SEPTEMBR. AVR. FELIX. ET SATVRNINA FILIO DVLCISSIMO IN PACE LOCVS EACTVS BISOMVS.

RVFINE. CONIVGI. BENEMERENTI
QVAE VIXIT. CVM COMPARE. SVO. ANN.
XXVII. M. XI. D. XIII. IN DEO. PACEM.

Extra Sepulchrum hujus Rufinæ, hinc inde apposita erant duo Vascula vitrea Sanguine resperſa, & in medio fictilis lucerna: Intra Oſſa vero parum consiſteutia, reperta fuit Oſſea imago, probabiliter ejusdem, anaglyphitice sculpta in sphærico orbiculo: Quæ omnia una cum marmorea Inſcriptione conceſſa fuerunt Illuſtriſſimo, ac Reverendiſſimo D. Antonio Marino Priuli Patritio Veneto Epiſcopo Vicentino, Viro Doctrina, Pietate aliiſque Virtutibus eximie ornato.

VITALINI. MERENTI. IN P.
VIXIT ANNIS VIIII. M. VIIII.
D. XVII. PAR. FEC. DEP. IIII. K. MAR.

Hujus Vitalini loculo affixa aderant duo magna Vascula vitrea Sanguine resperſa ſimul unita. Corpus cum Inſcriptione, & Vaſis ipſis conceſſum fuit Illuſtriſſimo Domino D. Joanni Baptiſtæ Catalano Civitatis Paulæ Patritio, aſſervaturque in domeſtico ejus Oratorio, una cum aliis Sanctorum Reliquiis.

SEVERO MARITO BENEME
RENTI VXOR QVI VIXIT AN
NIS SES MENSES TRES DI
ES OCTO BENEMERENTI IN PACE

A.

DVLCISSIMC CONIVGI. LAV
SIANE. QVC. VIXIT ANNIS
XVIIII. CT FECIT CVM PYTHIO
CONIVGC ANNV CT. D. XXV.

DOMINAE MERENTI ET BENEVIVENTI AC AVIAE
SARAMANTIAE CONIVGI SVAE QVAE VIXIT ANNIS
N. XXV. VAL. IVLIANVS CONIVCAE DVLCISSIMAE POSVIT

KYPAKETЄ. MARCIANE C
XOYΠA. CЄCVM SORAE SVΛ ET
CЄ BЄT SIBI LOCVM.
Nulli loculo affixa.

VALERI DECENTIVS PATER FILIO SVO NEFITO BENE
IT
MERENTI VALERIO VITALIANO QVI VIV XC CVM PARENTIBVS
SVO ANOS N. III. ET MENSEN. X. ET DIES. N. XV. ITALIANETE IN
PACE.

DEPOSITIO IVSTES PRIDIE
IDVS MART. QVE VIXIT
AN. XXVIII. IN PACE

CRESCES. NV
TRITORI. A.G A
THODORSO. BE. ME.

VAL. SATVRNINE BENEMERENTI CONIVGI
QVAE VIXIT ANNIS XXVIII. MINVS DIES XV.
TRIBELIVS FLORENTIVSMARITVS POSVIT VIRGINIAE
SVAVE CVN QVO VIXIT ANNIS XII.

TABVLA STERCORI
PVERI. ANNORVM
TRIVM. MENSIVM
DVM. VERVS IN
NOCENTIVS.

D. M.
RENATE BENEME
RENTI QVE VIXIT AN
NOS XXXVI. MENSIS. V.
Duæ primæ litteræ D., & M. interpretari debent *Deo Magno*

AVRELIVS AGAPITVS ET AVRELIA
FELICISSIMA ALVMNE FELICITATI
DIGNISSIMAE QVE VICSIT
ANIS XXX. ET VI
EPPETE PROCEISNIANVS CONIVGEM.

CAE-

CAELIO ❦ DATIVO ❦ PARTHENIO
MARITO ❦ QVI VIXIT MECVM ANNIS ❦ XV ❦ BEN
MER. FLORIDA CONIVX FECIT IN PACE.

FLORIDI FILIAE DVLCI
PIENTISSIME QVE VIXIT
ANNIS . III . ME . IIII . DI . XXI.

DOMINO FILIO INCOM
PARABILI EXVPERIO
VERVS ET AMPELIA PA
RENTES FILIO IN PACE

A. LAVRINIA ❦ MELLE DVLCIOR.
QVIESC IN PACE ❦

A. IVCVNDIANE
IN DEO

A. LICINIA CAPRIOLA.

SABINE VIVAS IN ☧.

DONATAE

LAVRENTIVS
QVI. VIXIT. AN. II. M. V.

ZABON. ET. VICTORIA. SE VIVIS
SIBI. ET. FELICISSIMO. FILIO.
FECERVNT ❦ IN PACE

Sepul-

DOMINE
SVAE GRATE
ROCATIANVS
GRATA
GRATE BE
NEME RENII
In Coemeterio Thrasonis, seu S. Saturnini
Via Salaria
Iac. Pesole Anagn del
Franceschelli sc.

Sepulchrum hujus Martyris Gratæ Sacris hisce Picturis exornatum extat in parte inferiori hujus Cœmeterii, cum Inscriptione marmorea. Corpus in cinerem redactum concessum fuit Monasterio Oblatum Cistercienfium Civitatis Anagniæ. Prima Figura exhibet Christum Lazarum è Sepulchro resuscitantem; altera, prout etiam ultima, effigiem ejusdem Martyris Gratæ: Tertia tres Pueros in Fornace abylonis: Quarta vero Danielem inter Leones stantem.

LIBERA.

A. IN PACE.

Corpus hujus Martyris dono datum fuit bon. mem. D. Sancti Burdegati Patritio Patavino Medico Viro sanctimonia Vitæ, ac Virtutibus exornato, qui obiit Romæ anno 1737. mense Februarii, & sepultus fuit in Ecclesia S. Pantaleonis ad Montes: ad effectum illud transmittendi ad Ecclesiam PP. Carmelitarum Civitatis Patavii: quod post ejus obitum factum fuit.

FESTIVAE DVLCISSIME CONIVGI GENNADIVS
DVLCISSIMO FILIO NEOFITO

IVLIVS FELIX IVLIANVS
SE VIVO FECIT SIBI LOCVM

Sequentem marmoream Tabulam sic truncatam inversis litteris optimè sculptis ad quendam loculum Cœmeterio S. Saturnini reperi.

PVRPVREVM. VELVTI. ROSIOS QVE REQ.·.·.·.
ET. GENETRIX NATIS LACRHIMASQVE. RELIQ.·.·.·.
A. HIC. IACET. EXANIMIS. DVLCIS. ROBORATVS. EN IXVS. VIT.·.·.
CI F.·. XVV. SECVM. O.·.·.

A. PRIMITIVVS. ET VITALIS

In hoc Sepulchro duo Corpo a MM. sunt reperta.

PARENTES FILIO MERCVRIO FECE
RVNT. QVI VIXIT ANN. V. ET MESES VIIII.
NATVS IN PACE QVINTV IDVS FEBRV.

PATER FILIO PROCO QVI
VIXIT ANNIS. VIIII. MENS. VIII.
IN PACE FECIT.

. ANIMA DVLCIS. AVFENIA VIRGO

: BENEDICTA. QVE·VIXIT. AN.XXX

: DORMIT. IN. PACE

Litteræ ac Figura hujus Inscriptionis marmoreæ erant auro illitæ. Corpus cum Inscriptione servatur apud Moniales Charitatis Anagniæ.

QVINTV IDVS M
AIAS INCLVSA EST
MACRINA QVE IOV
INA DEFVNCTA EST
ANORVM SEX ET NOV
MENSIS XXI.
DIEM.

AFVSIO CECILIO DIABONI
COIVGI KARISSIMO IN
COMPARABILI LICINIA
VICTORIA CONIVX FECIT
CVM QVEM VIXIT ANNIS XXXV
QVI DORMIT IN PACE

CLE-

A. CLEMES ☧ QVI VIXIT
A·NOS. XXVIIII. M. ☧ VIIII. DEP.

VIIII. ELIANVS. FRATRI IN PACE

A. ANNA QVE VIXIT ANN. XVIII. M. III.

DIES XVIII. B. M. ☧ IN PACE

A. B PRISCIANI ROMANA B A.

SABATIA VIX ANN. XXII.
In calce

CYRICVS ANIMA DVLCIS IN PAC
VIXIT ANVM. L D. LXXIII. ♡

GABINO ET MARTYRIO FILIO ☧ ☧

III KAL. FEBR.

In calce fcripta.

Anno 1732.reperta fuerunt in hoc loculo duo Corpora in pulverem, fere, redacta, quæ conceſſa fuerunt Ad. R. P. Bernardo Gentili alias laudato, a quo dono elargita fuere anno 1734. Congreg. Oratorii S. Philippi Nerii Urbis S. Severini, ut ex Inſtrumento rogato a Xaverio Acciaccaferri Epiſcopali Cancellario die 11. Martii ejuſdem anni.

M. APRILIS
SORORI MERENTI

DIANESI. Q. V. AN. XXXV.
M· VIII. D. IIII. ID. AVG
M

IV·

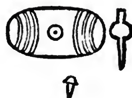
IVCVNDA. MATER FECIT
SECVNDE. FILIE DVLCISSIME. ADQVE
AMANTISSIME. BENEMERENTI. BISIT
.ANNIS. XV. MESIS. V. DIES XVIII. IN. PACE

Cum orbiculo vitreo Sanguine resperso.

CYRIACETI NEPOTI ME
AE QVÆ VIXIT AN
NV ET D. XIV.

DOMINAE. SALVTIAE
ANIMAE. INNOCENTISSIMAE
PRAESIDIVS. CONIVGI.

AVRELIVS. FELIX
QVI. VICXIT. ANIS
N. LXXX. FECERV. COLES.
DOR. CVM PACE

LEONTIAE
FILIAE SVAE
ZOTI
CE VIBE IN
PACE QVE VI
XIT ANNIS
XXVII POSIT

A.

SVT. I PETE
A. PRO NOS
VT SALVI SIMVS

Forsan legendum est. *Suterides*, *i*, *Pete pro nobis*, *ut salvi simus*.

A.

DOMINE FILIE
LEONINE QVE
VIXIT ANNIS XXII.
VIRG. SVPER SE B. M. IN PA
CE FECIT PATER.

FE-

FELICISSIMVS. CRESCENTI
NE. CONIVGI. DVLCISSIME
A. KARISSIME. QVE. VIXIT. ANN.
XXXIII. MES. II. ACCEPIT. III. KAL.
IVL. DEP. VI. KAL. NOVE
NBRES. BENEMERENTI

COSTANTIA VIX. ANN. XXII. M. VIIII.
D. XVII. IBIT. IN PACE VI. KAL. DEC
BIRGINIVS COMPARI CASTAE CVM QVA
FECIT ANNIS. VIII.

MENANDER. SOTERIDI.
CONIVSI KARISSIME
BENEMERENTI FECIT CVM
QVO VIXIT ANNIS. PLVS
MINVS QVATTVOR IN PACE

SINIROPIANO IN PACE.
QVI VIXIT AN. X. MEN
SES SEX. DIES. XVII. DEPR. PAREN
A. TIS AVIA VICTORIVS AVIA ROMANA SVBVEN
TRIX. FAECIT QVIVALET

TILIA. AVGVSTIANE MA
A. TRI. ET FRATRI. BENE. ME
RENTIBVS. FECIT. P. B. O. S

Forsan legi debet *Filia*

 A. VICTORIS

PVBLIO FIL IN PACE
SYMFERON ET SABINA
PARENTES

PVELLAM BIBI
A. N. E. T. M. A. N.
N. XII. DEFVN
A. CTA.

Hanc Inscriptionem retulit P. Lupi pag. 71. sed, incuria Typographi, addito illi numero alio X. quare legendum est *Annorum XII.* non vero XXII.

LEONTIAE BENEMERENTI QVI
A. VIX ANNOS XXVI. ET MENSIS NOVE
FECIT FRATER
IN PAC X K. MAR

PACCIVS OCTO
BER ET AVR. VENERIA
HERCVLIO. DVLCISSIMO QV V ANN XXIII.
IN PA CE

A: CLODIVS MAR
TINVS VIXIT ANN
OS. N. XL. MENSIBVS
N. VII. FECIT VXOR GAVDENTIA

DVLCISSIMO FILIO ANASTASIO
QVI VIXIT AN. XVIII. IN PACE

PRI-

PRIMIGENIVS POMPEIANETI CARISSIME IN PACE
qVE VIXIT ANN. VII. Ɖ VIII.

AXIMVS APER VIXIT
ANNOS ☧ III. Dies XXII.

IANILLE BENEMERENTI
RESPECTVS

FLORENTIVS QVI BIXIT
ANNOS ☧ LXVIIII. MESES
III. DIES XX IN PACE

BELLATOR
IN PACE
D. P. PR. K. DEC

KLADIA BICTORA
SOFRONIE BICTRICI
FILIE IN PA.

CELIAE SERICAE FILIAE
CARISSIMAE AVGVSTVS
PATER FECIT V. A. VIII. M. IIII
Ɖ XVII

ATTICVS SATVRNINO FRATRE
BENEMERENTI POSVIT

DVLCISSIMO FILIO IRE
NEO QVI VIXIT ANNOS
QVATVOR PARENTES.

BASILEVS. QVI VIXIT
ANNIS P. M. XL. D. XIIII. KAL.
IVLIAS IN PACE

SL

SILBANIONI FRATRES CONTRA BOTVM
FECERVNT

PARENTES
SECVNDINVS ET
ERMOGENIA
FILIO SVO STERCO
RIO EN ERENE
C P ANN XVIIII.

EXVPI IN
PACE QVI VIX
ANN XVIIII P. M

Lapis cum Corpore hujus Martyris in pulverem, & fragmenta redacto concessum fuit Eminentissimo Domino Cardinali Georgio Spinula. Notandum *Exupi pro Exuperio*

SILVIVS ET FORTVNVLA
LADICENI FILIAE DVLCISSIMAE

INNOC. SEVERO VIXIT
ANN. XIII. ✱ ET DIES XXII

FAVSTINA
IN ✱

✱ IVSTI IN PACE

ELPIS ET SAVINIANVS SIBI ET CONIVGI
IN PACE

ZOSIMO MERENTI TECV ☧ C.
Forsan Pax Christi

FILI FECERVNT MATRI SVE TIGRIdI. Q
BIXIT. AN. C. IN PACE ✱

FE-

Lapis iste repertus nulli loculo affixus in parte superiori hujus Cœmeterii servatur Anagniæ in Ecclesia SS. Cosmæ, & Damiani.

ELPIDIA EVFRASIO CONPARI QVI
VIXIT ANNOS XL TE IN PACE

B. VIVRVS. CONIVGI
SVE BENI. MI
RENTI. TE. IM *sic*
PACE.

EVMIGELVS. NAEME
NI. COIVGI. KARISSI
ME. FECIT. SE BIBO

SEVERINA VERNACIAE DVL
CISSIME QVAE VIXIT ANNOS XVIIII
QVE DECESSIT XV. KALENDAS FEB
RIAS IN PACE.

DVL-

DVLCISSIME FIDELI HERACLIE
QVE VIXIT. ANN. V. MENSIS. V. DI
ES XXVI. RODOPIANVS HERACLIE FILIE
BENEMERENTI.

mЄLISSA
bЄRONICENI bЄNЄmЄRЄNTI
VIXIT ANNIS XVI.

CONCORDIA
HIC SITA EST

COSTANTIVS ET
SILVANA PARENTES

A.

SABBATIV

SQVI VIXIT IN. ☧.

Lapis hic repertus fuit in Cœmeterio Priſcillæ. Ejus Figuram ruditer delineatam hic appoſuimus ad oſtendendam ejus habitus formám.

AVR.

AVR MARIN
A POLICRO
NI.O BENE
MERENTI
IN PACE

∴TINO NATVS
∴Q. R. X. K. IV. ROMA DEF.
∴NOS. XXV. M. III.
∴FRATRI KARISSI
∴PARENTES. M.

VRSINVS CONIV GI IVSTE
BENEMERENTI. IN PACE
FECIT.

AVRELIA
MAXIMINA SE BIBA
FECIT SIBI IN PACE

DONATUS
UICXIT ANOS
XV ET ACCEPIT
R EQVIE IN DEO

DM. CARISSIME FILIE
IVLIE AFRODISIATI IN PACE
QVE VIXIT ANNIS ♡ VI. ET MES

LAVDICIA
NVS CONI
VGI. BENE
MERENTI
FECIT
FORTVNIE
EPICTESENI

FLORENTIE.
APVLEIE NIGRINE.
DVLCISSIME MATRI
BENEMERENTI.
VLPIVS ANTERFLOREN
TIVS. FILIVS. FECIT.

RENAT ZωCHE

FORTONATIANO
BENEmERENTI
IN PACE FIdELIS

N FA-

☧ FABILIE BENEMER.

PRIMVS VONOSE
COIVGI BENEME ☧
RENTI FECIT

EVTICIA FILIO
SVO BONIFA
TIO IN PACE

PRIDIE IDVS SEPT
☧ PASCASA IN PACE

MERCVRIA

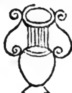

MERCVRIANE
QVAE VIXIT ANNIS
XXXI

BI A ☧ ω TA

RVSTICE BENEMERENTI
MARITVS FECIT QVI VIAERVNT
ANNOS INSE SEX EX QVE VIXIT ANN. ☧ P. L XXXVI.

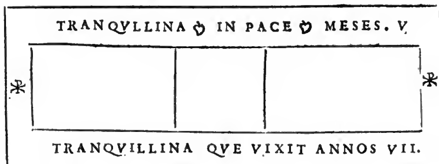

Hæc Inſcriptio marmorea minio ilita adhuc remanet affixa in Cœmeterio ſuo in parte inferiori abſque ullo ſigno Martyrii.

BONE. MEMORIAE. AVR.
CASTORIAE. QVAE. VIXIT ANN. XXX
ET DIES XXIV. DORMIT IN PACE.

TRAN-

Hæc Inſcriptio habetur muſivo opere elaborata lapillis albis inſertis aliis vitreis auratis, variiſque aliis coloribus compactis, inſertis calci, quæ totum loculum circumdat, & ambit, in Cœmeterio Saturnini in parte inferiori, abſque ullo ſigno Martyrii. Ibidem quoque ſuperius extat loculus tabulis teſtaceis clauſus cum Vaſe Sanguinis appoſito, in calce autem hoc præfert Nomen minio delineatum.

ΑΒΓΗΟΡ

GOROONIVS. CONIVGI. LAEAE
BENEMBRENTI. QVAE VIXIT AN
NOS. L. TECVM PACE

Præter pedibus ſubiectas palmas, hæ duæ Columbæ ore quoque alias præferunt

D. M.
A. LEONTIE
CONIVGI
AVXANON MA
RITVS FECIT DI
POSITA XII. KA
AVG.

D., & M. interpretari debent *Deo Magno*

AVRELIA
FELICISSIMA
QVE VIX. ANNIS
XXX. D. XIIII. KAL
OCT.

EPIMACVS OXORI

VICTORIAE. CONIVGI CASTAE. ET PIAE
LYSIPONVS. CONIVX. ET FILI.

N 2 M. AVR.

M. AVR. MELLITO. FILIO DVLCISSIMO
QVI XIXIT MESIbVS XI. DIEbVS 7I
ORAS 7 MELLITVS ET CASTA PARENTES.

VALENS ET SPES PAREN
ASELLICAE FILIAE IN P C.

FECIT. MARI
TVS COIVGI
IN PACE
FELICITATI. QVE
FECIT. MECVM. AN. VII

AVRELIE FI
LVMENETI
FLAVIVS TERENTI
VS CONIVGI SVAE

TERENTIO AMANT
BENEMERENTI
VIXIT AN. XI. XIVIII

Sic se habet Inscriptio. Ossa tamen graviorem indicant ætatem, & forsan. Legendum XXVIII.

DOMNINAE
INNOCENTISSIMAE. ET DVLCISSIMAE COIVGI
QVAE VIXIT. ANN XVI. M. IIII. ET FVIT
IMARITATA. ANN. DVOBVS. M. IIII. D VIIII
CVM QVA NON LICVIT. FVISSE. PROPTER
CAVSAS PEREGRINATIONIS
NISI. MENSIB. VI
QVO TEMPORE. VT. EGO. SENSI ET EXIBVI
AMOREM MEVM
NVLLI SVALII. SIC DILEXERUNT
DEPOSIT. XV. KAL IVN.

Tabula Marmorea hæc, à nobis reperta fuit anno 1722. in parte Cœmeterii, quæ subest Cellario Domus tunc DD. de Minuciis (nunc de Galgalandis) cujus

cujus mentionem fecimus pag. 62. col. 1. Cum autem Ego Epitaphium exscripsissem, marmor in eodem loco relictum fuit alio tempore opportuniori extrahendum; sed subsequenti anno minime repertum fuit. Subinde verò cum fuisset inventum Severæ Epitaphium, & eruditissimus P. Lupi, à me expeteret, ad illud illustrandum, alia Cœmeterialia Monumenta, inter plura, eidem obtuli hanc Inscriptionem, utpote singularem: ille statim adiecit, Prototypon haberi in Musæo Collegii Romani, coemptum à nescio quo homine illud offerente. Illud retulit idem P. Lupi in suo memorato Opere pag. 170. imitata diligentius characterum forma:

In Cœmeterio SS Processi, & Martiniani Via Aurelia è conspectu Villæ, quæ appellatur Il Casaletto di Pio Quinto.

 PECORI DVLCIS ANIMA BENIT IN CIMITERO VII. IDVS IVL. D. P. POSTERA. DIE MARTVRORV

Puto certissime legendum esse *In Cimiterio Marturoru*, non vero *Postera die Marturorum*; tum quod immediate sub verbo *Cimitero* habeatur *Marturorum*: tum quod nulli Martyres nominentur post verba *Postera die*: neque de Titularibus hujus Cœmeterii intelligi possit, nempe Processo, & Martiniano, cum eorum Natalis occurrat sexto nonas Julii.

Videram hoc insigne Monumentum anno 1718. in supradicto Cœmeterio, ubi tunc laborabant Fossores Illustrissimi ac Reverendissimi D. Sacristæ Apostolici, quò me contuleram una cum Admodum Rev. D. Francisco Antonio Spadea Vicario perpetuo Curato Basilicæ S. Mariæ Transtyberim Viro eximia pietate, ac virtutibus exornato, nec non Admodum R. P. D. Nicolao Pansuti Congregationis Piorum Operariorum, nunc Sac. Congregationis Rituum Consultore, amicis meis charissimis (quibuscum plurimas hujusmodi sacras peregrinationes confeci) post rurales peractas Missiones in Villa Bravetta feriis Bachanalibus. Erat tunc adhuc affixus Lapis suo loculo in quadam Via Cœmeteriali nuper detecta pluribus aliis Martyrum Corporibus ditata, aliisque Inscriptionibus, quas tunc omnes exscripsi. Post aliquot vero annos mihi in mentem venit, optavique, ut hoc Monumentum publico aliquo in loco exponeretur: quippe, quod in eo clarè exponantur ea verba: *In Cimitero Marturoru*: quibus explicatur, hæc loca specialiter fuisse designata ad Martyrum Corpora excipienda, ac propterea appellata fuisse *Concilia Martyrum*, ut fusè Baronius in notis ad Martyrologium Romanum sub die 23. Junii. Corrupte vero scriptum MARTVRORV, pro Martyrum, leges in aliis ejusdem ætatis Epitaphiis apud Bosium lib. 2. cap. 18., & lib. 3. cap. 41., & apud Buldethum lib. 2. cap. 8. pag. 429., & alibi. Hoc igitur desiderio adactus perquisivi tum ab Illustrissimo, ac Reverendissimo D. Sacrarii Apostolici Præfecto, tum ab ejus ministris, ac fossoribus, quid de tali marmore actum fuisset, & quo esset in loco: Verum id se omninò ignorare fatentibus, præsertim cum varia marmora diversis Ecclesiis concessa fuisse contestarentur, majorem diligentiam adhibendam statui, an in eodem

eodem Cœmeterio derelictum fuisset: Et revera, cum eò me, unà cum D.Canonico Buldetho contulissem, illud in quodam acervo marmorum ex Cœmeterio extractorum, haud procul ab ingressu ejusdem, reperimus, statimque delatum ad Sanctam Mariam Transtyberim, in Porticu ejusdem Basilicæ affigendum curavit idem Canonicus.

Alia marmorea Tabula ex eodem Cœmeterio extracta conspicitur in pavimento memoratæ Basilicæ hujus formæ, absque ulla Inscriptione.

Inscriptiones ex Cœmeterio Gordiani Via Latina.

EVTICIO FABRO FERRIO

QVI SI ANN. XXII. SIT QVIS KAL. DICES SIT

Reperta in eodem Cœmeterio 13. Martii 1727. Corpus hujus Martyris jacet in Ecclesia Monasterii Charitatis Anagniæ. Lapis periit in Incendio Domus nostræ.

FL. OLIVS. PATERNVS
CENTVRIO. CHOR. X. VRB.
QVI VIXIT. AN. XXVII.
IN PACE

SOZV
A. SAEETAM
MONIO ILIS

SPIRITVM.CA A.
PRIOLES IN
PACE

Imago Caprii sculpta

DO-

ỏ DOROTHEO ⁎ FILIO DVL ỏ
CISSIMO QVI VIXIT ɱ VI
Ɗ. XX. OR. IIII.

A: OLCVM EMPTVM ASICV
ANIONE QVI EST FELIC
ISSIMI ET IANVARIES

A. 1720 AVR. VICTOR. PARECORIAE COIVGI
PVDICISSIME BENEQVESCENTI IN. P.
DEP. XVI. KAL. AVGVSTI

A. AGZAIDA
CLAVDIAINVS
VIXIT ANNIS
XVI ỏ

A. ANICETVS ET CERTA
PARENTES. NVNE
CHIAE. INFANTI
DVLCIS. SIMAE
QVAE VIXIT. M. VII
D XVI.

HIC REQVIESCIT IN PACE FILIPPVS
INFAS FIDELIS

In-

Inscriptiones repertæ in Cœmeterio Cyriacæ Via Tiburtina.

A ☧ ω

PATRI ET MATRI LEONI ET MA
XIMANETI LEOPARDVS FILI
VS BENEMERENTIBVS IN XPO
SANCTO FECIT PATER DEP. VI. IDVS IAN.

DN. MAGNO MAXIMO AVG. II. CONSS
III IDVS MAIAS FATVM FECIT. LEO ET
A. DEPOSITVS PRIDIE IDVS MAIAS BENE
MERENTI IN PACE.

Hujus Inscriptionis Epocham eruditioribus investigandam relinquo, cum in fastis haud repererim Magnum Maximum inter Consules. Tabulam marmoream Anagniam transmisi, quæ legitur in pavimento Ecclesiæ SS. Cosmæ, & Damiani.

AYPEΛIA
BENERIA DVRMAT
EN PAKAI.

PENTVRVS.

A. PRIMA
IN PACE

BICREA. SEVERIANA
FLAVIVS. SEVERIANVS

AR-

A. ARÇADIO V. ET HONORIO IIII
DEPOSITA STATVRINA. X. KAL
APRILES
SABBATIVS MARITVS FECIT

Arcadius, & Honorius pluries simul iniere Consulatum: & primum juxta Pagium anno Christi 394. Arcadius III. & Honorius II. deinde anno 396. Arcadius IV., & Honorius III. anno 407. Arcadius V., & Honorius pariter V. cum Honorius fuerit IV. anno 398. cum Collega Fl. Eutychiano. Vnde hic lapis à fastis deficere videtur: quem attentissime conspexi à me delatum Anagniam, & in pavimento prope Altare majus Ecclesiæ SS. Cosmæ, & Damiani collocatum. Unde error in exscriptione depræhendi non potest.

Inscriptiones repertæ In Cœmeterio Prætextati sito inter Viam Appiam, & Ardeatinam.

A. INNOCENTISSIMO. PAVLO. ☧
QVI. VIX. M. X. D. XIIII. DEPOSIT. PRID.
NON. DECE. IN PACE. CONSTANTIO. III. ET.
sic COSTATE. II. CONS.

Hi Consules fuerunt juxta Baronium anno Christi 342.

ꟷII. IDVS OCTRO *sic*
BRIS DEPOSI
TVS. MARTV
RVS IN PACE.

Hanc reperi, aliàs ab antiquis forsan à loculo avulsam. Hic notandum *Marturus* loco *Martyr*.

A. NON MERE
MTI ANIME CR
ESCEN TI. QVI VI
XIT. AN. III. MESIS. X.
dЄpOrrOnЄ. Q
VINTV. KAL. IVN.

A. FL. CRISBINVS AVRELIAE ANIA
NETI BENEM. COIVGE QVE VIXIT AN
XXVIII. QVEM COIVGE HABVI. AN
VIIII KARITATE SINE VLA ANIME MEI
LESIONE VALE MICHI KARA IN PACE
CVM SPIRITA XAN. TA VALE IN ☧

Similem habes cum hac phrasi *Spirita Sancta* apud Buldethum pag. 87.

A.

SECVNDINVS. PAVLE. COM.
RARI. EXEMPLI. FEMINE. S. O
MNI. LESIONE. VIXIT. PER. AN
NO. VII RI. FVIT MENSIBVS. X
IDVS MARTIAS. PACE. V.
...... MATREM. SVAM
....

PAV. LI. NA. IN PA.
CE. DEP. PRIE. IDV
S. MAIAS

TABVLA DOMINA
PROTASIO ALVMNO SVO QVI VIXIT

PROCLE CONPARI BENEMERENTI BIBENTIVS
QVE MECVM VIXIT ANNIS. V. ET MENSES. VI
DIES. XVI DEFVNCTA EST XVII. KAL. AVGVSTAS

ASELLA QVE VIXIT ANNOS DVO...
QVIN QVE DEPOSITA SEPTIMO...
DOMINIS NOSTRIS ARCADIO. E...
SOTER CONSVLIBVS BENMEREN...

Ex Cœmeterio Prætextati. Hic Soter non legitur in fastis.

OLYMPIO COMPARI QVI VIXIT AN. L.
M. III. D. V. DEP. ☧ X7 KAL. OCT. IO
BINA CONIVGI. BENEMERENTI IN PACE ☧

LEONI

In calce exarata

EX:

EX: SIBIT. D. VIII. KAL. MAIAS
IVS. ☧ TVS ASELLVS IN PACE K
AL ENDAS FEBRVARIAS NAT
VS SEPTIMV DECEM. V KAL

Sic per omnio.

PELAGIAE
RESTITVTAE
FILIAE. DVL

IANVARINO DIGNO FILIO
PARENTES FECERVNT
QVI VIXIT ANNIS. VI. ☧
QVESCIT IN PACE AETERNA

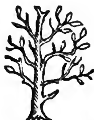
PARENTES. FECERVNT. FILIO DVLCISSI ☧
MO SEVIRINO. QVI VIXIT. ANNOS ♡ V
MENSE VNVM DIES. XXV. IN PACE QVIESCET

☧ FELICITAS. IN PACE. V. KAL. MAIAS

VLPIAE QVINTAE
CONIVGI DVLCISSIMAE ♡ ET
AMANTISSIMAE ♡
VINCENTIVS ♡ MARITVS

SANCTISSIMO ET LAVDABILI
VIRO F. EGNATIO REDDITO
SIGNV. CASVLIO. QVI VIXIT
ANN. LXIIII. M. XI. DIES VIII. CLAVDIA
MAXIMINA CONIVGI INCOMPARABILI.

A. PASCASO INNOCEN
TI IN PACE ⁜

CALCEDONIVS

Arietis
Figura
alligata.

IVLIA. CL.
A. FAVSTA
VXOR
BENE. ME.
RENTI

A.

ANAS
TASA

CVM
PACE

VRCIA
FLORENTINA
FIDELIS IN PACE
VIX. ANV. MES. VIIII.
DIES VIIII.

A.
CECILIO CARO

A.
ΡЄΔΗΜΠΤΑ

QVIRIACAE QVAE VIXIT
ANNIS N̄. QVATVOR

In eodem Cœmeterio Prætextati.

EVTYCHIANETI INNOCENTI
QVAE VIXIT ANNIS XI
DIEBVS. XLVIIII.

VICTORI BENEME
RENTI. QVI. VIXIT. AN
NIS. N. XIII. MENSES. X.

FLORENTI
FRATRI IN PACE

D. P. IIII. NON. IVLIAS
ROMVLI. V. A. III. ET M. VIII.

ALON-

ALONTIVS VIRGINIE QVE VIX.
ANN. XXV. ♡
KAL. FEB.

LORENNLE POM
PEIE MATRI CARISSIME

ATALANTE
♡

ISTERCORIA

TERENTIA MA
TRONA CON
IVX CASTISSIMI
IN PACE

FRONTINA

CALIMERA

PVPPVS

LVBENTIA IN PACE

VRSVLA

SAVINA

SEVERIANVS

FORTICES
Exarata in Calce

LIBIA MARCELLINA

VIN-

VINCENTIA VIXIT AN
II. Ɖ XXX.

Intra Sepulchrum cum Offibus hujus Puellæ anno 1737. reperta funt ærea numifmata Diocletiani, Maximini, Maximiani, & Conftantii Imperatorum. Alteri vero loculo unius Martyris anonymi affixum aderat numifma Maximini Imperatoris. In alio, Antonini Caracallæ cum Imagine ejus Circi.

A. VLPIVS RESTITVTV
DORMIENTE IN PACE

SARAMLVS. ☧ AVSINDA

NEPOTILLE A. AVXANVS

IVSTINA FECIT MARITO SVO BENEMERENTI
MEPONIO QVI VIXIT ANNIS LXXX
DEPOSITVS ES K. KL MAIAS IN PACE

CE-

CEPASVS SEMINE BENEMERENTI QVE VICSIT
ANIS CONTINVIS XXI DECESSIT VII. IDVS IVNIAS.
ET FECERVNT INTER SE ANNVS IIII
MENSIS. VII.

EERENIVS
QVARTINVS

DVBITATA
DORMIT IN PACE

BLOSSI LVCILLVS
AVRELIA VICTORIA

SEIA ☧ ☧

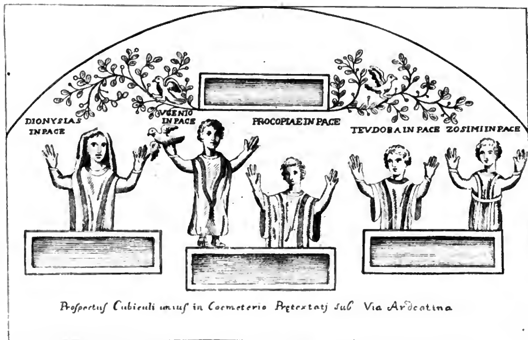

CLAVDIVS
CARPVS
AVRELIAE MA
TERNAE COIV
GI BENEMERENTI
Sculpta in Tabula ſphærica.

VICTORIE SPA K. KA.IVL.

☧
VRSA QVE VIXIT ANN. SEPTEM
IN PACE

Prospectus Cubiculi unius in Coemeterio Pretextatj sub Via Ardeatina

In hoc vastissimo Prætextati Cœmeterio ubique frequentissima occurrunt Cubicula; sed anno 1737. mense Novembris, duo à nostris Fossoribus, unum alteri oppositum, detecta sunt, quæ ex intermedio foramine (modò clauso) olim ex agro superiori lucem admittebant, sed ruderibus ac ruinis oppleta, & sita propè Viam Ardeatinam, antiquitus vero Sacris Corporibus Martyrum exhausta. Horum alterum tamen in fronte, descriptas in Tabula hac, refert Imagines, quas Martyrum fuisse olim in iisdem loculis quiescentium, non dubitamus, quamvis hodie consueta Martyrii signa apposita minime appareant. Argumentum sumimus, quòd juxta eadem Cubicula, erutis ruinis, reperta fuerit parva Scala viginti fere graduum, per quam descensus patuit ad inferiores quatuor Cœmeteriales Vias, quas replebant loculi fere omnes vitreis Vasculis Sanguine respersis obsignati, Tabulis tum fictilibus, tum etiam Marmoreis clausi, & intacti. Aderant hic Inscriptiones Martyrum *Geminæ, Erenii Quartini, & Seiæ*, quas retulimus pag. 112. nec non *Meponii* data pag. 111. Corpora vero ferè omnia, ex qualitate loci, in pulverem redacta apparuerunt. Huc itaque, cum, sub die 25. Februarii anni 1738. una mecum, atque D. Canonico Buldethi accessissent Viri Eruditi Admodum R. D. Abbas Ferdinandus Chiti, Eminentissimi D. Card. Vicarii à secretis, nec non Ad. Rev. D. Valentinus de Valentinis pariter à Secretis Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini Cervioni Sacristæ Apostolici, in fronte cujusdam loculi unius Anonymi figlinis Tabulis clausi, affixum repertum est numisma effigiem Domitiani Imperatoris

P refe-

referens cum lemmate circum. IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. T. P. VIII. CENS. PERP. P. In postica vero parte Templi cujusdam frontem exhibet cum stantibus ante ipsam tribus figuris, quarum media supra aram posita tibiis sonum edere videtur, altera Imperatorem ipsum patera sacrificantem demonstrat, tertia vero Lyram seu Cytharam tangit, circum vero legitur. COS. XIII. LVD. SAEC. FEC. infra S. C. quod numisma postea à patina viridi aliquantulum detersum exhibitum fuit eidem Eminentissimo D. Cardinali Guadagni Vicario. Ex hoc igitur Monumento probabiliter infertur, hanc Cœmeterii partem pertinuisse ad ætatem ejusdem Domitiani Imperatoris, qui post Titum imperare cœpit anno Christi 84. vixitque usque ad annum 98. quo occisus fuit 14. Kal. Octobris. Sub ejus namque Imperio acerbissima extitit secunda Ecclesia persecutio, ita ut etiam nobilissimos Viros Acilium Glabrionem anno Christi 94., & Titum Flavium Clementem suum Patruelem ambos Consules ob Christi Fidem Martyrio coronaverit. Copiosissimum verò fuisse Martyrum numerum, ob ejusdem Imperatoris crudelitatem, præter Monumenta relata in Ecclesiastica Historia, educi posset ex multitudine Martyrum à nobis reperta tam in nuper detecta hac memorata parte Cœmeterii, quàm etiam in aliis propinquis pariter inferioribus Viis, ubi plurima Sepulchra quatuor, seu quinque, ac etiam septem simul Corpora continere visa sunt: & quandoque repertum est in uno loculo unum Corpus cum pluribus aliorum membris, absque capitibus, depositum, in aliis vero plura Capita, absque eorum membris cum uno integro Corpore collocata. Haud levi igitur conjectura asserimus, & Imagines Sanctorum in memorato Cubiculo depictas, cum appositis nominibus, ad Persecutionem Domitiani pertinere Addam hic obiter haud longe à memoratis duobus Cubiculis duo alia reperiri, quorum alterum in fronte, quæ absidæ formam retinet, picturis quibusdam Sacris Boni Pastoris, & aliorum, quæ vix agnoscuntur clarescit: In hujus latere dextero Carbone, litterisque ferè palmaribus scriptum legitur. 1490. HIC D. RAYNVTIVS DE FARNESIO FVIT CVM SODALIBVS. (Idem quoque eodem modo scriptum legitur in proximo alio Cubiculo) In opposito vero latere, Carbone similiter sic exarata habetur hæc memoria. AN. d. MCCCCLXUII hic fuit Dnus Abb. id est dns Sci Ermetis. 7. de pisis cū: vII. sotiis religiosis zacHAria. qsi s Viris sl. dopn bertolom. Andreas. Io , Onofrius, Matteus, petrus, & bernardus.

A. AELIANO BENEMERENTI IN PA
CE DEPOSITVS. XIII. KAL. MART.
D. N. ARCHADIO AVG. II. ET. FL. RVFI
NO. V CONSS

Arcadius, & Rufinus fuere Consules anno Christi 392. cum vero Rufinus haud reperiatur antea Consulatum iniisse, dicendum est, in ultima hujus Inscriptionis linea, post litteram V. prætermissam fuisse C. unde legendum putamus V. C. idest *Viro clarissimo*.

AVRE-

AVRELIO MACROBIO
CORNELIA VICTORINA CONIVGI
KARISSIMO ET AVRELIVS
DEMETRIVS ET GENNADIVS FILII. PATRI
IN PACE

TIGRIS mЄNSЄ NOb
d: ЄS quATOR FЄ
CIT mATЄR TЄRTIA
ЄT PATЄR doLIЄn
TЄS.

INSCRIPTIONES

Repertæ in Cœmeterio Callisti Via Appia sub prædio, quod vulgò appellatur Torre Marancia, *ab anno* 1739. *usque in præsens.*

AVR VENERIVS. IVLIAE. VITALINI CONIVSI
IH BENEMERENTI. QVE VIXIT MECVM. ANN. XVIII ☧
M. III. D. X. DEP. XI. KAL. MART. DORMIT IN PACE
Jesus QVAE VIXIT. ANN. XL. Christus

Ob ruinas, quæ sunt subsequutæ, adhuc affixa remanet in Cœmeterio

☧
MAXIMVS IN PACE

PRIVATO IN PACE
DEP. III. IAN. BISOMV

LEO QVI VIXIT ☧
ANNOS. VII.

BIVENTIVS QVI VIXIT ANNOS XIII
DEPOSITVS ♡ V ♡ K ♡ APRILIS ♡ IN PACE

FLOR. VIXIT ANNIS. VII. DIES. XXV.

STRATONICE ♡ BIBAS IN DOM
DEP XVII. KAL OCT.

FILI. FECERVNT. MANTIO
SERVILIO. Q. VIXIT
ANNOS. LVI. MEN. VNV
D. XVIIII. BENEMERENTI
D. VIIII. IDVS. MAR. IN PACE

Sculpta in Lapide long. pal. 9. altit. 2. cum dimidio, absque signo Martyrii adhuc remanet in Cœmeterio.

Ex eodem Cœmeterio Callisti.

O ♡ BENERO O QVI VIXIT ANN VII. M. IIII.
O BENEMERENTI O ET DIES VIII. DEPOSITVS
O O IN PACE III. N. IVN.

ASEL-

ASELLO ☧ IN PACE
QUI UIXIT. ANNV
DECESSIT. VI. KAL. NOB. IN PACE

ANXIVS METRODO
RVS XI KLE VI

ANFIONIS ANIMA
DVLC.

DVLCIr ANATOLIA REFRISERI

COLLEGE FECERVNT
SEBVLO QVI BIXIT
PLVS MINVS ANNIS XXII.
BENEMERENTI IN PACE
DEPOSITO IDVS AVG.

FRATER SORORI
PRIMITIBE IN PACE

∴ DVLCISSIMA QVEM DOMINVS
∴ NOLVIT NEC IBACVNDIAS SVA HERAM
∴ ISTA CORPORE LEONTIVS MARITVS
∴ AS. AN. XVIII. ☧ ET FILIAS LEONTIO FATRI BEN. MER.

Sic quoad omnia

MARTYR

IN PACE

In Cœmeterio Callisti anni 1733. quam retulit P. Lupi pag. 32. Lapis periit in Incendio nostræ Domus.

AVR.

AVR. LEONTIVS
DAMALETI
VXORI SVE POSVIT

Pro signo Martyrii hujus Damaletes aderat extra Sepulchrum affixum Orbiculare vitrum, sed efractum, Sanguine undique respersum. In eo cernebantur Imagines auro effigiatæ S. Petri ad dexteram, in sinistra vero S. Pauli cum appositis ad Capita cujusque nominibus, videlicet PETRVS hinc, illinc PAVLVS: per circuitum autem legebatur PIE ZESES DIGNITAS AMICORVM. Referato loculo inventum est Corpus fere totum in pulverem resolutum. Adfuit huic inventioni cum D. Canonico Buldetho Illustrissimus, & Reverendissimus D. Antonius Rufus tunc Apostolicæ Cameræ Clericus, nunc supremus Auditor, cui Sacrum Corpus cum lapide, & vitro concessum fuit.

YSVNVM. IN PACEM. DEPOSITVS. III. NON. SEBTEN. BRE

VI ID APR
VICTORIA
IC
TOIÇIE BENE
PAC
MERENTI
REDIT IN

Sic scripta carbone in Tabula marmorea.

BOLUSIUS. qUI ЄT. LЄONINU. DЄ
POSITVS ЄS. VIIIII. (sic) KQIVXIAS. BIXIT. AN. XLUIIII.
MЄ. UI. DI. XI. d. P. ♡

IVLIO REVOCATO PATRI IN PACE.
REVOCATVS ET HERMIONE FILI

Reper-

Repertæ in eodem Callisti Cœmeterio hoc anno 1740.

BIBIO. PARAMITIO
FILIUS *sic* DVLCISSIMO
AVRELIUS ET. BIBIA.
VITALIO *sic*
NA ATHE. PARENTES
IN PACE. CARAE.

VIDVS MARS DEFVNC
TA VXORE SVA SEBERVS
IN SE EMIT SIBI LOCV. ☧
Prima linea legenda est. V. Idus. Martias &c.

ATTICE SPIRITVS TVS
IN BONV ORA PRO PAREN
TIBVS TVIS

QVIRACE SE BIBA
FECIT ET EMIT AP (sic)
ANN. PL. M. LX FOSSO
RE PRIMITIVS CVM
TERVVAPIATINA

FLABIAE PRO
CVLAE MEMMI
VS FELIX FRA
TER SVAE BE
NEMERENTI FECIT

VRSE BENEMERENTI QVE VICXIT
ANNOS. III. TII. (sic) DIES XXIIII. DEP
XVIII. KAL. SEP. IN PACE PARENTES. FILIAE
DVLCISSIME FECERVNT

SEMEALIS
DVLCIS ANI
MA VIXIT. AN
NIS. TRIBVS

SORSONIO
BEM. IMP. QVI
ANN. XXIII. MVIIII
DP. VI. IDVS. OCT.

SALVSTIA CIA
SE VIVA SIBI F.

Ex Cœmeterio S. Hermetis Via Salaria Veteri in Vinea Collegii Romani Societatis Iesu.

ΓEPTIMIVΓ ERACLIVΓ QVI VIXIT
ANNIΓ XLIII MES III. ❦
EI IVLIANE LICINIA COIVGI SVO
CVM QVEM VIXIT ANNIΓ XVIIII
MEΓΓ VI BENEMERENTI FECIT ❦

Corpus una cum Vase Sanguinis, atque Inscriptione repertum fuit anno 1727. in Cœmeterio S. Hermetis: deinde concessum Admodum R. P. Bernardo Gentili Congregationis Oratorii S. Hieronymi Charitatis, à quo Septempedam patriam suam transmissum, colitur in Sacello Domestico ipsius Familiæ, ejusque mentionem facit Illustrissimus, ac Reverendissimus D. Dionysius Pieragostini Episcopus Ecclesiæ Septempedanæ Sancti Severini in Appendice Synodi celebratæ, editæ anno 1733. fol. 98.

ASELLE CAIϚNOS
PALVMBASINE FEL
QVE VIXIT ME
SES X. D. XXI. ❦

CO LORINATIVS BAR
NI BENTIVS LARϚIA
VϚI EAϚARENI BENE
SV MERENTI IN PACE
AE

PROTOGENIA DVLCIS ANIMA
QVE VIXIT ANN XXX. P. M. EX QVIBVS VIX
CVM COMP. SVM ANN. MEN. IIII. DIES XV.
D. P. XVI. KAL. IVN

IOVINA QVE VIX. A. IIII
ET MESES TRES DIES
DECEM TE PACE.

AVR. LEONTIO
FIL. CARIS
SIMI

CAM-

CAMPANO LVN. ANI
ME INNOCENTI. QVI VIXIT
XXV. DORMIT IN PACE

AIS ȘINI MEDICO
QVI VIXIT ANNI3. XX.
V. MINSIS SI. DIEBV3
Γ

QVIRIACOS. VI
XIT IN PACE ANNI
S. P. M. LX.

D. M. LASERIVS NETONIVS ALVMNO
L
D SVO ADEODATV FECIT BENEMERENTI
E

VRSINVS.

Aliæ Inscriptiones repertæ à nobis in Cœmeterio S. Hermetis, & ab eodem C. V. Lupi pag. 53. relatæ.

CANDIDVS
COIVGI SVI. sic
BELLINE

Corpus cum duplici Vase Sanguinis, & Inscriptione repertum anno 1727. concessum fuit domestico Sacello S. Aloysii Gonzagæ in Collegio Romano.

sic
Q. FABIVS ȘAVDENTIVS. THLIAE C
CONIVȘI KARISSIMAE IN PACE
QVE. FECIT MECVM ANNOS NOVE C
ET DIES IIII

CA-

CALI MERA IN PACE

LEA ❦ APOLLINARIS
SIBI ❦ ET ❦ ILIO ❦ IN PPC ❦

ΛϚ. KAL. NOB. DEPOSITA. INNOX. CLAVDIA. IN PACE.
Scripta in Calce, abſque ſigno Martyrii.

PARENTES. FILIO
BONOSO. FECERVNT
BENEMERENTI IN
PACE. ET. IN. REFRI
GERIVM
QVI VIXIT. M. X.

AVRELIAE
SECVNDI
NE QVE ET LV
TICVRRIA PO
SVIT FELICISSI
MVS COIVX

B ❦ M ❦

RVFIO CHRYSERO

TI. IVSTINA
CONIVGI CARISSIMO
CVM QVO VIXIT ANNIS XXV

TET.

TET. IE TRIGRIDI CVM QVA
VIXI AAN VII. D XII

EVFROSINO
FILIO CARISSIMO
VIXI-M-IIII TE IN PACE

AQVISITE BENEME
RENTI ALVMNE MERE
NTI. QVE VIX. AN. IIII. M. V

VITALISSIMVS RVFI
NE DVLCISSIME QVAE VIXT sic
ANNIS XXXII D X. KARISSIME
GOIVG. QVE MECVM BENE LABORV

MAXIMINVS DOMINE CONIV
CI VALERIANE CVM QVEM VIXI
ANNIS II. MENSIBVS VDXI
DEPOSITA VIII ID OCT P ANN XXI

VIA
COSTAN
COSTANTIA VIRGO IN PACE NEOFITA
In Calce scripta cum apposito Vase Sanguinis, & Lucerna.

.·. ERENTI AGATHONICO
.·. XIT ANN XXXXVIII. MEN. V
.·. II. TE IN PACE FRATER MINOR
FECIT.

Crater Christallinus cum Litteris Græcis, cujus figuram exhibet idem laudatissimus P. Lupi pag. 193. periit in Incendio Domus.

SEM. EVNOMIVS COCCIAE RVFINE COIVIჳI B M CVM QVE BIXI --
- P M ANN XXI INCOMIARABILIS QVEIVS TANTA ANIMOSITAS
AD VTILITATEM COMMVNEM TRAENDA IVGVM QVOD DECEBBAT
- FEMINA IN QVOD TANTA PRECEM. AB OLIM. EXORTVS
SV -- VNVM EX VTERE EIVS SIMIMILEM QVE TENE
-- RE MIHI VALE IN PACE

R

Extat ad Sanctam Mariam Transtyberim, Sic quoad omnia, tribus tantum lineis in duabus Tabulis malè sculpta. Primum Verbum putavit Eruditissimus P. Lupi pag. 175. legi posse *Sempronium*: Siglam vero ultimo loco expressam: *Locus Requietis*, seu *Locus Rufinæ*.

PRI. MAE. BIDVAE DECES
SIT ANN CENTV DECESSIT
VII. IDVS DEC IN PACE

Sequentes retulit P. Lupi: nos verò exscripsimus extantes apud S. Mariam Transtyberim inter nondum affixas.

ΑΥΡ ❦ ΑΝΤΙΟΧЄΙΗ.
CωΦΡΟΝΙ ❦ ΧΑΙΡЄ.
CΥΜΒΙω ❦ ΓΛΥΚΥΤΑΤΗ.
ΑΥΡΗΛΙΟC ❦ ЄΥΜЄΝΙΑΝΟC.
CΡωCΟ

Quam sic interpretatus est P. Lupi pag. 172. *Aureliæ Antiochiæ Prudenti. Ave Conjugi Dulcissimæ Aurelius Eumenianus Vale.*

EVSEVIO. ET YPATIO CC
V. IDVS IVNIAS DECES
SET PRIMA QVAE
VIXIT ANNVS XXXV
M. II DEPOSITA IN PACE

Eusebius, & Hypatius fuere Consules anno Christi 359.

D ♡ C LOo SODIONI ♡ M.
PREIECTVS FRATER.
BENEMERENTI FECIT
QVI VIXIT ANNIS XXIIII
DECESIT oXo IDVS NOB.

In exemplari rel. à P. Lupi pag. 123. legitur Pretectus cum in apographo habeatur Preiectus.

. DEPOSSO. EIVS. VI. KAL.
. IANVAR. FLORENTINVS.
. QVI. ODVIT. DOLENS. ANIMO.
. FECIT. PAX. TECV.

Hanc retulit pag. 173. omissis punctis ante prima verba.

III. KALo APo INFANS DECESSIT NOMI
NE VRSA. Q VE VIXIT A N VNO
ET MENSES VI ♡ QVESCET
IN PACE FECE RVNT PARENTES
EIVS

Alia

Aliæ ex diverſis Cœmeteriis refoſſæ, atque ad S. Mariam Tranſtyberim delatæ, ubi ſervantur, haud affixæ, & , quod ſciam, ineditæ, nuper à me exſcriptæ.

AN FAMIDORO
FILIO DVLCISSIMO
QVI. VIXIT. M. XI. D. III

INNOCENS DATVS. ET ARMIDORA. PAR. IN DOMINO
ET IN PACE

MAXIMINE FILIAE BENEMERENTI
QVE VIXIT. AN. P. M. IIII. MEN. XI. D. XVI
CORDIVS MAXIMIANVS. ET. FL. ALEX
SANDRIA. PARENTES. FECERVNT IN PACE
DEP. XIII. KAL. IAN.

SCAEVIVS SCERVINVS FECIT ET CONIVGI BENEMERE
FILIO SVO IN PACE PAPIRIE PRIMII IVENII

SECVNDVS. ET.∴
♡ VNVS. SCRITVRALI.∴
AM. CARITATEM. IHI.∴

∴TI. FILIAE
∴ IN IN PACE ☧.
∴ GRATIANO ET
∴ COSS. V. A. XXI

CONSTANTIE. CONSTANTIVS
FILIVS. DEF. XVI. KAL. DEC. FELICIANO ET
TITIANO CONS.

Titianus, & Felicianus fuerunt Conſules anno Chriſti 337.

DVL-

DVLCISSImAE. HELENIA
VIX. ANNO. I. ET. mENSES X
PARENTES. FILIAE. FECERV
NT. INCOmPARAbILE

EVSTINA IN PACE QVE VIXIT MENS
ES XXIII. HORAS. III. QVI
ANNVM I ET MENSES XI.
KAL. AVG. PATER PIVS FILIAE

Hic Titulus est IN PACE Corona circumscriptus

AVRELIO. FELICI. QVI BIXIT CVM COIVGE
ANNOS. X. V. III. DVLCIS IN COIVGIO
BONEMEMORIE BIXIT. ANNOS. LV
RAPTVS ETERNE DOMVS. XII. KAL. IENVARIAS

Hæc Inscriptio jacet in Pavimento Basilicæ S. Mariæ Transtyberim prope Januam minorem post Altare SS. Crucifixi. *Raptus æternæ Domus*, consonat cum Ecclesiaste cap. XII. scribente: *Ibit Homo in Domum æternitatis suæ*.

IN-

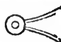
INSCRIPTIONES CHRISTIANORUM.

Ab Illustrissimo, ac Reverendissimo D. F. THOMA CERVIONI *Archiepiscopo, Episcopo Porphyriensi, Pontificii Solii Assistente, atque Apostolici Sacelli Præfecto repertæ in ea parte Cœmeterii Prætextati, quæ prope Viam Ardeatinam proximior est Ecclesiæ S. MARIÆ de PLANTIS, vulgo* Domine quo vadis? *nobis perhumaniter communicatæ, ac diligenti studio Eruditi Viri Admodum* R. D. Valentini de Valentinis *ejusdem Præsulis à secretis exscriptæ.*

FELICI FILIO BENEMEREN
TI QVI VIXIT ANNOS XXII. DIES
X QVI EXIVIT VIRGO DE SAECVLV ET
NEOFITVS IN PACE
PARENTES FECERVNT
DEP. IIII. NONAS AVG.

LEO. ET STATIA VIVI ΓECERVNT.

VICCENTIA DVLCISSIMA FILIA AVRTNETRI
X QVE VIXIT AN. IIII. M. VIIII.

CLAVDIAE
ZOE
FILIAE KARISSIMAE
VIXIT ANNIS. XVI.
VIRGO

BONDATO VE DVLCISSIMO COIVGI CASTORI
NO QVI VIXIT ANNIS LXII. MENSIBVS. V. D. X
BENEMERENTI VXOR FECIT. VIVE IN
DEO

PETRIO BENEMERENTI QVI VIXIT ANNOS
XXXVI SABINA COMPARI POST OBITV
IN PACE

ANTONIVS QVI VIXIT PLVS MINV
S ANNOS XXV. FECIT COIVX ☧ CESQVENTI IN
PACE DEPOSIT V PRID. KL IVLI

AV SVSTINVS IN PACE

ROMAN SABINVS

ALEXANDRA IN PACE

LOCVS AVGVSTI
LECTORIS DE BELA
BRV.

LOCVS CONSTA
NTINI SE BIBO
EMET

DEP. IVLIES. LEES VII KAL. AVG. ANTONINVS
BE MARITVS BENEMERENTI FECIT
IN PACE

DEP SVRICA XS. KAL AVS
QVE VIXIT ANNOS
P. M. XII CONS
SEBERI NI.

ERCVLIO QVI VIXIT AN
NIS QVATTVOR DIES X
MINVS IN PACE QVI
ESCAT.

CONSTANTIVS LADICIAE STERCORIAE
IN. ☧.

CASTOR ☧ SIRICE
POLLVX ⊕ § O §.

ACAPENI BENEMERENTI
QVAE VIXIT ANNIS IIII
FECIT FRATER DOLENS
DEPOSITA XII. KAL. IVNIAS AGAPE IN. P.

DEP. IIII KAL. NOVE. BASILIA. IN PACE
QVAE VIX. AN. VIII. DIES XX:

CATVLLINA IN PACE

L. ORFIO. PAPIATI. L. ORFIVS PAPIAS

PATER TIMOTE NO
US SECVNDINO U QUE
NICO FILIO MEO CV QVAT
IUS SPIRITU IN BO

DIA. SEX. FIL. PAVLINA. HIC. S. E
Hic sita est.

CLEMENTIANO IN PACE

D. M.
GAVDENTIO FILIO
MATER FECIT. D. P
PRI. KAL DEC. IN PACE
D. M. In hac Inſcriptione omnino
Chriſtiana pro Deo Magno legendum.

CVRRENTIO
SERVO DEI
DEP ☧ D. XVI
KAL. NOU.

IOVINA VICSIT ANI
S PLVS M. XI ET M
SEPTE

BENEMERENTI IENVARI
AE qVE VISIT ANNOS PLVS
MINVS. L. RECESSIT DE SECV
LVM 7 III. KALENDAS APRILIS
IN PACE ☧

PISENTI. ANIMA. IN
NOX. Q. VIXIT. ANN. I.
M. VIII. D. XIII. NEOFIT
DEP. IDIBVS. SEPT. IN PACE
☧

RI-

RIMoRIDo. ЄЄ. MENSE APRIL. XVIIII. KAL;
MAIAS BARBARIS DEFVNCTVS
CV BISOMI EMTV A BVRSV FOSSORE

D ZOSIMVS D ZOSIMO
FILIO SVO QVI VIXIT ANNV
M. IIII. D. IIII. D. IDVS DEC.

FIRMO
AVGVSTALI
FRATER FECI'.

AVRELIO PARA
TO. BENEME
RENTI IN PACE

Hic ſculptus eſt
Piſcis Delphinus
Tridenti erecto
irretitus.

CONIVGI BENEMERENTI
VRSE QVE VIXIT MECV
ANNVS XVIII. DIEƨ XIIII.

INNOCЄNTI FILIO ГVO
AVCVPI FECI QVI BIXIT
ANIГ DVO N. (ſic) N VIIII DIE XIII
RERIDVГ ГEP. ſic

DANTO BENEMERENTO QVI VIXIT
A QVATOR. M. III. DIE XVIII. IN P.
VIX ANNOS II. M III. D XV.

∴ KONЄM.Є CHONЄNIPHNH ANЄΘHKЄ

RVFINVS QVI VIXIT ANVS IIII. MET: VIII.
DEPOSITVS KAL SEPTEBRS. IN PACE

XIII. CAL. APRIL
. D P .
ERMOGENIA
IN AGAPE

BIBIANVS.·.·.
CVM COMPARE.·.·.
DOMVM HETER.·.·.

STERCORIO FILIO DVLCISSIMO
QVI VIXIT ANN. II. M. VI. D V.

NOLANVS CVM CONPARE

IVLIVS: FELICISSIMVS.
MARZIAE MARCELLE COIVGI
PVDICISSIME BENEMERENTI
POSVIT QVE VIXIT MECV. CVN PACAE

OMVLVS CRECES IN PACE

SERMA
NVS

FLAVIANO FILIO DVL
CISSIMO QVI VIXIT
ANNIS VII. IN PACE
Mino ſcripta in marmore.

AGRI-

AGRIPINA ❦ ANOP. ANORO
XI IN PACE.

ЄΥΔΑΙΜωΝ ΚΑΙ
ΥΓΙΑ ΙΟΥΛΙΟ ΥϹЄ
ΟΥΗΡΟ ΥΑΠЄΛЄΥ
ΘЄΡΟΙ ΑΓΑΠΗΤΙ
ωΝΙЄΤωΝ. Є Ι̅. ΚΑΙ
ΡωΜΙ ΗΜЄΡωΝ
ΙΒ. ΤЄΚΝΟΙϹ ΧΑ
ΡΙΝ ΜΝΗΜΙϹ

EVDÆMON ET
HYGIA IVLII SE
VERI LIBER
TI AGAPETI
ONI ANNORVM V. ET
ROMAE DIERVM
XI. FILIIS CAV
SA MEMORIAE.

Hoc Epitaphium ſic interpretatus eſt Græcæ linguæ peritiſſimus P. Contuccius Contucci Societatis Jeſu in Collegio Romano Rhetorices Profeſſor, ſingulari quoque eruditione, tum Sacra, tum Prophana exornatus Muſæi Kircheriani cuſtos. Repertus fuit Lapis fere quadri lateris, diametrum palmorum duorum cum dimidio haud

haud excedens, optimè sculptus in Cœmeterio Prætextati à fossoribus laudati Illustrissimi D. Episcopi Porphyriensis; sed ij, cui loculo sivè grandi, sivè parvo, & quo ordine affixus fuisset minimè recordantur, quem egomet diligenter exscripsi. Non nullæ tamen difficultates à severiori nostræ ætatis criterio obiici possent: & prima quomodo censeri possit Christiana hæc Inscriptio, cum Eudæmon, & Hygia in ea se profiteantur esse Libertos, quandoquidem hæc penè servilis conditio ferè nunquam à Christifidelibus in eorum Epitaphiis usurpata legatur: Altera est, quomodo Palma, quæ, juxta Decretum Sac. Congregationis Rituum (præter Vas Sanguinis) est Martyrii signum, duobus enunciatis filiis tam teneræ ætatis conveniat. Quoad primum dubium, fateor ego quoque, hanc primam esse Inscriptionem Christianam, quæ 30. annorum, & amplius spatio in Sacris Cœmeteriis mihi occurrit cum hac liberti conditione expressa, & ideo utpote raram libenter illam exhibui. Verùm nil mirum puto alicui videri posse, si hæc fuerit reperta, & siquas alias hujusmodi reperire contigerit. Nam certum est plurimos Servos, atque libertos tempore Persecutionum fuisse Christianos. In Actis enim S. Alexandri Papæ (apud Sur. Tom. 3.) habetur, S. Pontificem, Senatorum Romanorum maximam partem ad Christianam Fidem traduxisse, qui profectò omnes, & libertos, & libertas habebant. Inter hos etiam convertit S. Hermetem Urbis Præfectum nobilissimum, una cum MCCL. Servis cum eorum Uxoribus, ac Filiis, quos prius *libertate* donatos, in die S. Paschæ idem Hermes baptizari curavit. Quis igitur non contendat, quod eorum aliquis adhuc Neophytus, Christianarum phrasium imperitus (quamvis communiter Christiani ab hoc titulo servitutis, tanquam meliori libertate in baptismo à Christo donati abhorrerent) ignoranter hunc titulum in Inscriptione apposuerit, qui nec sacrilegus, nec Religioni aversus est, immo potest in Christiano Homine, una cum Fide convenire, ideoque tolerari? Detestabilius esset in aliqua Inscriptione Christiana haberi formam illam sacrilegam dedicationis Sepulchralis DIS MANIBVS, usurpari solitam à Gentilibus: & tamen Tabulam omnino Christianam iisdem verbis expressis prænotatam, ex Musæo Collegii Romani, affert laudatissimus P. Lupi pag. 105. eamque ex Cœmeterio eodem Prætextati erutam, ibique Sepulchro cuidam affixam fuisse, fossorum testimonio explicat: forsan ab aliquo in fide Neophyto, tam ignoranter, quam ruditer exaratam.

Alterum dubium suboriri possèt ex Palmæ ramo in nostra hac Inscriptione delineato, quomodo videlicet, fuerit ad indicandum tam tenellæ ætatis puerorum Martyrium appositus. Sed nullius momenti hæc difficultas erit scientibus, Gentiles ferè omnes tanto odio in Christianam Religionem exarsisse, ut nulli ætati unquam pepercerint, cum se præbuisset occasio; itaut nec ab Infantium cæde abhorruerint: quod constat Eruditis in Historia Ecclesiastica. Potuerunt igitur, & hi duo uno loco, unaque die, & inscio utroque Parente deprehendi à Persecutore, & in odium Christianæ Fidei occidi: quorum Corpora subinde à Genitoribus in Cœmeterium delata, & in uno loculo deposita, hac Inscriptione, cum apposita Palma, decorari. Notandum quoque, dictionem Græcam hujus Inscriptionis esse multum obnubilam, atque confusum habere sensum.

De

DE AUTHOGRAPHO INSCRIPTIONIS S. DAMASI PAPÆ

In S. AGNETIS *Virginis, & Martyris laudem, ad ejusdem Sepulchrum ab eodem olim apposito in Basilica eidem dicata Via Nomentana, prodigiose detecto, atque à nobis ab imminenti vastatione vindicato.*

ONUMENTIS huc usque à nobis relatis, Sacris ex Urbis Cœmeteriis nuper refossis, veluti Coronam imponere mihi videor, remque pergratam, vetustæ Eruditionis Sacræ amatoribus, me facturum existimo, si elegantissimum addam S. Damasi Papæ Carmen in S. Agnetis Virginis, & Martyris laudem compositum, ex ipso Authographo à me primum detecto, atque à totali vestatione servato: cum præcipue cuncta ejusdem exemplaria, quæ huc usque, tum in Bibliotheca Veterum Patrum; tum in Collectione Sacrorum Poetarum habita sunt, & corrupta, & erroribus referta appareant. Hujus Inventionis jam memini in meo altero Tom. II. Thesauri Parochorum lib. 1. cap. 4. pag. 42. ipsamque retuli Inscriptionem: at cum idem Opus haud esse cuique obvium possit, eadem huc transferre minime gravabor, & hæc sunt.

Cum Anno 1728. Jussione san. mem. Benedicti Papæ XIII. Pavimentum Basilicæ S. Agnetis extra muros, Via Nomentana, renovandum foret, substructo illi fornice, ad removendam loci humiditatem, factum est, ut ingentia Marmora, quibus totum contegebatur, loco removerentur, partim secanda, & in Tabulas divisa, novo Pavimento, ex lateribus conficiendo, interponenda, & partim aliis usibus applicanda, quorum acervum jam pluries videram ante fores ejusdem Ecclesiæ. Die vero 28. Mensis Octobris ejusdem anni, quodam speciali instinctu impulsus, iterum ad eam Basilicam contendere in animo fuit. Eò cum pervenissem, statim præ foribus se se cernenda mihi obtulerunt duo alia Marmora, immò unum duas in partes efractum in ejusdem à Pavimento avulsione peracta, referens quamdam Inscriptionem optimis quidem Litteris ad trium unciarum circiter magnitudinem sculptis, sed Calce adeo obductis, ut paucæ admodum Litteræ legi possent. Subiit statim animum, & Inscriptionem totam videre, utpote antiquitatem referentem, eamque exscriberé. Hinc, cultro, ac præacuto silice paulatim, ac magno non sine labore (cum solus essem eo festivo die) cæpi calcem amovere: non tamen integrum sensum percipere potui, cum primis tribus Versibus deessent aliquot Litteræ; Verum ex postremis, atque præsertim ultimo comperi illud esse Authographum Carmen à S. Damaso PP. in S. Agnetis honorem exaratum, & huic ejus Basilicæ affixum, quod injuria temporum, suo loco delapsum, vel amotum, à fabrorum murariorum inscitia, inversis

S Lit-

Litteris in pavimento locatum, latuerat per tot Sæculorum curricula. Lætior igitur, ac si thesauro gemmis preriosore essem ditatus, domum reversus, exemplar scripto desumprum statim communicavi D. Marco Antonio Buldethi Canonico S. Mariæ Transtyberim Custodi Sacrarum Reliquiarum,& Cœmeteriorum, Collegæ meo (cum quo non diu antea ad eamdem Basilicam me conruleram, ad effectum recognoscendi non nulla Corpora detecta sub eodem Pavimento, ubi apparebar forma antiqui Cœmeterii) Sed, & ipso momenro, non sine speciali providentia, præter ullam necessitatem, advenit Alexander Pompei Aquilanus, nostrorum fossorum in Cœmeteriis laborantium Prior. Huic statim injunctum fuit, ut postridiè, valde mane ad memoratam Basilicam se conferret, & ejusdem D. Canonici Custodis nomine, juberet fabris murariis, atque Cœmentariis, ne tale Monumentum in aliquem usum converterent, immo reponerent in aditu propinquo Cœmeterii,tanquam ad insignem Martyrem spectans. Ut fuerat jussus eò pervenit Alexander, quo momento iidem fabri murarii, seu sectores marmorum, sectioni aptabant idem marmor, ut in tabulas redigerent. Et ita factum est, ut ab irreparabili vastatione vindicarerur præclarissimum hoc Monumentum. Interim sequenti die, per Reverendissimum P. D. Angelum Verusium Abbatem S. Laurentii extra muros Canonicum Regularem S. Salvatoris (ad quos etiam Canonicos spectat cura Basilicæ S. Agnetis] curavi rem aperiendam, & exemplar Inscriptionis offerendum memorato Pontifici Benedicto XIII. Cujus jussione subinde integrum marmor ipsum longitudinis palmorum 14., & altitudinis ferè 5. paucis Litteris initialibus primi, secundi, ac tertii versus restitutis, parieri Navis sinistræ, introeuntibus, affixum fuit. Eruditis quoque Viris pluribus exemplar statim communicavi, quos inter, Præsulibus ornatissimis Francisco Blanchini, & Antonio Mariæ Pallavicini Archiepiscopo Naupactensi, ejusdemque Basilicæ Apostolico Visitatori, atque P. Bernardo Gentili Congregationis Oratorii S. Hieronymi Charitatis. Tenor Carminum hic est.

FAM·.A PREFERT SANCTOS DVDVM·. RETVLISSE PARENTES
AG·.NEM CVM LVGVBRES CANTVS·. TVBA CONCREPVISSET
N·.VTRICIS GREMIVM SVBITO·. LIQVISSE PVELLAM
SPONTE TRVCIS CALCASSE MIN·.AS RABIEMQ. TYRANNI
VRERE CVM FLAMMIS VOLV·.ISSET NOBILE CORPVS
VIRIB. INMENSVM PARVIS SV·.PERASSE TIMOREM
NVDAQVE PROFVSVM CRI·.NEM PER MEMBRA DEDISSE
NE DOMINI TEMPLVM FA·.CIES PERITVRA VIDERET
O VENERANDA MIHI SANCT·.VM DECVS ALMA PVDORIS
VT DAMASI PRECIB. FAVEAS PR·.ECOR INCLYTA MARTYR.

IN-

INSCRIPTIONES PROFANÆ
GENTILIUM

Repertæ ab Anno 1720. usque in præsens in Cœmeteriis, sivè delapsæ ex ruinis, sivè à Christianis e Sepulchris Gentilium suffuratæ, atque vel abrasis, vel Calce obductis, aut inversis intra loculos Litteris, ad occludenda suorum Corpora adhibitæ. Harum tamen nonnullæ perierunt in memorato incendio, quorum Authographa, ubi extent, penitus non recordamur. Quæ autem sequitur, à me fuit reperta in Cœmeterio Gordiani Via Latina Anno 1729. sculpta characteribus, qui ætatem Reipublicæ referunt, in quadrilatere marmorea Tabula palmi unius, & fere semis, & modo affixa cernitur in Porticu S. Mariæ Transtyberim, estque hujus tenoris.

HIC. FVIT HORRIDVS
ANTE. LOCVS.
ASTERI. CONSILIO. COE
PTVS. LIBER ITER. BROMIO
SILVIGERI. DEI. AVXILIVM
RENOVATVM. IN. VRBE.

Diu laboravi ut perciperem hujus Inscriptionis genuinum sensum, donec anno sequenti, quadam die, e Via Latina transgressus subiectam Vallem Egeriam, quæ Caffarella nuncupatur, ad Ecclesiam, quæ eidem imminet S. Urbano Papæ dicatam me contuli, ubi statim ac, post multos annos, iterum conspexissem frontem Templi quatuor excelsis, ingentibusque marmoreis Columnis insignem, ac lateritios muros testantes longam ejus vetustatem, animo concepi, hoc olim apud Gentiles Templum fuisse alicui suorum Numinum dicatum: Et revera Nardinus diligens rei antiquariæ lustrator, ibidem notat extitisse Templum Bacco dicatum: In cujus testimonium Martinellus notat, ibidem adesse Aram marmoream à solo sejunctam, in qua incisus Serpens caudam sibi mordens, cum hac Græca Inscriptione, conspicitur.

ΕΣ ΤΙΑΤΔΙΟΝΥΣΟΥ
ΑΠΡΩΝΙΑΝΟΣ ΙΕΡΟΦΑΝΤΗΣ

Quæ ſic interpretatur.

ARAE DIONYSII
APRONIANVS SACERDOS

Cum itaque Bacchus aliter nominetur, & Dionyſius, & Bromius, ſtatim me ſenſum Inſcriptionis attigiſſe putavi: Nam hoc Templum inter Vias Appiam, & Latinam jacet in colle Valli Caffarellæ imminente, quæ propè Urbis muros utramque ſecat. Tradit enim Arcontius, ab eodem Nardinio relatus, in ipſa Via Appia, prope Urbem, fuiſſe *Monumentum Baſilii, qui locus latrociniis fuit perquam infamis*; Et Cicero in Epiſt. 9. Lib. 7. ad Atticum ſcripſit: *Quas L. Quinctius familiaris meus cum ferret, ad Buſtum Baſilii vulneratus, & deſpoliatus eſt.*

His igitur bene perpenſis, judicavi ſic explicandam eſſe Inſcriptionem, probabiliter olim affixam alicui publico Monumento in memoriam facti erecto juxta Viam Latinam: Eum nempè fuiſſe locum cædibus, ac rapinis horridum, adeo ut Romani, per has Vias accedere amplius non auderent ad Templum Bacchi Sylvarum, & Vinearum Patroni, conſueta Sacrificia oblaturi: ac proinde jam fuiſſe ejuſdem Numinis ſublatum auxilium in Urbe: At Aſterii, forſan Curatoris Viarum, conſilio, ac providentia, extirpatos fuiſſe latrones, ac omni ſublato timore, ex tunc liber iter ad Templum Bacchi cuicumque fuiſſe, ed ideo, Numinis ejuſdem Auxilium renovatum in Urbe, in hoc Monumento expreſſum, ut ſuperſtitiosè putabant Gentiles.

M. VINICIVS VINICI. L. PHOEBVS
FECIT SIBI ET
A. CORDIAE ASTEROPE. CONIVGI CARISSIM.
ET. LIBERTIS. LIBERTABVS. POSTERISQ. EORVM.

Reperta in Cœmeterio Cyriacæ verſis introrſum litteris.

SITIBI TESSEI
LATAVE TECOTE

STVDIO VINCAM

Tabula hæc luſoria marmorea longa palm. 5., & alta 4. inverſis Litteris reperta fuit in Cœmeterio Calliſti ad quemdam loculum aptata anno 1739. Ibidemque ob ejus molem jacet.

M. COC-

D
IMAE VAM ON AD SVM MIVO EM FET NTRO VO

M. COCCEIVS. AVG. LIB. AMBROSIVS. PRAEPO
SITVS. VESTIS. ALBAE. TRIVMPHALIS. FECIT.
COCCEIAE. NICE. CONIVGI. SVAE. CVMQVA. VIXIT
ANNIS. XXXXV. DIEBVS. XI. SINE. VLLA. QVEREL
ET. RVFINVS. CAES. N. VERN. ADIVTOR. TABVL.
FILIVS. EORVM. SIBI. ET. SVIS. LIB. LIBERTABVSQ.
POSTERISQ. EORVM. H. M. H. N. S.
IN. FRONTE. P. XVI. IN. AGRO. P. XXII.

ERI HOC ME VIVO INSERRI IVSSI

Hæc Inſcriptio reperta à nobis fuit, præſente aliàs laudato R.P. Gentilio anno 1728. In Cœmeterio S. Hermetis Via Salaria veteri nulli affixa loculo, ſed projecta in quodam Monumentum arcuatum vacuum. Delatam illico in Urbem, D. Canonicus Buldethus affigi ſtatim curavit in Porticu ſuæ Baſilicæ S.Mariæ Transtyberim. Optimis caracteribus ſculpta, ſingulares notas exhibet Officii *Præpoſiti Veſtis Albæ Triumphalis*. Cum in dextero latere fuerit mutilata (forſan à Chriſtianis, ut aptari poſſet alicui loculo ejuſdem Cœmeterii) atque in abraſo ipſo marmore ſuperadditæ aliæ Litteræ: putandum eſt, quod, cum ipſe M. Cocceius in fine Inſcriptionis appoſuerit legem *H. M. H. N. S.* ideſt *Hoc Monumentum Hæredes non ſequitur*; poſtmodum, per additionem illam, in gratiam alicujus perſonæ, ei derogare voluerit; ut demonſtrant extrema verba illa *Hoc me vivo inſerri juſſi*. Adiutoris Tabulariorum mentio fit in aliis Inſcriptionibus apud Gruterum pagina CXIII., & pagina DLXXIX. Inter Officia Domus Auguſtæ, & Privatæ. Hoc Officium notatur geſſiſſe *RVfinus Cæſaris noſtri Verna*. *Vernæ* autem appellabantur filii libertorum qui naſcebantur in Domo Domini eorum.

B. CLAVDIAE ❦ ❦ CLAVDIAE ❦

∴LAE.AIFIDIAE ❦ PAPIAE NETONIAE.

∴∴∴ NIDI ❦ ❦ INSTEIE ❦

PRAENESTINAE ❦

C · ꟼ

L. INSTEIO. L. F. HOR ❦

FLACCIANO. PR. I....

TRIB. PEK. QVAEST...

SEVIRO. T........

X.VIR.STLITIBVS.IVDICAND.

SODALI. HADRIANALI ❦

❦ DOMINIS BENIGNISSIMIS

∴∴∴ NVS SER. ACTARK. EX. AFRICA

Hæc Tabula marmorea longitudinis pal. fere 7. altitudinis 4. à nobis reperta fuit anno 1723. in ea parte Cœmeterii Priscillæ, quæ subest Domui Villæ tunc de Minuciis; nunc DD. de Galgalandis Via Salarià Nova, que inversis Litteris Monumentum arcuatum contegebat: Eam deferri curavimus cum aliis ad S. Mariam Transtyberim: Cum autem Schedæ meæ (in quas integrè illam retuleram) Incendio periissent, eam inter alia plura marmora nondum affixa diligenter perquisivi, ac tandem reperi, sed in extremitatibus fractam, nec cuncta fragmenta reperire potui.

In Tertia Columna sic legi, & suppleri forsan poterit.

Lucio INSTEIO. *Lucii Filio.* HORatia tribu donato.
FLACCIANO. *PRæfecto Prætorio.*
TRIBuno *PE Kuniarum.* QVAESTORI.....
SEVIRO *Turm. Equit. Rom.*
X. VIRo STLITIBVS IVDICANDis.
SODALI. HADRIANALI.

Plura in hac Inscriptione consideranda se offerunt: & primum Litteræ C., & ꟼ. nempe P. inversa, quæ fortè interpretari possunt: *Cinerarium Posuit*, *vel curavit Ponendum*. Triplex Nomen, seù Prænomen, Agnomen, & Nomen Flacciani nobilitatem generis indicat, prout etiam. Verbum *Hor.* fuisse donatum Tribu Horatia: Inter varia Officia quibus Flaccianus claruit, ultimo loco legitur *Sodali Hadrianali* Pluribus in antiquis Inscriptionibus apud Gruterum, de hujusmodi Sodalibus fit mentio, quos idem Collector in Classèm Sacerdotum, seù Magistratuum Sacris faciundis refert. Sodalitia enim, ut tradit Panvinius, de legibus cap. 30. quatuor generis erant: nempe *Sacrorum caussa Comessationum*, *Ambitus*, *& Opificum*; postremo etiam *Contra Rempublicam*, ut Conjurationes, coitionesque nocturnæ; Sed horum sodolatitates à legibus vetitæ fuerunt. Porrò sodalitia ejusdem speciei, ac in nostra Inscriptione fuerunt, *Augustales*, *Trajanales*, *Antoniani*, *Aureliani*, *Flavi*, *& Flaviales*, & alii quorum mentio habetur in Gruteriana Collectione. Aliam Inscriptionem insignem refert Severanus in Bosii Romæ subterr. lib. 2. cap. 9. pag. 137. quæ extat Tibure in pariete Ecclesiæ S. Pancratii, spectantem ad *C. Popilium*. In qua, cætera inter illustria ejus munia, *Sodalis quoque Hadrianalis* honore decoratur.

Ultimo loco observandum in postrema linea, Officium Servi Africani, Monumentum apponentis Dominis suis, nempe A C T A R K. diù anceps hæsi, an unicum, vel duplex verbum esset: sed in Tabula optime exculpta, unicum apparet, absque puncto ullo, aut divisione inter litteras T., & A. unde legendum est *Actarcarius*: per quod significatur, hunc servum fuisse Custodem Actorum Flacciani in tot Ministeriis, quibus dum viveret fungebatur. Demum commendatur *Claudia* ab origine celebris *Prænestinæ* Civitatis cujus maritus erat, probabiliter, *L. Insteius Flaccianus*.

M. ANNEVS. M. F: ESQ.
LONGINVS. MACCVS. VIXIT
DVLCISSIME CVM. SVIS AD. SVPREMAM DIEM
C. GAVIVS. PRIMIGENIVS. VIXIT. ANNIS. VII
DESINE. IAM. MATER. LACRIMIS. RENOVARE
QVERELLAS. NAMQVE. DOLOR. TALIS. NON. TIBI. CONTIGIT. VNI.

Hæc reperta fuit in Cœmeterio Gordiani, in qua M. Anneus M. filius, donatus Esquilina Tribu, forsan C. Gavio filio suo memoriam fecit. A D. Canonico Buldetho affixa fuit in Porticu Basilicæ S. Mariæ Transtyberim; estque optimis characteribus sculpta:

D D
T. RAVCLENVS
T. F. VEL. DONATVS
FIRMO. PIC. MIL
COH. XIIII. VRB.
7. VINDICIS. VIX.
ANNIS. XXXVIII.
MILITAVIT. AN.
XX. FECIT. HERES
B. M.

Hoc Monumentum repertum fuit à nobis anno 1721., in ea parte Cœmeterii (quæ etiam Priscillæ nomine appellatur) in Vinea Canonicorum Regularium S. Antonii Viennensis de Urbe sita Via Salaria Nova e conspectu Villæ DD. de Gavottis. Aderat in quodam cippo, una cum aliis marmoreis fragmentis, in antiquissimi muri ad fulcimentum Cœmeterialis cujusdam Viæ erecti, structura; qui avulsus lapis, postea, ob nimis grave pondus, ibidem remansit. Inscriptionis exemplar retuleram in Schedas nostras, & forsan omnino cum iis periisset ejus memoria, nisi tunc illam communicassem toties laudato Amico nostro R. P. Bernardo Gentili, unà cum

cum mox indicandis observationibus, qui studiosissime plura colligebat, & nunc quoque coacervat, ad illustrandam Piceni Provinciam Monumenta: & sic ab oblivione vindicata est: quandoquidem, hoc ipso anno, adhibita in eo ipso Cœmeterio diligentia, ob subsequutas ruinas, locum reperire non potui.

Eam igitur sic legendam putamus. *Dedicavit Titus Rauclenus, Titi Filius. Vel.* (idest Velina Tribu donatus.) *Firmo Piceno Militi Cohortis XIIII. Urbanæ, & Vindicis. Vixit annis XXXVI. militavit annis XX. fecit Hæres Benemerenti.* Ara hæc strenuissimo utpote militi dicata coronam præfert, qua forte Firmus, ob præclara facinora donatus fuerat: Milites enim, ut ad decora militiæ magis incenderentur, quoque honoratior, testatiorque eorum virtus foret, vel obsidionali, aut civica, murali, navali, Castrensi, aut aurea corona donabantur. Alex. ab Alex Genial. dierum lib. 4. cap. 18.

Hujusmodi Aræ dedicationis plura exhibet Exempla Fabrettus lib. 3. Inscriptionum: Hæc autem facta perhibetur *à Tito Rauclenio Titi filio, Donato, & in Tribu Velina Romana* adscripto, inter quas Tribus erant multæ Piceni Urbes, ut ex pluribus documentis patet. *Firmo Pic.* anceps hæsi, an loco Pic. potius legendum fuisset P. R. MIL. *Prætoriano militi*: At cum claræ sint litteræ: PIC. *Picenum* legendum duxi, quod ex Piceno ortum duxerit: cum, & Fabrettus cap. sup. num. 52. pag. 129. exhibeat aliam Inscriptionem, quæ incipit ANICIO IVSTO, in qua etiam memoratur Pontius Fortunatus MIL. COH. XII. Urbanæ NAT. PICENO. Id etiam apparet ex alia Inscriptione marmorea *Restituti Piceni* affixa Domui Villæ Nobilis Familiæ Romanæ de Naris, eadem Via Salaria, haud longe ab eodem Vinea S. Antonii, immo è conspectu ejus, interposita tantum Via ipsa Salaria, quam Inscriptionem suo loco dabimus. 7. *Vindicis*. Sigla 7. diversimode ab Antiquariis, accipitur: Alii enim Centurionatus dignitatem, alii Centuriam intelligunt: quod etiam pluribus in Inscriptionibus extat verbo, CENT. aut Centurioni COHOR. legitur.

IVLIA. QVENIT
A FANO FORTVNE
LIBERTA BENME sic
RITA. VICTORIS

Hæc Inscriptio, ubi *Quenit*, pro, *quæ Venit* legitur, reperta fuit à nobis die 20. Decembris 1728. in Cœmeterio Gordiani inter ruinas loculo nulli affixa. Ecthypon periit in incendio Domus. Exemplar ejus vero retulerat in suas schedas memoratus P. Gentilius: eamque edidit P. Lupi pag. 131. Inter profanas annumerandam duximus, non quod titulus *Libertæ* officiat conditioni Christianæ (ut annotavimus pag. 136.) sed quòd illam nulli loculo affixam repererimus. Poterant enim, & Victor Patronus, & Julia liberta ambo esse Christiani.

T D. M.

In Cœmeterio Prætextati inversis litteris posita.

D. M. F. REFRIA
RESTVTA. PAT
A. RONAE. SVAE
REFRIAE. PACATAE
B. M. ET. SIBI. SVIS
(sic) LIBERTIS. LIBRTA. POSTRIS
QVE. EORV. M.

Reperta inter ruinas delapsas in Cœmeterium Callisti 12. Maii 1740. deinde affixa in Porticu S. Mariæ Transtyberim.

D ❦ M. A. LARCIVS
ADIVTOR. FECIT
MONVMENTVM
SIBI. SVIS ❦ LIBE
RTIS. LIBERTABVS.
QVE. POSTERISQVE
EORVM. HOC. M
VETO. VENIRI. VETO
DONARI ❦

In Cœmeterio Saturnini Via Salaria reperta, inversis introrsum litteris.

D. M. PARENTES. FILIABVS. QVE DVLCIS
SIMIS. VOLVISTIS NOBIS ESSE INIMICAS. ATINO
DORE. QVE VIXIT. ANNOS SEPTE. DIE. MINVS. ET SEVERA. QVE ET IPSA VIXIT DE
ANNOS SEPTE MINVS DIES XI. SIC FVERVNT SIBI DVAE DVLCES SORORES.

Re-

Reperta est delapsa in Cœmeterium Prætextati quadrilateris figuræ, quatuor circiter palmorum ex omni latere, ob ejus molem prægrandem, ibidem relicta fuit.

D. M. S

AELIVS. HERMANDIO. AVG. LIB
ER. AELIA GANDIA. MEMORIAM
FEECIO (sic) HEMETONI. ET AFLI. FELICI
TATI. PATRONIS. BENEMERENTIB
VS. COMPARABERVNT. IIE
MOQVES SIBI. SVISQVE. OMNI
BVS LIBERTIS. LIBERTABVS
QVE. POSTERISQVE. AEORVM
QVIBVS LOCL. ARIA. IONCA
P. XII

Forsan legendum: cujus loci area longa pedes XII.

Fragmentum Tabulæ Marmoreæ repertum Inversis Litteris ad loculum in Cœmeterio Saturnini.

	. . . .				
	∴LICYNIANV	S	THIESAEV	S	GLA∴
A.	∴ALCIDE	S	DIONISIODORV	S	VIG∴
	∴FELI	X	SCYMNV	S	HAR∴
	∴PALMA	S	RHODO	N	ARTE∴
	∴HERME	S	HERMADIO	N	VALE∴
	∴STEPHANIO	N	THEOCRITV	S	HERN∴
	∴ASTVRESI	S	MAMETINV	S	AIRG∴
	∴TEIANA	X	EVGRAMNV	S	AGNAT∴
	∴PHILNV	S	SOPHRONISCV	S	TO∴
	....		ANICI		....

SIQVIS : FORTE VELIT TVMVLI COGNOSCERE FATVM :
ET QVORVM MAESTVS . CONTEGAT OSSA . LAPIS .
ACCIPIAT PAVCIS . NE SIT . MORA . LONGIOR AEQVO .
SI TVMVLVS . TENEAT QVEM VOCAT IPSA VIA .
HIC SITVS EST ANNIS PLENVS . VITAQVE BEATVS .
ET LAETVS . OMNI . MORE RHODANTHION .
NEC SIT MIRVM QVOD COMIS . QVOD DVLCIS AMOENVS .
IN VITA : FVERIT . NOMINE . FLORIS ERAT .
HVNC CONIVNX TALEM NIMIO . DILEXIT . AMORE .
INQVE . DIEM VITAE . VNA . FIDE . COLVIT .
ET POSQVAM FATIS . MORIENTIA . LVMINA . SOLVIT .
SVPREMISQVE . SVIS . REDDIDIT OBSEQVIVM .
INVITA HOC MVNVS : CONIVNX VICTORIA FECIT .
QVODQVE . VIRVM VICIT AEGRA DOLORE . FVIT .
SED QVONIAM FATIS . NVLLI EST . OBSTARE POTESTAS .
QVIN TENEANT . CVRSVM QVEM STATVERE SEMEL .
QVOD SOLVM LICVIT . CONIVNX . FIDISSIMA FECIT .
POST ILLVM NVLLI . FAS VIOLARE TOROS .
SERVATAMQVE DIV VITAM . HABITAMQVE . PVDICE .
POST MORTIS CASVM PERTVLIT AD TVMVLVM .
NAMQVE SIMVL POSITA EST . FATOQVE TENETVR EODEM :
QVODQVE MODO POTVIT . MORTE SECVTA VIRVM .
HAEC . EST SANCTA FIDES HAEC SVNT FELICIA VOTA .
AMPLEXVS VITAE IREDDERE . POST OBITVM .
FORTVNATI AMBO . SIQVA EST EA GLORIA MORTIS .
QVOS IVNGIT TVMVLVS IVNXERAT VT THALAMVS .

Hoc Epitaphium a me repertum fuit die 6. Februarii anno 1739. in Via Salaria veteri prope Vineam, quæ vulgo appellatur della Bandiera : figura marmoris excedit aliquantulum femicirculum, altitudinis eſt ultra palmos duos, longitudinis vero in ima ſua parte palmos tres cum dimidio attingit. Litteræ parvæ, Reipublicæ tempora referunt optime ſculptæ: A, pluries, & frequenter occurrunt fine linea tranſverſa. L vero, vel parum, vel nihil inferiorem lineam producunt, ita ut a littera I nihil differant: in plurimis autem litteris cernebatur cinaprium, quo erant obductæ. Puncta verò omnia triangularem formam referunt. Hanc itaque Tabulam, à me in duas partes effractam repertam, perpolivi, & inſtaurato colore, ut legi queat, D. Canonicus Marcus Antonius Baldethus ſodalis meus in Porticu ſuæ Baſilicæ S. Mariæ Tranſtyberim affigendam curavit publicæ Eruditorum commoditati.

Sequentis Inſcriptionis partem, inverſis introrſum litteris appoſitam reperi ad loculum in Cœmeterio Saturnini, optimis characteribus ſculptam.

:S MANIBVS
:LINAE. VIXIT. ANN. XXVIII. MENSE. VNO. DIEB. VI. HORIS. VIII.
:ELIB. MELITINE. MATER. FILIAE. PIENTISSINAE. FECIT. ET
:ATRI.EIVS.ET. SIBI. ET.L.PONTIO. FORTVNATO.LIB.LIBERTAB.EIVS.ET
:STERISQ. EORVM. ITA. NE. DE NOMINE. FAMILIAE. EXIAT. H. M. H. N. S.

In eodem, ſimili modo.

D. M.
MEABIVS. PA
CATVS. TETTI
A E. VIBIAE
CO IV GI.
F. C. B. M.

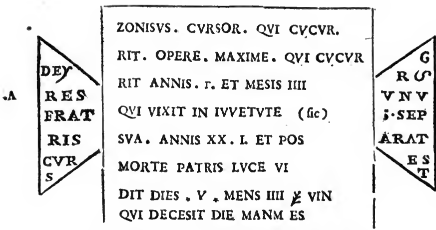
M. CVRTII. M. L
A. ZOILI. Θ

Θ *Thita* littera Græca in Judiciis erat ſignum Mortis: quòd *Thanatos* (quo latinè dicitur *mors*) ab ea littera Θ inciperet. Unde Perſius dixit: *nigrum thita*: id eſt læthiferum, cum omnia Mortis, ſint nigra.

Fragmentum hoc repertum eſt anno 1739. in Cœmeterio Calliſti.

∴SABINVS∴
∴COS. MATRI. PIISSIMAE.∴
∴INCOMPARABILI.∴

ZONI-

ZONISVS. CVRSOR. QVI CVCVR.
RIT. OPERE. MAXIME. QVI CVCVR
RIT ANNIS. r. ET MESIS IIII
QVI VIXIT IN IVVETVTE (sic)
SVA. ANNIS XX. I. ET POS
MORTE PATRIS LVCE VI
DIT DIES. V. MENS IIII ⳩ VIN
QVI DECESIT DIE MANM ES

Hæc Inscriptio reperta fuit in Cœmeterio Prætextati, pessimis litteris exarata, quam diligenter cum spalmatis exscripsi.

∴NIO. T. F.
∴SIANO GEMINO
∴ROCOS.
∴FRICAE.
∴CEIVS.
∴INVS
∴NTI

Tabula hæc versis introrsum litteris reperta ad loculum in Sepulchro S. Saturnini.

D ☙ M
AFRODITE. ITA
LO. CONIVGI
BENE. MERENTI.
FECIT. QVI VIXIT
AN. XXX. M. VI. D. X.
QVI. MECVM. FE
CIT. AN. V. M. VI. D. II.

In Cœmeterio Prætextati introrsum versis litteris.

OPPIA. VITALIS. DIS
A. MANIBVS. C. IVLI. ABAS
CANTI. CONIGIS. SVI. B. M.
VIX. ANN. XXX.

Ex Cœmeterio Saturnini.

D ☙ M
Ibidem CESTIO. CIA
DEO. COIVG.
B. M. ABERENA
HELIAS. FEC.
KAL.

∴KAL. FEBR.
∴INO. ET. FVLVIO AEMILIANO. COS
∴IVM. ARTEMIDORVM. C. V. CVRAT ALVEI
∴TIBER. ET CLOACARVM VRBIS

In Cœmeterio Prætextati. Albinus, & Æmilianus fuere Consules anno Christi 207. juxta Baronium qui, Æmilianum, Æmilium dicit.

MARCVS CVYNT
VS AAЄXVS GRA
MMATEVS. EGOT
ON AVϚVSTHSIO
N MELLARCON
ECCIONAYCV
STESI. ON. AN XII.

Extat apud Basilicam S. Mariæ Transtyberim litteris male sculptis.

Ibidem reperi non solum litteris introrsum versis, sed & siglis D., & M. Calce obductis, hanc quæ sequitur Inscriptio.

D. M.
TERTIAE DVLCISSI
MAE CONIVGI. Q. VIXIT
ANN. XXV. M. VII. D. XV.

Fragmentum inversis Litteris magnis, repertum in Cœmeterio Prætextati.

∴ AVG L ACTE
MARTIS

In Cœmeterio Saturnini.

A. P. FLAVIVS
RVFINVS
OCEVFR
OSINE
C. O.

In-

Inscriptiones profanæ ab Illustrissimo D. Cervioni in Cœmeterio Prætextati repertæ.

D. M.
FLAVIVS HILARVS
FECIT
VLPIAE OLYMPIADI
CONIVGI SVAE SANCTISSIMAE
FEMINAE CVM QVA VIXIT
ANNIS XXXV. ET SIBI ET SVIS
LIBERIS (sic) LIBERTABVSQ. POSTERISQ
EORVM. ITA NE LICEAT LIBBERTO. AVT LIBERTAE
VENDERE. AVT DONARE H. M. H. N. S.

D. M.
ROMANIVS EPVLONIVS
DAMAS
FECI MIXI (sic) ET FILIBVS MEIS
ET PAPIRIAE TERTIAE CONIVGI
EX QVEM HABVI NOMINE EPV
LONIVM DAMANT IVNIOREM
FILIVM INCOMPARABILEM
QVI VIXIT ANNIS XIIII MEN
SIB. XI.

ЄYCTOP ❦ MATRIVS HYLAS
I (sic)
SIBI ET SVIS ❦
LIB LIBERTABVSQ.
VE EORVM ET AMICIS
SET DIGNIS.

D. M.

D. M.
SVLPICIA PARTH
ENOPAE. FRVCTVOSAE
ALVMNAE SVAE. B. M
QVE VIXIT. ANNOS
VIII. M. II. D XV. QVAE SV
PRA MONNVLAM SV
AM SVPRAVIXIT DIES XXIII.

HOC MONVM
IN FRONT P. XX
IN AGRO P. XX.

Quæ sequuntur extant apud S. Mariam Transtyberim, inter nondum affixas & sicuti puto, haud edita, à me nuper exscripta.

D. M.
M. OCTACILIO. SECVNDO
CORNELIA. VALERINA
CONIVGI. BENEMEREN
QVI. VIX. ANN. XXXVI.

D. M. N.
F L I ☧ A S A
S O R I C I O

Hæc forsan inter Christianas recensenda, & primæ litteræ interpretari possunt *Deo Magno Nostro*. Sigla vero nomen Christi exprimere valet.

D.. ♡ M.
M A R C O
L O L L I O
F I L E T O
L O L L I A ♡ L I B
S V O ♡ B E N E
M E R E N T I
F E C I T

∴RELIO. ANTONINO.∴
∴AC SVPER. OMNES. F ∴
∴NAE: SVAE. ET. IVLIA ∴

. . . .

Fragmentum optimis characteribus sculptum.

INSCRIPTIONES PROFANÆ

Aliquot à me repertæ Via Latina.

Anno 1738. *In Via Latina milliario ab Urbe secundo. In Vinea Marii Bernardi detectum fuit Sepulchrum alicujus antiquæ nobilis Romanæ Familiæ, variis parvis ædiculis efformatum, undique Columbariis extantibus, quorum singulæ unicam Ollam cum semiustis Ossibus continebant. Duo adhuc erant intactæ parvæ Ædiculæ hujusmodi (aliis omnino destructis) quarum tholus apparuit picturis ramorum, atque avium depictus. Nullæ tamen aderant Inscriptiones. Dum vero proxima rudera effoderentur, nonnullæ parvæ Inscriptiones repertæ sunt, quarum duæ majorem præferunt formam, quas hic apponere visum est.*

COELIA PI
ANTINORA

COELIA. Q. L
ALCYME.
PRISCVS. F. VIX. A. III.

DIS. MAN
CAECILIA. LOCHIAS
FECIT
APOLLINARI. VERNAE SVO
VIXIT. ANN. III

D. M
L. MARIO
IVLIANO
ANTONIN
CYPRIS
CONIVGI
KARISSIMO
FECIT

L. SEGANIVS
ANTHVS
QVOD TALEM CONIVGEM AMISI

ANCHARIA
LITE. VIXIT. A. XII A
HEIC. SITA. EST

D M

VLPIAE DONATAE
FECIT ABIN. NERICHVS
CAES. N. SER. CONIVGI S
VAE. B. M. ET SIBI. LIBERTIS
LIBERTABVSQVE POSTERIS
QVE. EORVM. IN FRONTE P. II. S
IN AGRO. P. VI.

D. M.

APPTAE. VERNAE
KARISSIMAE. SVAE
RASINIA. MVSTICE
BENEMERENTI FECIT
VIXIT. ANNIS. XVII.
D. XXX.

INSCRIPTIONES
NONNULLÆ PROFANE
Nuper refossæ Via Salaria.

ALARIAM Viam tot Sacris Cœmeteriis, in iisque innumeris fere Christi Martyrum, & Confessorum exuviis, ab ipsis Romanæ Ecclesiæ primordiis locupletatam, semper apud Fideles Sacram, & Venerabilem fuisse, tum ex Historia Ecclesiastica, tum ex hactenus productis Monumentis, liquido apparet. Verum apud Gentiles ipsos nil minus venerationi fuit, summaque superstitiosa Religione exculta, sparsim undique suorum Numinum Templis, & magnificis Illustrium familiarum Sepulchris, ædiculisque Diis Manibus dedicatis, quæ marmoribus, Statuis, atque Inscriptionibus mirum in modum eam exornabant. Cernebantur enim in hac Via Veneris Erycinæ Templum insigni Porticu exornatum, Honoris etiam aliud, itemque Solis, antè cujus Simulachrum perductus S. Joannes Presbyter decollatus fuit. (*ex Martyrologio Romano* 23. *Junii*) Sepulchrorum vero Diis Manibus dicatorum copiam, atque magnificentiam profert Prudentius Poeta Christianus, qui floruit Christi Sæculo IV. in *lib*. 1. *contra Symmachum*: scribens.

Ecce Deos Manes cur inficiaris haberi?
Ipsa Patrum Monumenta probant Diis Manibus, illic.
Marmora secta lego, quacumque latina vetustas.
Custodit cineres, densisque Salaria bustis.

Verùm Divino consilio factum est, ut falsorum Numinum impia superstitione deleta, ejus cultorum, quæ Viam hanc exornabant Monumenta, fere omnia corruerint, nec appareant; Sacra vero Christianorum, quæ tunc celata, & ignota jacebant,

V 2 non

non ſolum adhuc conſiſtant, ſed, & ad lucem emergant ad illuſtrandam Eccleſiam; necnon, & glorioſorum Martyrum Pignora inde extracta, ubique terrarum, in Dei veri gloriam, & cultum in honore habeantur. Quamvis autem tot Gentilium Monumentorum, quæ olim frequentiſſima aderant per Viam Salariam, nec veſtigia quidem, noſtra ætate, appareant, noviſſimè tamen nonnulla detecta ſunt in Villa Nobilis Romanæ Familiæ de Naris ſita ducentos circiter paſſus ab ipſa Porta Colina, ſeù Salaria, ad lævam Viæ publicæ, è conſpectu Vineæ nunc Patrum S. Antonii Abbatis, quæ extenditur uſque ad aliam partem verſus Portam Pincianam, & Viam Salariam veterem, è regione Villæ Burgheſianæ. In hac Villa Nari ante ſex annos, dum aliqua ejuſdem pars effoderetur, ut culturæ Vinearum redderetur apta, nonnulla detecta ſunt Gentilium Sepulchra, variis Urnulis, & Anaglyptis figuris exornatis, ac marmoreis Inſcriptionibus, & plerumque optimis characteribus inſculptis; varia quoque Columbaria una cum Ollis, & Ollvariis ſuis, ac Cineribus, quæ omnia temporum injuria eminenti ſub terræ acervo ſepulta, & ignota omnino jacebant: Nonnullæ etiam Statuæ inventæ ſunt efractæ, atque Tabulæ marmoreæ inſcriptæ multæ. Sed harum Inſcriptionum plures aliò translatæ fuerunt; nonnullæ, & præcipuè in Urnularum frontibus ſculptæ, ad ornatum Villæ retentæ, atque diſpoſitæ. Has igitur, unà cum aliis nuper ab anno præterito refoſſis, à me diligenter exſcriptas, in gratiam eruditorum hic exhibendas duxi: iiſque paucas alias addam, quæ in Villa Illuſtriſſimi D. Octaviani Lecce non longe à Cœmeterio Thraſionis ſita, ſervantur.

Inſcriptiones Profanæ nuper refoſſæ in Villa Nobilis Familiæ Romanæ de Naris, extra Portam Salariam.

In fronte Urnulæ marmoreæ quadrilateris pal. 3. circiter.

P. APICATIVS. P. F. CLA. CELER
VIX. ANN. XXVI. MENS. IIII.
DIEBVS. IIII
VETTIA. Ɔ. LIBERTA. EROTICE
MINIARIATIMETI
MINIARIVS. ATIMETVS. PROCV
SOCIORVM. MINIARIARVM
P. APICATIVS. P. F. PRISCVS
V. A. XXVI. M. IIII. D. III.

Prima linea ſic legenda: *Publius Apicatius, Publii filius Claudia* (ideſt Tribu donatus) *Celer. &c.*

Se-

Sequens marmorea Inscriptio habetur in basi marmorea sub Imagine sculpta militari habitu exornata, sed à medio sursum mutila.

D. M.

C. MACCENIO. VIBIO. MIL. COH. PR.
PRIMITIV. T. VIX. ANN. LV. MILIT. IN LEG. X
GEM. ANN. VIIII. IND. TRAL. IN. PR. MIL. AN.

XIIII. VLPIA. VALENTINA. COIVGI
KARISSIMO. B. M. P. CVRA. AGENTE
DEMANDATVM. FRATRI. EX. TES
TAMENTO. MACCENIO. CRISPINO
EVO. K. AVG. N̄

DIS. MANIBVS
M. COCCEIO EPAPHRO
DITO. ET. COCCEIANICE
VLPIA. CHARIS. PARENTIB.
SVIS. KAR. FECIT. ET. M. VLPIVS
PROSENES. COGNATIS. BENE
MER. LIB. LIBERTABVSQ.
SVIS. POSTERISQ. EORVM.

RESTITVTVS PICEN.
MIL. COH. III. PR.
....7. MAXIMI
MILIT. ANN. XIII
VIX. ANNIS. XXXII
TI...... P....

Hæc affixa legitur parieti Domus ad usum Vinitoris ejusdem Villæ.

D M
L. OCTAVIO. L. F. OVF
PATERNO. COMO. MIL
COH. VIIII. PR. 7. MONTANI
MIL. AN. XII. VIX. ANN. XXX.
M. IVL. PROBVS. HER
B M F.

Prima linea legenda, *Lucio Octavio*, *Lucii filio*, *Oufina* (idest Tribu donato.

In fronte Urnulæ marmoreæ.

VIGELLIAE
TYCHE. V. A. XXIV
CVRVINO. C. F
PROCVLO
V. A. I. M. III

D. M.

D. M
CL. AELIVS. EPIGON
VS. ET SERGIA SILVINA
EIVS. FECERVNT. SIBI
ET FILIIS. FILIABVS
QVE. ET LIBERTIS
LIBERTABVSQVE
SVIS. POSTERISQVE
EORVM
CEPOTAFIVS. INTVS
Q. CONT. PD. PL. M. CC.

Ultima linea legenda, *qui continet Pedes plus minus CC.*

D. M.
VIRDIAE. IADI
P. VIRDIVS. DIOSCORVS
CONIVGI. KARISSIMAE
ET. SIBI. ET. LIBERTIS
LIBERTABVSQVE. SVIS BI
IADI. POSTERISQVE EOR.
FECIT

D. M
T. FLAVIVS. PAVLI
NVS AVRELIAE
AVGENI CONIVGI
CARISSIMAE
B. F.

DIS. MAN.
M. IVLIO VENVSTO
TRIB. MILIT.

LEG. VII. C. P. F.
VIX. AN. LIII.
M. IVLIVS. TENATIANV
PATRI. KARISSIM. FEC.

Secunda, ac tertia linea legenda. *Tribuno Militum Legionis VII. Constantis Pia Felicis.*

DIS MANIBVS
TITIAE

Q. F
PRISCAE
VRBANA. L. FECIT
Urnulæ insculpta.

DIS MANIBVS
M. TIBERI

TROPHIMI ET
TIBERIAE
MVSAE CONIVGI
Urnulæ insculpta.

BAR-

BARBIAE. SP. F
PRIMIGENIAE
V. A. XXVIII.
Barbira Spurii filia.

CLODIA
P. L. AVGE. EI
POSVIT. TERTIVS
Clodia Publii Liberta.

In ampla Tabula marmorea in eadem. Villa refossa legitur sequens Inscriptio quibusdam tamen litteris temporis edacitate corrosis.

TI. CLAVDIVS
DRVSI. F. CAISAR
AVG. GERMANICVS
PONT. MAX. TRIB. POT.
IIII. IMP. XVI. COS. IIII.
CENSOR. P. P.
AVCTIS POPVLI ROMANI
FINIBVS POMERIVM
AMPLIAꟻIT TERMINAꟻITQ.

Tiberius Claudius Drusi Filius, Caesar, Quartum Consulatum gessit, juxta Goltzium anno Christi 48., & juxta Baronium anno 49. de anno 53. vel 54. fuit Imper. XVI. Hic auctis Populi Romani finibus, Pomerium (videlicet, juxta Livium, spatium illud tum intra, tum extra muros, nullis Ædificiis, aut Arboribus occupandum) ampliavit, ac terminos posuit: Hinc extra Portam Collinam, seù Salariam in loco memoratæ Villæ Nari, (quò usque forsan Pomerium ampliatum fuit à Tiberio) hoc fuit erectum Monumentum. Verum cum aliud simile, sed prægrandi, & alto marmoreo in Cippo conspiciatur erectum pro stipite cujusdam Officinæ propè Cloacam Sanctæ Luciæ nuncupatam, iisdem fermè litteris exaratum, quod retulit Parisius, & post eum Petrus Martyr Felinus in suo libro de Antiquitatibus Romanis pag. 155. sed mendosè exscriptum, traditque, ibidem refossum fuisse: dicendum est, plura hujusmodi Monumenta à Tiberio Claudio erecta fuisse in locis ubi Pomerium ampliavit: quod notavit communiter Varro scribens: *Cippi Pomerii stant circum Romam*. Observandum in hisce Inscriptionibus in ver-

verbo *Caisar* haberi litteram L. pro E. loco dipthongi *Ae*: in extremis autem duobus verbis ⱶ. Digamma Æeolicum, pro V. quod scitè explicavit idem Goltzius in Thes. Roman. antiquitatum. Hujus litteræ forma, loco V. initium habuit imperante Claudio: sublata tamen fuit eo defuncto, id attestantibus Tacito Annal. 40. atque Suetonio in ejusdem Claudii vita cap. 41.

V. A. PAPIVS. A. L. HILARVS SIBI
ET. PAPIAE. A. L. SECVNDAE L. SVAE
ET. SVIS. EX. TOTO. PRO. PARTE. TERTIA
V. SEX. CASIVS SEXIANO. PTES. SIBI.

Sic legenda *Vibius Aulus Papius Auli Libertus*, & *Papia Auli Liberta secunda Liberta* &c.

VINIDIA. Q. L. SECVNDA
ANATOLE. SOROR. SECVNDAE
L. MITREIVS. NESTOR
VIX. A. XCIIII.
L. MITREIVS:. LYCOREVS
VIX. A. XXXII.

M. VICELI. II
VICELIORV
LIBERTVS
AGATOPVS
V. A. XXVII.
Urnulæ insculpta.

M. VIGELLIVS. FELIX
M. VIGELLIVS. CHRESTVS
FECERVNT
VIGELIAE. ERATONI.
COLIBERTAE. SVAE. ET
SIBI. POSTERISQVE. SVIS
LIBERTIS. LIBERTABVS.

ATHENAIS
Q. M. R. F.

D. M.
MARIAE SABINAE
FECIT

D. M.

D. M.
THELESPHOR. ET TERTVLLA
NICENI. F.
PIENTISSIMAE. FECERVNT.

D. M.
LICINI
IVLIANI
Urnulæ insculpta.

M. APVSTIVS
D. L. ASCLEPIADI
M. MEROS
L. GEMINVS. Ɔ. L
FELIX
M. APVSTIVS
M. L. NIGER
M. L. BARNA
APVSTIA. M. L.
ATALANTVS
IN. FR. P. XVI
IN. AG. P. XI

L. SALLVIVS
L. L. THEVDA
SACARI
L. SALLVIVS
L. LASCLA
L. SALLVIVS. L. L
CATTA
IN. FR. P. XI
IN. AGR. P. XX.

OSSA
M. OPSI. PHILADESP.

L. POSTVMIVS
L. L. DIPHILVS
L. POSTVMIVS
AMPHIO
CAECILIA. Ɔ. L
SOTERIS
IN. FRO. P. XII
IN AGRO. P. X.

D.
FABIAE. HELENE.·.·.
Q. FABIVS HELE.·.·.
FABIA. THREP.·.·.
SVAE. KAR. QVA.·.·.
ET. Q. FABIO. MO.·.·.
ET. SIBI. ET SVI.·.·.

IN. FRONT. PRIOR. P. XXIV
IN POSTERIOR
P. XXXXVI.
IN AGRVM. P. XXXIV
ET. P. XIII
ET. P. XX

CLODIVS
VENVSTVS
ANN. XXXI
H. S. E. S. T. T. L.

Q. COELIVS. HERMES
FECIT. SIBI. ET. ATTIAE. SPATIAE
CONIVGI. KARISSIMAE. ET
FORTVNATO. L. ET. ASIATICAE
KARISSIMIS. ET. LIBERTIS
LIBERTABVSQVE. SVIS POS
TERISQ. EORVM

M. LVCILIO. RVFO
LV.CI.L.L.A FORTVNATA
PA.TRO.NO BENEMERENTI
FECIT

D. M. FVLVIAE. T.·.·.
DIE. XVII. TI. ALLIAE.·.·.
PACCIA. NICE. M.·.·
TITVLVM POS.·.·.

P. MANNELVS
COMMVNIS

P. SERVILIVS
PHILO

D. M
VALERIO SALV
TARI FRATRI F
E CIT VALERIA
PRI SOROR QVI
VIXIT ANN LXX

L. SEXTILIVS. L. L. CHARITO
SEXTILIA. L. L. LAIS

S. SESTIVS
Ɔ. L. EPAPHRA.

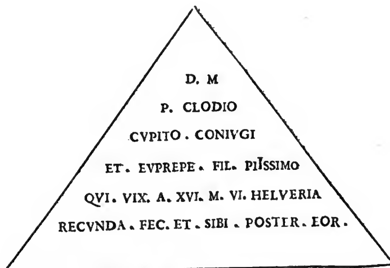
V. C. CARINAS. C. L. CHRISIVS
CARRINATIA. C. L. FAVSTA
ET. FELICIAE. DELICIO

Q. MAGILI. Q. L. GENNAI
PRIMAE

C. MATHO. Q. C.
MATHONIA. C.

T. RVTIDIANI
COMI.

L. PILVANVS
E. FECIT. SIBI.

Tabulæ hujus figuræ insculpta.

P. LICINIVS
P. L
HERMIA

Q. MARCIVS
O. L
PHILVS

X 2 PAL-

PALLIO. VI
RITIO. FI
LIO. SVO
QVI. BIXIT
ANNIS. XX.
FEC. SIBI

In fronte Urnulæ geniis utrinque Anaglyptis, & avibus sculpta.

D. M.
ANICETION
HEVRESINI
FILIAE SVAE
B. M. F.

C. IVLIVS
CYPAERVS
ET CLAVDIA
CANDIDA

CARRINATIA
PRIMA
CARRINATIA. C. L.
VRBANA

D. M.
VLPIAE. EVPRO
SYNE. TROPHI
MO. CONIVGI
B. M. ET. SIBI

D. M
CLAVDIAE. MARCARIDI
MATRI. DVLCISSIMAE
FECIT
CLAVDIA. PAVLINA. FILIA

CORNELIAE. CLEOPA
TRAE. VIXIT. ANNIS
VII. D. XV.

P. HIRRIVS
C. F. STE
RVFVS

DIS MANIB.
PHIL. ANTHROPI
VIX. A. XXVII.

L. GEMINIVS
L. . L
LEVCVS

TITACIA
PER. S. L.

P. ASINIVS

M. COE-

M. COELIVS. IVLIVS
SIBI. ET
FAVONIAE. MILIARIVS
CONIVGI. ET. LIBERT.

M. ROSCE
M. F.
PLACENTIN.
OSSA

D. M.
TVCCIO. CAE
TVLLICO. CAEN
TICVS. P. F.

PACVVIVS FAVS TVS
...VS. SIBI ET. P. PACVVIO
...ANO. ET COSTER
...EC. COL. III. ET. IIII
IIII

D. M.
L. CANVLLIO
MASIDIANO
F. CANVLLIA
TROPHIME
PATRONO
B. M.

D ❦ M
VALERIA
NE. MATER
F. DVLCIS
B. M. F. QV
ANN. VII
M. VI. D. X.

Quatuor, quæ sequuntur Inscriptiones, haud recens refossæ sunt, sed in ejusdem Villæ Nari alterius Domus parieti olim affixæ cernuntur.

CN. POMPEIVS. Ɔ. L.
FRVCTVS. V. A. XXX.

DIIS. MANIBVS
C. IVLIO. C. L. PAL. LEO
VIXIT. ANNIS. XXXII.
POSTERISQVE EIVS
C. IVLIVS. SP. F. COL
PHALEVS. PATRI
INDVLGENTISSIMO
IN. F. P. VI. IN. AGRO. P. III. S.

DIS. MANIBVS
M. FLOVIO. PHILOCALO. ET
M. FLOVIO. THELESPHORO FILIO
ITEM. FLVVIA. EVTYCHE. LIBERTAE
ET. LIBERTIS. LIBERTABVSQVE
POSTERISQVE. EORVM. H. M. H. N. S.
IN FRONTE. ET IN AGRO PEDES
QVADRATI SEDECIM (sic)

L. ARISTIVS. L. LLVCRIO
ARISTIA. L. L. DAPHNE
M. INSTEIVS. MIL LEVTYCIVS
INSTEIA. M. L. ARECTVSA
L. ARISTIVS. L. L. TYRANNVS V. A. XXIII.

In-

Inscriptiones Profanæ In Villa Illustrissimi, atque eruditi Viri D. Octaviani Lecce. Quæ an alias fuerint editæ prorsus ignoro.

P. CRITONIVS PEPOLI
MATER. MEAMIAE
MONVMENTVM
COERAVIT. QVAE
ME. DESIDERAT
VEHEMENTER. ME
HEICE. SITVM IN
MATVRE VALESAL
VE

In Tabula rudis marmoris quadrilateris palmorum fere quatuor, affixa in fronte putei.

DIS MANIBVS
PAEZONTI
CAESARIS. ACOPIS (sic)
MILITARIS
VIX. ANN. XXXV. FEC
FLAVIA. LAVRE. CONIVGI
SVO. BENEMERENTI

In fronte arculæ marmoreæ altitudinis, & longitudinis palmi unius, & semis, anaglyptis figuris exornatæ.

DIS. MANIBVS
AFRANIAE
EVTYCHIAE
VIXIT. ANNIS. XIX
MENSIBVS. X. DIEBVS XVII
AFRANIA. CALLITYCHE
FILIAE. SVAE
PIISSIMA FECIT

DIS MANIBVS
C. CLVTVRIO
CLARO ET
CAECINIAE
VRBANAE
SE. VIV FECER.

D. M.
L. CRESCENTINIO
FORTVNATO. QVI. VIX
MENSES. VII. DIES. XVIIII
CRESCENTINIVS CONSTAS
VET. AVG. FILIO.

Hæc Tabula palmi unius, & semis nuper refossa est in proxima Vinea, olim dicta del Melone, ab eodem Illustrissimo D. coempta.

In-

INSCRIPTIONES

Nonnullæ, quæ ANAGNIAE in Hernicis habentur nuper repertæ, excepta prima, quæ in magno Cippo, seù Ara figure quasi Cubicæ, jacet sub Palatio Communitatis, quam puto esse ineditam, nec eam reperire potui in Collectione Gruteriana. Marmor temporis injuria corrosum est quibusdam in locis, sed præcipuè in extrema linea.

P. VEGELLIO. PP. PVB. PRIMO
EQ. R. II. VIR. Q. ALIM. CVR. PIO
ANNON. Q. AERAR. ARCAE. PV
B. CVR. R. P. TREBANORVM. EX
SEMPLIS MVNIFICENTIAE SVA
E. OPTIME MERENTI COLLEGIVS (sic) I.
VVENVM PATRONO DIGNISSIMO
OB RENOVATAM AB EO LVSVS IVVE
NVM QVOD VETVSTE TEMPORVM
FVERAT OBLITERATVM. OB QVAM HON.
ORIS HVIVS OBLATIONEM DIE NATA
LIS SVI EIDEM COLLEGIO V. KAL. OCT.

Eam sic legerem.

Publio. Vegellio. Patri Patriæ. Publia (idest Tribu donato) *Primo*
Equiti. Romano. Duum. Viro; Quæstori. Alimentorum. Curatori. Pio.
Annonæ. Quæstori, Aerarii. Arcæ. Publicæ.
Curatori. Reipublicæ. Trebanorum. Exemplis Munificentiæ suæ.
Optime merenti Collegius (loco, Collegium) sic enim scriptum est *Collegius.*
Juvenum Patrono dignissimo
Ob renovatam(forsan subintelligitur Oblationem seu Exercitationem)*Lusus Juvenum. Quod* (videlicet Institutum) *Vetustate Temporum*
obliteratum (subintelligitur fuerat) *Ob quam Hon.*
oris hujus oblationem (restitutam) *die Natalis*
sui eidem Collegio V. Kal. Oct.

Cum marmor in extremitate sit corrosum, puto nunc deesse P. C. vel S. P. videlicet *Ponnedum curarunt*, sive *Statua posita*. *Se-*

Sequens reperta fuit in fundo antiqui olim Balnei, seù Nymphæi publici, ubi anno 1735. jacta sunt fundamenta novæ Ecclesiæ Monialium S. Claræ, Anagniæ.

C. R. TITO. F
VITALE ERAE. F. C. T.
R.[I] V̄. N̄. O. C. T
MACRINO ET CELSO CONSVLIBVS

Quam sic interpretarer.

Curatore Regionis Tito Flavio.
Vitale, ære factum
Regionali V. Nonas Octobris. Macrino &c.

C. Julius Macrinus, & L. Cornelius Celsus fuere Consules anno Christi 165.

Extra Ecclesiam Parochialem S. Pauli Anagniæ in pariete affixa.

M. FLAVIO.. II..
FIMBRIAE
AED. Q. PRAEFECT.:
FABRVM. IIII
AVG. PONTIF

In Cathedrali Ecclesia S. Magni, prope Portam Meridionalem.

M. RVBRIO. L. F
PORCVLO (sic)
PR. AID Q
PONT. SALIO
MVNIC ET INCOL

In parte Columnæ, quæ stat pro basi Baptisterii Ecclesiæ S. Pancratii Anagniæ, inversis litteris.

M. ARRIVS M. F. L. N
L. VITORIVS. C. F
AID. SEN. ЄOP.

M. Arrius Marci filius, Lucii Nepos
L. Victorius. Caii filius
Aedilis Senatus. fecit (forsan) *Opus.*

Quæ sequitur extat Acuti apud Joannem Baptistam Sabene, cum Anaglypticis sculptis figuris.

FIDEI. SVAE
SACRVM
ASPANIA. Q. F. POLLA
Q. PETRONIVS
IRENAEVS
SACRARVNT.

Magnus Lapis longitudinis palmorum fere 5. altitudinis ultra duos, totidemque crassitudinis, repertus apud Villam Magnam in Agro Anagnino, sub ipsa Via magnis Lapidibus strata, mense Septembris 1739. qui translatus cernitur sub Palatio Gubernatoris, à me diligenter exscriptus.

P. EGVLLEIVS APOLLONIVS.
SEVIR. AVGVSTALIS
MVNATIA. C. L. NOBILIS
AMABILIS. DELICIVM. VIXIT
ANNOS. XII
ALIVS. HOC. INFERETVR. NEMO

Augustalia erant Ludi Sacri, quibus sex Viri præfecti erant, seù Ministri Sacris faciundis, & vocati erant etiam Sodales Augustales: qui additi sunt ludis Circensibus post mortem Augusti. Panvin. de ludis Circensib. lib. 2. Apud Gruter. aliæ habentur Inscriptiones, è quibus apparet hoc genus Sacerdotum, etiam extra Urbem fuisse. Vid. idem Panvinius de ludis Circensibus lib. 11.

Hæc P. Egullei Inscriptio, anno præterito detecta fuit in Agro Anagnino propè Villam Magnam sub ipsa Via publica ingentibus strata albis silicibus, quæ à Civitate ad prædictam Villam extenditur. Hic, traditione fertur, Pompei Magni extitisse Villam, ac proinde appellandam esse, antiqua denominatione, *Villam Magni*. Extat ibi adhuc vetustissima Ecclesia Apostolorum Principi D. Petro dicata, & ab Honorio PP. III. anno 1217. solemniter consecrata, ut ex Tabula consecrationis, quam infra dabimus, juxta quam hodieque cernuntur antiqui Benedictinorum Monasterii vestigia; eaque cum peramplo, ac fertilissimo Agro Mensæ Capitulari illius Civitatis fuit unita à Bonifatio PP. VIII. Fuerat enim hic Pontifex in minoribus, & ipse Canonicus Anagninæ Basilicæ, ut in suis Diplomatibus (quæ extant apud Ughellium to. 1. ubi de Episcopatu Anagnino) non semel gloriatur, cum, & antè ipsum, cætus ille insignis (qui XX. Canonicis Cappa magna ad instar Basilicarum Urbis, atque Præposituralì unica dignitate, Protonotariorum Apostolicorum habitu decorata, constat,) tres alios dederit Romanæ Apostolicæ Sedi Pontifices præstantissimos, Innocentium III. videlicet, Gregorium IX, & Alexandrum IV. ac omni etiam ætate Viris doctrina, pietate, ac dignitatibus conspicuis floruerit: hodieque glorietur è sinu suo prodiisse clarissimum Virum Gregorium Lauri Patritium Anagninum, olim Canonicum Pœnitentiarium, ad infulam primum Ripanam evectum, subindè ad Asculanam translatum, qui post diù laudatissime Pastoralem curam administratam, resignato onere, tandem ad suos reversus, Deo, sibique tantum vivit, estque suæ Patriæ delicium: Virum in quo nescias, an magis præstet summa eruditio, & comitas, vel probitas Vitæ, atque Innocentia morum. Sed hæc obiter dicta, cum, & nos tanto honore insignitos fuisse glotiemur.

A Civitate itaque ipsa, perampla, & magnifica memorata Via incipit, ac meridiem

ridiem versus, usque ad Villam Magnam, ejusque Ecclesiam extenditur; Opus sanè Imperatoria dignum Majestate L. Septimii Severi, & M. Aurelii Antonini Pii, eorum Consulatu III. qui refertur ad annum Christi 203. Cum vero eodem præterito anno, ad instaurandam Viam Romanam, quæ ab Anagnino Territorio Ferentinum usque protenditur, hæc celebris Via Imperialis jam destrui cœperit, ejus avulsis Lapidibus, iisque fere contritis (qua occasione Epitaphium Egullei fuit repertum) ita ut illius post hac, nec fere vestigium vix apparebit, opportunum judicamus, ad ejus saltem memoriam servandam, hic afferre monumentum Inscriptionis eorumdem Imperatorum, in quo hujus Viæ fit mentio: illud retulit Aldus Manutius in suæ Orthographiæ libro pag. 370: indicavitque extitisse in Cathedrali Anagnina, duabus in marmoreis Tabulis sculptum, quarum uni primus, alteri postremus versus deerat. Hodie tamen nec in Cathedrali, nec alibi intra Civitatem conspicitur, sed turpi hominum inscitia deploratur deperditum. Erat autem hujusmodi.

. . . .

IMP. CAESAR. DIVI MARCI
ANTONINI. PII. GERM. SARMATICI
FILIVS. DIVI. COMMODI. FRATER. DIVI.
ANTONINI. PII. NEPOS. DIVI. HADRIANI:
PRONEP. DIVI. TRAIANI. PARTHICI.
ABN. DIVI NERVÆ. ADNEP.
L. SEPTIMIVS. SEVERVS. PIVS. PERTI
NAX. AVG. ARABIC. ADIAB. PARTHIC. MAX.
PONT. MAX. TRIB. POT. XV IMP. XII. COS. III. ET
IMP. CAESAR. IMP. CAESARIS. L. SEPTIMI
SEVERI. PII. PERTINACIS. AVG. ARABICI
ADIAB. PART. MAX. FIL. D. MARCI. ANTO.
NINI. PII. GERM. SARM. NEPOS. DIVI ANTO.
NINI. PII. PRONEPOS. DIVI. HADRIANI.
ABNEPOS. DIVI. TRAIANI. PARTH. ADNEP.
M. AVRELIVS. ANTONINVS. AVG.
PIVS. FELIX. PONT. TRIB. POT. X. IMP. II. COS. III. DES.
FORTISSIMVS. AC SVPER
OMNES FELICISSIMVS
PRINCEPS
VIAM. QVAE. DVCIT. IN VILLAM. MAGNAM.
SILICE. SVA. PECVNIA. STRAVERVNT.

Ne tandem penitus deperire contigat antiquum documentum Consecrationis memoratæ Ecclesiæ S. Petri de Villa Magni in Agro Anagnino, illud hic exhibemus ex suo Authographo marmoreo, in ea adhuc affixo, characteribus haud in totum longobardis sculptum, à nobis diligenter exscriptum, suppletis aliquando lacunis, quas temporis injuria passum est.

✠ IN NOIE DNI NRI IH. XI. *ame*N. ANNO DNI M. CC. *x*VII. & *Pontificatus* D. N. HONORI*i* *III*

PP. ANNO PRIMO MENSE IVLII, DIE SEXTO INTRA*nte ab eo*DEM DNO PP ECCL*esia*

BEATI PETRI VILLE MAGNI DEDICATA Ē AD *Prece*S DNI STEPHI BASILICE

DVODECIM APOSTOLORVM PBRI CARDINALIS *eiu*SDE ECCLIE BENEFACTORI*s*

CVIV.*s* DEDICATIONI INTERFVERVNT. ALBANENS*is*. PORTVENSIS. ET SABINEN

7 OS

EPI (*sic*) CARDINALES. ARCHIEPS TOLETANVS. TRO*i*ANVS. ET PRAGENSIS EPI 7 AI. M. (*idest*, *& alii multi*)

IN ALTARI MAIORI SVNT ISTE RELIQVIE RECO*n*DITE: DE PVRPVREO VESTI

PETRI 7

MTO. ET DE LIGNO DN. (*sic*) PAVLI APLI. IACOBI APLI. LVCE APLI ET EVE. SEBAS

TIANI MAR. GREGORII PP. LI*n*I PP. ALEXII ET BONIFATI MAR. CIPRIANI. ET IV

STINE. EVNVFRII. LEVCI. EVSTRATII. IN ALTARI BEATE MARIE. IA. APLI. COSME ET

DAMIANI. QVADRAGINTA. THOME. BRVNOIS. AVSTERII. AVREE DOMITILLE

IN ALTARI SCE FELICITATIS. IA. AP. DE LIGNO ✠ ET DE LAPIDE VBI TENVIT

PEDES DNVS. ANASTASII. BASIL *idis*, (*vel Basilii*) LEONARDI. IVLIANI. DNICI. CALIXTI. STE. PP. ET

IC. ANNVAT. DE CRIMINALIB.*s* PECCATIS VNIVS AN*ni r*EMISSIO. 7 OS EXCOMVNICANT. QVI ISTV MONASTERIV

MOLESTAVERINT. ET AB EO INDEBITA 7. ILICITA *inconvenien*TIA REQRVNT. QVE DEDICATIO FACTA FVIT TE

*ab*BATI.*s* IOHIS Q FVIT DE CIVITAT..... T*s* SAPIES HON*e*STVS RE*p*LET*s* B. I.*s* MORIB.*s* SVB CVI.*s* REGI

mine.... N DS NIMIV EXTIT IVST ....

Cætera penitus legi non possunt.

Mar-

MARCI ANTONII BULDETHI

PROTONOTARII APOSTOLICI

Basilicæ S. Mariæ Transtyberim Canonici, ad extrahenda è Sacris Urbis Cœmeteriis SS. Martyrum Corpora specialiter deputati, ac Sacrarum Reliquiarum Custodis: necnon Sacræ Congregationis Indulgentiis, atque Reliquiis præpositæ Consultoris

TESTIMONIUM.

AB anno 1720., quo in lucem prodierunt nostræ in Sacra Martyrum, priscorumque Christianorum Urbis Cœmeteria observationes, una cum quibus cuncta eo usque reperta Monumenta in iisdem, retuleram, in eam maximè curam incubui, simul cum Admodum Rev. D. Joanne Marangoni Vicentino Cathedralis Anagniæ jam Canonico, ad annos ferè triginta Contubernali meo, atque Collega, Viro tum Sacra, tùm Profana eruditione imbuto, ut cuncta quæ, inposterum, Sacris hujusmodi in Cryptis reperiri contigisset Monumenta, colligerentur, & in publicum Sacræ Eruditionis amatorum commodum servarentur aliquando vulganda. Verùm, ut jam ab eodem Collega meo alibi memoratum est, cum anno 1737. ea omnia igni combusta fuerint, & impossibile foret ea una cuncta instaurari; Nihilominus visum est, eorum plura, improbo saltem labore, iterum colligi posse, veluti racemos post vindemiam. Plura namque marmora cum Inscriptionibus à nobis variis, tum intra Urbem tum extra Ecclesiis, ad eorum ornatum concessa fuerunt. (Specialiter enim id mihi injunctum fuerat à sa. me. Clemente PP. XI., ut videlicet Tabulæ hujusmodi sivè marmoreæ, sivè fictiles, quibus à priscis Fidelibus tum Martyrum tum Christianorum Sepulchra in Cœmeteriis, occlusa fuere, tanquam res Sacræ, non nisi Ecclesiis exornandis concederentur, cum nefas sit hujusmodi Profanis usibus applicari: ait namque D. Chrysost. *Hòm. in S. Ignat. Sanctorum non modo Corpora, sed ipsi etiam loculi, & monumenta spiritali gratia conferta sunt*: idque pluribus exemplis astruitur in eodem nostro Opere de Cœmeteriis lib. 3. cap. 9. pag. 694.) Aliæ vero Inscriptiones, ob earum ingentem molem, vel grave pondus, relictæ sunt in iisdem cryptis: Plures

res quoque remanent suis loculis affixæ, & præsertim in Cœmeterio Thrasonis, & Saturnini, paucis ab hinc annis à nobis detecto Via Salaria: ac tandem multarum exemplaria diversis eruditis Viris fuere communicata. Itaque summo studio, ac diligentia factum est, ut plura hujusmodi monumenta fuerint huc usque collecta; quare visum est memorato Collegæ meo ea ipsa publici Juris facere, illa in Appendicem ad eruditam de S. Victorino Episcopo, & Martyre Dissertationem referendo, ne alio infortunio ea deinceps perire contigat. Et quamvis ex pluribus ejusdem editis Operibus Auctoris eruditio, pietas, ingenuitas, atque fidelitas satis innotescant; nihilominus, cum de re agatur ad nostra Cœmeteria Urbis spectante, justum mihi visum est, unicuique per præsentes Testimonium præbere veritatis, atque sinceritatis cunctorum Monumentorum, & Inscriptionum, quæ in hac Appendice memorantur; eaque proinde à nemine in dubium revocari posse affirmo. Romæ ex Custodia Sacrarum Reliquiarum, die 20. Septembris anno 1739.

Marcus Antonius Canonicus Buldethus Sacrarum Reliquiarum, & Sacrorum Cœmeteriorum Custos.

F I N I S.

IN-

INDEX
RERUM MAGIS NOTABILIUM.

Ima-

Ve-

Phrases singulares, & Officia in Inscriptionibus Gentilium.

Via

ER-

E R R A T A

Nonnulla corrigenda, & alia toleranda.

DUM primum folium Opusculi in Acta S. Victorini prælo subiicerentur, Auctor in grave incidit morbum, ita ut alteri committenda fuerit correctionis cura: hinc nonnulla irrepsere Errata, quæ omninò Corrigenda sunt, ut infra. Id tamen per se ipsum præstare potuit in impressione Appendicis, ac omnium Inscriptionum in eam relatarum, postquam Intercessione Beatissimæ Deiparæ semper Virginis (cujus Sacræ Imagini, quæ de Bono Consilio nuncupatur, cujus Ectypon depictum in calce, ab Angelis mirabiliter dalatum ex Dalmatia per mare ac depositum Genazzani in Diœcesi Prænestina apud Patres Eremitanos S. Augustini colitur, se se commendaverat) ab imminentis mortis periculo prodigiose fuit vindicatus mense Aprilis hujus anni. Plura verò in Inscriptionibus Christianis præsertim occurrent lectori Errata, ac spalmata, necnon litterarum defectus, & mutationes, ac verborum etiam barbaries, quæ tum ætati illius, tum etiam ruditati sculptorum sunt adscribenda. In hisce igitur tum exscribendis, tum imprimendis semper servanda est cum Authographis germana similitudo, ac forma: Id auctor fidelissimè præstitit, & quantum sibi licuit etiam quoad figurarum, ac etiam characterum exemplaria; exceptis paucis litteris quæ, per alias fere similes sunt expressæ, ut exempli gratia littera S. quæ in Authographis nonnullis hoc Sigla notantur ɼ, & per aliam fere huic similis fuit expressa videlicet r ut videre est in Inscriptione Septimii Eraclii pag. 120., & in aliis. In quibusdam vero litteræ minores pro majoribus cernuntur ut, m. pro M. b. pro B. eo quod eamdem formam in exemplaribus referant, ut videre est pag. 96. in Inscriptione *Melissæ*, atque *Tigridis* pag. 115. ita dicendum quoque de littera A. absque transversa, quæ frequenter occurrit, ac de aliis inverso ordine positis. Præterea Puncta interposita verbis, quæ in plurimis tum Christianis, tum Ethnicis Inscriptionibus triangularis formæ sunt in Authographis, hic orbicularia, ad majorem impressionis commoditatem, exhibita sunt. Præterea servatus fuit numerus cujusque Inscriptionis in qualibet linea, ac etiam cujusque lineæ verborum, formam vero linearum, ob symetriam quandam ad libitum variavit Typographus, servavit tamen in compositione Gentilium Inscriptionum.

ERRATA igitur (sic) CORRIGE.

Pag. 1. col. 2. lin. 28. Si quis faceret	Si qui facerent.
l. 45. studia	studio
5. c. 2. l. 8. ejusdem S. Victorini	S. Severini
7. c. 1. l. 18. memoranaceis	membranaceis
10. c. 2. l. 39. Excediſſe	Excidisse
12. c. 1. l. ult. Pontificatus	Pontificatum
c. 2. l. 40. partim	partem
14. c. 1. l. 38. neque ille	neque illi
c. 2. l. 28. Octam	Ocream

ibid. fel

ERRATA	CORRIGE.
ibid. l. 21. sed aut olim	sed & olim
15. c. 2. l. 3. unitum	unitam
l. 10. Actam	Aram
l. 11. ejusque tenoris	hujus tenoris.
18. c. 2. l. ult. Explicandum	Explicandus
20. c. 1. l. 39. exitium	exilium
c. 2. l. 33. illic	ille
l. 34. ille	illi
l. 42. Flaminiam	Flaminam
21. c. 1. l. 34. à festo	à Festo.
l. 38. Satarnal.	Saturnal.
c. 2. l. 18. permanent	permanet
22. c. 2. l. 11. in terra	in terram.
26. c. 2. l. 39. M. A.	M. à
30. c. 1. l. 29. Sedes	Aedes
32. c. 1. l. 29. Florentius Felix	Florentius, & Felix
l. 48. Offidii	Offidii
c. 2. l. 22. Errores.	error.
35. c. 1. l. 39. intra qua	intra quas
c. 2. l. 18. fuisse depositum	*adde* Corpus
l. 20. collocatum	collocatam.
36. c. 2. l. 3. accedenti	accedente
37. c. 2. l. 18. Trasanundo	Trasamundo
39. c. 1. l. 22. circularis	circulatis
c. 2. l. 1. primis illi	*adde* sæculis
l. 18. Omnes ornatæ in fronte	Omnia ornata. In fronte
41. c. 2. l. 36. designandum putamus ejusdem Martyrio.	designandum ejusdem Martyrii putamus
l. 42. duobus	tribus
l. 43. Prætextari	Prætextati
l. 44. appositas	appositæ
l. 46. Vitrei	Vitreis
42. c. 1. l. 4. duo	tria
l. 14. Osoriani	Ostriani
l. 20. qui exhibet	quam exhibet
43. c. 1. l. 5. literæ tradit	litteræ, quam tradit.
l. 8. & Petri	adest Petri
44. c. 1. l. 10. ense utique	ense: utique
l. 34. despiciens	desæviens
47. c. 1. l. 29. nunc	hunc
l. 30. teste festo	testè Festo.
48. c. 2. l. 14. ora	oram
l. 29. perhibet	perhibent
65. c. 2. l. 33. quinque loculos	*lege* quatuor loculos

In Appendice quoque, ubi explicantur Inscriptiones, aliquando irrepsit alicujus litteræ immutatio, sed quæ sensum non variat, idque Lector per se cognoscere poterit, atque corrigere.